

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТІ**

**МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТ**

**ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕҢБЕК АРДАҒЕРІ,
ҚР ЕҢБЕК СІҢІРГЕН МҰҒАЛІМІ, ПЕДАГОГИКА
ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ КАНДИДАТЫ, ПРОФЕССОРЫ
ТӘЖІБАЙ РАХМЕТОЛЛАҰЛЫ ШӘЙМЕРДЕНОВТЫҢ
95-ЖЫЛДЫҒЫНА АРНАЛҒАН
«БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЖАҢА
ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР»
АТТЫ РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

**МАТЕРИАЛЫ
РЕСПУБЛИКАНСКОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
«НОВЫЕ ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ
В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ»,
ПОСВЯЩЕННОЙ 95-ЛЕТИЮ ВЕТЕРАНА
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ТРУДА, ЗАСЛУЖЕННОГО УЧИТЕЛЯ РК,
КАНДИДАТА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАУК, ПРОФЕССОРА
ШАЙМЕРДЕНОВА ТАЖИБАЯ РАХМЕТОЛЛАЕВИЧА**

**ПАВЛОДАР
2023**

ӘОЖ 001
КБЖ 72
Ш18

Редакция алқасының бас редакторы:

Садықов Е.Т., э.ғ.д., профессор, «Торайғыров университеті» КЕАҚ Басқарма Төрағасы – Ректор

Жауапты редактор:

Ержанов Н.Т., б.ғ.д., профессор, «Торайғыров университеті» КЕАҚ ғылыми жұмыс және халықаралық ынтымақтастық жөніндегі Басқарма мүшесі-проректоры

Редакция алқасының мүшелері:

Жұматаева Е., Бегимтаев А.И., Жусупов Н.К., Бейсова А.Е., Крыкбаева М.С., Исенова Б.К., Омарова А.Р., Ибраева А.Д.

Жауапты хатшы:

Тулкина Р.Ж.

Ш18 «Білім беру жүйесіндегі жаңа инновациялық технологиялар»: педагогикалық еңбек ардагері, ҚР еңбек сіңірген мұғалімі, педагогика ғылымдарының кандидаты, профессоры Тәжібай Рахметоллаұлы Шәймерденовтың 95-жылдығына арналған Республикалық ғылыми конференциясының материалдары. – Павлодар : Торайғыров университеті, 2023. – 424 б.

ISBN 978-601-345-373-6

2023 жылғы 15 ақпанда Қазақ КСР еңбек сіңірген мұғалімі, ағарту үздігі, педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор Тәжібай Рахметоллаұлы Шәймерденовтың туғанына 95 жыл толады. Т.Р. Шәймерденовтың кәсіби өмірбаяны 70 жылдан астам уақытқа созылған педагогикалық қызметпен байланысты. 1965 жылдан 1988 жылға дейін облыстық халыққа білім беру бөлімінің меңгерушісі қызметін атқарды, оның басқарудағы жұмыс кезеңі білім беру жүйесіндегі терең инновациялық қозғалыстармен тұспа-тұс келді. Т.Р. Шәймерденов – басқарушылық және педагогикалық қызмет тәжірибесінен кәсіби жалпыланған материалды сіңіретін бірқатар ғылыми және ғылыми-әдістемелік мақалалардың, кітаптардың авторы. 2012 жылы «Ұстаз – ұлағатты ұым. Все начинается с учителя» атты шығармасын жариялап, онда Павлодар облысының еңбек сіңірген мұғалімдерінің тағдырлары бейнеленген, 2018 жылы «Воспоминания» кітабы жарық көрді, онда алғашқы мектептердің құрылуынан бастап бүгінгі күнге дейін Павлодар облысының білім беру жүйесінің тарихы туралы айтылады. «Білімнің шексіз көкжиегі» кітабы 2021 жылы қайтыс болғаннан кейін жарық көрді. Білім беру саласына қосқан үлесі үшін Т.Р. Шәймерденов екі Еңбек Қызыл Ту орденімен, бес КСРО медальмен, үш рет – Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің Құрмет грамотасымен марапатталды. Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген мұғалімі, сондай-ақ Павлодар облысының Құрметті азаматы болып табылады.

Конференцияның жинағында педагогика және білім беру, оның ішінде білім беру жүйесіндегі жаңа инновациялық технологиялар бағыты бойынша мақалалар жарияланған.

Жинақ көпшілік оқырманға арналады.

Мақала мазмұнына автор жауапты.

ӘОЖ 001
КБЖ 72

ISBN 978-601-345-373-6

© Торайғыров университеті, 2023

САДЫКОВ Е. Т.
д.э.н., профессор, академик НАН РК,
Председатель Правления-ректор,
НАО «Торайғыров университет»

Құрметті достар, Торайғыров университетіне қош келдіңіздер! Бүгін ТоU кезекті рет республикалық ғылыми конференцияны өткізу алаңына айналды, оның тақырыбы – білім беру жүйесіндегі инновациялар.

Біздің конференция ұлы жерлесіміз Тәжібай Шаймерденовтің 95 жылдығына арналған.

Дорогие друзья, я рад приветствовать вас в Торайғыров университете! Сегодня ТоU в очередной раз стал площадкой для проведения республиканской научной конференции, тема которой – инновации в системе образования.

Наша конференция посвящена 95-летию великого земляка Тажибая Шаймерденова. Практически всю свою жизнь – больше 70 лет – он посвятил педагогической деятельности. Будучи руководителем областного отдела народного образования, всегда стремился к чему-то новому. Его новаторские идеи вдохновляли не одно поколение педагогов в нашей стране. Он искренне верил в свою миссию – развитие системы образования в Казахстане и был авторитетом для своих последователей.

Тема инноваций в сфере образования актуальна уже который год, мир вокруг меняется, а технологии развиваются небывалыми темпами. Мы должны принять эти изменения и изучить, как их можно использовать для повышения качества образования и обучения. Эта конференция предоставляет платформу для учёных, исследователей и практиков, которые могут поделиться своими идеями, результатами исследований и практическим опытом во всех областях образования.

Я уверен, что дискуссии и общение, которые состоятся в ходе этой конференции, станут полезны для развития системы образования в нашей стране.

Еще раз приветствую всех вас в Торайғыров университете и желаю продуктивной работы!

Спасибо.

**Пленарлық отырыс
Пленарное заседание**

ЖҮСІПБЕК АЙМАУЫТҰЛЫНЫҢ НАҚЫЛ СӨЗДЕРІ

ЖҰМАҒҰЛ САҒЫМБАЙ

ф.ғ.д., профессор, «Қазақ әдебиеті» кафедрасы,
Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ.

Қазақ руханиятының кемелденуіне өлшеусіз үлес қосқан Жүсіпбек нақылдары – ұлттық ұстынға айналған қастерлі құндылық. Өр мінезімен халқының құрметіне бөленген асыл сөз алыбы журналистика, көркем аударма, әдеби сында өзіндік өрнегін қалдырды. Ұлт топырағында тыңнан тамыр жайған педагогика, психология ғылымының негізін қалаушылар көшбасынан табылды. Бастапқыда Баянауыл, Кереку мектептерінде, кейіннен Семей оқытушылар семинариясында білім алған Аймауытұлы аласапыран дәуірде қоғам ісіне кірісіп, қайраткерлік тұлғасымен көрінді. Ұлт зиялыларымен етене араласып, әлеумет жұмысына жегілді. Мемлекеттік басқару және ұлт автономиясы бойынша шешімдер қабылданған Семей облыстық қазақ сиезіне қатысады. Алаш үні «Сарыарқа» (1918-1919) газетінде мақалалары жарияланады. М. Әуезовпен «Абай» (1918) журналын шығарады. Қазақ АКСР Халық ағарту комиссариатында, Семей губерниялық оқу бөлімінде, Ташкенттегі Қазақ институтында, «Қазақ тілі» және «Ақ жол» газеттерінде, Шымкент педагогикалық техникумында, Қарқаралы мектебінде еңбек етті.

Қазақ мемлекеттілігін қайта жаңғыртқан Алаш элитасының сарабдал саяси қадамдарын қолдаған Жүсіпбек «Енді қазақ елеулі ел болам десе, санаулы сыбаға алам десе, алатын кезі келді. Алғанда немен алады? Әрине, белдесіп, теңдесіп отырып айтысса алады. Белдесуге күш керек, теңдесуге жол керектігін» ұрпақтар сабақтастығының өрелі де өміршең биігінен ұғындырды. Алаш автономиясына қол жеткізудегі жанкешті тайталасты «Әлде болса, «Ханның қара сыбағасы» деп алдымызға әкеліп беретін автономия жоқ, бұ заманда сыбаға ақ найзаның ұшымен, ақ білектің күшімен алынады» (Қазіргі саяси хал), «Бұ күнде тіршілік күресінде майданға түспеген, мәдениетке талпынбаған жұрт болмайды» (Қазір екі нәрсе керек) деген кесімді ойымен үстеді. «Артынан елі ермеген басшы – басшы бола алмайды. Басшының артынан ермеген ел – ел бола алмайтынын» айтқанда, «Қараңғыда қан жылап қаңғырған күнде

басынды алаш жолына құрбан қылған ағамыз, асқар беліміз» Әлихан Бөкейхан бастаған үркердей шоғырға тірек болудағы әлеумет міндетін айқындады. Отаршылдықтан арылған арда жұртының саяси хұқына қатысты «Адам баласы өзінің тұрмысын түзеуге ерікті» (Мемлекет құрылысы) екенін нығырлап, «Алаш Орданың қазіргі мақсаты – қазақты жұрт қылып, автономия алу» (Қазіргі саяси хал) (Аймауытов Ж. Алты томдық шығармалар жинағы. «Комплекспен оқыту жолдары» (оқу-әдістеме), мақалалар, хаттар. – Алматы: «Ел-шежіре», – 2013. Т. 6 том. 334-б.) болып отырғанын ақ алмастай ойымен шегеледі. Алаштың тұңғыш құрбаны атанған мұраттасы Қазы Нұрмұхаметұлының ерлігіне рух асқақтығын дарытты: «Өкінбе! Ұлтың үшін туып едің, ұлтың үшін өлдің».

«Ақылды дана, рахымды әділ, шынға сусаған, қыңырды жөнге, қисықты тезге салмақ болған, бұзықтықпен алысып өткен Абай» кемеңгерлігіне бойлап, Қаражан Үкібайұлы сынды ұлт меценаттарының қаржылай демеуімен «Абай» журналын жарыққа шығарған Аймауытұлы «Қазақта қашаннан білгіштің соңынан ергіштік береке барын» (Журнал туралы) дұрыс көрсетті. «Бұл заманда жан сақтауға, бас қорғауға, тұрмысты түзетуге қалып отырған құрал – өнер, ғылым, қысқаша айтқанда – мәдениет» құдіретінен асқан күш жоғына иландырды. «Оқымай мәдениет жоқ: мәдениетсіз ел, қандай көп болсын, күшті болсын, ұлтшыл болсын, ұлттығын сақтап, табанды ел болып тұра алмайды» (Қазір екі нәрсе керек) деген ұлағаты маңызын жойғаны жоқ.

«Ерінбей еңбек етуге таудай үміт, табанды қайрат, шамдай мұрат (идея), жалынды жүрек, терең білім керек» (Асыл қазына жиналса екен) дегенде «Тіршілік дегеніміз – дүнияға келу, ішіп, жеу, өлу ғана емес, ойлай білу» (Әдебиет) екенін түрлі тақырыптағы ой-толғамдарына үзілмес желі етіп отырды.

Жүсіпбек – қазақ классикалық әдебиетінің белді өкілі. Сондықтан «Әдебиет – ұлттың жаны. Ұлттық сана, тағдыр, жан жүйесі – көркем өнердің басты тақырыбы» (Ж.Аймауытовтың А.Байтасовқа хаты) болып қалатынын эстетикалық үйлесімде түйсінгендіктен, «Абайдан соңғы ақындар», «Абайдың өмірі һәм қызметі», «Мағжанның ақындығы», «Әдебиет мәселесі» (Талқыға), «Көркем әдебиетті саралау», «Әдебиет мұралары», т.б. мақалаларымен қазақтың асыл сөзін, әдебиет алыптарын пролеткульшілдік саяси қаралаулардан қорғауды суреткерлік парызы санады. Интеллектуалдық өрісі мен өресі бөлек проблемалық әрі полемикалық мақалаларында өнер поэтикасын теориялық саралауға,

каламгерлер шығармашылығының психологиясын бажайлауға объективтілікпен келді. Ұлттық, адамзаттық құндылықтарды қылбұрауға ала бастаған әміршіл-әкімшіл жүйеге қарсылығын «Әдебиет бақалшының қоржыны емес, қотанда жатқан қықым-сықымды балалар алдап сатып тыға беретін» (Абайдан соңғы ақындар), «Өзі өмірді анық, жете біліп, өзгелерге жөн сілтеп, қараңғыны жарық, бұлдырды ашық көрсете алмаған ақын – ақын емес» (Мағжанның ақындығы), «Өлең еместі өлең деп, жұрттың алдына тартуымыз ұят. Бұл туралы өлеңшілер ойлану керек» (Көркем әдебиетті саралау), «Әдебиетке баға берген ел ақынға етік тіккізбес болар» («Жоққа» ескерту), «Жазушылық, ақындық сүйекке бітетін өнер: қанша машықтаса да, кім болса сол жазушы бола алмайды, кемелдікке жете алмайды» (Жан жүйесі мен өнер таңдау) іспеттес нақылдарымен жеткізді.

«Ақынның жүрегі не нәрсенің болсын жарастығын, келісімін, сұлудың сұлуын іздейтінін» (Абайдың өмірі һәм қызметі) түйгенде, «Мағжан – табиғат қойнында туып, табиғат анасының бауырында өскен нағыз табиғат ұлы» (Мағжанның ақындығы туралы) бағытындағы эстетикалық талдауларын классикалық филология қағидаттарымен дәйектеп отырды. «Тіршіліктің ауыр соққысына иленіп күйсіз, құл болып жүрген өнер өркендемек емес. Жақсы нәрсе шығару үшін камсыз тұрмыс, көтеріңкі көңіл керек. Күйсіз жүйрік жүгірмейді» (Қазаққа пайдалы жас талап), «Әдебиет – өнер. Өнер азды-көпті еркіндік тілейді» (Әдебиет мәселесі Талқыға) деп шығармашыл тұлға азаттығын, сөз бостандығын қызғыш құстай қорғады.

«Жүрекке, ихтихатқа, иманға қолқа салу кімге де болса зорлық, әсіресе ақынға зорлық» (Ардақты Мағжан!), «Ақын – елінің тілі ғой, адал туған ұлы ғой, бұлк-бұлк еткен жаны ғой, жанын жеген ары ғой, айта алмай жүрген зары ғой. Жайынан, ардан безбесе, ақынын қандай ел қастерлемекші» (Ашық хат Сұлтанмахмұт Торайғырұлының сөздерін жинау науқанына атсалысыңыздар), «Ақынның ақындығы улаған ойын, тулаған сырын, оқушыны толқытқандай қылып, тізген меруерттей кестелі, толғаулы сөзімен айта білуінде» (Мәшһүр аға!), «Әдебиетті сынауға жалаң саясатқа сауатты болу жетпес, әдебиетші де, ғалым иесі де болу керек» (Әдебиет мәселесі Талқыға) деген ақ жүрек ердің әдеби сын әдіснамасы, өнер стихиясы, сырлы сөздің әсемдік әлемі, рухани кеңістіктің ұлттық өзегі, кеңес идеологиясының қасандығы хақындағы нақылдары өрелі тақырыптарға батыл бойлауымен өміршен.

«Адамның жанына азық беретін, жабыққан көңілдің пердесін көтеріп, ой сәулесін жіберетін, адамды тербететін, оятатын (музыка) күй саймандардың үні, тамылжыған тәтті әндер болады» (Музыканың пайдасы), «Жалпы мәдениет, әдебиет мәселесі – әрбір ұлттың тарихының төрінен орын алатын қиын мәселе» (Ән-күй жайында), «Көңілдің көлеңкесі ән-күйге түседі. Әдебиеттің айта алмағанын ән-күй айтып береді. Күй халықтың жүрегі ғой, жүрек қалай қақса, әуез де солай толқымақ, бармақ та солай билемек. Ән-күй қазақ тарихына бір қымбат дерек, ән-күй (музыка) ұлттықтың бір нысанасы» (Күйлерді жинау керек) (Қараңыз: «АҚ ЖОЛ». Көптомдық. 21 том / Құраст. Х. Есенқарақызы. Төте жазудан транскрипциялаған: Ғалымбек Елубайұлы, Ғалым Қасымханұлы, Үсен Жанбайұлы. – Нұр-Сұлтан, «Алашорда» қоғамдық қоры, 2020. Т. 21. – 2020. 339-б) сипатында ой сабақтаған энциклопедиялық білім иесінің музыка, театр, өнер хақындағы «Театр кітаптарын қалай көбейтеміз?», «Театр кітабы туралы» (Театр кітапсыз түрленбейді, көгермейді), «Музыканың пайдасы», «Ән-күй жайында», «Күйлерді жинау керек», т.б. толғаныстарындағы нақылдары өнертанудың тылсым иірімін екшеудегі жаңашыл қадам болуымен сипатталады.

«Адамшылықты, өнерді сүйген таза жүректе біреуді олай, біреуді бұлай ұстайтын тар мінез болмайды. Адам табысы адам баласына ортақ. Қазақстан Затаевичтерді адал ұлындай көру керек» деп білген әнші, композитор Жүсіпбек өнерпаздығына ұлы даланың музыкалық мұрасын жаңғыртушы А.Затаевичтің сүйсінуі тегін болмаса керек.

«Күн көру тәсілін сырттан жұқтырып, үйрене беруге болады. Рух мәдениетін бөтеннен қарызға ала беруге болмайды» (Асыл қазына жиналса екен) іспеттес нақылымен ұлттық құндылықтарды ардақтауға, елдік қасиеттерді қастерлеуге үнемі ой салып отырған Аймауытұлы «Ұлтты сүю» мәселесіне жанкешті толқынның жаңаша өредегі танымымен үнілді. Ұлттың сүю өткеніне орынсыз тамсану, бұрынғынды жөнсіз дәріптеу, қандасынды мән-мағынасыз мадақтау емес екенін ұғындырды. Өркениет аламанында озғандар тағылымы, оқығандар міндеті, жұртқа қызмет ету қағидаттары байыпталған толғамындағы нақылдары ұлттық ойлау жүйесіне сыни көзқарас дарытты. Аламан ғасырдағы қандасының ойлы, арлы, жігерлі, харакетшіл болуын дйттеген арман-аңсары көрініс тауып жатты.

«Ұлттың шын сүйіп, аянбай қызмет қылған азаматы көп жұрт күшті, өнерлі, білімді жұрт болып, күресте тең түсіп, басқаларға өзін

елетіп отыр. Ұлты үшін қызмет қылмай, бас қамын ойлап жүрген азаматтардың елі артта қалып отыр».

«Оқығандар өзін-өзі тәрбие қылу керек. Қара халықтан жиренбей, жақын жүріп, сырласып, мұң-мұқтажымен таныс болып, өзі ұлтын сүюге, халыққа өзін сүйгізуге жаһат қылуы керек».

«Оқығандар! Бұл уақыт жан тыныштық іздейтін, қызық қуатын уақыт емес, қызмет қылатын, еңбек сіңіретін уақыт. Ойлаңыздар: халық біз үшін емес, біз халық үшін туғамыз, олай болса, мойынымызда халықтың зор борышы, ауыр жүгі жатыр».

Санаткер «Тәрбиеге жетекші» (1924), «Психология» (1926), «Жан жүйесі мен өнер тандау» (1926), «Комплекспен оқыту жолдары» (1929) іргелі еңбектерімен қазақ ғылымында педагогика, психология ілімдерінің негізін қалап, тың ізденістер мен жаңа бағыттарға жол ашты. «Бізді ерекше таңғалдыратыны – адам психологиясын зерттеуде математиканы, оның вариациялық статистика дейтін саласын қалайша пайдалануға болатындығы жайлы мәселе. Қазақ топырағында мұны Аймауытовтан басқа ешкім күні бүгінге дейін көтермеген. Біздегі ғылыми психологиялық терминдердің алғаш жүйеге түсуі де Аймауытов есімімен байланысты» (Қ.Жарықбаев). «Психология» оқулығында 320 шамасында термин қолданылған (Ш.Құрманбайұлы).

«Тәрбие», «Әдет заңы», «Бұл әдеттен арылу керек», «Жастар кім?», т.б. мақалаларындағы нақыл сөздері ұлттық болмыстан суарылған шешендік қуатымен әсерлі де әуезді. «Адам баласына дене тәрбиелеудің үстіне жанын (рухын), ақылын, сезімдерін, жігерін-мінезін тәрбие қылу керек. Денесі мен жаны бірдей тәрбиеленбеген кісі сыңар жақтау бола беретінін» (Тәрбие) зерделеуімен жантану ілімінің терең қатпарларын үңгіді.

«Тәрбиеге туған жұрттың тіл, мінезі, тұрмысы да әсер қылмақ. Қысымшылық көрген, жасқаншақ болған, жалыншақ, жабыңқы елдің баласы да сондай болмақ. Ашық көңілді, сауықшыл ер-жұрттың баласы да сауықшыл ер болмақ. Діндар елдің баласы діндар келеді» (Тәрбие).

«Жылауық, байбалам, жалыншақ, сұраншақ, жағыншақ, жарамсақ елдің жаны құл болады» (Бұл әдеттен арылу керек), т.б. нақылдары ұлттық тәлім-тәрбие ерекшеліктерін бағамдаудағы келелі мәселелерді көрсетеді.

Қазақ тіл білімінің дамуына еңбек сіңірген ұстаз, әдіскер, лингвист ғалымның ана тілі, емле, әдістеме, терминология хақындағы «Қазақ тілін іске асыру қамы», «Емлені өзгертуге жоба»,

«Жазу таңбамызды азайту туралы жоба», «Жазу мәселесі туралы соңғы сөз», «Ана тілін қалай оқыту керек?», «Пән сөздері қалай табылады?», «Тіл туралы», «Қазақша қат таныту әдістері», «Қат таныту әдістері», «Үлгі мектептері керек», «Мектеп қандай болу керек?», «Емлені оңайлату жобасы», «ҰУ, БУ, ІУ, ҰУ (Емле жайында айтыс ретінде)», «Емле, әріп жайынан (айтыс ретінде)», «Дәйекші жөнінен» (жаңа әліппешілер сиезінің қарсаңында), «Жаңа әліпби емлесіне түсінік», «Әдебиет тілі мен емле (ойласу ретінде)», «Ана тілінің оқыту әдісі (Қат таныту алдындағы жұмыс)», «Жаңа әліпті тез үйрету жолы (барлығы 6 сағатта)» (Қараңыз: XX ғасыр басындағы қазақ тілі жөніндегі зерттеулер. Құрастырған О.Жұбаева. – Алматы: «Қазығұрт» баспасы», 2013.) ғылыми мақалаларының айшықты өрнектері ұлттық бояуы қанық нақылдарға табан тіреп отырады.

«Қазақ жоғалса, тілі де жоғалады: жасаса, өркендесе, тілі де өркендейді» (Жазу мәселесі туралы соңғы сөз).

«Білімнің қиқымы бейне бір суда жүзген жеміс: бес бармақты батырып, шенгелдемесең, уысына түк ілінбейді, іліксе де, аз келеді. Ендеше, білім алуға қармақты тұс-тұсынан салу керек. Ол қармақтар – санылау мүшелеріміз (көз, құлақ, тіл, мұрын, қол – дене). Балаға сөйленіз (тыңдасын!), жазыңыз (көрсін!), айтқызыңыз (тілімен қызмет етсін), жаздырыңыз (қолымен, денесімен істесін!). Міне, тұс-тұсынан қармақ салған деп осыны айтады. Мүшелері жегілсе, оқушы тез меңгеріп, тоқып алады. Сабақ сайын оқушының есінде болатын бір мықты әдісі осы болу керек» (Ана тілін қалай оқыту керек?).

«Білім – бір судағы меруерт, шенгелдемесең, уысыңа міз ілінбейді. Білім – бір алтын балық, қармақты тұс-тұсынан қамы салсаң, жылп береді. Білім – бір қызыл түлкі, қағушыны қаптатып, үстінен құс салып, астынан ит жүгіртіп, толайламасаң, ұстатпайды. Білім ұстайтын сол құралдар бізде бар ма? Бар. Көз – бүркіт, құлақ – қағушы, тіл – тазы, қол – қармақ, ой – шенгел. Сөйлеңіз – бала тыңдасын (қақсасын), жазыңыз – көрсін (шолысын), сөйлетіңіз – тазы боп қусын, жаздырыңыз – қармақтансын, сұраныз – ойлансын, оқысын, сабақ сайын есте болатын ереже, әдіс осы» (Ана тілінің оқыту әдісі).

«Тіл» деген нәрсе біліммен бірге өсетін, өрбитін жанды нәрсе. Тілдің өсіп, өркендеуі де табиғи жол болу керек. Жанды нәрсе өз ағынымен, өз еркімен, қысылмай, зорлық көрмей, өсіп жетілмек. Мәдениетіміз күшейсе, тіліміз өзінен-өзі күшейеді» (Пән сөздері қалай табылады?).

Әлихан Бөкейхан, Ахмет Байтұрсынұлы, Міржақып Дулатұлы сынды ұлт қайраткерлерінің саяси және рухани мектебінде

шыңдалған Жүсіпбек 1920 жылдардағы аштық алапатында азаматтық парызын өтеуде иісі қазақ баласына өрнек шашты. Семей губерниялық Аштарға көмек комиссиясының уәкілі қоғамдық қызметін атқарған қайраткер «Ашыққан ел һәм Семей азаматтары» (Ақ жол. 1922. 25 апрель), «Атқа мін азамат!» (Ақ жол. 1922. 15 июнь), «Торғай аштарына апарылған жәрдем туралы (Ақ жол. 1923. 27 май) мақалаларымен дүйім жұртты қасіретке тап болған кандастарына қорған болуға үндеді.

«Қазіргі мемлекет жұмысының ең зоры, ең тығызы – аштарға жәрдем беру. Россияда отыз миллиондай халық ашаршылыққа ұшырап отыр. Біздің Қазақстанда үш жарым миллион ел аштық ажалының құшағында» («АҚ ЖОЛ». Көптомдық. 7 том / Құраст. Х.Есенқарақызы. Төте жазудан транскрипциялаған: Ғалымбек Елубайұлы, Ғалым Қасымханұлы. – Нұр-Сұлтан, «Алашорда» қоғамдық қоры, 2020. Т. 7. – 2020. 306–б.) екенін нақты деректермен бекітіп, осынау қиын-қыстау күндердегі әлеумет жауапкершілігін жеріне жеткізе айтты.

«Қазақтың үлеспеген еншісі бар. Қазақтың бірінен-бірі жейтін қонағасы, алатын қолқасы бар. Аштарға жәрдем беретін малым кісіге беретін қонағасым, қимас досыма беретін қолқам деп ойласын. Бұл қолқа берілетін жолды бірінші туысқандық бауырлығы, қарындастығы үшін беруге, екінші ұлтты сақтау үшін, қазақ атын жоғалтпас үшін беруге, үшінші әлеуметшіл, адамшыл, азаматтық борышымызды атқару үшін беруге міндеттісіздер» (Жүсіпбек. Атқа мін азамат! // «АҚ ЖОЛ» (газеті). Көптомдық. 7 том / Құраст. Х.Есенқарақызы. Төте жазудан транскрипциялаған: Ғалымбек Елубайұлы, Ғалым Қасымханұлы. – Нұр-Сұлтан: «Алашорда» қоғамдық қоры, 2020. 308–б.).

«Қырылып жатқан елді ажалдан құтқару көп көмек керек қылды. Ашаршылықпен алысудың қасында өзге жұмыстың бәрі ойыншық көрінді.... Семейдің губерниялық аштар комиссиясы Қазақстанның орталық комитетімен телеграмма арқылы тілдесіп, осы жобамен іс қылуға рұқсат алды. Май айынан бастап Семей азаматтары түгел атқа мінді. Сатбаев, Ермеков, Сәрсенов, Шынарбаев, Ғаббасов, Кочиков, Дулатов, Әлімбеков, Аймауытов, Бөгенбаев, Қарабаев, тағы толып жатқан жүзден артық кісілер жәрдем жинауға кірісті» (Аймауытұлы Ж. Торғай аштарына апарылған жәрдем туралы // «АҚ ЖОЛ» (газеті). Көптомдық. 11 том / Құраст. Х.Есенқарақызы. Төте жазудан транскрипциялаған: Ғалымбек Елубайұлы, Ғалым

Қасымханұлы, Үсен Жанбайұлы. – Нұр-Сұлтан: «Алашорда» қоғамдық қоры, 2020. 262-бет).

Жүсіпбектанушы Н.Қуантайұлы атап көрсеткеніндей, «Сүйтіп, 1922 жылы әуелгі кезекте жиналған 4-5 мың малды айдап жаз ішінде шыққан, бетегелі Сары-Арқаның күншығысынан күнбатысына, Торғай төңірегіне қара күзде өрең жеткен мал жеткізуші топтың басшысы да қалам қайраткері Жүсіпбек Аймауытұлы болған» (Қараңыз: «Алаш Орда баспасөзі және Жүсіпбек Аймауытұлы». – Өскемен: «Altay-Пресс», 2013. 102-бет).

«Көз жасымызды көргендерге амандық берсін, тәңірі жарылқасын!». Семейден Торғайға екі рет мал келді, алдыңғы ретте 4249 қара, соңғы ретте 3836 қара, барлығы 8085 қара; мұның 2711-і жылқы, 5189 сиыр, 185 түйе.

...Бұрында талай жұттар болған, бірақ мұндай жәрдем еткенді көз көріп, құлақ естіген жоқ. Бұл жәрдем шын ағайындық, адамгершілікпен етілген жәрдем, мұны алушылар түсініп, күн сайын мың-мың алғыс айтып отыр» (Семей елін тәңірі жарылқасын! // «АҚ ЖОЛ» (газеті). Көптомдық. 9 том / Құраст. Х.Есенқарақызы. Төте жазудан транскрипциялаған: Ғалымбек Елубайұлы, Ғалым Қасымханұлы, – Нұр-Сұлтан: «Алашорда» қоғамдық қоры, 2020. 191–б.).

«Партия», «Қазақтың өзгеше мінездері», «Ұлтты сүю», «Қазақ партиясын жою туралы бір-екі ауыз сөз», т.б. мақалаларымен әлеумет санасы, қоғам тынысындағы кейбір кем-кетіктерге сын көзімен қараған тектінің «Сотты сұрыптау» мақаласында «Жауыздықтың мұрты қисайған жоқ. Енді бұған не дауа?» («АҚ ЖОЛ» (газеті). Көптомдық. 6 том / Құраст. Х.Есенқарақызы. Төте жазудан транскрипциялаған: Ғалымбек Елубайұлы, Ғалым Қасымханұлы, – Нұр-Сұлтан: «Алашорда» қоғамдық қоры, 2020. Т.6. 103–б.) деп күйінуі тегін емес еді. «Еңбекші қазақ» газетінде Аймауытұлына жала жабылды. Орынсыз ғайбаттауға жауап жазған қайраткер (Жүсіпбек. Жауап // Қазақ тілі. 1923. №42) атақты «Торғай ісі» бойынша қуғын-сүргінге түсті.

«...Жеке адамдарға, қызметкерлерге мал бергенде комиссияның ұйғарған адамдарына ғана бердім. Малдың дұрыс бөлінуіне, мұқтаждарға, аштарға берілуіне көңіл бөлдім. Бірақ елмен таныс болмағандығымнан кеткен қаталар болмаса, мал бөлу жөнінде орынсыз қиянат істеген жоқпын» (Жүсіпбек Аймауытұлының жауабы // Социалистік Қазақстан. – 1990. – 20 қараша. Материалды газетке әзірлеген Дихан Қамзабекұлы) деген арлы азаматқа қатысты қанды қол биліктің имансыз үкімі шықты (Қараңыз: Қаленова Т.

Жүсіпбек Аймауытовтың қуғындалу тарихы немесе «Торғай ісі» сот процесі // e-history.kz › news › show).

Сол бір тұманды жылдардағы бейуақ күндердің куәгері әдебиеттанушы ғалым Б.Кенжебаев Жүсіпбектің азаматтық тұлғасын тебіреніспен еске алды: «Сот үш күнге созылды. Үшінші күні Жүсіпбек соңғы сөзін сөйледі. Оны түгел жазып алған екен, мәнерлеп оқып шықты. Залда отырған көпшілік өте риза болды. Соңғы сөзін Жүсіпбек түгелдей қазақ халқының әдет заңы негізіне құрған еді. Асылы былай болды: «Қазақ ежелден қарыз беріп, қарыз алады; күн беріп, күн алады; қалың мал береді, қалың мал алады. Сонда ол бірінен-бірі ешуақытта қолхат алмайды; ешбір протокол жасамайды; Бәрі ауызша, сөзбен жүргізеді. Бұл әбден әдет болып кеткен.

Аштарға жәрдем беріп үлестіргенімде менің бойымда да, ойымда да осы заң күшті болды. Мен атам қазақтың осы заңын ұстандым. Аштарға не берсем де, ешқайсысынан қолхат алмадым. Хат білмейтін, аштан көзі қарайып, өлейін деп отырған адамнан қолхат сұрауды қолайсыз көрдім» дегенді айтты» (Қараңыз: Кенжебаев Б. Телегей теңіз (Жүсіпбек Аймауытов жөнінде есімдегілер) Алғы сөзін жазып, әзірлеген Құлбек Ергөбеков // Лениншіл жас. – 1989. – 6 январь).

Түйіп айтқанда, ұлт перзентінің қайраткерлік болмысы, шығармашылық тұлғасындағы қайталанбас қасиеттерін жаңа ғасыр биігінен тану үрдісі толастамақ емес. Ұлтына алғаусыз қызмет еткен Жүсіпбек нақыл сөздері Алаш өркениетінің рухани қайта түлеуіндегі мәңгілік саркылмас қазынасы болып ғасырлардан ғасырларға ұласа бермек.

Мақала AP14870415 «Алаш кезеңі әдебиеті: интегративті фольклортану контексті және жаңа ғылыми парадигма» жобасы аясында дайындалып жарияланды.

АСЫЛ-ТҰЛҒА АМАНАТЫН БҮГІНГІ БІЛІМ ЖҮЙЕСİNДЕ ІСКЕ АСЫРУДЫҢ ТӘСІЛДЕРІ

ЖҰМАТАЕВА Е.

п.ғ.д, профессор, академик,

Ж. Аймауытов атындағы Этнопедагогика және білім берудің инновациялық технологияларының ғылыми-практикалық орталығының директоры, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Әр халықтың уақыт, заман ағымындағы тарихи көшінде жылдар жылжып, зымырап ғасырлар ауысса да, уақыт сынына бой алдырмайтын, тот баспайтын мәңгілік біліми-ғылыми, рухани құндылықтары болады. Мұндай құндылықтар адами болмыстың табиғи тектілігіне қатысты. Табиғи болмысында Тәжібай Рахметоллаұлы Шаймердентегінде адалдықтың лебі есіп, оны өзіне пір тұтқаны, көзі қаракты, сөзі шырынды, көңілі бай, ішкі – сыртқы біліктілігі ұдайы өрлеу үдерісінде екендігіне қарамағындағы қызметкерлерінің көзі жеткен еді.

Кешегі волонтаристік-кеңес дәуірінде білім игертуге қатысы бар қалалардың, аудандардың оқу ісін меңгерушілері мен «ұстаздық корпусын» басқару оңай болмағаны өз-өзінен түсінікті. Тәжекеңнің Облыстық оқу бөлімін басқаруының кредосы (бүгінгі өлшеммен айтсақ): (Оқу-білім нысанын басқаруда сергек, сақ жүру; рахат пен машахаттың қатар екенін түсіну, ескеру; Сүйініш пен күйініштің жұптасуына мән беру, қатты қуанудың өзі қайғыны шақыру». Бұндай өз-өзін нәпсіліктің қақпанына түспеуіне бір қалыпты, байыпты, салиқалы, салмақты, мінез-құлықпен өмір сүргеніне таныстары, жолдастары, дүйім жұрт күмән келтірмейтініне сенімдемін.

Тәжекеңнің қамқорлығы – тәртіп орнату, оның өзін дауыс көтермей, сабырмен бір-екі сөйлемін шегелеп айтуымен ықпал ететін. Эмоциямен қарым-қатынас құру сол қоғамның басымдығына айналса да, бастығымыз ешуақытта сезім жетегінде кетпей, тұғырлы бағыт-бағдар беретін. Жүсіп Баласағұнның ізгілікті жан үлгісіндегі: «Тәртіп орнап, жұрт байыды, білісті, Бәрі мен қой бірге тұрып, су ішті» деген пәлсапалық талабына Тәжекеңнің басқару стилі дәлме-дәл үндесіп келетін.

Тәжекең кадр мәселесін шешуде алдына жан салмайтын. Инспектор-әдіскерлері, директорлары, оқу ісінің аудандық, қалалық, облыстық, аймақтарындағы мамандарды өзі таңдап, іскерліктері мен білікті-шығармашыл қабілеттерінің бір-біріне ұқсамайтын даралық болмыстарына, ізгілікті ұстанымдарына

қарай, іс-сапарға барғанда өз міндеттерін нәтижеге бағындырып орындауларына мән беретін.

Кенес үкіметінде өз ұлтының мүддесін бақырайтып сырт көзге көрсетпегенімен, біздер, қарамағындағылар, жықпай танитын едік. Тәжекеңнің еңбекқорлығы білім мен ғылым жасау тұрғысындағы үздік іс-әрекеті ерекше.

Зейнетке шыққаннан кейін Облыстық оқу бөлімінен автономды болып бөлініп шыққан «ИПК» (институт повышения квалификации) мекемесінде

«Педагогика кафедрасының меңгерушісі» қызметін атқарды. Ол қызметте де өзінің ізгілікті де тынымсыз еңбегінен жаңылған жоқ. Осындай жұмысты атқару барысында талай-талай әртарапты басқару стилінде пайдалы оқу құралдарын, монографияларын, ғылыми еңбектерін кейінгі ұрпаққа аманат етті.

Қабыш жеңгеміз – Павлодар педагогикалық училищесінде (педколледж) оқытушы болып, еңбегінен із қалдырып, маман даярлаған тұлға. Нағима, Сәуле, Нәйла атты үш періштелері мен және Асқар атты бір ұл баланы өмірге әкеліп тәрбиелеген. Нағима музыка саласының маманы болса, Сәуле мен Нәйла дәрігерлер. Ал Асқар мамандығы бойынша инженер. Тағы да басқа ауызға толтырып айтарлықтай ұрпағы бар. Шаймерденов Тәжібай Рахметоллаұлы облыстың білім басқармасын 1965–1988 жылдар арасында 24 жылдай басқарып, үлкен абыройға ие болып, облыстың білім беру саласын республика және Одақ көлемінде танымал ғалым дәрежесіне жетті.

Дос – жарандары: Қ. Нуркин, Х. Демесинов, С. Сағынаев және т.б. Тәжібай Рахметоллаұлын «Луначарский» деп атаған. Бұл жай ұқсату емес, Елін, Отанын, Отбасын сүйген Тәжекең – өзінің қайталанбас мәртебесімен болашақ ұрпаққа із қалтырған тұлға.

Отбасылық құндылықтары- адалдық, ізгілікті жол, адамдарға құрмет, кітап пен қажетті ақпарат көздерінен білім мен ғылымды өмір сүру тәжірибесінде қолдану. Тәжібай Рахметоллаұлының біздерге берген ақыл-кеңесі кәсіби құзыретімізді мемлекеттік тапсырысқа сай орындап, оны аса саясаттандырмай қызмет ету деген сындарлы аманатын орындау – біздердің парызымыз. Конференция тақырыбына сай ой-толғам жасасақ, Жаңа Қазақстанның білім жүйесін басқаруда инновациялық білім технологияларын іске асырудың құрылымын, ұйымдастыру техникасын, қағидаларының өзара бір-бірімен ұштастығын қайта қарау, заманауи мүддесіне унификациялау қажеттігі туып отыр. ХХІ ғасыр білімді ғылыми

негізде білімденудің озық инновациялық технологияларымен меңгеру ғасыры болып табылады.

Қазіргі кезде егемен елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне еруге бағыт алуда. Бұл оқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр. Себебі, білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жанарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болуда. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі. Ғылым мен техниканың жедел дамыған, ақпараттық мәліметтер ағыны күшейген заманда ақыл-ой мүмкіндігін қалыптастырып, адамның қабілетін, талантын дамыту білім беру мекемелерінің басты міндеті болып отыр. Ол бүгінгі білім беру кеңістігіндегі ауадай қажет жаңару оқытушының қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісімен келмек. Сондықтан да әрбір оқушының қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын жаңартылған педагогикалық технологияны меңгеруге үлкен бетбұрыс жасалуы қажет. Өйткені мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқу үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияны ендіруді міндеттейді. Қазіргі таңда оқытушылар инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізуде. «Инновация» ұғымын қарастырсақ, ғалымдардың көбі оған әртүрлі анықтамалар берген. Мысалы, Э. Раджерс инновацияны былайша түсіндіреді: «Инновация- нақтылы бір адамға жаңа болып табылатын идея». Майлс «Инновация – арнайы жаңа өзгеріс. Біз одан жүйелі міндеттеріміздің жүзеге асуын, шешімдерін күтеміз», – дейді. Инновациялық құбылыстар білім беру саласында өткен ғасырдың сексенінші жылдарында кеңінен тарала бастады. Әдетте инновация бірнеше өзекті мәселелердің түйіскен жерінде пайда болады да, берік түрде жаңа мақсатты шешуге бағытталады, педагогикалық құбылысты үздіксіз жаңғыртуға жетелейді.» Масырова Р. Линчевская Т. – «Жаңару» дегенімізді былай деп түсіндіреді: «Жаңару – белгілі бір адам үшін әділ түрде жаңа ма, әлде ескі ме оған байланысты емес, ашылған уақытынан бірінші қолданған уақытымен анықталатын жаңа идея. Қазақстанда ең алғаш «Инновация» ұғымына қазақ тілінде анықтама берген ғалым Немеребай Нұрахметов. Ол «Инновация, инновациялық үрдіс деп отырғанымыз – білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау,

меңгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызметі» деген анықтаманы ұсынады. Н. Нұрахметов «Инновация» білімнің мазмұнында, әдістемеді, технологияда, оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыруда, мектеп жүйесін басқаруда көрініс табады деп қарастырып, өзінің жіктелуінде инновацияны, қайта жаңарту кеңістігін бірнеше түрге бөледі: жеке түрі (жеке – дара, бір-бірімен байланыспаған); модульдік түрі (жеке – дара кешені, бір-бірімен байланысқан); жүйелі түрі (мектепті толық қамтитын).

Әдіскер С. Көшімбетова өзінің зерттеуінде оқу-тәрбие үрдісінде оқытудың инновациялық әдіс-тәсілдерін қолданудың мынадай ерекшеліктерін атап көрсеткен:

- дербес оқыту технологиясы оқу-тәрбие үрдісінде ғылымның негіздерін игерту үшін ізгілік, адамгершілік қасиеттерді қалыптастыра отырып, жеке тұлғаның әлеуметтік-психологиялық жауапкершілігін арттырады;
- қоғам мен табиғат заңдылықтарын кіріктіру негізінде меңгеруі;
- оқытушы білмейтін шығармашылық ізденіс негізінде өмірге келген жаңа қабілет;
- саралап деңгейлел оқыту технологиясында оқытудың мазмұны мен әдістері шығармашылық ізденіс іс-әрекет жасау негізінде адамның инновациялық қабілеттерінің қалыптасуына бағытталады.
- ақпараттық бағдарламалап оқыту – оқытудың мазмұнын пәнаралық байланыс тұрғысынан ұйымдастыру;
- иллюстрациялы түсіндірмелі оқытуда «адам-қоғам-табиғат» үйлесімдік бағыттағы дүниетанымында жүйелі саналы мәдениет қалыптасады;

– ізгілендіру технологиясында педагогика ғылымының алдыңғы қатарлы ғылыми жаңалықтарды тәжірибеде «бала – субъект», «бала-объект» тұрғысынан енгізіле бастайды да, ал ғылыми білімдер «оның тұрмысының әлеуметтік жағдайы мен іс-әрекетінің әлеуметтік нәтижесінің бірлігінде қарастырады.

Жалпы инновацияны модификациялық, комбинаторлық, радикалдық деп үш түрге бөлуге болады.

Модификациялық инновация – бұл бұрын қолда барды дамытумен, түрін өзгертумен айналысу. Бұған В. Ф. Шаталовтың математикаға жазған тірек конспектісі және оны көптеген мұғалімдердің пайдалануы мысал бола алады.

Комбинаторлық модификация – бұрын пайдаланылмаған, белгілі әдістеме элементтерін жаңаша құрастыру. Бұған пәндерді оқытудың қазіргі кездегі әдістемесі дәлел.

Радикалдық инновация – білімге мемлекеттік стандарттарды енгізу жатады. Мемлекеттік стандарт білім беруде, негізінен, мөлшерлерді, параметрлерді, деңгейлік және сапалы оқытудың көрсеткіштерін қалыптастырады.

Қазір республика оқу орындары ұсынып отырған көп нұсқалыққа байланысты өздерінің қалауына сәйкес кез-келген үлгі бойынша қызмет етуіне мүмкіндік алды. Бұл бағытта білім берудің әртүрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа технологиялар бар. Сондықтан әртүрлі оқыту технологияларын, оқу мазмұны әрбір білім алушының жас және жеке дара психологиялық ерекшеліктеріне орай таңдап, тәжірибеде сынап қараудың маңызы зор. Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерде іс жүзінде анықталып табылған оқыту үрдісінің нәтижесін көретін әдіс-тәсілдері, түрлері көбіне жаңашыл, инновациялық болып табылады. Инновациялық процестерді ендіру үш өзара байланысты күштер анықталады: енгізілген технологияның ерекшеліктерімен; жаңашылдардың инновациялық әлеуетімен; жаңалықты енгізу жолдарымен. Жаңа инновациялық оқыту технологиясы кәсіптік қызметтің ерекше түрі болып табылады. Инновациялық оқыту технологиясын меңгеру үшін педагогикалық аса зор тәжірибені жұмылдыру қажет. Бұл өз қызметіне шығармашылықпен қарайтын, жеке басының белгілі іскерлік қасиеті бар адамды қажет ететін жұмыс. Шындығында да әрбір педагог жаңа инновациялық технологияны меңгеру барысында өзін-өзі дамытады және өзін-өзі қалыптастырады. ХХІ ғасырда болашақ мамандарды даярлау, олардың кәсіби бейімделуін қалыптастыру мәселелері – кезек күттірмейтін өзекті қоғам талабы.

Мотивациялық өлшемдеріне танымдық қызығуды қалыптастыру бейнесі жатады. Оған болашақ мамандарды қалыптастыру, құндылық қарым-қатынас, болашақ маманның өзінің кәсіби шеберлігін дамытуға талпынуы, болашақ мамандығын ерекше жақсы көруі, ұрпақ тәрбиесінде ұстаздың жетекші орнын сезінуі, кәсіби жеке біліктілік деңгейін көтеруге бағыттылығы, инновациялық іс-әрекетке ұмтылу әрекеттері кіреді. Мазмұндық өлшемдеріне болашақ маманның жалпы мәдениеттілік дайындығы мен мәндік әдіснамалық дайындығының деңгейі, мамандығы бойынша білімі, педагогикалық біртұтас білім жүйесі, біртұтас

педагогикалық үрдістің заңдылықтары, мен қозғаушы күштерінің жалпы теориялық білім негіздерімен қарулануы кіреді. Оған біртұтас педагогикалық үрдістің теориялық негіздерін және жеке тұлға теориясының ғылыми негіздерін меңгеруі, педагогикалық іс-әрекет теориясының негіздерін білуі, білім алушылардың барлық мүмкіндіктерін пайдаланғанда инновациялық іс-әрекеттің көбіне нәтижелі болатындығын сезіне алуы жатады. Бейімділік өлшемдерін болашақ маманның барлық жағдайға бейімделе алу қабілеті жатады: бейімділік жағдаятына бағдарлана алуы, микроорта өзгерістеріне сай қолайлы инновациялық педагогикалық технологияларды таңдай алуы. Бейімділік өлшемдері болашақ маманның білімгер мәртебесінен оқытушы, ұстаз мәртебесіне ауысуының ерекшелігін сезіне білуімен бейімділік іс-әрекетті жүзеге асырудың жаңа әдіс-тәсілдерін пайдалана алуларымен ерекшеленеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Қазақстан Республикасының Президенті Қ.-Ж. Тоқаев. Сындарлы қоғамдық диалог– Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі: Қазақстан халқына жолдау// [https:// www.akorda.kz/kz/addresses.25.04.2020](https://www.akorda.kz/kz/addresses.25.04.2020)
- 2 ҚР білім жүйесін басқарудағы білімденудің инновациялық технологияларын іске асыру негізі ретінде. Инновациялық қызметі туралы Заңы. ҚР – 2002.– 3 шілде. – № 333.
- 3 Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы туралы: Қазақстан Республикасы Президентінің 2004 жылғы 11 қазандағы №1459 Жарлығымен бекітілген // САПП РК. – 2004. – №39. – 3 – 53 б.
- 4 Жұматаева Е., Қадысова Р. Ж. Қазақстан Республикасындағы білім жүйесін басқаруда білімдену инновациялық технологияларын жүзеге асыру. –Павлодар, 2008.
- 5 Полат Е. С., М. Ю. Бухаркина, Моисеева М. В., Петрова А. Е. «Новые педагогические и информационные технологии в системе образования». – М., 2004.
- 6 Горовая В. И., Тарасова С. И. Педагогическая деятельность как категория педагогики: основные проблемы и направления исследования // Наука. Инновации. Технологии. 2004. №36. URL: <https://pedagogicheskaya-deyatelnost-kak-kategoriya-pedagogiki-osnovn-e-problem-i-napravleniyaissledovaniya.pdf>

Докторанты Жуматаевой Е. О.

- 1 Ахмеджанов Асад Бейсенгазизович «Болашақ заңгерлердің кәсіби уәжін қалыптастырудың негізі ретінде білім мазмұнындағы халықтық дәстүрлер».
- 2 Нурғалиева Муршида Елубаевна «Студенттердің интеллектуалды әлеутін арттыру үдерісінде өздік жұмысты ұйымдастырудың педагогикалық шарттары».
- 3 Кударова Назгуль Абильбековна «Жоғары оқу орнында студенттердің көшбасшылық қасиеттерін өркендетуде ұлттық кодтың атқарар рөлі».
- 4 Кодекова Галия Бикеновна «Жоғары оқу орнында студенттердің көшбасшылық қасиеттерін өркендетуде ұлттық кодтың атқарар рөлі».
- 5 Кажикенова Гульнар Муратовна «Развитие рефлексивного диалога в педагогическом процессе ВУЗа».
- 6 Суюндикова Маргисат Кабиденовнаның «Студенттердің креативтік ойлау қабілетін арттырудың ғылыми-теориялық негіздері».

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ ҒЫЛЫМЫНДАҒЫ ТҰЛҒАТАНУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ҚАЛИЕВ Ж. Н.

п.ғ.к., ҚР ҒЖБМ Мемлекет тарихы институты директорының орынбасары

Отан тарихы ғылымының «ақтандақ беттерін» қайта қарау арқылы, елдің бүгінгі мен ертеңі үшін маңызды, өзекті мәселелерді ой елегінен өткізіп, тәуелсіздік тарихнамасы тұрғысында жаңаша көзқарас қалыптастыру қажеттілігі туып отырғаны белгілі.

Кезінде Алаш қайраткері Ахмет Байтұрсынұлы: «Қазақ – жоқ іздеген халық», – деп жазған еді. Яғни рухани және материалдық мұраларын өзге жұрт тасып әкеткен, жоғалтқан замандар болды. Осы күнге дейін халқымыз соны түгендеу, іздеумен келеді.

Бүгінгі қоғамдағы түбегейлі өзгерістер халқымыздың ауыз бірлігін, белсенділігін, әр азаматтың жеке басының жауапкершілігін талап етеді. Қоғамдағы келісім мен бейбіт өмір, саяси тұрақтылық үшін жан аямай қызмет ету, өз Отанына, отбасына, елі мен жеріне деген сүйіспеншіліктен ғана туады. Шынайы тарихты білу мен құрметтеу кемел келешекті, патриоттық рухтағы жастарды қалыптастырып, жаңа Қазақстанның құрылуы мен дамуына жол ашады.

Қасиетті Тәуелсіздік, бұл ата-бабаларымыз аңсаған тұғыры берік елдігіміз бен мемлекеттігіміздің жарқын көрінісі. Тәуелсіздігімізді құрметтеу ол әрбір тәуелсіз елдің азаматының парызы болмақ. Тарих тұлғалармен жазылады деген сөз бар. Сондықтан, тәуелсіздігіміздің символына айналған тұлғаларды құрметтеу, есімдерін өскелең ұрпаққа насихаттау ол – Тәуелсіз елдігімізді құрметтеу екендігі анық.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты бағдарламалық мақаласында: «Ең ғажайып ерліктер Отанға шексіз сүйіспеншіліктен туындайтыны сөзсіз. Шын отансүйгіштік дегеніміз – жалаң ұран тастау емес, еліңе, халқыңа қызмет ету...

Адам баласы дүниеге патриот болып келмейді. Ол білім мен тәрбие алып, әлеуметтік ортамен араласып, азаматтық болмысын қалыптастыру кезінде патриотқа айналады. Өзінің жеке мақсат-мүдделері қоғам игілігімен үндесіп, елінің дамуына елеулі үлес қосып жатқанын жан-жүрегімен сезінген адам нағыз бақытқа кенеледі», – деп атап өтті.

Нұрсұлтан Назарбаев «Ұлы Даланың жеті қыры» атты мақаласының «Ұлы Даланың ұлы есімдері» тарауында «Көпшіліктің

санасында тарихи үдерістер, негізінен, тұлғаландыру сипатына ие болатыны белгілі. Көптеген халықтар өз елінің ерекше елшісі сынды ұлы бабаларының есімдерін мақтан тұтады. Мысалы, өткен дәуірлердегі Тутанхамон, Конфуций, Ескендір Зұлқарнайын, Шекспир, Гете, Пушкин және Джордж Вашингтон сияқты дүние жүзіне белгілі тұлғалар бүгінде «өз мемлекеттерінің» баға жетпес символдық капиталы саналады ірі сол елдердің халықаралық аренада тиімді ілгерілеуіне септігін тигізіп отыр. Ұлы дала әл-Фараби мен Ясауи, Күлтегін мен Бейбарыс, өз-Тәуке мен Абылай, Кенесары мен Абай және басқа да көптеген ұлы тұлғалар шоғырын дүниеге келді», – деп айтылған.

Тарих ғылымындағы тұлғатанудың өзекті мәселелерін талқылау, тұлға тарихын зерттеу арқылы ұлттық тарихтың өзекті мәселелерін саралау, аталған көрнекті мемлекет және қоғам қайраткерлерінің өмірі мен қызметі, ұлтқа сіңірген еңбегі арқылы республиканың өскелең ұрпағын отансүйгіштік пен адамгершілікке тәрбиелеуді мақсат етіп отыр. Бүгінде артында мол мұра қалдырған қайраткерлеріміздің еңбегі өз деңгейінде бағаланып, дәріптелуі қажет екендігін Ұлы дала тұлғалары тақырыбының арқауына айналған ел мен жердің мүддесі әлі күнге өзекті тақырып екендігі белгілі. Сондықтан да ұлт қайраткерлерінің еңбегіне назар аудару бүгінгі ұрпақ үшін аса маңызды.

Қазақ тілінің түсіндірме сөздігінде «...ғұмырнама – (араб, иран сөзі) біріншіден, жеке адамның өмір жолы мен өмірбаянын баяндайтын жылнама. Ғұмырнама жазу дәстүрі көне дәуірден басталады. Көне түркі ескерткіштері де ғұмырнама үлгісімен жазылған. Екіншіден, ұзақ әңгіме, хикая, басынан кешкен оқиға», деген анықтама берілсе, академик Манаш Қозыбаев: «...ғұмырнама негізінен өмірбаяннан құралған тарих», деп сөздің ұғымын ашады.

Профессор Жамбыл Артықбаев – тұлға туралы қанша айтсақ та, оған қандай мағына берсек те, тұлғаның маңызы ешқашан жоғалмауы керек дей келе, «...қазақ шежіресі толыққанды тұлғаны тәрбиелеуге ерекше мән береді, шынтуайтқа келгенде, шежіренің басты міндеттерінің бірі және көшпелілерде тарих мағынасы негізінен осыған келіп тіреледі. Осылайша, ерте уақыттан бері қазақтың далалық тарихтану дәстүрінде тарихтың негізгі категориясы тарихи заман емес, тұлға болып саналады. Нақты айтқанда, тұлғалар өзінің ел басқарудағы ұлы істері арқылы тұтас замандар мен тарихи кезеңдерді алмастырады», – деген тұжырым жасайды.

Мәселен, академик Манаш Қозыбаев: «Тұлға – интеллект, ақыл, парасат иесі. Ол – өткірлігімен, тапқырлығымен, көрегендігімен, қажымас күш-қуатымен, ақыл-парасатымен, әділдігімен, өз мүддесін ұлт мүддесімен ұштастыруымен, ұлтжандылығымен ерекшеленген жан. Халық басына күн туып, қиын қыстау заман келгенде ғана тұлға өзінің өзгеден ерек ірі ісімен, пәрменді күшімен, күдіретті көріпкелдігімен танылады. Ендеше, тұлға – табиғат сыйы, табиғи ортаның туы... Мұндай тұлғалар тарихта күнде тумайды. Табиғат адам баласына оны анда-санда сыйлайды...», - деп пайымдап, ой қорытады.

Тарихшы ғалым Хангелді Әбжанов: «Тұлға – өзіне тәуелді емес объективті әлемдегі (ортадағы) қажеттілікті (экономикалық, ғылыми, саяси, өндірістік т.с.с.) практикалық-қолданбалық, теориялық-шығармашылық жаңашылдықпен шешкен (жүзеге асырған) немесе шешу (жүзеге асыру) жолын дұрыс нұсқаған әлеуметтік субъект», – деп анықтама беріп, тарихи тұлғатануды автор былай түсіндіреді. «Тұлға тұғырының биік әрі көрнекі өлшемі халқының санымен, оның халықаралық қатынастар мен сыртқы саясаттағы бәсекеге қабілеттілігімен, азат немесе отарлық күй кешуімен анықталатынын тарих әлденеше дәлелдеді». Осы тезисті дәлелдей түссек қазақ тарихының тұлғалары дүние жүзі тарихынан ойып тұрып орын ала алмай келеді. Ол үшін біз дамыған елдер қатарында әлем өркениетінен көрінсек, онда Қазақстанға яғни қазақ тарихына қызығушылық артып тұлғаларымыз әлемдік деңгейде тұғырға қонады.

Профессор Тұрсын Хазретәлі: «Тұлғатануда ең бастысы – оның өмірі мен қызметін жан-жақты бағалау. Кімді де болса біржақты мақтау немесе біржақты қаралауға жол беру – тарихтың шынайы мазмұнын ашуға кедергі болады. Қазіргі кезде кейбір тарихшылар жеке тұлғаларға тарихи баға беруден тартынады. Олардың пікірінше, шамшылдық сипатына қарай тарихи тұлғалардың кемшіліктерін талдап, оны жарнамалаудың қажеті жоқ деп «Жабулы қазан жабулы күйінде жата берсін», «Сен тимесең мен тимен, бадырақ көз» деген психологияға ерік береді. Ал кейбір тарихшылар бұл миссияны үлкен құлшыныспен атқарып, кейде тым асыра сілтеп жібереді», - дейді. Ғалым ары қарай ойын «Ұлылы-кішілі бабаларымыздың тұлғасын тану көпшіліктің танымдық қызығушылығын арттыруға қызмет жасайды. Тұлғаларды түрлі тарихи жағдайларда жол берген қателіктері болса да сабақ алуға шақырып, тарихи тұлғаға толық та шынайы бағаны жеке адам емес, тек уақыт береді», деп, тұжырымдайды.

Мемлекет тарихы институтының ғалымдары «Ғылыми қазына» мақсатты бағдарламасы аясында жарық көретін «Ұлы Дала тұлғалары» сериясы бойынша мемлекет және қоғам қайраткерлеріне қатысты еңбектер жариялау ісіне қатысуда. Атап айтатын болсақ «Жұмабек Тәшенев», «Әлімхан Ермеков», «Ілияс Есенберлин», «Нұртас Оңдасынов», «Шәбден Ералиев», «Кәрім Мыңбаев» және «Сабыр Ниязбеков» басылымдары Институт ғалымдарының жемісті еңбектері.

Осы аталған институттың ғалымы Қанат Еңсенов «Нұртас Оңдасынов» атты еңбегінде тұлға феноменіне – ерекше, дара, қайталанбайтын қасиеттерге ие қайраткерге тән болмыс деп анықтама береді. Автор тұлға феноменіне «еңбек, тәлім-тәрбие алған ортасы, ұстаздары, көшбасшылық, тектілік, адамтану қасиеті, сезімталдық түйсік, туа біткен өткірлік, ұлт жанашыры, ұқыптылығы, таза дидарлығы, мәдениеттілігі, ұлағаттылығы», - деп бірнеше белгілерін атап көрсеткен.

Біздіңше болашақ тарих өткен заманалар сырын ұғып, кемшілігі мен жеткен жетістігін саралап, дұрыс тұжырым жасаса ғана болады. Ал, болашақ тарих келешекте елдің үмітін ақтайтын жастардың бойына зор парасаттылықты, Отаны үшін отқа түсуге дайын жанпидалықты қалыптастыруы тиіс. Осы тұрғыдан келгенде елге тұлға болып, дауыл тұрғанда халқына пана бола білген есіл ерлеріміздің саяси, тарихи портретін жасап, бүгінгі жас ұрпақтың жүрегіне жеткізіп, тұлғасын танытуымыз заман талап етіп отырған басты бағыт екенін ұмытпағанымыз абзал.

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ЖӘНЕ ТАРИХИ ӨЛКЕТАНУДЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ ТУРАЛЫ

ДҮЙСЕН С. Ж.

жетекші ғылыми қызметкері, п.ғ.к., қауымд. профессор,
ҚР ҒЖБМ Мемлекет тарихы институты, Астана қ.

XXI ғасыр – озық технологиялар ғасыры. Сондықтан білім беру жүйесінде жаңа технологияларды тиімді пайдалану заман талабы, өйткені ол білім сапасын жақсартады. Қазақстан Республикасы Білім туралы заңының 8 бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді акпараттандыру, халықаралық, ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен [1].

Қазіргі уақытта жаңа педагогикалық технологиялар туралы жарияланған еңбектер өте көп. Бұларда осы жаңалықтар жан-жақты, әр түрлі қырынан баяндалады. Ғылыми мақалаларда «педагогикалық технология» ұғымының қазір 300-ден астам балама анықтамалары бар екендігі жазылып жүр. Мәселен, осы проблеманы зерттеп жүрген Ресейдің белгілі педагог және т.б. ғалымдары оған төмендегідей анықтамалар береді.

«Педагогикалық технология дегеніміз – оқыту үрдісін жүзеге асыратын мазмұнды техника» (В. П. Беспалько).

«Педагогикалық технология дегеніміз – оқытуды жоспарланған нәтижесіне жеткізетін қағазға жазылған барысы (үрдісі)» (И. П. Волков).

«Педагогикалық технология дегеніміз – оқушы мен мұғалім үшін барлық жағынан өте қолайлы жағдайлар жасай отырып, оқыту үрдісін жобалаудың, оны ұйымдастырудың және өткізудің бүгешігесіне дейін ойластырылған, әрі бірлесіп жүзеге асырылатын педагогикалық қызметтің моделі» (В. М. Монахов).

«Педагогикалық технология дегеніміз – педагогикалық мақсаттарға жету үшін қолданылатын тұлғалық, инструменталдық, методологиялық құралдардың жүйеленген жиынтығы және олардың ретімен қызмет етуі» (М. В. Кларин) т.б. [2].

Танымал педагог ғалымдардың пікірінше оқыту технологиясы төмендегідей құрылымдардан тұрады: оқытудың мақсаты; оқыту мазмұны; педагогикалық әрекет етудің құралдары; оқыту үрдісін ұйымдастыру; оқушы, мұғалім; жасалған қызметтің (іс-әрекеттің) нәтижесі. Жоспарланған нәтижеге, мақсатқа жетудің басты шарты – оқытылатын тақырыптың, сабақтың мақсатын дәл, әрі нақты анықтау, оған нәтижеге жетудің жолдарын жобалап қолданылатын

әдіс-тәсілдерді, құралдарды барынша тиімді іріктеу және дәл көрсету, нәтижені тексеру, не тексеріп отыру.

Жоғарыда есімі аталған танымал ғалым В. М. Монаховтың тұжырымына сәйкес мұғалімнің педагогикалық шеберлігінің негізгі өлшемдерінің бірі – оқушының өзіндік танымдық жұмысын ұйымдастыру және оқушыны өздігінен оқып, ой-өрісін тереңдетуге баулу, ғылыми ізденіске жетелеуі болып табылады.

Елімізде жаңа білім парадигмасы маңызды орынға оқушының білім-білігі мен дағдысын ғана емес, білім алу арқылы отаншыл азамат ретінде дамуын қойып отыр.

Тарих пәнін оқытудағы негізгі мақсат әлемдік дамудағы адамзаттың рөлін, ол жасаған бүкіләлемдік құндылықтардың қадірін білетін, Қазақ мемлекеті дамуының тарихи тамырларын, қоғамдағы орнын түсінетін белсенді азаматтарды қалыптастыру болып отыр.

Тарих пәнін оқыту арқылы жас ұрпақ бойына тарихи сананы дарыту көп ізденістерді, сан түрлі әдістемелік тәсілдерді қажет етеді. Жаңа заман оқытушысы жан-жақты, білімді, өз ісін өте жақсы білетін ұлттық идеологиямен сусындаған азамат болуға тиісті.

Қазақстанда тарих ғылымының бір бағыты саналатын «өлкетану» әлі де өз деңгейіне көтерілмеген саланың бірі. Бұрын кеңестік ғылымда жалпылама өлкетану деп айтылса, қазір ТМД ғылыми кеңістігінде экономика, география және елтану ғылымдарымен байланыста «аймақтану», «жергілікті тарих» деген жаңа ұғымдар қолданылуда [3]. Сондықтан да еліміз президенттерінің өзі мектептегі білім беру мәселесіне қатысты сөздерінде өлкетанудың маңызына бірнеше рет тоқталғандары тегін емес.

Қазақстанның әрбір азаматы мектеп жасынан бастап өздерінің «кіші отанын» яғни, туған өлкесінің (облыс, аудан, ауыл-село, көше) тарихын, өлкесіне адал еңбегімен, қызметімен үлгі болған адамдарын және сол өңірге еңбегін сіңірген өздерінің отбасылық шежіресін де біліп өсулері керек. Біз бүгінгі ғылыми жиын Ертіс өңірінде өтіп жатқандықтан баяндамамыздың негізгі мазмұнын осы аймақ тарихымен байланыста жасауды жөн көрдік.

Биыл Павлодар облысының құрылғанына 85 жыл болады екен. Бұл ел мен жер тарихын облыс азаматтарына кеңінен таныстыруға, насихаттауға, беделін көтеруге, отансүйгіштік сананы көтеруге мүмкіндік беретін оқиға.

Қазіргі Павлодар облысы ерте ортағасырлардағы Қимақ қағанатының негізгі орталығы болуымен де белгілі. Кейбір еңбектерде бұл мемлекет 656 жылы Батыс Түрік қағанаты құлаған

соң құрылған деп жазылады. Дегенмен бес томдық академиялық басылым тұжырымына сүйеніп Қимақ мемлекеті 893 жылдан XI ғасырдың басына дейін негізінен Ертіс өңірінде өмір сүрген деген хронологиялық шеңберге тоқталдық [4, 511].

Орта ғасырлық деректерде қимақтарды «иемектер» деп атайтыны да белгілі. Араб саяхатшысы Абу Дулаф Қимақ мемлекетінің жерін 35 күнде кесіп өткенін жазып қалдырған [4, 333].

«Дәуірлеген тұсында Қимақ мемлекетінің жері шығысында Алтай мен Ертістен, батысында Еділ мен Оңтүстік Оралға дейінгі, солтүстігінде Ресейдің Құлынды даласынан, оңтүстігінде Балқаш көлі мен Жоңғар Алатауына дейінгі аумақта орналасты. Қимақтардың ежелгі жерлері Ертісте орналасты, онда Қимақ қағанатының екі астанасы-ескі және жаңа астаналары болған», - деп жазылған бестомдық тарихи еңбекте [4, 333].

Осы арада мұғалімнің оқушылардың назарын аударатын бір мәселе – қазіргі жетекші тарихшы ғалымдардың ортақ пікірінше ортағасырларда Қазақстан жерінде Батыс Түрік, Қарахан, Түркеш, Оғыз, Қимақ, Қыпшақ, Қарлұқ т.с.с. әртүрлі мемлекеттер болып олар жойылып кеткен жоқ, олар біртұтас Түрік қағанатының тарихи мұрагерлері, кейін Ұлық Ұлысты (Алтын Орданы), одан кейін Қазақ хандығын құраған процестің, мемлекеттіліктің пайда болып, қалыптасып, дамуының эволюциялық көрінісі, яғни қазақ мемлекетінің бір ізашары екенін [5, 50-162] екенін түсіндіру өте маңызды екенін еске салғымыз келеді.

Тарихшы-академик Карл Байпаков ортағасырлық түркі ғұламасы Махмуд Қашқари еңбегіне сілтеме жасай отырып Қимақ мемлекеті туралы:

- Ертіс бойы иемектер;
- Сыбанады жеңдерін;
- Ержүрек олар жауынгер;
- Кім білер бізді жеңерін» - деген сол замандағы белгісіз түркі

ақынының өлеңінен бір шумақ үзінді келтіреді [6, 251].

Қазір қолданыста жоқ Сәйдің Жолдасбаевтың авторлығымен 2003 жылы шыққан мектеп оқулығында [7, 28] Қимақ мемлекеті тарихына арналған тақырыпта Түркі мемлекеттерінің жер-су, қала аттары жазылған әл-Идрисидің картасының көшірмесі болатын. Жаңартылған бағдарлама бойынша 6-сыныпқа арналған Қазақстан тарихы оқулығын жазған авторлар бұл карта оқушыларға түсініксіз деп есептеді ме екен, оны жаңа оқулыққа қоспай, Қимақ мемлекетінің қалалары көрсетілмеген, тек жалпы аумағын бедерлейтін картасын

салыпты [8, 30]. Біздің ойымызша, әл-Идрисидің картасын да салып, екеуін салыстыра оқытуға қалдыру керек еді.

Әл-Идрисидің бұрынғы 7-сыныпқа арналған оқулыққа салынған картасын тікелей оқып, түсініп пайдалану мұғалім үшін шынында қиындық туғызады, өйткені қазіргі Қазақстанның картасына толық сәйкес келмейді, сондықтан ұстазға қосымша ізденіп тарихшы ғалымдар еңбектерімен танысуы керек болатын.

Тарих оқулықтарында ортағасырлық араб саяхатшысы әл-Идрисидің кітабынан (географиялық карталары да бар) түркілердің Қимақ мемлекетінде XIII-XIV ғасырларда 16 қала болған деген мәліметін мектепте оқыған барлық адамдар біледі. Он алты қаланың сегізі Ертіс өзені бойында орналасқандығы туралы да болжам айтылады.

Б. Көмеков, К. Байпаков, Ж. Артықбаев, Ж. Сәбитов және т.б. қазақ тарихшылары ортағасырлық картадағы жер-сулардың, қалалардың, елді мекендердің атаулары және қай жерде орналасқанын қазіргі заманға сай етіп анықтап берді. Бірақ сол аталған қалалардың қайсысы Ертістің Павлодар өңірінде орналасқаны белгісіз. Олардың тауып анықтау болашақ зерттеушілер, өлкетанушылар еншісінде.

Дегенмен әлемдік тарихнамада мойындалған жоғарыдағы араб географтарының еңбектерінде Қазақстанның Солтүстігі мен орталығы және шығыс өңірінде XVIII ғасырдың басында Ресей отаршылдары қазақтарды бағынышта және бақылауда ұстау үшін қалалар мен әскери бекіністер салғанға дейін, кемінде сегіз ғасыр бұрын қазақтардың арғы ата-бабалары түркілердің, яғни қимақтар мен қыпшақтардың қалалары өмір сүргені, бұл аймақтың иесіз бос жатпағанын көрсеткен бұлтартпас деректер.

Әл-Идрисидің жазуынша Қимақ мемлекетіндегі қалалар жақсы бекінген, әр қалада әскер орналасқан. Ең үлкені Карантия, ұзындығы 9 миль, (14,4 км), көлденеңі 3 миль (4,4 км), ол Гаган (Алакөл) көлінің жағасында орналасқан Карантиядан қимақ патшасының астанасына дейін 24 күншілік жол. Гаган көлінен 4 күндік жерде Дамурия қаласы орналасқан. Араб авторлары қимақтар мемлекетінде Дамурия, Сараус, Банджар, Наджа, Дахлан, Ханауш, Астур, Бурах, Мастанох, Хакан, Йемекия, Фаварег сияқты қалаларды көрсеткен. Астур қаласы маңында темір кеніші барын, Қимақ мемлекетінде алтын көп, тұрғындары ет-сүт тағамдарымен бірге күріш пайдаланады деп жазған араб саяхатшылары [6, 255]. Осы қалаларды ғалымдар жазба деректерге сүйеніп қазба жұмыстары арқылы іздестіруде, болашақта табылуы да мүмкін.

Қазіргі Павлодар, Абай және Шығыс Қазақстан облыстары арқылы өтетін Ертіс өзені араб деректерінде Гамаш өзені деп аталады. Ертіс өзені Қытай жерінен бастау алғанымен ол жақтағы бөлігі 525 шақырым ғана, 1835 шақырымы Қазақстан жері арқылы ағып өтеді. Сондықтан сол кезде өмір сүрген бірнеше қала Павлодар облысы аумағында орналасқандығы күмән туғызбауы керек.

Кезінде археологтар Ф. Х. Арсенева, Е. И. Агеева және А. Г. Максимова Х-ХІІІ ғасырлардағы Ертіс өңірінде қимақ-қыпшақ қоныстарын, атап айтқанда Покровка, Трофимовка, Ждановкада қазба жұмыстарын жүргізіп олардың шаруашылығы, тұрмысы, діни сенімдері туралы деректер тапқанымен нақты қалалар атаулары туралы мәлімет кездеспейді [9, 30–31].

Орыс зерттеушілері С. У. Ремезов пен Ф. И. Миллер Ертіс өңірінде «Қарабалғасун мұнарасы» ескерткіші болғаны туралы жазған. 1654 жылы орыс зерттеушісі Ф.И. Байков алғаш рет атап өтеді қалмақша атауы «Кабан-Гасун» (Кабан-Гусан), орысша «кірпіш палата» деп жазған. Танымал орыс тарихшысы Ф. И. Миллер 1734 жылы осы мұнараның суретін салғызып қалдырған. Павлодар энциклопедиясында «Қарабалғасун мұнарасының» суреті берілгенімен қай жерде болғаны айтылмаса, академик К. М. Байпақов бұл қоныс Май ауданының «Жұмыскер» және «Қызыл еңбек» ауылдарына жақын жерде және Павлодар-Семей автожолын салу кезінде қалашық орны қопарылып тасталғанын көрсетеді [6, 254–255].

Біздің ойымызша оқушы жастар өз өлкесінде ортағасырларда тек 16 қала болған деген санды ғана емес, әлем тарихында есімдері жазылған ғұламалар еңбектерінде жазылып қалғандарын біліп, ерте заманнан Ертіс өңірі қалалар елі болғанын мақтанышпен біліп өсулері керек. Бұл мағлұматты алғаш рет оқушылар мектептің тарих курсынан оқып біледі.

Оқыту тәсілдерінде компьютердің рөлі барынша артуда. Нашар оқитын оқушының өзі компьютермен жұмыс істеуге қызығады, себебі балаға компьютер білмеген жерін көрсетіп, көмекке келеді.

Тарих пәні мұғалімдері 6-сыныпта орта ғасырлар тарихы курсына «Қимақтар мемлекеті» тақырыбын оқыту барысында компьютерде осы мемлекеттің қазіргі Павлодар жерінде осыдан 1 мың жыл бұрын өмір сүргенін сол замандағы араб географтары әл-Идриси, әл-Истрахи, әл-Масуди, ибн-Хауқал бұлтартпастай етіп жазып, сызып қалдырғанын оқушылар санасына сіңіру аса маңызды шаруа болып табылады. Қазіргідей алмағайып уақытта қазақтың

солтүстік, солтүстік-шығыс аймақтарына Ресейдің шовинистік пиғылдағы кейбір саясаткерлері мен қалам иелері көз тігіп, бұлар қазақтың жері емес, жоңғардыкі, немесе «қазақтар мемлекеті болмаған, иесіз жер, баққан малының сонынан еріп, мал тұяғы тиген жердің бәрін өздеріне тели берген», - деген пікірлерінің негізсіз екеніне бұлтартпас дәлелдер болып табылады.

Мұғалім осы тақырыпты түсіндіру барысында оқытудың педагогикалық қағидаттарын және қолайлы әдіс-тәсілдерін ескере отырып оқушыларға компьютерлерінде әл-Идрисидің еңбегіндегі Қимақ мемлекетінің орналасқан аумағын, жер-су атауларын және саяхатшы көрсеткен 16 қаланың орналасқан жерлерін қазіргі Павлодар облысы аумағының картасына түсіртіп түсіндірсе бұл материалды меңгеру тиімділігі арта түсері сөзсіз. Оқушылар мұғалімнің басшылығымен компьютерде Қимақ мемлекетінің жер аумағын, қалаларының Ертіс бойында орналасуын, сол қалалар қазіргі Павлодар облысының қандай аудандары, елді мекендері аумағында болғанын өздері анықтайды және бұл жұмысты өз қолдарымен, ақылымен тиянақты атқарып шықса оны ешқашан ұмытпайды. Оқушылардың бойында Павлодар өңірінің ежелгі, орта ғасырлардағы тарихын терең білуге деген ынтасы артуына септігін тигізуі мүмкін.

Біздің ойымызша Ертіс өңірінде болған орта ғасырлық бірнеше қаланы араб географтары жазып қалдырған жазба деректермен, әл-Идрисидің картасына сүйеніп компьютерде өздері сызған облыс аумағының картасына түсіріп үйренсе бір жағынан өлке тарихын зерттеуге деген сезімі артады.

Мемлекет басшысы үнемі ескертіп жүргендей егемендігіміздің қадір-қасиеті жердің тұтастығы мен елдің тыныштығында. Отансүйгіштік тәрбиеге елеулі үлес қоса алатын мектептегі өлкетанушылық жұмыстар елімізде әлі де болса кенжелеу дамуда. Кеңестік білім беру жүйесінде жақсы жолға қойылған «Жас археологтар» жұмысын қайта жандандыру қажеттігі байқалуда. Өлке тарихын білуге деген қызығушылығы бар балаларды археология негіздеріне үйретіп ел жер тарихын танып білуге үйретсе өлкетану бағыты жандана түсер еді.

Қ-Ж. К. Тоқаев тәуелсіздігіміздің 30 жылдығына арналған салтанатты жиында сөйлеген сөзінде: «Тәуелсіз ел болу оны жариялаумен немесе мемлекеттің іргетасын қалаумен шектелмейді. Тәуелсіздік үшін нағыз күрес күнделікті еңбекпен, үздіксіз әрі дәйекті елдік саясатпен мәңгі жалғасады», - деген еді [10].

Еліміз педагогтары да өздерінің жас ұрпаққа білім мен тәрбие беру саласындағы күнделікті жұмыстары арқылы тәуелсіздігіміздің елдік саясаттың бір тірегі болатын рухани негізін нығайтуға өздерінің үлестерін қосуда деп білеміз.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Білім туралы Қазақстан Республикасының Заңы. 2007 жыл 27 шілде. «Әділет» Қазақстан Республикасының нормативтік актілерінің жинағы.
- 2 Бөрібаева Ф. Б., Жанатбекова Н. Ж. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар. Оқулық. – Алматы, 2014.
- 3 Юркина Н. Н. Значение краеведения и регионоведения для познания Отечественной истории. (<https://cyberleninka.ru/article/n/znachenie-kraevedeniya-i-regionovedeniya-dlya-poznaniya-otechestvennoy-istorii>) Кірген уақыты: 28.01.2023.
- 4 Қазақстан тарихы (көне заманнан бүгінге дейін). Бес томдық. 1- том. – Алматы: Атамұра. 2010. – 544 б.
- 5 Қазақстан тарихы. Жоғары оқу орындарына арналған оқулық. / Е. А.Әбілдің жалпы редакциясымен. – Алматы: ҚР ҒЖБМ Мемлекет тарихы институты, ҚР ҒЖБМ Ш:Ш:Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты. 2022. – 352 б.
- 6 Байпақов К. М. Қазақстанның ежелгі қалалары. – Алматы: «Аруна Ltd. 2005. – 316 б.
- 7 Орта ғасырлардағы Қазақстан тарихы. 7-сыныпқа арналған оқулық. Жолдасбаев С., Бабаев Д. – Алматы: Атамұра, 2003. – 224 бет.
- 8 Омарбеков Т., Хабижанова Г., Қартаева Т. Қазақстан тарихы (Орта ғасырлар). 6-сыныпқа арналған оқулық. – Алматы: Мектеп, 2018. – 184 б.
- 9 Ертістің Павлодар өңірі. Энциклопедия. / Бас ред. Б.О.Жақып. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы. 2013. – 776 б.
- 10 Тоқаев Қасым-Жомарт. Тәуелсіздік бөрінен де қымбат // Егемен Қазақстан, 2021 жыл 5 қаңтар № 2 (29981).

ЖАҢА ҚАЗАҚСТАННЫҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ДАМУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫ ТАЛАБЫНЫҢ АЯСЫНДАҒЫ ЗАМАНАУИ ЖОҒАРЫ БІЛІМ ДАМУЫНЫҢ КӨКЖИЕКТЕРІ

АЛПЫСБЕС М. А.

т.ғ.д., профессор, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
ҒЖБМ ҒК Мемлекет тарихы институтының Тарих және қоғамдық
ғылымдар Академиясының академигі

**Құрметті әріптестер, ұстаздар!
Қадірлі студенттер, тәлімгерлер!**

Қазақстанның заманауи білім беру талаптары бүкіл әлемнің тұрақты даму сұраныстары мен еліміздің қарқынды даму мүддесінен туындайды. Ел мұраты мен адамзат пен әлемнің ұмтылыстарынан бөліп қарауға болмайды. Ойға ой қосып, санаға шырағдан болатын сол өзгерістерді дүниеге әкелетін білім мен ғылымның иелері. Заманауи білім, өнер, ғылым, дағдықалыптастырудың ошағы – жоғары оқу орындары -зиялы мәдени ортасы екені белгілі.

Қазақстанның қазіргі жоғары білім жүйесі үлкен өзгеріс үстінде екенін білеміз. Бүкіл әлем дамуға бет алған бағытта біз де дамып келеміз. Ол заман талабымен қалыптасқан жаңа технологияларға, үздік инновацияларға, академиялық еркіндік негізінде құрылған университет, колледждік жүйе бүгінгі таңда әлемдегі үздік еуропа стандарттарына сай болу жолында 2010 жылдан бері Болон үдерісі негізінде толық қалыптасты. Болон үдерісі беруді және ғылыми зерттеулерді ынталандыру мен жақсарту құралы, транспаренттілік пен ұтқырлықты арттырады.

Осындай маңызды жүйелі өзгерістің нәтижесінде қазір біздің жоғары оқу орындары елімізде оқытудың кредиттік технология, қосдипломдық білім беру, модульдік білім беру бағдарламаларын әзірлеу, бакалавриат, магистратура, PhD докторантурада деңгейінде үздіксіз білім жалғастыру мақсаттарына қызмет көрсететін, жоғары білім беруде интернационализация мүмкіндіктерін қамтамасыз етуге қызмет ететін оқу үшін қажетті үш-деңгейлік еуропалық кредиттер тасымалдау жүйесі, білім алушыға керек академиялық ұтқырлықты, білім беру бағдарламаларын аккредитациялануы, рейтингтік бағалау мен сараптауға алынатын оқу орындарының атқарып жатқан қызметіне ашықтық беру жасалды. Бұл шаралардың барлығы Қазақстанның стратегиялық даму мүддесіне сай келетін, еліміздің әлем елдері қатарлы озық ел болуына жетелейтін

шешім болып табылады. Негізі, әлем елдері мен халықтардың тұйыққа түспей, бір адамзат қауымдыстығы ретінде демократия мен адам құқы талаптарын қамтамасыз етуге, өзара тиімді технологиялық, инновациялық белсенді түрдегі әрекеттестік ету қызметін атқарады. Біркелкі білім беру жетістіктерін бағалау, білім алушылар мен оқытушылардың академиялық ұтқырлығын жүзеге асыруға, пайдалы тәжірибелердің жылдамырақ оқыту жүйесіне енуіне де қажетті.

Әлемүлкен өзгеріс үстінде. Мұның барлығы біз өмір сүріп жатқан ақпараттық ғасыр, сандық технологияларға негізделген дәуірдің тудырып жатқан жаңа талабы. Бәсекелестік күн сайын артып келе жатқанын әрқайсымыз күнде байқаймыз. Ол тұлғаның жеке дамуын да, елдің де әлемдік дамудағы бәсекелестікке даяр болуын уақыт күттірмейтін заманның сұранысы етіп отыр. Он тоғызыншы ғасырда Шоқан Уәлиханов, өткен ғасыр басында қазақ халқының Алаш қайраткерлері қалай ұлтты әлем елдерінің даму қатарынан қалмауға үндеп, шақырған болса, қазіргі таңда да біздің жаңа буын ұрпақтың ізденісі сол болуы тиіс. Адамзаттың даму эволюциясының өзі әрқашан, әр мезгілде, осындай бәсекелестіктің арқасында жүргені белгілі, тек қана бүгінгі таңда ол қатынастардың барлығы әлдеқайда тез, жылдам ойлап, жылдам шешім қабылдап, бөгелмей әрекетке жетелейді. Сол өзгерістерді біз әрқашан адамзаттық даму құндылықтарының заңдылықтарынан табамыз. Бұл өзі тарихи үдеріс, оған ешкім де бөгет бола алмайды. Осы Павлодар қаласында да Сұлтанмахмұт Торайғыров ағартушылық насихатшысы болды. Қайырлы білім мен ізгілікті тәрбиенің ортасы болып табылатын мектеп, колледж, институт, университеттер адам баласына жақсылық әкелетін, мәдени көркейтетін, санасын қараңғылықтан қорғайтын, надандықтан құтқарып, адам баласының жасампаздық қасиетін ашатын маңызды институт ретінде өз қызметін жетілдіре беруі керек. Ұстаз болу – адамға үлкен мерей, адамға халыққа адал еңбек сіңіру, жақсы атымен танылудың бірден бір жолы, өйткені қазақта «Алты Алаш баласы бас қосса, төр ұстаздыкі» деген ұлағатты ұстаным, маңызды қағида бар. Биыл ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлының 150-жылдық мерейтойын ел болып, тіпті ЮНЕСКО аясында бүкіл әлем болып, егер атап өткен болсақ, міне Павлодар қаласының төріндегі Павлодар педогогикалық университетінің 60-жылдығын атап өтіп отырмыз. Павлодар қаласын бұрын Кереку дейді, ол тарихи қарталарға, Керегежар атынан шыққанын көреміз. Өткен ғасыр басында осында

Алаш қайраткерлерінің шоғыры қуғын-сүргінге ілігіп, саяси репрессиялар құрбанына айналды. Павлодар облысының білімді мамандар даярлау тарихы одан да ертерек бастау алатынын білеміз. Оның бір бағыты 1872 жылы ашылған Омбы мұғалімдер семинариясында оқу оқып, мұғалім болған әйгілі тұлғалар болса, екінші жағынан 1903 жылы ашылған Семей мұғалімдер семинариясы тарихымен тығыз байланысты. Қазіргі Павлодар облысының жоғары оқу орындары – университеттері тарихы кеңінен мәлім болғанымен, ол дәстүрдің қалыптасуын ресми тарихтан кеңірек қарауды қажет етеді. Одан кейінгі кезеңде 1928 жылы ашылған Қазақ педагогикалық институтының Павлодар облысы үшін дайындаған мұғалімдер кадрларының қызметі де ерекше болды. Ол патша отаршылдығынан кеңестік дәуірге өту кезеңі болатын еді. Одан кейін, 1991 жылы еліміз ұлттық тәуелсіздікке қол жетізген кезең келгенге дейінгі уақытта, тоталитарлық режим орнатылған казармалық социализм дәуірі орнаған қоғамдық қалыпта тұрды.

Павлодардағы екі кластық училищесінде ұстаздық еткен мұғалімдер қатарында Әбікей Сәтбаев, Ахметолла Барлыбаев, сол оқу орнында білім алған Жүсіпбек Аймауытов, Жұмат Досқараев, Хабиб Барлыбаев, Қаныш Сәтбаев Мұқыш Боштаев есімдері қазақ ұлтының тарихында алтын әріппен жазылатын әйгілі тарихи тұлғалар қатарында. Бұрын үлкендер өскелең жас ұрпаққа «молда бол», «мұғалім бол» деп бата беріп жататын еді. Оның мәні – аталарымыз, бабаларымыз, молданың алдынан хат танып, мұғалімнен ізгілікті тәрбие алып, мектеп іргесінен білім алып, ел қатарына игілікті, сауатты, тәрбиелі, пайдалы азамат болып қосылатын еді. Осы аталған оқыған Алаш азаматтары сондай дәстүрлі мектепті шыққанын ұмытуға болмайды. Бүгінгі таңдағы стратегиялық даму бағдарламалары алға қойып талабы мен мұратын айтқан уақытта тек алға ғана қарап, өткен заман игілікті, мәнді дәстүрлерімен сабақтастырмай отыруға болмайды. Заманауи жоғары білікті кадрларды даярлауда, әлемдік озық тәжірибемен қатар, жаңа технология, интерактивті оқыту тәсілдері, инновациялық жаңашылдықтармен бірге өткен заманның рухани мұрасын қатар алып жүру керек.

Әйгілі «Болашаққа бағдар. Рухани Жаңғыру» бағдарламалық мақаласы да осыны айғақтайды, оның өз аты айтып тұрғанындай білімнің салтанат құруы, ашық сана, бәсекелестікке қабілеттілік, прагматизм ұстанымдары, ұлттық кодты сақтау басымдығы, болашақ даму талаптарымен бірге тарихи өткен кезеңнің рухани

мұрасын жалғастырып отыруын алға шығарады. Академик Әлкей Марғұлан есімін алып отырған Павлодар педагогикалық институтының алғашқы құрылып, өмірге келген кезеңі кеңестік 1960-шы жылдар басы болғанымен, оның руахни іргетасы әуелде бар еді. Біздің халықтың ғасырлар бойы қалыптасқан тәрбиелік, білім беру, тәлім үйрету дәстүрлері ежелден жалғасқан. Ол, ең алдымен, «әлемнің екінші ұстазы» даңқыменен танылған Әбу Насыр Әл-Фараби ғұламаның есімінен бастап, «Диуани лұғатат-Түрк» деп аталатын «Түрк тілінің сөздігі» атты алғашқы еңбекті жазған Махмұт Қашқари, «Құтты білік» еңбегін жазған Жүсіп Баласағұни, «Ақиқат сый», «Даналық кітабын» жазған Қожа Ахмет Яссауи сынды ғұламалардың рухани-тәрбиелік мұраларымен жалғасқан.

Сондықтан біз өзімізді енді ғана білім көзін тауып жатқан жас халық ретінде көрсетуден гөрі, көнеден өркениетін қалыптастырған, әлемдік білім мен ғылымаға әр кезеңдерді өз үлесін қосқан, өз мәдениеті мен білім дамытқан ел, ертедегі қауым ретінде танылып, мәлім болғаны туралы ілім сабақтастырып жастарды тәрбиелеуіміз керек.

Осы конференцияның Павлодар облысының білім беру саласына үлкен еңбек сіңірген ұстаз, педагогика ғылымдарының кандидаты Тәжібай Рахметоллаұлы Шаймерденовтің еңбек жолын, мұрасын, тәрбие-тәлімін еске алып, дәстүр сабақтастығына қызмет ету аса маңызды шаралардың бірі болып табылады.

РАХМЕТУЛЛИН А.

І. Есенберлин атындағы № 67 гимназия директорының
тәрбие жұмысының орынбасары, Астана қ.

Қадірменді ағайын, ханымдар мен мырзалар!

Бүгін С. Торайғыров атындағы университетте кезектен тыс Республикалық ғылыми-практикалық конференция өтуде. Конференция Екібастұз қаласының, Павлодар облысының құрметті азаматы, педагогика ғылымдарының кандидаты профессор Шаймерденов Тәжібай Рахметоллаұлына арналып отыр. Осы орайда С.Торайғыров атындағы университет ректоры Садыков Ерлан Токмухамедұлына және педагогика ғылымдарының докторы, профессор Жұматаева Еңлік Өсербайқызына үлкен ризашылығымызды білдіреміз және бүкіл университет ұжымына шығармашылық табыс тілейміз. Кезінде осы мекеменің экс-ректоры Е. М. Арын мырза Тәжеке ағамызды жақын тартып, әкесімен бірге бір салада болғаныңыз, ал қазақта «жақсының жақсысы» деген сөз бар, әкең өлсе де, олардың жолдастарымен араласа біл деген бар, осы орайда Ерлан мырза өзінің адамгершілігін, ақылдылығын, үлкен-кішіні сыйлауды көрсете білді. Ол азаматқа да ризашылығымызды айтамыз. Ал, елге кеңінен танымал, сыйлы аға болған Тәжібай Рахметоллаұлы – ұстаз, әрі білім беру мен оқу ағарту ісін ұйымдастыру саласында үздік басшы болған адам. Елге сыйлы Тәжеке атанғанға дейін, сонау ат жалын тартып, алғашқы еңбекке араласа бастаған уақыттан бастап, мұғалім, үлкенді-кішілі қызмет саласында да, әр басқан қадамын ойланып басуға, әр іске жауаптылықпен қарап, бастаған ісін тынғылықты аяқтап, үлкен мен кішіге сіз деп сөйлейтін, естіген ақпаратты ұмытпайтыны (құйма құлақ) өзін-өзі адалдық пен тазалыққа тәрбиеледі, үздіксіз ойланумен ізденіс–оның болмысына тән кәсіптер еді. Ал ғылыми-педагогикалық шығармашылығының толық айғағы–көп жылғы еңбектің барысында жазылған «Мектепті басқарудың негіздері» «Мектеп басқаруды жетілдіру», «Тәрбие тағлымы», «Тәлімгер тұлғалар», «Ұстаз ұлағатты ұғым», «Все начинается с учителя», «Өмір өткелдері» атты кітаптары. Т. Р. Шаймерденовтің қызмет атқару стилі, адамдармен мәдениетті қарым-қатынасы, айрықша ұйымдастыру қабілеті, рухани-ізгілік келбеті биік тұлға екендігін айта отырып, көпшілік сол кісіден үлгі алып, ұйымдастырушылық өнегесінен үйреніп, тіпті, еліктеуге тырысатынбыз» – дейді көз көргендер. Сонымен, Тәжібай Шаймерденов облыстың білім бөлімін

1965-1988 жылдар арасында 24 жылдай мінсіз басқарып, абырой биігіне жетті. Облыстың білім беру саласын Республика және Одақ көлемінде таңымал етіп, үш рет қатарынан Ауыспалы Қызыл Туды жеңіп алған соң, сол кезде облысқа білім саласы басшысы ретінде өзгеріссіз қалдырғандығы тайға таңба басқандай ақиқат еді. Адал еңбек, таза ар-мінез деген осы. Одақ пен Республика өңірінде тәжірибелі, әрі білім беру жүйесінде алдыңғы қатарлы бірінші басшысы ретінде Одақтың, Республикалық көптеген ғылыми конференцияда сөз сөйлеп, облыстың білім саласының жұмысы жөнінде тәжірибиесі ондағы мұғалімдер мен тәрбиешілердің жұмысы туралы жаңа ой-пікірлері ғылыми-деректі дәйекті іс-әрекетпен бөліскенін айтап өткеніміз жөн. Бүкілодақтық мұғалімдер съезінің секцияларында, оқу ағарту мәселелері жөнінде өткен Мәскеудегі конференцияға, Одақтың Оқу және Сауда министрліктері ұйымдастырған оқушыларды тамақтандыру проблемасына арналған Львов қаласындағы ғылыми конференцияға да қатысады. Сондай-ақ «Оқушыларды патриоттыққа тәрбиелеу және Отанды сүйу» мәселесіне арналған Ташкент қаласында өткен ғылыми-теориялық конференцияда Қазақстанның атынан сөйлеу мәртебесіне ие болды. 1984 жылдың тамыз айы КСРО Оқу министрлігінің Орталық партия комитетінің мектеп жөніндегі қауылысын іске асыру мәселесіне арналған үлкен мәжіліске шақырылып, республика атынан министр Балахметов емес, облыстың білім басқармасының басшысына Т. Р. Шәймерденовке сөз беру үлкен сенім мен абырой болатынды. Тәжібай Рахметоллаұлы 1988 жылы өзінің туған күнінде яғни, он бесінші ақпанда «Қазақ мектептерін ғылыми жолмен басқару, жас жеткіншектерді жан-жақты зерттеу жолдары туралы» атты кандидаттық диссертациясын қорғап, педагогика ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алып зейнеткерлікке шығып, әріқарай еңбек жолын ғылымға арнады. Павлодар мемлекеттік университеттің 2002 жылғы 27 қазанында ғылыми кеңестің шешімімен Профессор академиялық атағына ие болғаны бар. Қазақ ССР, ҚСРО білім саласының үздігі, 1976 жылдың 17 желтоқсаны күні Қазақ ССР Жоғарғы Кеңесінің Президиумының жарлығы бойынша «Қазақ ССР-нің еңбек сіңірген мұғалімі» құрметті атағы, «Еңбек Қызыл Ту» ордені, бірнеше медальдармен қоса көптеген құрмет грамоталарымен марапатталған. Ағамыздың өмірбаяны туралы толық мәлімет «Қазақ жерінің зиялы азаматтары» деген үлкен кітаптің VII томынада келтірілген. Ағамыз облыстық деңгейде өтетін тамыз конференцияларына қатысып, мұқият тындап, білім

саласында болып жатқан өзгеріс, жаңалықтардың барлығында хабардар болып отырды. Бұл дегеніміз бүкіл өмірін білім саласына, оның ішінде мектепке жан-тәнімен берілген адал, таза адам екендігінің айғағы.

Қорытындылай келе, бүгінгі білім басқарма мекемесінде осы Облыс құрылған кезден бастап білім саласын басқарған басшылардың фото-галереясын жасау жөнінде ұсыныс айтқым келеді.

**Білім беру жүйесіндегі жаңа инновациялық технологиялар
Новые инновационные технологии в системе образования**

HOW MODERN EDUCATIONAL PROCESS SOLVE BULLYING IN A SCHOOL ENVIRONMENT.

EMEMANDU Q. N.
Masters Degree In Psychology,
Toraighyrov University, Pavlodar.

What is modern educational process?

The modern educational process refers to the current approach to education that emphasizes student-centered learning, hands-on and experiential activities, technology integration, and a focus on critical thinking, problem-solving, and collaboration skills.

This approach is characterized by a shift away from traditional lecture-style teaching towards more interactive and student-led methods, to foster creativity, innovation, and adaptability in students

Before the introduction of modern educational process, students were limited within the constraints of classroom activities.

For example, consider a student interested in technology and coding, but in a traditional classroom that primarily uses lectures and textbooks. They may struggle to stay engaged and motivated in their studies, as the traditional approach does not align with their learning style.

Anything related to technology is practical; to make more impact, there is no visual representation.

Several theories have been propounded about the modern educational process.

Constructivism [7]: This theory posits that students construct their own understanding and knowledge through experience and interaction with the world around them. In a modern educational setting, this means creating learning experiences that allow students to actively construct their own knowledge and understanding.

Connectivism [5]: This theory emphasizes the importance of connectivity and collaboration in learning. In a modern educational setting, this can be seen in the integration of technology and online resources, as well as a focus on group projects and collaborative problem-solving activities.

Experiential learning [6]: This theory holds that the most effective way to learn is through direct, hands-on experience. In a modern

educational setting, this could take the form of project-based learning, field trips, and other experiential activities that allow students to directly apply what they have learned.

Differentiated instruction [4]: This theory recognizes that students have different learning styles and abilities, and therefore requires instructional approaches to be tailored to meet their individual needs. In a modern educational setting, this can be seen in the use of a variety of teaching methods and the integration of technology to support diverse learning needs.

Practical benefits of modern educational process compared to traditional educational process

The practical benefits of a modern educational process compared to traditional educational approaches include:

Student engagement: Modern educational approaches prioritize student engagement and interaction, making learning more enjoyable and relevant for students.

Personalized learning: The modern educational process emphasizes differentiated instruction, allowing teachers to tailor their approach to meet each student's individual needs and learning styles.

Critical thinking and problem-solving skills: Modern educational approaches, such as project-based learning and hands-on experiences, foster critical thinking and problem-solving skills.

Collaboration and teamwork: Modern educational settings often emphasize collaboration and teamwork, preparing students for success in the workplace and in life.

Integration of technology: The modern educational process recognizes the importance of technology in learning and integrates it in meaningful ways to enhance student engagement and learning outcomes.

Relevance and practical application: Modern educational approaches often focus on real-world applications and the practical use of knowledge and skills, making learning more relevant and meaningful for students.

Preparation for the future: By emphasizing student-centered learning and critical skills such as critical thinking and problem-solving, the modern educational process prepares students for success in the rapidly changing job market.

Compared to traditional educational approaches, which may rely on lecture-based teaching and rote memorization, the modern educational process offers a more engaging, personalized, and relevant learning experience that better prepares students for success in the future.

How Modern Educational Process Solve Bullying in a School Environment.

First of all, let's talk about bullying.

Bullying is when someone repeatedly hurts, threatens, or picks on another person on purpose. This could be physical bullying, like hitting or pushing, or emotional bullying, like teasing or name-calling. It can make someone feel sad, scared, or ashamed. It's important to remember that bullying is never okay and there are people who can help.

Bullying is a complex and multifaceted phenomenon that has been the subject of much research in recent years.

The theoretical foundations of bullying can be divided into three main categories:

Individual factors.

Relational factors.

Environmental factors.

Individual factors include personality traits such as low self-esteem, impulsivity, and aggression.

Relational factors include the dynamics of the bully-victim relationship, such as power imbalances and social norms within peer groups.

Environmental factors include factors such as school climate and parental involvement.

The Social Learning Theory (SLT) is a well-known theory that posits that individuals learn to bully through observation, imitation, and reinforcement of aggressive behavior [1].

According to SLT, individuals learn to bully by observing and imitating the aggressive behavior of others, such as parents, peers, or media figures. They also learn to bully through reinforcement, which means that they continue to engage in bullying behavior when it is rewarded with attention, power, or social status.

Research has found that children exposed to aggressive models, such as bullies or aggressive parents, are more likely to bully themselves [2].

Additionally, studies have shown that children who observe aggressive behavior being rewarded, such as bullies receiving attention from peers, are more likely to bully themselves [3].

The relationship between the modern educational process and bullying is complex, but it can be characterized as a proactive approach to reducing the incidence of bullying in schools.

Modern educational approaches prioritize creating a safe, supportive, and inclusive learning environment for all students and strongly emphasize positive social and emotional development.

For example, the modern educational process may focus on student engagement and interaction, personalized learning, and developing critical thinking and problem-solving skills. By empowering students and creating a sense of ownership over the learning environment, the modern educational process can reduce the likelihood of bullying behaviors.

Additionally, integrating technology into modern education can provide students with access to counseling and support services, helping to prevent bullying.

REFERENCES

1 A., B. (1977). *Social Learning Theory*. Englewoods Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

2 Bandura, A., R. D. (1961). Transmission of Aggression Through Imitation of Aggressive Models. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63(3), 575-582.

3 Bandura, A., R. D. (1963). Imitation of Film-mediated Aggressive Models. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(1), 3-11.

4 C. A., T. (1999). Differentiated Instruction: 12 ways to differentiate instruction. *Association for Supervision and Curriculum*.

5 G., S. (2005). *Connectivism: A learning theory for the digital age*. *International Journal of instructional Technology and Distance Learning*, 2(1), 3-10.

6 Kolb, D. (1984). *Experiential Learning: Experience as the source of learning and development*. Upper Side River, New Jersey: Prentice Hall.

7 Piaget, J. (1952). *Constructivism*. New York: International Universities Press.

OLAP-ТЕХНОЛОГИЯСЫ НЕГІЗІНДЕ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА АҚПАРАТТЫҚ-ТАЛДАУ ЖҮЙЕСІН ҚҰРУ

АБДУВАЛОВА А.

т.ғ.к., доцент, М. Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз қ.
МЫРЗАБАЕВ Н.

студент, М. Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз қ.
РАХЫМБЕКОВА Р.

студент, Халықаралық IT университеті, Алматы қ.

Жоғары оқу орнында көптеген ақпарат көздері бар, бұл оқу орнының негізгі сұрақтарына жауап алу процесін қиындатады және жалпы көріністі көруге мүмкіндік бермейді. Егер қажетті ақпарат қолданылатын жүйелердің бірінде немесе жергілікті файлда болса, онда ол көбінесе ескірген немесе басқа жүйеден алынған ақпаратқа қайшы келеді.

Қарастырылған мәселені OLAP технологиялары негізінде құрылған ақпараттық-аналитикалық жүйені әзірлеу арқылы тиімді шешуге болады. OLAP технологиясының негізгі идеясы-болашақта аналитикалық пайдаланушы сұрауларын жүзеге асыру үшін пайдалануға болатын көп өлшемді деректер кубтарын құру. OLAP кубтарын құруға арналған бастапқы деректер әдетте деректер қоймалары (Data Warehouse) деп аталатын реляциялық дерекқорларда сақталады. Әдетте көп өлшемді кубтардың көрінісі кросс-кесте түрінде қолданылады-күрделі қақпақтары бар жалпак кесте. Көп өлшемді куб операциялары кросс-кесте операциялары ретінде жүзеге асырылады. Мысалы, текшені айналдыру операциясы жолдар мен бағандарды ауыстыру, жолдар/бағандар ішіндегі өлшемдердің бағыныштылық ретін өзгерту және өлшемдердің бір бөлігін жолдардан бағандарға ауыстыру және керісінше орындауға мүмкіншілік береді [1, б. 56].

Ақпаратты тұтынушы үшін OLAP қолдану нәтижені интерактивті өзгерту мүмкіндігі арқылы алынған шешімдердің жоғары икемділігін қамтамасыз етуге мүмкіншілік береді. Маман қатаң реттелген есепті емес, тапсырманы шығармашылық зерттеуге арналған құралдарды алады. Мәліметтерді еркін манипуляциялау мүмкіндігі, қажетті мәліметтер жиынтығын алуды жеңілдетеді. OLAP -тың маңызды артықшылығы – маманның пәндік облыстан таныс терминдерді қолдануы болып табылады.

OLAP жүйелері пайдаланушыға нақты уақыттағы деректердің үлкен көлемін талдау, динамикалық есептерді жобалау, бақылау

және тағы басқа құралдарын ұсына отырып, бұрыннан бар есепке алу жүйелерін біріктіреді.

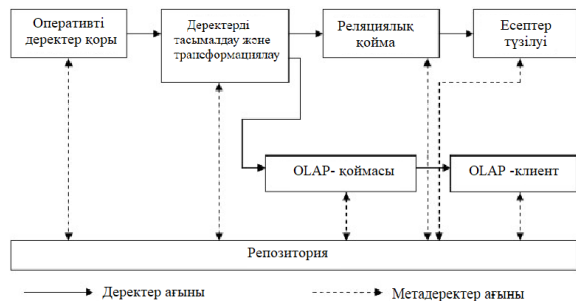
Ақпараттық-аналитикалық жүйенің (ААЖ) типтік архитектурасы: буферлік аймақ (жедел деректер қоймасы - ЖДҚ), орталық деректер қоймасы (ОДҚ), деректер витриналары (ДВ) және аналитикалық қосымшалар болып табылады [2, б.70].

Клиенттік аналитикалық бағдарлама аналитикалық мамандар пайдаланатын деректер қоймасынан ақпаратты алу, талдау және қамтамасыз ету үшін қажет құралдар жиынтығынан тұрады.

Қолданылған әдебиеттер негізінде OLAP технологиясына негізделген бағдарламалық өнім жасалды. Бағдарламалық өнімнің құрылымын жобалау кезінде OLAP сервері мен клиенттік бөлік арасындағы өзара әрекеттесу мәселесін жою үшін құрамға клиенттік бөлікпен өзара әрекеттесудің ішкі жүйесі ендірілген. Бұл ішкі жүйе клиентке арналған қосымша бағдарламалық бағдарламаны орнату қажеттілігін болдырмайды.

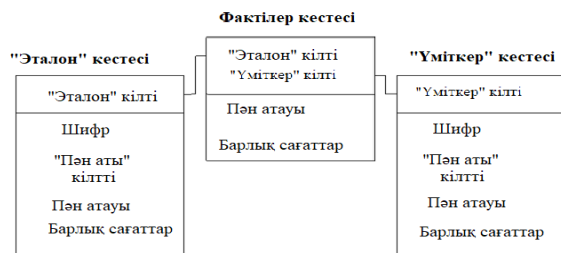
Енгізілген ішкі жүйе өзінің деректермен алмасу хаттамасын пайдаланады, нәтижесінде OLAP серверінің әртүрлі түрлерімен жұмыс істеу кезінде ақпаратты қарау мен талдаудың бірыңғай ішкі жүйесін пайдалану мүмкіндігі пайда болады. Ішкі басқару жүйесі мәліметтер базасын (ДБ) ақпаратпен толтыру процесінде OLAP серверімен өзара әрекеттесуді жеңілдету үшін орнатылған.

Қолданылған деректер қоймасы (data warehouses) әртүрлі көздерден жиналған және біріктірілген жедел деректерді қамтиды. Мәліметтер қоймасын енгізудің оң сәті деректерді алу жылдамдығының едәуір артуы, сондай-ақ деректерді кесу және деректерді салыстыру мүмкіндігі, шығуда толық және сенімді деректердің болуы керек. Әдеттегі қоймаға кіретін компоненттер 1-суретте көрсетілген.

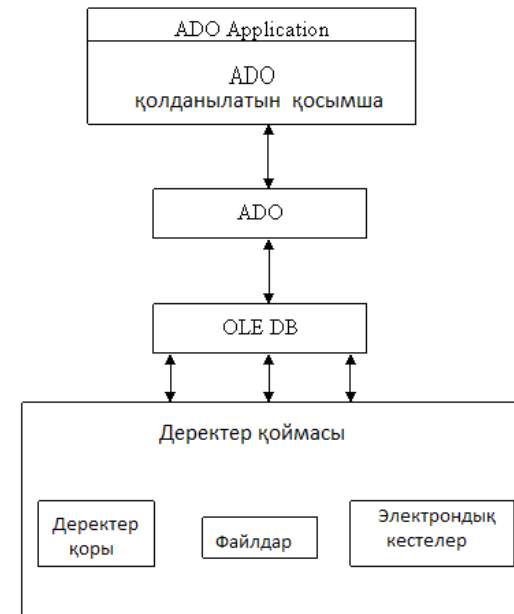
Сурет 1 – Мәліметтер қоймасының құрылымы

Репозиторийдегі мәліметтер желі арқылы одан әрі тарату үшін қол жетімді файлдар түрінде сақталады. Деректерді сақтау схемасы «жұлдыз» (star schema) типіне сәйкес 2 - ші суретке сәйкес келтірілген.

Сурет 2 – Өңделген «Жұлдыз» типті программалық өнімнің деректер қоймасының сызбасы

Ақпаратты талдау барысында пайдаланушы оны реляциялық деректер қорынан (РДҚ) таңдайды. Содан кейін бағдарламалық өнім іріктеу сұранысын орындайды. Бағдарламалық өнім SQL тіліндегі бағдарламалау құралдарын пайдаланып іріктеу сұрауын орындайды. Бағдарламалық өнімді жобалау кезінде мәліметтер базасынан пайдаланушы интерфейсіне деректерді көрсету үшін ADO- компоненттері қолданылды. Қолданбаларға әртүрлі деректер көздеріне қол жеткізудің біркелкі әдісін қамтамасыз ету үшін OLE DB интерфейсін қолданатын ADO технологияларын 3- ші суретке сәйкес пайдалану қажет [3, б.60].

Сурет 3 – ADO арқылы деректерге қол жетуізу схемасы

Object Linking and Embedding (OLE) технологиясы – басқа қосымшалардың бағдарламалық интерфейсі арасында ақпаратты басқару және бөлісу технологиясы. Ол бір қолданбада нысандарды (сызбалар, сызбалар және мәтін) жасауға, содан кейін сол объектілерді басқа қосымшаларда көрсетуге мүмкіндігі бар. Оны пайдалану кезінде ақпарат алмасуға екі қосымша қатысады - сервер қосымшасы және клиент қосымшасы. Сервер қосымшасы OLE объектілерін (сызбалар, сызбалар, мәтіндер) құру және өңдеу үшін қолданылады. Объект жасалғаннан кейін ол клиент қосымшасына орналастырылады. OLE-байланыстырылған объект жеке файлға қосылады. Кестелерді байланыстыру және сұраныстарды құру кезінде TCustomADODataset класының деректер жиынтығының келесі компоненттері қолданылады:

- ADOConnection – деректер қорына қосылу;
- ADOCommand – SQL командаларын орындау;
- ADODataset – Tdataset- тің көп мақсатты мұрагері;
- ADOTable – кестені инкапсуляциялау.

Алынған нәтижелер негізінде есептер жасалынады. Бұл жүйені енгізу жоғары оқу орнында еңбек нарығындағы қарқынды өзгеріп отырған сұранысқа жауап беру жылдамдығын арттыруға, сондай-ақ оқуға кететін уақыт пен шығындарды қысқартуға әкеледі.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Косуруков, О.А. Методы количественного анализа в бизнеса: Учебник/ Косуруков О.А. -М.: Инфра-М, 2005. – 368 с.
- 2 Белоногов, Г.Г. Автоматизация процессов накопления, поиска и обобщения информации / Г.Г. Белоногов, А.П. Новоселов. – М.: Наука, 2017. - 256 с.
- 3 Бьюли, А. Изучаем SQL / А. Бьюли. - М.: Символ-плюс, 2014. – 108 с.

ПОГРАНИЧНЫЕ ПРОБЛЕМЫ БИОМЕХАНИКИ, ПСИХОЛОГИИ И ТЕОРИИ ОБУЧЕНИЯ ДВИЖЕНИЕМ

АЙГУЖИНОВА Г. З.

магистр «Социальная работа», ст.преподаватель,
Образовательная программа «Физическая культура и спорт»,

Высшая школа искусства и спорта,

Павлодарский педагогический университет

имени Әлкея Марғұлана, gulumira_aiguzhinova@mail.ru

ТЕМИРГАЛИЕВА С. Е.

магистр психологии,

ст. преподаватель «Физической культуры»,

Факультет Гуманитарных и социальных наук,

Торайгыров университет, г. Павлодар,

Samal-t81@mail. ru

В настоящее время психология становится все более ёмкой наукой, вмещающая в себя целый ряд смежных дисциплин, лежащих на грани с другими науками о человеке. Содержание данных дисциплин во многом детерминировано закономерностями и особенностями, присущими и психической деятельности. В этом плане весьма актуальными становятся создание и дальнейшая разработка специальной области человеческого знания, которую следует назвать психо biomechanicой. Исследования в этой области связанные с изучением взаимосвязи психологических факторов двигательными действиями и движениями, выполняемыми людьми в разных видах деятельности. В частности, огромный интерес

представляет изучение психо biomechanicеских явлений в сфере физической культуры и спорта.

На основании данных исследований стало очевидным, что внешние характеристики всех без исключения движений несут в себе большей или меньшей степени отражение предшествующего двигательного опыта. Но наряду с двигательным опытом, закрепляющимся в навыках вследствие занятий тем Иллиным видом физических упражнений, существенное влияние на формирование двигательных навыков могут оказывать очень многие факторы, в том числе и отдельные последствия спортивных травм. Усложнении условий выполнения двигательных заданий может вызвать проявление охранительного закрепощения тех двигательных звеньев, которые когда-то были травмированы.

Следовательно, в число причин, которые необходимо рассматривать при оценке возможного влияния формируемых двигательных установок, следует включать сложное сочетание последствий предшествующих отрицательных влияний на двигательные навыки.

Влияние установок на качество выполнения двигательных заданий было исследовано с помощью педалирования на Велоэргометре и гребли в гребном бассейне. Испытуемые контролировали свои действия по экранам векторных осциллографов. На экранах просматривались годографы усилий педалирования и гребли, а также графики связи между различными контролируемыми характеристиками движений.

Было выявлено, что эталонные годографы усилий позволяют не только добиваться значительно лучших качественных показателей техники педалирования или гребли, но и успешно решать задачи более длительного сохранения избранных двигательных режимов. Использование нескольких экранов для представления информации в форме графиков связи между различными характеристиками движений позволило увидеть чёткую соподчинённость характеристик, а это, в свою очередь, – выборочно использовать информацию более высокого иерархического уровня в процессе самоконтроля за выполнением сложных двигательных заданий.

Характеристики мышечной электроактивности, контролируемый визуально по изменению кривых на осциллографических устройствах или по световым и цветовым вспышкам, а также использование звуковых сигналов о наличии мышечной электроактивности позволили создать экспериментально апробировать целую группу

технических средств. Каждый из них был предназначен для формирования движений с нужными свойствами путём детерминации прежде всего их внутреннего содержания.

Использование миоскопических устройств, основанных на экранах демонстрации векторных графиков, характеризующих связь между усилием и интегрированной электро активностью, позволило решать не только такие чрезвычайно сложные двигательные задачи, как, например, достижение более полного вкладок какой-либо из контролируемых мышц в результирующие усилия, ну и задания на ограничение участия второстепенных мышц в выполнении максимальной интенсивный движений. Подобного же рода двигательные задания могут быть реализованы с ещё большим успехом при использовании звукового автоконтроля за мышечной электро активностью.

Поскольку электромиографии чешская характеристика движений позволяет довольно чётко проследить за изменениями акцентов мышечных напряжений, можно предложить что запись электро активности мышц при попытках мысленного выполнения упражнений позволит увидеть прежде всего активность тех мышц, переключение акцентов напряжения которых находится под контролем сознания.

При регистрации электромиограмм в процессе проследить за условиями появления электро активности в тех мышцах, которые при смене фаз движения играет роль ведущих элементов в сменяющих друг друга системах межмышечной координации.

В ходе эксперимента испытуемые, находившиеся в экранированной камере, пытаюсь представить Себе выполнение различных спортивных упражнений, освоенных большие или меньшей степени. Первоначально им предлагали представить себе выполнение движений в разных позах (стоя, сидя, лёжа на спине и на животе). Результаты показали, что в положении лёжа и сидя испытуемые не могут чётко представить себе выполнение требуемых двигательных заданий. Как правило, данных поза не было даже генерации электро активности в тех мышцах, которые в естественном движении должны выполнять роль ведущих элементов без мышечной координации.

Тот факт, что переход в положении стоя позволил добиться достаточно чётких электромиограмм, близких по характеру своего временного распределения электромиограмм естественных спортивных движений, приводит к ряду заключение. Во-первых,

двигательная мышление, несомненно, чрезвычайно изменчива. Его чётко зависит от многих условий, среди которых не последнюю роль играет поза. Во вторых, если изменением позы, то есть введением фактора гравитации каких-то тонических рефлексов, можно повысить чёткость двигательного мышления, то этого же можно добиться какими-то другими методическими путями.

Во всяком случае, широко известные факты из практики и йогов, рекомендующих применять определённые позы для достижения наилучших условий для мышления, могут иметь достаточно весомое обоснование.

Возвращаясь к спортивным движением, вполне можно предположить, что комбинированием условий для выполнения этих движений и применением соответствующих образом организованных воздействие можно существенно усилить чёткость двигательного мышления.

Интересные проблемы возникают при рассмотрении материалов исследований, в которых испытуемые как бы совместно с вычислительная машиной стремились достичь лучших качественных показателей в выполнении задания на меньшее число колебаний, а следовательно, лучшую устойчивость тела. Испытуемого выполнял указанные задания, стоя на стабилографической платформе.

Социальная потребность в очень высоких спортивных результатов ставит вопрос о том, что обучать перспективных спортсменов следует не вообще движениям, а тем движениям, в содержание которых входит этот высокий результат. Следовательно, методика обучения, основная на постоянном балансировании средств, направленных на формирование, закрепление и стабилизацию двигательного навыка, и средств, предотвращающих эту жёсткую стабилизацию как условия дальнейшего совершенствования, должна быть заменена другой.

Основные принципы этой другой методики обучения движением исходит из необходимости выведение занимающихся на определённый результат и формирование навыка не на основе нескольких этапов переучивания, а на основе первоначального формирование ритмо-скоростных компонентов навыка в условиях выполнения Перестроена нова движения при достижении тем не менее планируемого результата. При такой методике в ритма скоростную канву движения, формируемого в специально созданы для этого искусственных условиях, как бы притаится силовое содержание. Занимающиеся, находящийся в искусственных условиях тренажера и получающие в ходе выполнения

задания электростимуляция, принципиально может воспроизводить не все, а лишь главные параметры движения, обеспечивающие запланированный результат. При этом создается возможность реализовать такие психические установки, которые невозможно в условиях естественного обучения. в их числе прежде всего более высокие по частоте ритмически акценты и установки на расслабление.

Сейчас появились тренажеры нового класса. Они позволяют не только стандартизировать условия воспроизведения упражнения, обеспечивать возможность контроля за его избранным ми характеристиками, ну и внести в процесс выполнения осваиваемого или совершенствуемого упражнения такие искусственным образом организованные силовые добавки, которые помогает существенно превысить уровни лучших рекордов спортсмена.

Следует остановиться на некоторых перспективах рационализации теории и практики обучения движениям, обусловленных сочетаниям биомеханических и психолого педагогических подходов к их совершенствованию. Прежде всего, следует проанализировать спортивные упражнения с целью выявить те главные характеристики, которые не только определяют его основное содержание, ну и в наибольшей мере детерминирует результат. Далее необходимо выявить и проранжировать факторы, препятствующие максимально полной реализации двигательных возможностей занимающиеся. Анализ упражнения должен дать ранговый перечень всех тех основных постоянных причин, которые потенциально препятствуют его выполнению. Следует, кроме того, выявить те причины, которые препятствуют реализации потенциала двигательных возможностей занимающиеся в данном спортивном упражнении. В числе этих причин надо видеть не только, например, отрицательные феномены межмышечной координации, то есть феномены, которые могут проявиться у любого занимающегося, но также и причины, которые связаны с характерными индивидуальными особенностями спортсмена.

На основе учёта данных проведённого анализа необходимо сконструировать комплекс условий, которые следует искусственно создать, чтобы, во-первых, максимально уменьшить вероятность возможных помех выполнению осваиваемых движений, а во вторых, обеспечит воспроизведение двигательного задания с максимальной полной реализацией самоустановок. Эти самые установки могут быть акцентированы с помощью методических приемов, основанных на искусственной активизации мышц. Дополнение

к этому следует продумать возможность использования таких методических приемов, способствующих лучшему выполнения двигательного задания, которые основывается на привнесении в выполняемое движение искусственных силовых добавок с помощью механических приспособлений.

Нужно подчеркнуть, что исследование позволили рассматривать применяемые в них способы индикации изменений качественных состоянии при выполнении двигательных заданий как своеобразный искусственный усилители естественный рецепции спортсмена. Искусственное расширение разрешающей способности человека в различение им тончайших качественных особенности – именно в этом состоит принципиально новое (одно из главных) положение, на котором основывается возможность построения оригинальная система обучения. Важной дополнительной особенностью этого положения следует считать возможность управлять комбинациями систем контроля с разной разрешающей способностью (искусственно повышая разрешающую способность анализа какого-то важного для нас контролируемого параметра, мы тем самым как бы загружаем возможности контроля других параметров).

Положение о формировании движения изнутри (со стороны его внутреннего содержания) имеет ввиду организации структуры взамен связей деятельности элементов исполнительного двигательного механизма, рабочими звеньями которого является мышцы. У нас, естественно, интересуются отношение рабочих вспышек мышечной активности, согласование их между собой как по времени, так и по уровню активности. Но, помимо этого, не меньше интерес представляет возможность ограничения работы таких звеньев двигательного механизма, которые не должны вступать в действие, ибо это означало бы разлад в деятельности данного механизма. Таким образом, положение о налаживании движения изнутри дополняется частным положением о том что следует найти и реализовать такие установки, которые позволяют предотвратить не своевременную или излишнюю активность определённых мышц.

Следует подчеркнуть, что процесс формирования внутреннего содержания движения должен идти через реализацию требуемый последовательности сменяющих друг друга ведущих элементов межмышечной координаций. Поэтому содержание установок на последовательность фаз движения должно быть, с одной стороны, конкретизирована до вербальных инструкции на последовательность

напряжение мышечных групп, а с другой – дополнена стимуляция зоны активизации требуемых мышц.

Постановка дидактических задач, ориентированных на основании сразу мастерского варианта выполнения спортивного упражнения, возможно лишь при использовании соответствующего тренажёрного стенда, Дополненного комплексом средств для стимуляции работы двигательного аппарата. Нельзя, конечно, утверждать, что в этих искусственных условиях формируются сразу в полный аналог мастерского выполнения упражнения; получается лишь ритма скоростная основа движения при упрощение его второстепенных деталей. Можно сказать, что имеется пространственно-временной костяк, основные контура будущего движения, ну контуры, характеризующиеся нужным результатом, хотя и достигнутом за счёт создание искусственных условий и при внесении движение дополнительных искусственно организованных внешних сил. Но, несмотря на это занимающийся может реализовать психические установки именно в том пространственно-временном континууме, который станет основой для формирования и последующего закрепления двигательного навыка, то есть позволит обеспечить возможность обучения без переучивании на более высоком уровне спортивного мастерства.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Бадалян, Л. О. Детская неврология. – М., 1984. Учебное пособие. М.: Вузовский учебник. 2009. – 384 с.
- 2 Волков, М. В., Дедова В. Д. Детская ортопедия. – М., 1980.
- 3 Евсеев, С. П. Теория и организация адаптивной физической культуры: учебник. Т. 1. – М., 2005.
- 4 Евсеев, С. П. Теория и организация адаптивной физической культуры: учебник. Т. 2. – М., 2007.
- 5 Рожков, П. А., Сладкова Н. А., Поляков Б. А., Выходец И. Классификационный кодекс и международные стандарты. – М., 2008.
- 6 Толмачев, Р. А. Адаптивная физкультура и реабилитация слепых и слабовидящих. – М., 2004
- 7 Шапкова, Л. В. Частные методики адаптивной физической культуры: Учебник. – М., 2007.

МӘШҰР ЖҮСІП ШЫҒАРМАЛАРЫН МЕКТЕПТЕ ТАНЫТУДЫҢ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

ЖУМАТАЕВА Е. Ө.

п.ғ.д., профессор, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

АНЕСОВА Г. Ж.

қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінің мұғалімі, Қ. Бекхожин атындағы ЖОББМ, Павлодар қ.

БЕИСОВА А. И.

ғылыми қызметкер, Торайғыров университеті,

АНЕСОВА А. Ж.

PhD докторы, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

«Өзіміздің елімізді сақтау үшін бізге мәдениетке, оқуға ұмтылу керек. Ол үшін ең алдымен әдебиет тілін өркендету керек. Өз алдына ел болуға өзінің тілі, әдебиеті бар ел ғана жарай алатындығын біз ұмытпауға тиіспіз» – деген кезінде Ахмет Байтұрсынов.

Бүгінде осы ойдың мәні тереңдей түскендей. Дамуы қарқынды, толассыз өзгеріске толы заман адамзат алдына келелі, шешімі қиын мәселелерді туындатуда, ол қоғамдық-әлеуметтік, тіпті әлемдік деңгейдегі проблемаларға айналып жатыр. Сондықтан қоғамның әр мүшесінің білімділік деңгейі - алда болатын қиыншылықтар мен дағдарыстардың дұрыс шешілуін қамтамасыз ететін дүние.

Құбылмалы қоғамда адамның да өзгеріп отыруы – заман талабы, яғни қабілеттілік пен парасаттылық, ақыл-ой шапшандығы мен іскерлік, ізденімпаздық пен шығармашылық жағынан үнемі дамып, жетіліп отыру қажеттілікке айналды. Білім беру жүйесінде түбірлі өзгерістер жүріп жатыр, мектеп одан тыс қалмақ емес. Болашақта халқымыз бен мемлекетімізді әлемнің даму қарқынына ілестіре алатын күні-бүгінгі мектеп шәкірттері. Олардың парасаттылығы мен адами қасиеттерінің қалыптасуы, алғырлығы мен қуаттылығы мектепте, мұғалім алдында бастау алады.

Ал білім беру, білімдендіру деген сөздің мәні де басқаша жаңа бір қырларынан айқындалуда, себебі білім-құндылық, білім-үрдіс, білім-күрделі жүйе, білім-нәтиже. Мұның бәрі осы ұғымдарды жүзеге асырушы, баламен жұмыс істейтін ұстаздар қауымына тікелей қатысты. Ендеше, білім меңгерту үрдісінің бірінші субъектісі – мұғалім. Ол өзінің педагогикалық әрекетін қалай нәтижелі, жүйелі, құндылық сипатындағы процеске айналдыруы керек? Қоғам талабына сәйкес ұрпақты оқытып, тәрбиелеудің шешуші жолдары қандай?

Бұл тұрғыдан енгізіліп жатқан өзгерістер мен жаңалықтардың қарқынынан қалып қоймау керектігін ұстаздар түсінді, күнделікті сабақ ұйымдастыру күннен күнге аса көп ізденіс пен шығармашылықты, терең теориялық білім мен кәсіби шеберлікті сұрайтынына көз жеткізді.

«Сабақ беру - үйреншікті жай ғана шеберлік емес, ол - жаңадан жаңаны табатын өнер» деген Жүсіпбек Аймауытов.

Заман талабына сай педагогика саласында инноватика кең өріс алды, ол мұғалімнен жаңаша, шығармашылыққа құрылған қызметті қажет етеді. Мұғалімнің инновациялық әрекеті дегеніміз – әлеуметтік-педагогикалық феномен, тәртіптелген әрекеттің шеңберінен шығып, шығармашылықтың мүмкіндігін көрсететін құбылыс. Оқытудың қисынын дұрыс түсініп, жүзеге асыру әр ұстаздың шеберлігі мен тәжірибесіне байланысты. Ол туралы зерттеуші Е.Жұматаева өз еңбегінде: «Оқыту - білім алу үрдісін ұйымдастырудың тәсілі. Барлық білім алу жүйесінде оқытудың жүйесі оқыту және оқу әрекетінен тұрады. Оқыту бұл әрекет мұғалімнің мынадай іс-қимылынан тұрады:

- ақпаратты жинау;
- оқушылардың оқу-танымдық қызметін ұйымдастыру;
- оқу үрдісіндегі қиындықтарды шешу;
- қызығушылықты марапаттау, оқушының дербес және шығармашылық жұмысын дамыту;
- оқушылардың қол жеткен табыстарын бағалау, – деп қорсеткен.

Бұл көп үйреніп, көп ізденіп, көп оқитын, қажымас төзімділік пен жанкешті еңбектің нәтижесінде қол жететін шеберлік, өнер деуге болады. «Педагогикалық технология – тәжірибеде жүзеге асатын белгілі бір педагогикалық жүйенің жобасы», - дейді ғалым В. П. Беспалько.

Ал В. Даль: «Технология – техника туралы ғылым. Техника – өнер білім, білік, жұмыс амалдары және оны іске қосу» деп анықтама берген.

Қазіргі әлемдік білім беру кеңістігінде инновациялық үрдістер білімдендірудің жетекші және қажетті тенденциясына айналды. Оны заңдылық деп қарастырсақ, төмендегі мәселелер айқындалады.

- жаңа мен ескінің қайшылықтары жүйенің және оның құрамдас бөлігіндегі өзгерістерді туындатып, оны әлеуметтік әрі педагогикалық қажеттілікке айналдырды;

– ол ғылыми-техникалық прогреске байланысты өмірдің жаңа сапасы, заманның глобалды мәселелерімен, яғни мемлекетшілік, әлемдік әлеуметтік-экономикалық және педагогикалық міндеттерді шешуді талап етеді және білім мазмұны мен білім беру үрдісін, тәрбиені кешенді түрде алып, үздіксіз білімдендірудің барлық сатысында өзгерістер енгізуді қажет етеді;

Ал ЮНЕСКО құжаттарында білім беру технологиясы техникалық және адами ресурстардың өзара қатысын ескере отырып, әдістердің жүйесін жасау, қолдану және оқытудың тұтас үрдісін анықтау ретінде қарастырылады:

– білімнің дифференциациялануы, оның үнемі ұлғаюы, білім мазмұнына үлкен тәжірибелік және теориялық материалдың енгізілуіне әкелді. Дидактиканың негізгі проблемасының бірі – базалық білімнің негізін, білімнің минимумын анықтау;

– уақыттың шектелуіне байланысты шығармашылық тұлғаны қалыптастыратын оқыту әдістерінің қажеттілігі, мысалы, проблемалап оқыту, ол көп уақытты керек етеді /иллюстративті-түсіндірмелі әдіспен салыстырғанда/;

– педагогикалық ойлаудың парадигмасын өзгерту талап етіледі;

– үздіксіз білімдену, оның құрылымы мен мазмұнының қайта жасалуын талап етеді;

– ұстаздарды жаңа педагогикалық біліммен қаруландыру қажеттілігінің өсуі. Жаңалықтарды объективті түрде бағалай алатын, инновацияның құбылмалылығын меңгеретін педагогтардың қалыптасуы. Мүмкіндік пен педагог қауымының нақты жағдайы арасындағы қайшылықтар, оның шешілуі;

– жаңалықтың жаппай енгізілуі;

Осы жағынан білім беру процесінде ұстаздардың дұрыс жол тауып, әрекетін дұрыс құруы, оны жоспарлауы ерекше көңіл бөлетін объектіге айналды. Ал нәтижелі оқытудың негізі ретінде технологиялар білім беру жүйесінің табиғи қажетті мәніне ие болды.

Жан-жақты дамыған, бәскеге төтеп бере алатын елдің ұлтжанды, рухани дүниесі мол, адамгершілік қасиеттері биік, рухы қуатты жастарын тәрбиелеуде пәрменді құрал ана тілі мен әдебиеті екені даусыз. Әдебиет пәні оқушыны өз халқының мәдени мұрасымен таныстыра отырып, жалпы азаматтық рухани байлықтарды да игеруге жол салады. Сөйтіп адам мен қоғам, әлем құндылықтары жайлы түсінігі мен тәжірибесін реттейді, мәдениетін көтереді, идеялық сенімін тереңдетеді, қоғам алдындағы жауапкершілік сезімін ұштайды, қоғамның кінәратсыз болуына өзіндік үлесін

қоса алатын қылады. Сондықтан жас ұрпақты жоғары мәдениетті, парасатты адам етіп тәрбиелеуде мектептегі әдебиет пәнінің маңызы ерекше. Әдебиет пәні - мектептегі негізгі эстетикалық, логикалық, риторикалық пән. Сондықтан оны оқытатын ұстаздардың атқарар міндеті мен жауапкершілігінің үлес салмағы зор.

Жүсіп Баласұғын, Қожа Ахмет Яссауи, Асан Қайғы, Бұхар Жырау, Абай мен Академик Қ. Жұмалиев: «Лирика өмір құбылысына ақынның көзқарасы, түсінуі, сезімі, күйініш-сүйініші, онда адам өмірінің асқақтығы да, кейде қоңыр күйі де көрінеді» – десе, З. Қабдолов: «Лирикадағы бас қаһарман – ақынның өзі. Лирикалық кейіпкер, әдетте ұнамды кейіпкер. Лириканың күші әсерлілігінде. Ал әсер баяндауда емес, суреттерде. Лирикада тартыс та болады. Лирикада негізінен мінез болады» – деп түйіндейді. Сондықтан лирикалық туындының әсемдігі мен нәзіктілігін, тереңдігі мен асқақтығын танытудың тиімді болуы оның осындай сипаттарын аша білуде, оқушыны жыр өзегіне ортақтастыра білуде. Әдебиетші мұғалім өзін ақынша сезініп, лириканың орны мен рөлін, сыры мен сипатын терең түсініп, нәзік сезінгенде ғана сабақ мәнді, мағыналы болмақ.

Жаңа буын оқулықтарының мазмұнында /10-сын./ біршама өзгерістер бар. Оның ішінде Мәшһүр Жүсіп Көпеев, Шәңгерей Бөкеев, Нарманбет Орманбетұлы, әнші сазгер ақындар поэзиясы, Әсет Найманбаев шығармашылығымен таныстыруға көңіл бөлінген.

Мұның ішінде Мәшһүр Жүсіп атамыздың шығармаларымен, өмірімен таныстыруға 2 сағат бөлінген; «Хал-ахуал», «Фибратнама», /«Қаршыға мен Бұлбұл»/, «Шайтанның саудасы», «Сарыарқа кімдікі», «Тіршілікте көп жасағандықтан көрген бір тамашамыз» және «Гүлшат-Шеризат» дастаны ұсынылған, айтыстары сыныптан тыс оқуға берілген. Мәшһүр Жүсіптің мол мұрасын танытуға 2-ақ сағат бөлінген, бұл аз десек те шәкірттердің танымын кеңейтіп, білім-білік, дағдыларын жетілдірудің жолдары ретінде факультатив сабақтар, «Мәшһүртану» арнайы курсы оқытуға болады. Ал сабақ үстінде де тиімді амалдарды, әдіс-тәсілдерді, зерттеу сипатындағы, іздендіретін тапсырмалар, талдау жұмыстарын қолданудың берері мол.

А. Қоңыратбаев «Әдебиетті оқыту методикасында»: «Көркем шығарманың ішкі ерекшеліктеріне оның нақтылы тақырыбы мен идеясы, жанрлары мен образдары, типтендіру, қиялдау, композиция мен сюжеті, тілі, суреттеу тәсілдері сияқты белгілер жатады.

Сабақты активтендіру ең алдымен талдау сабақтары үстінде жетіледі. Оның шарты – оқушыларға өздігінше жұмыс істету, баулу, активтендіру.

Текстіден жұмыс істеудің яғни талдау сабақтарының тағы бір ерекшелігі мынада: лекцияда біз көбіне әдебиеттің сыртқы заңдарын сөз етсек, талдауда көркем сөздің ішкі заңдарын баса айтып, көбірек жұмыс істейміз» деген.

Ал мемлекеттік білім стандартында:

– эпикалық тауындыдағы басты проблематиканы анықтау және тұжырымдау, сөйтіп, оны көркем бейнелеудегі автор позициясын және осыған байланысты композиция, көркем тіл ерекшеліктері мәселелерін айқындай білу;

– оқыған лирикалық туындыдағы идеялық-көркемдік ерекшеліктерді пайымдау және өз жүрегінен өткізіп түсіну-сезіну негізінде баға беру;

– оқып меңгерген туындының белгілі бір тегі мен жанрына қатыстылығын танытатын автордың бейнелеу әдісін түсіндіру;

– белгіленген мәселені, сұрақты, мақсатты ой толғау арқылы дәйекті, дәлелді толық ашу, баяндау;

– өз бетінше мәселелер, мақсаттар /оқылған шығарма бойынша/ айқындай алу, оны жоспарлай, жүйелей білу;

– эпиграфы мен қажетті дерек, цитаталарды орынды пайдалана алу, тұжырымдар жасай алу т.б. тәрізді талаптар қойылған.

Осы тұрғыдан оқушылардың өздігінен білім меңгеру әрекеттерін ұйымдастыруға ұстаз шығармашылық тапсырмалар жүйесін саралап, таңдап алып, балаларға бағыт беруі абзал.

Дағдылары ширап, жетілген жағдайда шағын ғылыми жоба, зерттеу жұмыстары бойынша баяндама, тезис, хабарлама, түрлі тақырыпты шығарма жазу, конференциялар, ғылыми кеңестер т.б. өткізуді ұсынуға болады. Сондықтан бағдарламада бөлінген әр сағаттың жүйелі, нәтижелі өтуін қамтамасыз ету қажеттілігі түсінікті.

Ол үшін тәжірибелік сабақтарда Қ. Тасболатовтың әдістемесі бойынша Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының «Қаршыға мен бұлбұл» туындысын талдау жүйесін қарастырайық.

Ақынның «Қаршыға мен Бұлбұл» өлеңінің мазмұнымен танысқанна кейін, төмендегідей проблемалық сұрақтар төңірегінде ойландырып, іздендіруге болады:

1 Ақынның өнер туралы пайымы қандай, оны қай шумақтардан, тармақтардан байқауға болады?

2 Ақылдың, өнер-білімнің құны туралы автордың толғанысы қандай сөздермен берілген?

3 Қандай көңіл-күй аңғарылады, ол қалай берілген?

4 Сұңқардай биік шынды мекен қылмай, шықылдап көзге түстім сауыскандай, - деген тармақтардың мәнін түсіндіріңіздер.

5 Қаршыға мен бұлбұлға салыстырмалы мінездеме беріңдер.

6 Ақынның ішкі дүниесіндегі тартысты тауып дәлелдендер.

7 Шығармада не сыналады, ол қандай тәсілмен берілгенін нақтылаңдар.

8 Шығарманың өзіндік ерекшелігі неде екенін мысалдармен дәлелдендер.

Осыдан кейін үлгі бойынша эвристикалық тапсырмалар орындатуға болады.

Мәшһүр Жүсіп шығармаларының күрделі ішкі құрылымына, стильдік бітіміне үңілу, сөз өрнегінің құбылысына зер салу тексті талдау барысында пәрменді сипат алады, себебі, өлең сырына бойламай тұрып, оның табиғатын ұғыну мүмкін емес. Сондай-ақ лирикадағы үлкен философиялық-эстетикалық, поэтикалық ой арқауын түсінбейінше, шығармадағы шынайы адамдық сезім биігіне жету қиын. Оқушы шығармадағы ақын ойының тереңі мен астарына түсініп, толғанса, тебіренсе ғана эмоциялық және эстетикалық ләззат алады. Лирикалық қаһарман бейнесі, өлеңнің поэтикалық тынысы, сыр сазы әр автордың өзіне ғана тән белгілі бір сөздер, сөз тіркестері мен сөйлем құрылымы арқылы өріледі. Мәшһүр Жүсіп туындыларынан оның сан-алуан құбылысын көруге болады. Сондықтан талдау технологиясы ақын туындыларының ерекшелігі мен өзіндік сыр-сипатын ашуға жақсы негіз екені даусыз. Әрине, әдебиетші мұғалімнің озық тәжірибелер мен ғылыми зерттеу еңбектерін, әдістемелік жаңалықтарды жүйелі түрде орынды қолдануы нәтижеге әкеледі. Мұнда Қ. Бітібаеваның конструкциялық жобалау технологиясы, ф.ғ.д. Қуандық Жүсіповтың әдеби-қисындық талдау жүйесін, Е. Жұматаеваның дидактикалық тұрғыдан әдеби туындыларды зерттеу амалдарын қажетіне қарай синтездей қолданудың берері көп.

Әдебиет-сезімге де, ақылға да, қиялға да бірдей әсер ететін қуатты құрал. Ойдың тереңдеуі, қиялдың шарықтауы, сезімнің тебіренуі адамды шығармашылық шыңына жетелейді. Ол ойға түрткі болып, туындының парқына жетуге, құндылығын танып, пайым жасауға әкеледі. Автордың пайымын, тұжырымын түсініп, оны ашу және дәлелдеу шығарманың логикалық екпін түсіп тұрған

тұстарын дөп басумен анықталады. Өлеңдегі пәлсапалық терең ойды шешу оқырманның зерделей, зерттей оқуына байланысты. Оның өзі эвристикалық тапсырмалар орындау арқылы білімнің тереңдеуіне, белсенділік пен шығармашылық қабілеттің, логиканың дамуына, сөз қорының молаюына жол ашады.

Әлемнің екінші ұстазы Әл-Фараби: «Поэтикалық пайымдаулар әңгіме үстінде ғана пайдаланылады, ондағы мақсат адамды бір / әрекетке/ тарту үшін оның сезімін ояту»... Сондықтан басқа емес, атап айтқанда, нақ сол поэтикалық пайымдаулар логика қарастыратын нәрселердің жәрдемімен көркемделіп, гүл жайнап, айқындалып, тамаша сәулеттеніп, жарқырап көрінеді.

Қандай істер болсын бір нәрсені растау үшін қолданылатын силлогизмнің силлогистік өнердің түрлері, пайымдама түрлері – осылар. Бұлар не бәрі бесеу: анық пайымдаулар, жорамал пайымдаулар, қате пайымдаулар, нанымды пайымдаулар мен қиялдағы пайымдаулар», - деп пайымдаудың философиялық қырларын анықтап берген. Әдебиет сабағында осылардың бәрі де көрініс тауып жатады. Сондықтан шәкірттердің оқу әрекетін проблемалы-іздендіру, проблемалық жағдаяттар шешу, логикалық және зерттеу әдістеріне негіздей құрудың мәні зор. Білім мен білігі тереңдеп, алған мәліметтері ұлғайғаннан кейін сұхбат, пікірталас, ойталқы, дөңгелек стол, конференция, тақырыптық семинарлар, пікіралысулар мен кездесулер тәрізді жұмыс түрлерін ұйымдастырудың нәтижесі жоғары болмақ. Білім жинақтау өздігінен еңбектену арқылы, өзара ізденіс пен білім алмасу, өзара ынтымақтаса жұмыс істеу, ақылдасу, қабілеттерді шындау, мүмкіндікті бір арнаға жұмылдыру арқылы жүзеге асады.

Ұлы Абайдың: «... білім-ғылымды көбейтуге екі қару бар адамның ішінде: бірі - мұлахаза /пікіралысу/ қылу, екінші - берік мұлафаза қылу /жадында сақтау/. Бұл екеуі қуатты зорайту жаһатінде /тырысу/ болу керек. Бұлар зораймай, ғылым зораймайды» деген сөзі бүгін де оқытудың өзекті мәселесіндей емес пе?

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Әл-Фараби. «Философиялық трактаттар» Алматы-1973.

2 А. Байтұрсынов. «Ақ жол» Алматы «Жалын» 1991.

3 Белинский, В. Т. Избранное. «Эстетика и литературная критика» М., 1950.

4 Нұрмаханов, Ж., Дайырова, Ә. «Орта мектепте лириканы оқыту» Алматы «Рауан» 1991.

- 5 Қуандық Мәшһүр Жүсіп «Көркем сөздің күдіреті» Павлодар 2002
- 6 Таубаева Ш. Т., Лактионова С. Н. «Педагогическая инноватика как теория и практика нововведений в системе образования». Алматы. «Ғылым» 2001.
- 7 Мәшһүр Жүсіп. Таңдамалы шығармалары 1-2 том. Павлодар 2005.
- 8 Абай. Жинақ. Алматы «Мектеп» 2003
- 9 Еңлік Жұматаева «Жоғары мектепте оқытудың біртұтас дидактикалық жүйесі» «Ғылым» Алматы 2001.
- 10 Беспалько, В. П. «Слагаемые педагогической технологии». М., «Педагогика» 1989.
- 11 Бітібаева, Қ., Құдайбергенова, Г., Мұқашева, М., «Әдебиетті оқытудың инновациялық технологиясы» Өскемен, 2002.
- 12 Қоңыратбаев, Ә. «Әдебиетті оқыту методикасы» 1966.

ТАРИХ ЖӘНЕ ДІНТАНУ ПӘНДЕРІН ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДАҒЫ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ ҮЛГІЛЕР

АНУАРБЕКОВА А. К.
магистр, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ.

Тарих және дінтану пәндерін оқытудың маңыздылығы. Тарих – елдің кешегі күнінен хабар беретін, мемлекеттің, ұлттың, тіпті тілдің қалыптасу, даму, өзгеріске ұшырау секілді барлық процесстерін баяндап, себеп-салдарын анықтап, келешекке дұрыс жоспар құруға көмегін тигізетін ең маңызды ғылым саласы.

Ежелден-ақ қазақ халқы өз ұрпағын адамгершілікке, ізгілікке, инабаттылыққа тәрбиелеуді басты мақсат еткен. Ата-бабымыз жазу-сызудан кем соғып жатқан шағында көшіп-қонып жүріп-ақ ұрпақ қамын, оның болашағын жеткілікті ойластырған. Тарих – біздің игілігіміз, біз оны құрметтеп, қастерлеуіміз қажет. Сонымен бірге құпия-сырларға толы, қорқынышты, қанды, кеңес елінің есімінде мәңгілікке қалған беттерінің шындығын, ақтандақтарын ашып жеткізу тарих саласындағы мамандардың жауапкершілігінде. [4, 13].

Жер жүзінде, соның ішінде Қазақстанда қанша түрлі ұлт, адам бар болса, олардың қоршаған ортаны қабылдауы, жаратылыс пен жаратушы туралы наным-сенімдері әр түрлі. Біздің мемлекет зайырлы мемлекеттер қатарына жататындықтан, мұнда сан түрлі

дін өкілдері кездеседі. Қазақстанның басты құндылығы халық екені белгілі, яғни күллі ел түрі мен тіліне, дініне қарамастан, өзге тұлғаларға толеранттылық көзқарас танытуға, бірі екіншісінің пікірін құрметтеуге міндетті. Бұл туралы ҚР Конституциясында нақты жазылған. Әйтсе де жыл сайын қаптап шығып жатқан түрлі діни орталықтар тарапынан қауіп төнуі қорқынышы да бар. Сондықтан Қазақстан Республикасы әр азаматын оқушы кезінен білімге ғана емес, діни сауатты болуға үйретеді. Дінтану пәнін білім бағдарламасына енгізудегі негізгі мақсат та осы.

Тарих және дінтану пәндерінің басты мақсаттарының бірі – білім алушылардың бойында елжандылық қасиеттерді қалыптастыру. Өйткені елжандылық тәрбиесі – ол адамның қоғам алдындағы жауапкершілік парызын, намыстық сезімін тәрбиелеу. Сондықтан тарих және дінтану пәндері оқу үдерісінің қай форматта өтуіне қарамастан, мектептер мен өзге де оқу орындарында оқытылуы міндет.

Қашықтықтан оқыту. «Қашықтан оқыту технологиясы – оқу үрдісі кезінде оқып үйренушілер мен оқытушылар арасында интерактивті өзара іс-әрекетте оқытылып, материалдың негізгі көлемін оқып үйренушілерге жеткізуді қамтамасыз ететін, оқылған материалды меңгеру бойынша, сонымен бірге оқу үрдісі барысындағы оқып үйренушілердің өз бетімен жұмыс істеуіне мүмкіндік беретін ақпараттық технология. Қашықтан оқыту – компьютерлік және телекоммуникациялық технологияларға негізделген оқытудың құралдары мен түрлері, білім беру үрдісінде үздік дәстүрлі және инновациялық әдістер қолданылатын, күндізгі және сырттай білім алу ретінде білімді қабылдау түрі болып табылады. Қашықтан оқыту кезіндегі білім беру үрдісінің негізін жеке кесте бойынша өзіне оқуға ыңғайлы жерде оқуға мүмкіндігі болатын, оқытудың арнайы құралдар жиынтығы өзінде бола отырып, электронды және қарапайым пошта, телефон арқылы оқытушылармен келісілген байланыс жасауына, сонымен қатар, күндізгі бөлімде де мүмкіндігі болатын, оқып үйренушінің мақсатқа бағытталған және бақыланатын қарқынды өзіндік жұмысты құрайды» [3, 145].

Айтса айтқандай, 2019 жыл ойламаған жерден тек білім саласына ғана емес, денсаулық, еңбек жүйелеріне өзгерістер керектігін көрсетті. Ойламаған жерде оқушыларды қашықтықтан оқыту қажеттілігі туды. Бұрын-соңды мектеп тәжірибесінде мұндай жағдай орын алып көрмегендіктен, ұстаздар да, оқушылар да

не істерін білмеді. Әр облыс, әр қала мен әр мектеп қолдарынан келгенін жасады: бірі ватсап желісін пайдаланса, бірі электронды поштаны қолданды. Кейбірі шәкірттермен <https://portal.kundelik.kz/> порталы арқылы байланысқа шықты. Кейіннен <https://bilimland.kz/kk> ұсынылды. Осылайша, әркім тығырықтан шығар жолды іздеп кетті. Республика бойынша ортақ шешім қабылданбады. Бұдан шығар қорытынды - болуы мүмкін емес деген жағдайлар туа қалғанда да қашықтықтан оқытуға сақадай сай дайын тұрғанымыз дұрыс екен.

Тарих және дінтану пәндерін қашықтықтан оқытудағы жаңа технологиялық үлгілер. Білім мен ғылымның дамуына байланысты күн сайын жаңа технология өнімдері пайда болып, жаңа талаптар шығарылуда. Сәйкесінше, білім саласына да жаңа құралдар, жаңа терминдер мен жаңа әдіс-тәсілдер келіп қосылуда. Ал оларды тиімді пайдалана алу пән ерекшелігі мен оқытушының шеберлігіне байланысты. Заманауи білім беру жүйесі білім беру саласын жаңарту жаңашылдығы ақпараттық технологияларды тез үйреніп, білім беру мәселелерін шығармашылықпен шешуді, білім бағдарламаларын дербес өзгешеліктермен толықтыруды ұсынады [5, 138].

Мектепте оқытылатын пәндерді қашықтықтан оқытуға қолайлы және қолайсыз деп екі топқа қарастырсақ, тарих және дінтану пәндерін екінші топқа жатқызуға әбден болады. Яғни мұнда математика секілді немесе денешынықтыру пәні сияқты оқушымен жақын жерде байланыста болуды аса қажет етпейді. Ең бастысы – оқушы ынтасы мен дұрыс таңдалып алынған технологиялық үрдістер. Ол қандай технологиялық үрдістер болуы мүмкін және таңдау барысында қандай критерийлерге мән берген жөн? Мен келесілерге назар аударғанды ұсынар едім:

- Оқушы мен оқытушыға бір мезетте қолжетімді болуы;
- Оқушының технологияны өз еркімен қолдана білуі;
- Оқу бағдарламасының мақсаттарын жүзеге асыруға ыңғайлы болуы;
- Оқушы денсаулығына зиян келтірмеуі;
- Қауіпсіздік деңгейінің жоғарылығы;
- Бір мезетте бірнеше оқушының сұранысын қанағаттандыра алуы.

Осы критерийлерге сүйене отырып, тарих пен дінтану пәндерін қашықтықтан оқытуда қолдануға болатын бірқатар технологиялық үлгілерге талдау жасасақ.

Презентация – онлайн, оффлайн және қашықтықтан оқыту кезінде жиі қолданылып жүрген технологиялардың бірі. Өткен тақырыптарды қайталау, жаңа тақырыпты түсіндіру, тапсырмаларды орындау үшін өте қолайлы, ықшамды, кез келген интернеттік желі

арқылы жіберіледі және оңай ашылады. Суреттер ғана емес, шағын мәтінді де кірістіруге болады. Жоғарыда атап өткен критерийлердің барлығына сай келеді. Бірақ қажет ақпараттарды толық қамту жағынан мүмкіндігі шектеулі. Тек қосалқы демеуші құрал ретінде пайдалануға болады.

Видеосабақтар. Мұндай сабақтарды екі түрге жіктеуге болады. Біріншісі - оқытушы мен оқушы, оқушы мен оқушы арақатынасын сол сәттегі уақыт кеңістігінде, яғни тікелей эфирде байланысқа шығуға, сабақтар мен сауалдарды, жауаптарды бір мезетте алуға болатын видеосабақтар. Сабақтың бұл түрі ZOOM немесе Skype платформалары арқылы жүзеге асырылады. Мұғалім мен шәкірті сынып тақтасы ретінде негізгі экранды қолдана алады. Қатысушы саны жүздеген қолданушыдан тұруы да мүмкін.

Видеосабақтың екінші түрі – алдын ала дайындалған сабақтарды әлеуметтік желілерде жүктеу немесе таратушы платформалар арқылы жіберілетін сабақ. Мұнда біріншісіндей тікелей байланыс орнатылмайды. YouTube, Сондықтан оқушының видеосабақты көрген-көрмегендігін алдын ала болжау мүмкін емес, тек тақырып бойынша тапсырмаларды беру нәтижесінде байқауға болады.

Аудиолар. Видеосабаққа ұқсас. Кез келген платформаны пайдаланып таратуға болады. Бірақ тек тыңдалым дағдысын қамтитындықтан, көру қабілеті арқылы тезірек қабылдайтын оқушылар үшін ыңғайсыздық тудырады. Балаларға бейтаныс көне жәдігерлер, тарихи ескерткіштер, ескі қалалар т.б. бүгінгі заманда жоқ маңызды тақырыптарды түсіндіруде қолайсыз.

Тесттік тапсырмаларды карантин кезінде мұғалімдер жиі пайдаланды. Өткен тақырыптарды қайталау үшін қолайлы. Десек те онсыз да қашықтықтан білім алып, бірін білсе, бірін білмейтін кей оқушылардың білімін одан әрі төмендетіп жіберуі мүмкін. Білмесе де білгендей болып, кез келген жауапты таңдай салатындары тағы бар. Тест жауаптарын интернет желісінен іздеп тауып, белгілейтін оқушылар да кездеседі. Яғни, тарих пен дінтану пәндерін қашықтықтан оқытуда тесттік тапсырмалар оң нәтиже береді дей алмаймыз.

Электронды оқулықтар да тарих пен дінтану пәндерін қашықтықтан оқытуда таптырмас құралдардың бірі. Кейде оқулыққа қоса электронды дәптерлер де ұсынылады. Бұл өз кезегінде оқушы мен мұғалімді сөмкесіне ең қажетті заттарды ғана салып, оқулықтарға ғаламтор арқылы оңай қол жеткізуіне мүмкіндік

береді. Алайда, екі жақтың да көз жанарына зияны тиетінін ескерсек, пайдалану уақытын неғұрлым қысқартқан жөн.

Қашықтықтан тарих және дінтану пәндерін оқытуда интернет желісінің, соның ішінде ақпарат жеткізуші платформалардың рөлі ерекше. Мақсат бір болғанымен, мүмкіншіліктері сан түрлі. Атап айтқанда, ең танымалы What's App және Telegram желілері. Аталмыш желілер кез келген жерде қолданыла береді. Видео, аудиосабактар, фотосуреттер таратылады және кері қабылданады. Хат алмасу жолымен де байланысқа шығуға болады. Бірақ біріншісі телефон жадын толтырып, соңғы файлдардың жүктелуіне кедергі келтіруі мүмкін. Оқушылардың қашықтықтан қадағалау жағынан да қолайсыз.

Microsoft Teams, Zoom және Skype платформаларына талдау жасайтын болсақ, олар дәрістер үшін өте қолайлы екенін атап өтуге болады, ақпараттың үлкен көлемін бекіту қажет болған кезде, оқытушы мен білім алушылар арасында тікелей байланыс орнатуда сабақтар өткізуге ыңғайлы. Оқу құралдары видео-сабақтар оCamPortable, Bandicam, HyperCam арнайы бағдарламалардың көмегімен түсіріліп, YouTube арнасына немесе Google дискіге сілтеме беру арқылы қолданылады.

Canva – бұл әлеуметтік желілерде суреттерден бастап макеттерге дейінгі басып шығара алатын графикалық дизайн жасауға арналған онлайн-сервис [5, 139].

Қорыта айтқанда, қашықтықтан оқытуға арналған технологиялар әр пәнге бөлек-бөлек дайындалып шығарылмайды. Дегенмен, әр пән өз ерекшеліктеріне, оқу мақсаттарына, тақырып пен тапсырмаларының ерекшеліктеріне қарай қажеттісін іріктеп алады. Сол сияқты тарих пен дінтану пәндерін қашықтықтан оқытуда пайдалануда тиімділігі жоғары деген бірнеше жаңа технологиялық үрдістерден мысалдар келтірілді. Қашықтықтан оқытуда оқытушыға да, оқушыға да ыңғайлы технология таңдалынғанда ғана оқушылардың дүниеге ғылыми көзқарастарын, адамгершілік қасиеттерін, имандылық пен ізгілік қасиеттерін тәрбиелейтін тарих пен дінтану пәндерін жоғары деңгейде жүргізе аламыз. Дұрыс таңдалынған технология нәтижесінде қашықтықтан оқыта отырып та оқушылардың өзін-өзі бағалау, өз бетімен іздену дағдыларын қалыптастыруға қол жеткіземіз. Бұл орайда басты жауапкершілік тарихшы мұғалімнің мойнында. Жауапкершілігі бар, біліктілігі жоғары, білімі мол ұстазға оқудың онлайн немесе оффлайн өткізілуінде аса айырмашылығы бола қоймайды.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Адилгазықызы Ж. Е. Қашықтықтан оқыту технологиясы/ Білім технологиялары - 2014. – № 1. – 8–9 б.
- 2 Алипбекова, Т. Қ. Қазақстан пәнін оқытудағы өзекті мәселелер // Білім көкжиегі = Горизонт образования. – 2014. – № 12. – 13–14 б.
- 3 Ахмет, Л. С. Қашықтықтан оқыту технологиясы / Ахмет, Л. С. Тоғузбаева, А. А. // Қазақстанның ғылыми әлемі – 2013. – № 1 (47). – 145–147 б.
- 4 Бисенғалиева, А. М. ЖОО-да қашықтықтан оқытудың заманауи технологияларын меңгеру / Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің хабаршысы. – 2022. – № 1 (123). – 136–142 б.
- 5 Қозғамбаева, Г. Б., Алпысбаева Н. К. Тарихты оқыту әдістемесі : оқу құралы / Әл-Фараби атын. Қазақ ұлттық ун-ті. – 2-бас., өнд., толықт. – Алматы : Қазақ университеті, 2016. – 259 б.
- 6 Хазретәлі, Т. Н. Мектепте тарихты оқыту әдістемесі: жоғары оқу орындарының тарих мамандығы студенттеріне арналған дәрісбаяндар жинағы– Алматы : Дарын, 2004. – 155, [2] б.
- 7 Тажкеева, Г. Х. Тарих пәнін оқыту арқылы білім алушыларды елжандылыққа тәрбиелеу / Білім көкжиегі. – 2016. – № 10. – 4–6 б.

КРИТИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ НА УРОКАХ ИСТОРИИ

БАБЫКОВА Г. К.

учитель истории, Школа-лицей №8 для одаренных детей, г. Павлодар

Методологические стратегии в современных исторических исследованиях и их практическая значимость в преподавании общественных дисциплин играют важную роль в создании эффективного учебного процесса, которая требует от учителя и учащихся широкого осмысления факторов исторического развития, понимания, оценки, анализа. Цель обучения истории и общественных дисциплин состоит в формировании и становлении личности, способной добывать, анализировать и использовать информацию [1, с.4]. Учащимся необходимо не только приобретать знания, но и владеть способностью анализировать источник и находить общий принцип каких-либо событий, их основную идею. Такое обучение является конкретной реализацией известного положения,

сформулированного лауреатом Нобелевской премии Максом Лауэ: «Образование есть то, что остается у человека, когда все выученное им забыто». Не секрет, что нынешние учебники содержат большой объем материала, что приводит к перезагрузке учеников в усвоении темы. В связи с этим, возникают вопросы: как учить детей без принуждения, как помочь им раскрыть свои возможности, как сделать предмет интересным для всех, как дать стимул к обучению? Поэтому учителю необходимо использовать в своей деятельности те методологические стратегии в преподавании общественных дисциплин, которые способствуют формированию у учащихся мыслительные умения, необходимые для жизни в современном обществе: умения критически относиться к информации, оценивать новые факты, явления, идеи, самостоятельно принимать решения и делать выводы.

Среди методологических стратегий именно стратегия развития критического мышления способствует решению этих задач. В процессе обучения центральное место занимает ученик, и именно поэтому вся деятельность учителя должна быть направлена на него, на достижение его эффективности и успешности. При планировании уроков важно знать, что урок это благоприятный ресурс, который предоставляет широкий спектр возможностей как для расширения зоны ближайшего развития учащихся, так и для обеспечения знания и опыта педагога по достижению успешности обучения. Идеи внедрения приемов развития критического мышления апробировано на уроках истории. Внедряя в педагогическую практику обучение критическому мышлению, первоочередным этапом для педагога является осмысление сущности критического мышления, которое представляет собой сложное и многостороннее явление, ключевыми компонентами которого являются: установки и готовность к тому как «мыслить о мышлении», владение набором интеллектуальных умений и навыков и наличие опыта. При проведении уроков я активно внедряла и апробировала такие приемы критического мышления, как «Фишбоун», таблица «ЗХУ», кластер, «Шесть шляп мышления», «Синквейн», эссе и прочие. Если раньше при планировании уроков мы отдавали предпочтение способам традиционной организации учебного процесса, которые позволяют учителю самому отслеживать и контролировать учебный процесс, делать выводы по своим впечатлениям от уроков. Теперь необходимо было организовать и направить учащихся на самостоятельный поиск знаний, в этом огромную роль сыграли методы критического

развития. В итоге деятельности по проведенным опросам, наблюдениям, рефлексивным анализам позволяют сделать вывод, что обучающиеся отдают предпочтение обучению «по-новому», что подтверждается повышением успеваемости, мотивации к обучению. Необходимо отметить, что данные методы внедрялись постепенно в сочетании с критериальным оцениванием. Например, составление вопросов по Блуму позволяет судить о степени понимания темы учащимися, работать в своей зоне ближайшего развития и развивать метапознавательные навыки. Чтобы оценить себя и одноклассников учащимся необходимо действовать согласно выработанных критериев, но дети не всегда объективно подходят к этому. Комментирование выставленных оценок помогает сделать первые шаги к решению данной проблемы. Это позволит в перспективе усовершенствовать техники самооценивания и взаимооценивания. При применении взаимооценивание, когда детям предоставлена возможность оценить друг друга за проведенную работу с текстом, выявлено, что даже «слабоуспевающие» ученики становились увереннее, когда они исправляли, дополняли ответы «сильных» учеников или происходило соперничество между ними в процессе формативного оценивания. Такой метод оценивания вселит чувство ответственности и уверенности в наших детях. Дети «открывают» их сами в процессе самостоятельной исследовательской деятельности. Учитель лишь направляет эту деятельность и в завершении подводит итог. На таких уроках ученики больше думают, чаще говорят, активнее формируют мышление и речь. Они учатся отстаивать собственную позицию, проявляют инициативу и в результате вырабатывают характер. Полагаю, что развитие критического мышления учащихся является одним из основных приоритетов в любой педагогической деятельности. На уроках истории педагоги часто используют метод беседы, или диалоги с учащимися, при внедрении приемов развития критического мышления отмечено, что на уроках диалоги стали более конструктивными, если предложить критерии, это помогает педагогу избавиться от привычки много говорить, учитывать мнение учащихся, учит доверять учащимся. На уроках необходимо давать возможность ученикам обучать друг друга, чаще вести диалог с одноклассниками, изменить постановку вопросов и ответов, включая больше вопросов высокого уровня, и алгоритм ответа учащегося. Ученики не сидят пассивно, слушая учителя, а становятся главными действующими лицами урока. Они думают и вспоминают про себя, делятся рассуждениями друг

с другом, читают, пишут, обсуждают прочитанное. Организация учебного процесса напоминает коллективный способ обучения А. Г. Ривина – В. К. Дьяченко, так как основой её является работа учащихся в динамических парах и группах.

Тексту отводится приоритетная роль: его читают, пересказывают, анализируют, трансформируют, интерпретируют, дискутируют, наконец, сочиняют.

Роль учителя – в основном координирующая.

Популярным методом демонстрации процесса мышления является графическая организация материала. Модели, рисунки, схемы и т.п. отражают взаимоотношения между идеями, показывают ход мыслей. Процесс мышления, скрытый от глаз, становится наглядным, обретает видимое воплощение. Графическая организация материала может применяться на всех этапах учения как способ подготовка исследованию, как способ направить это исследование в нужное русло, как способ организовать размышление над полученными знаниями. Средства технологии позволяют работать с информацией в любой области знания, а это значит, что ознакомление с ней можно организовать на любом предметном материале.

Учение, ориентированное на выработку навыков критического мышления, предусматривает не просто активный поиск учащимися информации для усвоения, а нечто большее: соотнесение того, что они усвоили, с собственным опытом, а также сравнение усвоенного с другими исследованиями в данной области знания. Учащиеся вправе подвергать сомнению достоверность или авторитетность полученной информации, проверять логику доказательств, делать выводы, конструировать новые примеры для её применения, рассматривает возможности решения проблемы и т.д.

Используя приемы развития критического мышления на своих уроках, я неоднократно убедилась в том, что данная технология способствует развитию поисковой и творческой деятельности учащихся, создает атмосферу сотрудничества учителя и учеников.

ЛИТЕРАТУРА

1 Алиев, С. З. Развитие критического мышления на уроках истории и права. История Казахстана: преподавание в школе: Алматы; №5, 2009 г.

ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҰТЫМДЫ ПАЙДАЛАНУ

БАЛГОБАЕВА Р. С.

қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі, № 10 орта мектебі, Екібастұз қ.

Елдің болашағы жастар, демекші егеменді еліміздің бәсекеге қабілетті, ой-өрісі кең, өзіндік көзқарасы бар болашақ ұрпағын тәрбелеу ұстаздар қауымның басты міндеті. Мектеп қабырғасында жас жеткіншектерге сапалы білім беру, жаңаша оқыту, тәрбиелеу – қазіргі заман талабы. Сапалы білім негізі - оқытудың жаңа технологиясын тиімді, ұтымды пайдалану. Менің ойымша, білімнің сапалы болуы тікелей мұғалімге, оның білім деңгейі мен іздену шеберлігіне байланысты. Инновациялық технологияны пайдалану барысында ұстаздың белсенділігі, парасаттылығы, шығармашылық ізденісі, шәкіртінің білімін бағалауы маңызды роль атқарады. Оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу білім жүйесін үздіксіз дамыту міндеттерін көздейді.

Жаңа инновациялық әдістерді пайдаланудың себептері неде?

Біріншіден, қазіргі уақыт – жаңалық пен инновация уақыт. Күнделікті өмірде жаңа біліммен жаңалықтарды кездестіреміз. Осыған оқыту үдерісі сәйкес болуы керек.

Екіншіден, жаңалықты пайдалану оқушының ойлау қабілетін жаңалыққа икемдеп, алдын ала болжам жасауға үйретеді.

Үшіншіден, инновациялық әдістер – бұл белсенді оқыту әдістері. Ақпаратты белсенді түрде қабылдаса, оқушы жадында өздері айтқаның сексен пайызы сақталса, өздері істегеннің тоқсан пайызы қалады. «Ауызша айтылғанды ұмытамын. Көрсетсең, мүмкін есіме сақтармын. Қатысушы болсам, яғни өзім жасасам, мен түсінемін», - деп Қытай даналары айтқандай.

Жаңа технологиялардың педагогикалық негізгі қағидалары:

- білім алушыға ізгілік тұрғысынан қарау;
- оқыту мен тәрбиенің бірлігі;
- білім алушының танымдық күшін қалыптастыру және дамыту;

- білім алушыға өз бетімен әрекеттену әдістерін меңгерту;
- шығармашылық, танымдылық икемділігін дамыту;

Жаңа технологияны пайдалану төменгідей кезеңдер арқылы жүзеге асырылуы қажет.

- 1 Оқып үйрену;
- 2 Меңгеру;
- 3 Сабақта қолдану;
- 4 Нәтижесін байқау

Осы міндеттерді негізге алып, өз тәжірибемде оқушылардың оқу-танымдылық күзіндеттілігін жетілдіру мақсатында біршене озық технологияларды сабақта қолданамын. Мысалы, сыни тұрғыдан ойлау технологисын қолдану барысында оқушылар логикалық ойлауға, жұппен, топпен жұмыс істеуге төселеді. Оқытуда тәжірибені шыңдай түсуде көп жеңілдік ашқан технологиялардың бірі – осы технология.

Мақсаты мен міндеттердің орындалуы барысында оқушыларда мынадай дағды басым болады:

- ассоциация;
- бірлестік қызмет;
- оқу үрдісіне қызығушылығы артады;
- оқушының ақпараттық сауаттылығы;
- көзқарасын талдау мен дәлелдеу, қорғау;

Қорытындысында олардың ойлау қабілеттері дамып, шығармашылық іскерліктері мен дағдылары қалыптасады.

Бұл технологияның ұтымдылығы неде? Сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы қызығушылықты ояту, мағынаны ашу, ойтолғаныс кезеңдерден тұрады. Осы кезеңдерді сабақта «Болжау», «Топтау», «Түртіп алу», «Ойлану», «Жұпта талқылау» деген әдістермен өткіземін. Ойлау мен үйренуге бағытталған бағдарламаның келесі кезеңі мағынаны ашу (түсіне білу). Бұл кезеңді көбінесе «INSERT» стратегиясы бойынша жүзеге асырамын. «INSERT» стратегиясы – оқығанын түсінуге, өз ойына басшылық етуге, ойын білдіруге үйрететін ұтымды құрал. Себебі өзге ұлт өкілдеріне оқығанды есте сақтау, мәнін жете түсіну-күрделі жұмыс. Ойтолғаныс кезеңі өзіне, басқаға сын көзбен қарауға, баға беруге үйретеді. Ойтолғаныс кезеңінде «Венн диаграмасы», «Семантикалық карта», «Шығу парағы», «Т кестесі», «Аяқталмаған сөйлем» сияқты стратегияларды сабақтың ерекшелігіне байланысты қолданамын.

Кесте 1 – RWCT сабақтарында мұғаліммен мен оқушының әрекеттері

Мұғалім	оқушы
Топқа бөліп, ой қозғайды.	Топпен жұмыс жасайды.
Тақырыпқа қызықтырып бағыттайды.	Мәтінмен өздері танысады.
Мәтіннен ең маңызды ақпаратты анықтауды ұсынады.	Мәтінді әртүрлі әдістермен зерттейді.
Кейіпкерлердің ерекшеліктерін тануға бағыттайды.	Жеке кейіпкерді талдайды, мінездеме береді, егер мен кейіпкер болсам, деп салыстырады
Мәтіннің тілдік ерекшелігі туралы сұрақ қояды.	Шығарманың негізгі мазмұнын әдіс-тәсілдер арқылы анықтайды.
Өз ойларын жазуды ұсынады.	Өз ойларын қорытындылап, жүйелеп жазады.
Ойларын қорытуға бағыттайды.	Өз тұжырымдамасын жасайды.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында сын тұрғынан ойлау технологиясы тіл дамыту мен қатар тұлға қалыптастыруда маңызы зор екендігін тәжірибемнен байқадым. Сын тұрғынан ойлау технологиясы – ойлаумен ұштастыра білім алуды бағыттайтын оқыту технологиясы. Ол білім мазмұнын жаңартуға бағытталған бірнеше басымдылықтарды оқыту үдерісінде тиімді жоспарлауға негіз болады деп есептеймін.

Жалпы жоғарғы 10–11 сыныптарда: «Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік теңсіздік», «Экология», «Мұнай және атом индустрия», «Қоғамдағы жұмыссыздық мәселесі» бөлімдерін оқыту барысында көбінесе «Проблемалық оқыту» әдісіне жүгінемін.

Сабақ жоспарымда:

- проблемалық жағдай туындату, проблема қою;
- проблемадағы сипатталған жағдайды зерттеу;
- қойылған проблеманы шешу үшін оны талдау және шешудің тиімді жолын табу;
- дұрыстығын тексеру;
- шешу жолында меңгерген жаңа білімді практикада қолдану, жалпы мүмкіндіктерді қарастыру;
- қорытындылау сияқты жұмыс түрлерін жүргізу арқылы сабақтың қойылған мақсатына қол жеткіземін.

Өз тәжірибемде өзге ұлтты ауызекі сөйлеуге үйретудің негізі іс-әрекетті білдіретін етістіктерді үйретуден бастаймын. Сөз, сөздердің синонимдерін, антонимдерін, омонимдерін мағынасын түсіндіріп, сөз тіркесін, шағын сөйлем құрастырып төселтемін:

- отбасы туралы;
- дүкенде;
- дәрігер қабылдауында;
- мектепте;
- жазғы демалыста;
- мерекемен құттықтау;

Менің хоббиім деген шағын тақырыптарды беріп диалог, монолог түрінде сөйлету арқылы ауызекі сөйлеуге үйретемін. Оқушыға көрген кино, сурет, қойылымдардың мазмұнын айтқызамын. Отбасында, күнделікті өмірден көргенін әңгімелеймін. Осы тұрғыдан ерекшеленген оқушымы алдағы уақытта әр түрлі сайыстарға, олимпиадаға дайындаймын. «Бұлақ көрсең, көзін аш» дегендей шәкірттерімнің келешігін ойлап, олардың қабілеттерін шыңдауда түрлі мектепшілік, қалалық, облыстық, республикалық сайыстарға қатыстырамын. Мұндай дарындылығымен ерекшеленген оқушымы қосымша көру, есте сақтау қабілетінің ұзақ немесе уақытша жадылығына зерттеу барысында байқауға арналған түрлі жұмыс түрлерін ұйымдастырамын. Оларды көпшілік алдында сөйлеуге, өз ойларын жинақы жеткізуге баулимын. Тест тапсырмаларын ойын түрінде, жабық, ашық, көп жауап нұсқалы, түрінде беремін. Тест тапсырмаларының ашық түрлері оқушының ережелер мен анықтамаларын түсінуін тексеру үшін аламын. Тест тапсырмаларын тақырыптық түрде модульдеп беремін. Тақырыптық тесттің ұтымдылығы нені білмейтінін бірден байқатады. Сол тақырып бойынша қосымша жұмыс түрін ұйымдастырып, біраз уақыттан соң қайта сол тесті беріп тексеремін. Тест тапсырмаларын орындау кезеңінде үнемі орындау уақытына шектеу қоямын, бұл әдісім оқушыны түрлі сайыстарда, олимпиада өз уақытын тиімді пайдалануға үйретеді. Жалпы оқулықта грамматика дұрыс қарастырылмаған, грамматиканы презентация түрінде жүйелеп беремін. Жұмыс барысында дайын платформа Онлайн мектеп, bilimlend, test тапсырмаларын пайдаланамын.

Кабинетім 10+1 компьютер құралдарымен жабдықталған.

Менің шәкірттерім жыл сайын «Абай оқулары», «Мағжан оқулары», «Махамбет оқулары» сияқты оқуларға қатысып қала жүлделі 1, 2, 3-орындарға ие болып жүр. Сонымен қатар жылда өтетін республикалық пән олимпиадасының 1, 2, 3-орын жүлдегері атанды.

Осындай оқушымының бірі Зозуля Глеб 2021-2022 оқу жылы 5–6 сынып оқушыларына арналған Республикалық олимпиаданың қалалық кезеңінен 1-орын, облыстық кезеңінен

1-орын қанжығасына байлап, Павлодар облысының атынан республикалық кезеңіне жолдама алып, республикадан жүлделі 2-орынға ие болды. Күміс медальмен марапатталды.

Жоғарыда айтылған жетістіктерімді жаңа технологияны пайдаланып, жүйелі ұйымдастырған жұмыстың жемісі деп ойлаймын. Әрине, бұл жұмысты әрі қарай шығармашылық, педагогикалық тұрғыдан дамытып, жалғастыру керек, себебі, бүгінгі күні «үздіксіз, өмір бойы оқу» деген тұжырым бар. Жаңа технологияны қолдануда оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, үлкен ізденіспен, шығармашылыққа жетелеуге де болады.

Нәтижесінде оқушылар:

- тіл байлығы жетіледі;
- еркін ойлауға мүмкіндік береді және өз ойын еркін жеткізе алады үйренеді;
- жаңа технологияларды қолдана отырып білімін шыңдайды;
- өздігінен іздеп-іздену қабілеті артады, ізденеді;
- ақыл – ойын дамытады, шығармашылық белсенділігі артады;
- ұжымдық іс-әрекетке тәрбиелейді;
- ақпараттақ сауаттылығы мен ақпараттық мәдениеті қалыптасады;
- оқытудың жаңа тәсілдерін қолдану арқылы өзін, бір-бірін бағалау қалыптасады;

Оқушыларым қазіргі таңда топпен, жұппен жұмыс атқара біледі. Өз ойларын ашық, жүйелі түрде баяндайды. Мұғалім-ақпараттанушы, оқушының жеке тұлғалық және интеллектуалды дамуын жобалаушы. Іздемпаз, жаңашыл мұғалімнің шығармашылығындағы ерекшелігі – оның сабақты түрлеріне өткізіп, оқушының жүрегіне жол таба білуінде. Сабақта сапалы білім беру үшін жаңа технологияларды пайдалана отырып, сонымен қатар компьютерді, интерактивті тақтаны, дайын білім платформаларының Онлайн мектеп, bilimlend мүмкіндіктерін қолдану арқылы білім беріп, оқушылардың пәнге деген қызығушылықтарын артырып отырамын. Жаңа технологияны тиімді, ұтымды пайдалансақ, өз нәтижесін береді деп ойлаймын. Қазіргі заман талабына сай жаңа технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру қажет деп айтқым келеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Әдістемелік нұсқау хат, 2022-2023оқу жылы.
- 2 Мұғалімдерге арналған нұсқаулық.
- 3 Қ. Өстеміров, А. Айтбаев, Қазіргі білім беру технологиялары, Алматы, - 2016 ж.
- 4 Білім. Таным. Тәрбие. Республикалық ғылыми – әдістемелік журнал І. – 2016 ж.

ВИДЫ РЕАЛИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ УЧРЕЖДЕНИИ

БАТТАЛОВ А. Б.

магистр педагогики и психологии, учитель истории,
Средняя общеобразовательная школа № 27, г. Павлодар

В настоящее время Интернет и бизнес-технологии прочно закрепились в сфере образовательной деятельности. Это объясняется тем, что цифровые ресурсы и идеи по корпоративному взаимодействию способствуют разнообразию познавательного, учебного процесса и позволяют учащимся проявить свои творческие способности. В данной статье мы рассмотрим несколько инновационных образовательных технологий, которые помогают вызвать интерес учащихся к предмету и к обучению в школе в целом.

Первая образовательная технология – это кинопедагогика. Под кинопедагогикой понимают формы и методы воспитания детей посредством экранного искусства. Известно, что телевидение и кино обладают убедительной силой воздействия на подростковое восприятие, поэтому кинопедагогика направлена на то, чтобы сформировать навыки осмысленного просмотра, уметь анализировать произведения кинематографии.

В педагогической деятельности мы сталкиваемся с проблемами снижения уровня грамотности у учащихся, отсутствием интереса к чтению, что влияет на их умения задавать друг другу и учителю правильные вопросы, а кинопедагогика – это один из эффективных способов выстраивания диалога между учителем и учеником. Развитие навыков рассуждать и критически, аналитически мыслить – важная часть образовательного процесса. Способность критически мыслить развивается постепенно в процессе проверки, оспаривания и оттачивания собственных суждений. Учитель объясняет учащимся,

как определять ключевые элементы фильма, используя инструмент повторного просмотра, побуждает к размышлению о роле героев кино, о сюжете, о явлениях, о ценностях. Конечно, просмотренный фильм или отрывок из фильма должен соответствовать заявленной теме урока.

Электронный образовательный киноресурс, который мы применяем в своей практической деятельности на уроках и тематических классных часах называется Ноль Плюс. Данный электронный ресурс представляет большую коллекцию фильмов, мультфильмов, который можно внедрять в обычный урок. Все фильмы представлены в различных категориях, что упрощает поиск необходимого материала: о ветеранах, о добре и зле, о космосе и другое. Каждый фильм и мультфильм имеет режим просмотра с анализом, где авторами уже подготовлены вопросы для дебатов, дискуссии, написания эссе и других форм обучения.

Одной из довольно популярных цифровых технологий в современном мире является QR-code. QR-код – это сокращение от Quick Response, что означает «быстрый отклик». В узоре QR-кода зашифрована последовательность данных в двоичном формате. Для создания QR-кода можно использовать онлайн-генератор <https://www.qr-code-generator.com/>.

Для расшифровки QR-кода следует воспользоваться специальными приложениями для считывания QR-кодов. Большинство современных мобильных устройств выпускаются со встроенными сканерами. Для того, чтобы считать QR-код надо открыть приложение или включить камеру мобильного телефона, навести на QR-код, на экране отобразится ссылка на необходимую информацию в интернете.

QR-коды современная технология, которую уместно применять в образовательном процессе. Детям интересен процесс расшифровки и факт, что же в закодированной форме «засекретил» учитель. QR-код возможно использовать:

- в качестве практико-ориентированных задач для постановки темы урока;
- для расширения знаний по изучаемой теме урока;
- для повторения новых терминов и определений;
- для обобщения изученного материала.

В QR-код можно поместить ссылку на электронный ресурс с онлайн-тестом, викториной, квестом; на дополнительную информацию по теме урока; на фильм, необходимый к просмотру и т. д.

К инновационным образовательным технологиям можно отнести использование на уроках в школе виртуального голосового ассистента. Голосовой ассистент расширяет возможности учителей и учащихся в применении цифровых технологий на уроках, способствует вовлечению учащихся в образовательный процесс, качественно дополняет классно-урочную систему обучения.

Способы применения голосового ассистента в школе могут быть разными: использование скиллов, использование как средства геймификации на уроках, например, блиц-опрос или состязание с искусственным интеллектом- роботом, работа с документами, полученными в результате запроса-поиска, написание сообщений, докладов в качестве домашнего задания.

Скиллы – это классифицированные функции голосового ассистента. В разделе «Образования» можно послушать, как звучит музыкальный инструмент, можно послушать стихотворение или отрывок из исторического документа. Голосовой ассистент - это дополнительный ресурс подготовки к ЕНТ, особенно в изучении и повторении разделов о культуре, что трудно усваивается учащимися.

Также он полезен во внеурочной деятельности и на классных часах, так как предлагает различные коллективные игры.

Популярными платформами для современного образования, пришедшими из бизнес-сферы является воркшоп (workshop) и нетворкинг.

Воркшоп – это обучающее мероприятие, в котором упор делается на практическую часть, а теоретическая часть познается в процессе практики. Воркшоп соответствует требованиям Федерального государственного образовательного стандарта, а именно системно-деятельностному подходу. К формам воркшопа относят тимбилдинг, дискуссионный клуб, мастерская. На уроках-воркшопах учащиеся могут создавать проекты с помощью простых средств по любому учебному предмету. Конечно, наиболее эффективным воркшоп будет в кабинетах технологии, на уроках физической культуры, музыки, изобразительного искусства. Организация воркшопа на гуманитарных учебных предметах может быть представлена в виде ролевых игр, инсценировок, конечно, требует от учителя предварительной подготовки.

Нетворкинг – это направление для формирования системы социальных связей. В школе учащиеся вступают в активную социальную жизнь, коммуницируя друг с другом, приобретают важные социальные навыки по презентации себя, осознают, какую

роль выполняют в обществе. Уроки в форме нетворкинга, особенно в старших классах, помогают учащимся раскрыть себя, помогают в профориентации, в самоопределении учащихся, которые находятся на распутье перед выпуском со школы.

Таким образом, делаем вывод, что с появлением Интернета, возможности педагогических технологий получили новый этап в своем развитии.

Инновационные технологии в образовании позволяют регулировать обучение, направлять его в нужное русло. Людей всегда пугало все неизведанное и новое, они негативно относились к любым изменениям. Стереотипы, существующие в массовом сознании, затрагивающие привычный образ жизни, приводят к болезненным явлениям, мешают обновлению всех видов обучения. Причина нежелания людей принимать инновации в современном образовании кроется в блокировке жизненных потребностей в комфорте, безопасности, самоутверждении. Инновационное поведение не предполагает приспособления, оно подразумевает формирование собственной индивидуальности, саморазвитие.

Педагог должен понять, что инновационное образование — способ воспитания гармоничной личности. Для него не подходят «готовые шаблоны», важно постоянно повышать свой собственный интеллектуальный уровень. Учитель, избавившийся от «комплексов», психологических барьеров, готов стать полноценным участником инновационных преобразований. Одной из задач современной школы становится раскрытие потенциала всех участников педагогического процесса, предоставление им возможностей проявления творческих способностей. Решение этих задач невозможно без осуществления вариативности образовательных процессов, в связи с чем появляются различные инновационные типы и виды образовательных учреждений, которые требуют глубокого научного и практического осмысления. Нововведения, или инновации, характерны для любой профессиональной деятельности человека и поэтому естественно становятся предметом изучения, анализа и внедрения. Инновации сами по себе не возникают, они являются результатом научных поисков, передового педагогического опыта отдельных учителей и целых коллективов. Этот процесс не может быть стихийным, он нуждается в управлении.

Словарь С. И. Ожегова даёт следующее определение нового: новый – впервые созданный или сделанный, появившийся или возникший недавно, взамен прежнего, вновь открытый,

относящийся к ближайшему прошлому или к настоящему времени, недостаточно знакомый, малоизвестный. Следует заметить, что в толковании термина ничего не говорится о прогрессивности, об эффективности нового [2]. Применительно к педагогическому процессу инновация означает введение нового в цели, содержание, методы и формы обучения и воспитания, организацию совместной деятельности учителя и учащегося. Педагогическая инновация — нововведение в педагогическую деятельность, изменения в содержании и технологии обучения и воспитания, имеющие целью повышение их эффективности.

Таким образом, инновационный процесс заключается в формировании и развитии содержания и организации нового. В целом под инновационным процессом понимается комплексная деятельность по созданию (рождению, разработке), освоению, использованию и распространению новшеств. Существуют различные виды инноваций, в зависимости от признака, по которому их разделяют. В развивающихся образовательных системах инновационные процессы реализуются в следующих направлениях: формирование нового содержания образования, разработка и внедрение новых педагогических технологий, создание новых видов учебных заведений. Кроме этого, педагогический коллектив ряда образовательных учреждений занимается внедрением в практику инноваций, уже ставших историей педагогической мысли. Например, альтернативных образовательных систем начала XX века М. Монтессори, Р. Штайнера, и т. д. В настоящий момент в школьном образовании применяют самые различные педагогические инновации. Это зависит, прежде всего, от традиций и статусности учреждения. Тем не менее, можно выделить следующие наиболее характерные инновационные технологии [3, 145].

1. Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) в предметном обучении. Внедрение ИКТ в содержание образовательного процесса подразумевает интеграцию различных предметных областей с информатикой, что ведет к информатизации сознания учащихся и пониманию ими процессов информатизации в современном обществе (в его профессиональном аспекте). Существенное значение имеет осознание складывающейся тенденции процесса информатизации школы: от освоения школьниками начальных сведений об информатике к использованию компьютерных программных средств при изучении общеобразовательных предметов, а затем

к насыщению элементами информатики структуры и содержания образования, осуществления коренной перестройки всего учебно-воспитательного процесса на базе применения информационных технологий. В результате в школьной методической системе появляются новые информационные технологии, а выпускники школ имеют подготовку к освоению новых информационных технологий в будущей трудовой деятельности. Данное направление реализуется посредством включения в учебный план новых предметов, направленных на изучение информатики и ИКТ.

2. Личностно ориентированные технологии в преподавании предмета Личностно ориентированные технологии ставят в центр всей школьной образовательной системы личность ребенка, обеспечение комфортных, бесконфликтных и безопасных условий ее развития, реализации ее природных потенциалов. Личность ребенка в этой технологии не только субъект, но и субъект приоритетный; она является целью образовательной системы, а не средством достижения какой-либо отвлеченной цели. Проявляется в освоении учащимися индивидуальных образовательных программ в соответствии с их возможностями и потребностями.

3. Информационно-аналитическое обеспечение учебного процесса и управление качеством образования школьников. Применение такой инновационной технологии, как информационно – аналитическая методика управления качеством обучения позволяет объективно, беспристрастно проследить развитие во времени каждого ребенка в отдельности, класса, параллели, школы в целом. При некоторой модификации может стать незаменимым средством при подготовке классно-обобщающего контроля, изучении состояния преподавания любого предмета учебного плана, изучения системы работы отдельно взятого педагога.

4. Мониторинг интеллектуального развития. Анализ и диагностика качества обучения каждого учащегося при помощи тестирования и построения графиков динамики успеваемости.

5. Воспитательные технологии как ведущий механизм формирования современного ученика. Является неотъемлемым фактором в современных условиях обучения. Реализуется в виде вовлечения учащихся в дополнительные формы развития личности: участие в культурно-массовых мероприятиях по национальным традициям, театре, центрах детского творчества и др.

6. Дидактические технологии как условие развития учебного процесса ОУ. Здесь могут реализовываться как уже

известные и зарекомендовавшие себя приемы, так и новые. Это — самостоятельная работа с помощью учебной книги, игра, оформление и защита проектов, обучение с помощью аудиовизуальных технических средств, система «консультант», групповые, дифференцированные способы обучения — система «малых групп» и др. Обычно в практике применяются различные комбинации этих приемов.

7. Психолого-педагогическое сопровождение внедрения инновационных технологий в учебно-воспитательный процесс школы. Предполагается научно-педагогическое обоснование использования тех или иных инноваций. Их анализ на методических советах, семинарах, консультации с ведущими специалистами в этой области.

Таким образом, опыт современной школы располагает широчайшим арсеналом применения педагогических инноваций в процессе обучения. Эффективность их применения зависит от сложившихся традиций в общеобразовательном учреждении, способности педагогического коллектива воспринимать эти инновации, материально-технической базы учреждения. Сегодня многими учителями с целью достижения результативности обучения применяются современные технологии и инновационные методы обучения в школе. Эти методы включают активные и интерактивные формы, применяющиеся в обучении. Активные предусматривают деятельную позицию учащегося по отношению к преподавателю и к тем, кто получает образование вместе с ним. Во время уроков с их применением используются учебники, тетради, компьютер, то есть индивидуальные средства, используемые для обучения. Благодаря интерактивным методам, происходит эффективное усвоение знаний в сотрудничестве с другими учащимися. Эти методы принадлежат к коллективным формам обучения, во время которых над изучаемым материалом работает группа учащихся, при этом каждый из них несет ответственность за проделанную работу.

Интерактивные методы способствуют качественному усвоению нового материала. К ним принадлежат: – упражнения, носящие творческий характер; – групповые задания; – образовательные, ролевые, деловые игры, имитация; – уроки-экскурсии; – уроки-встречи с творческими людьми и специалистами; – занятия, направленные на творческое развитие — уроки-спектакли, создание фильмов, выпуск газет; – использование видеоматериалов, интернета, наглядности; – решение сложных вопросов и проблем с

помощью методов «дерево решений», «мозговой штурм». Поэтому инновационные методы обучения в школе способствуют развитию познавательного интереса у детей, учат систематизировать и обобщать изучаемый материал, обсуждать и дискутировать. Осмысливая и обрабатывая полученные знания, учащиеся приобретают навыки применения их на практике, получают опыт общения. Бесспорно, инновационные методы обучения имеют преимущества перед традиционными, ведь они способствуют развитию ребенка, учат его самостоятельности в познании и принятии решений.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Алексеева, Л. Н. Инновационные технологии как ресурс эксперимента/ Л. Алексеева // Учитель. – 2019. – № 3. – С. 28.
- 2 Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. Издательство «Азъ», 1992.
- 3 Селевко, Г. Я. Освоение технологии самовоспитания личности школьников: как стать экспериментальной площадкой/ Г. Я. Селевко// Народное образование. – 2015. – № 1. – С. 181.
- 4 Загвязинский, В. И. Инновационные процессы в образовании и педагогическая наука/ В. И. Загвязинский // Инновационные процессы в образовании: Сборник научных трудов. – Тюмень, 2019. – С. 8.

ТЫҢДАЛЫМ МӘТІНІМЕН ЖҰМЫС

БЕГЕНАЕВА Г. К.

«Дарынды балаларға арналған № 8 лицей-мектебі»,
казак тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, Павлодар қ.

Жаңартылған білім мазмұны оқушылардың білім нәтижелерінің тәжірибелік қырына баса назар салады. Бұл ретте, тілді оқытуда тілдік қатынастармен жұмыс істеудің әдістемесін жүйелеудің орны ерекше. Қазіргі білім беру сөйлесім әрекеттерімен оқыту арқылы тұтас тілдік органы қалыптастыру мен оның барлық мүмкіндіктерін қамтуды мақсат етеді.

«Қандай құрал болса да, оны жұмсаушысы екі түрлі болмақ. Біреуі – құралдың ішкі-тысқы бөлшектерінің бәрін біліп, олар қалай бір-біріне үйлесіп, үйлескенінен шығатын тетіктер бәрін біліп, олар қалай жалғасып, қалай қызмет ететіндігін біліп отырып жұмсаушы»

[1, 495 б.] – деп «Тіл жұмсардың» мақсатын анықтайды. Қазіргі тілді оқытудың «Тіл жұмсар» әдістемесі де осы талаптарды орындайды. Бұл талаптар да тілдік қатынастың барлық тетіктерін меңгертуді қажет етеді.

Жаңартылған білім мазмұны қазіргі технологиялық-ақпараттық даму мен жаһандық өзгерістерді негізге алады. Қазіргі білім беру мазмұнында тілдік ортаның тыңдау арқылы қарым-қатынасқа түсу мүмкіндігі де артып отыр. Оқушының білім алуы мен дамуы, болашақ азамат болып қалыптасуында ақпараттық-технологиялар орны мен қоғамдық орындағы адамдардың тілдік ортасымен байланыс жасауы басты мәселе болып саналады.

Тілдік қатынастың тыңдалым түрі арқылы оқушылар қарым-қатынастың қоғамдық, тұрмыстық, әлеуметтік, мәдени, кәсіптік салаларына қатысты мәтіндерді түсінуі талап етіледі.

1) тыңдалым: білім алушы мәтіннің негізгі мазмұнын, сондай-ақ сөйлеушінің ниетін білдіретін функционалдық маңызды мағыналы ақпаратты түсінеді; мәтіннен арнайы ақпаратты алады; терминдердің мәнін және әлеуметтік-тұрмыстық, әлеуметтік-мәдени және оқу-танымдық аялары бойынша мәтіннің негізгі бөліктерін түсінеді; фактілер мен пікірлерді ажырата отырып, мәтіннің мазмұнын бағалайды; әртүрлі стильдегі және жанрдағы мәтіндердің негізгі проблемаларын айқындайды; мәтінде айтылған деректер мен құбылыстар, оқиғалар арасындағы байланыстар мен қарым-қатынастарды аша отырып, мәтінді талдайды; иллюстрациялар/негізгі сөздер/тақырыбы/басталуы бойынша айтылған ойдың мазмұнын болжайды» [2, 50 б.], деген міндеттерді белгілеген.

Орыс сыныптарындағы «Қазақ тілі мен әдебиетін» оқытуда оқушылардың тыңдалым мәтіндерімен жұмыс істеуіне көп назар аударылады. Себебі, біздің өңірдің әлеуметтік, ұлттық, тілдік т.б. ерекшеліктері оқушылардың тілдік қатынастар ішінде тыңдалым әрекетіне қатысты тұстарды кеңірек алуды қажетсінеді. Сол үшін де тыңдалым мәтінімен жұмыс істеуде тұтас тілдік және әдеби жұмыстар сабақтаса жүргізіледі. Тыңдалым мәтінімен жұмыс істеуі үшін мектеп оқушыларының дайындықтарына арналған бағдарлама мазмұнына келесі талаптар кіреді.

- оқушылардың қазақ тілінің дыбыстық ерекшеліктерін білу;
- тіл заңдылықтарының ережесін білу, орфографиялық және орфоэпиялық норманың өзгерістерін айқындай алу;

– қазақ тіліне тән дыбыстардың айтылу ерекшеліктерін, жасалу орындарын, олардың сөз ішіндегі орналасуына қатысты заңдылықтарыды;

– үндестік заңы арқылы өзгертін тілдік бірліктерді;

– қосымшалардың сөзге жалғану ретін, қосымшалардың өздері жалғанған сөздерге үстейтін гармматикалық, лексикалық мағыналарын;

– сөздердің тіркесу тәртібін, сөз тіркесіндегі сөз таптарының орнын, олардың байланысу тәсілдерін;

– фразеологиялық тіркестердің ауыспалы мағына беретіндігін, бүтндік, тұтастық мағыналарын білулері керек.

Мектеп оқушылары үшін тілді үйретуде I-сыныптан басталатын дайындық жұмыстарында фонетика, морфология, лексика және синтаксис заңдылықтары мен ережелері тек теориялық тұрғыдан оқытылып, жатталып қоймай, тәжірибелік сипаты ескеріледі. Осы тұста тәжірибелік сипатқа тыңдалым әрекетімен жүргізілетін жұмыстар кіреді.

Оқушылар тіл дыбыстарын, соның ішінде қазақ тіліне тән дыбыстарды бастауыш сыныптан бастап, морфологиялық бөлшектерді де бірге өтеді. Кей тұстарда қазақ тілін оқытуда грамматикалық ережелерді назарға алудың қажетсіздігін айтатын пікірлер де кездеседі. Бірақ орыс тілді ортаға қазақ тілін үйретуде біз:

- тілдердің табиғатының бөлектігін;
- тілдік топтар арасындағы айырмашылықтардың мол екендігін;
- жалғамалы және қопармалы тілдердегі сөзжасам мен сөзөзгерісінің заңдылықтары бөлек заңдылықтар мен ережелерге бағынатындығын ұмытпауымыз қажет. Оры ретте, мектеп оқушыларының тілден ережелер мен анықтамаларды білуі де өзекті екені ашылады.

Мысалы, 7-сынып «Қазақ тілі мен әдебиеті» үшін мәтіндермен жұмыс кезінде біз грамматикалық ережелерді қоса өтеміз. Бұл кезеңде оқушылар үстеулерді де, етістік шақтарын да білулері керек. Мысалы «Жылқы – ер қанаты» [3, 56-57 б.б.], деген тақырыпты түсіну үшін метафоралар мен тұрақты сөз тіркестерінің де мағыналарын, олардың орыс тіліндегі балама үлгілерін де білулері қажет. Төрт түлікке қатысты тұста көптеген сөздерді орыс тіліне аудару қиын. Мысалы: түлік, атбегі, ер серігі, тұлпар, сәйгүлік, аламан бәйге, бәйге сөздерінен бастап, жылқы малына қатысты ұлттық спорт түрлерін қазақтілінен орыс тіліне тікелей аудару

мүмкін емес. Егер оқушылар мәтінде осындай сөздерді кезіктіретін болса, негізгі мазмұнды ұқпайтыны анық. Өйткені жылқы малына қатысты мәтіндерде осы сөздер негізгі тірек сөздер де болады.

Тыңдалым мәтінімен жұмыс жасауда мұғалім үшін көп дайындық керек. Бұл жұмыстар қатарына бұған дейін тілді үйретуде жүргізіліп келген сөздік жұмысы, тіркестермен түсіндірме жұмысының маңызы зор. Сол себепті де қазіргі оқытуда дәстүрлі тілдің әдістемесіндегі жұмыс түрлері де бірге жүреді.

Тыңдалым мәтіні оқушылардың тілге мол дайындығын қажет етеді. Бұл дайындық тыңдалым арқылы көбінесе тексерілу жұмыстарында қолданылады. Сол себепті де, тілдік қатынастарды оқытуда тыңдалым әрекетіне көп көңіл аударылу қажет. Бұл ретте, оқушыларға мәтіндер дайындап беріп, ол мәтіндерді тек тындау арқылы сөйлесімінің өзге әрекеттерімен байланыстыру жұмыстары жүргізіледі. Егер оқушылар бастауыш сыныпта «Мектеп», «Отбасы. Отбасы мерекелері», «Қазақстан», «Туған жер» т.б. негізгі өз ортасына қатысты мәтіндерді тыңдалым арқылы ұғып, оны жете түсінуді меңгерсе, орта буында келесі деңгейдегі шығармалар мен мәтіндерді жалпы түсінуден жете түсінуге дейінгі аралықты қамтитын жұмыс түрлері арқылы меңгереді.

Тыңдалым мәтіні арқылы оқушылар бірнеше міндетті жұмыс түрлерін жүргізулері қажет.

1. Өз орталарына қажет мәтіндерде кездесетін тілдік оралымдарды жатқа білулері, оларды тыңдалым кезінде түсінулері.

2. Тірек сөздер болатын тілдік бірліктердің мағыналарын, олардың сөйлемдегі қолданыстарын меңгеруі.

3. Күрделі мәтіндерді болжап, жалпылап ұғудан жете ұғуға дейінгі ралықтардағы жұмыс түрлерін орындай алулары керек.

Тыңдалым мәтіндері де оқушыларға ұсынылған кезде олардың тілді игеру деңгейін, сөздік қорларын назарға алады. Сондықтан да тыңдалым әрекетін:

- мәтін мазмұнының толық отрусіну;
- негізгі идеяны, ойды ұғуы;
- мәтін бөлшектерін түсінуі;
- ақпаратты өз керегіне қарай түсінуі деп алған дұрыс.

Ф. Оразбаева тыңдалым әрекетіндегі тіке тыңдалым мен аралық тыңдалымның ерекшеліктерін де назарға алады [4, 111 б.].

Қазіргі мектеп оқушылары тыңдалым мәтіні бойынша күрделі жұмыстарды жүргізеді. Бұл күрделілік тыңдалымның айтылым әрекетімен байланысын бірге қамтуымен байланысты. «тыңдалым

мен айтылым сөйлеу әрекеттерін дамытуға ықпал ететін тапсырма үлгілері:

күнделікті тақырыптар аясында және таңдау тақырыбына байланысты:

- ғылыми және т.б. белгілі бір уақыт ішінде (қысқа) еркін сөйлесу;
- ауызша тілдесімді түсіне білу және оны қысқаша мазмұндай білу, оны жалғастыру;
- ақпараттардағы негізгі байланысты анықтай білу және оны жүйелі баяндау;
- әртүрлі мәтіндердің стильдері мен ерекшеліктерін түсіне білу және бағалау» [5, 26 б.].

Мектеп оқушылары қазақ тілі мен әдебиетін 1-сыныптан бастап оқитын болғандықтан да, олардың тілді меңгеріп шығулары тиіс дейтін талаптың да орынды екендігін ескеруіміз қажет. Ол талап орындалуы үшін мектеп оқушыларының тілдік ортасын қалыптастыратын бөліктің бірі тыңдалым әрекетімен жүргізілетін жұмыстың қалыптасқан жүйесі болуы шарт.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Байтұрсынұлы А. Қазақ тіл білімінің мәселелері // Құраст. : Ф. Әнес. – Алматы: Абзал-Ай, 2013. – 640 б.

2 Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2022 жылғы 5 тамызда № 29031 болып тіркелді.

3 Қазақ тілі мен әдебиеті.: Бәйшешеек. Оқулық: Қазақ тілінен басқа тілде оқытатын 11 жылдық жалпы білім беретін мектептің 7-сыныбына арналған. 2-бөлім / Оразбаева Ф., Дәулетбекова Р., Рахметова т.б. – Алматы: Көкжиек-Горизонт, 2017. – 156 б.

4 Оразбаева Ф. Тілдік қатынас. Оқулық. – Алматы: Сөздік-Словарь, 2005. – 272 б.

5 «Қазақ әдебиеті», «Қазақ тілі мен әдебиеті» (5-11-сыныптарда), «Орыс тілі», «Орыс әдебиеті», «Орыс тілі мен әдебиеті», «Геометрия», «Информатика», «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы», «Кұқық негіздері» оқу пәндерін (10–11–сыныптарда) оқытудың әдістемесі мен технологиялары бойынша әдістемелік

ұсынымдар, – Нұр-Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2021.
– 278 б.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ И ПРИКЛАДНЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ КВАНТОВАННЫХ ТЕКСТОВ ПО ОСНОВАМ ФИЗИЧЕСКОЙ И КОЛЛОИДНОЙ ХИМИИ КУРСА СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ

БЕЙСЕКОВА С. Т.

магистрант, I курс,

Кокшетауский университет имени Ш. Уалиханова,

г. Кокшетау, saule-asn@mail.ru

НУРМУХАНБЕТОВА Н. Н.

к.х.н., доцент, заведующая кафедрой «Химии и биотехнологии»,

Кокшетауский университет имени Ш. Уалиханова, г. Кокшетау,

nn_nurgul@mail.ru

ОСТРЕЦОВА И. Б.

к.б.н., профессор, кафедра «Химии и биотехнологии»,

Кокшетауский университет имени Ш. Уалиханова, г. Кокшетау,

agrokgu@mail.ru

ХАМИТОВА А. С.

к.х.н., доцент, кафедра «Химии и биотехнологии»,

Кокшетауский университет имени Ш. Уалиханова, г. Кокшетау,

aina-hamitova@mail.ru

Статья посвящена рассмотрению проблемных вопросов в процессе обучения при обновленной системе образования. Ключевые изменения в процессе образования это стремление научить детей учиться самостоятельно, уметь анализировать и контролировать сам процесс обучения. При этом изменилась роль педагога. Теперь учитель не источник информации, а помощник при самостоятельном изучении различных наук, учебных предметов. Но учебные тексты остались на прежнем уровне, сложные для восприятия, особенно для школьников. В этот момент методика квантования является особенно полезной и актуальной. С ее помощью можно смягчить проблемную ситуацию самостоятельного изучения учебного материала учениками. Особенно это ярко выражено при изучении такой сложной науки как физическая химия.

Ключевые слова: Квантование, квант, обновленная система образования, методика преподавания, учебный материал,

учебный текст, химия в школе, преподавание физической химии, образовательная технология.

Темп и качество жизни в окружающем нас мире меняется с каждым годом. Наша страна стремится идти в ногу со временем, поэтому изменения во всех сферах деятельности неизбежны и необходимы. Изменения коснулись и сферы среднего школьного образования.

Были внесены изменения в систему образования Республики Казахстан. Основными направлениями преподавания в рамках обновленной системы стали такие направления, как междисциплинарная интеграция – ученик, изучая различные школьные предметы, должен осознавать, что все предметы являются частью друг друга, взаимосвязаны [1].

Новая методика преподавания несет в себе основную идею деятельностного подхода, разработкой этой программы занимался американский ученый Д. Дьюи. Основными принципами этого подхода было обучение через обучение мыслить и действовать. Познание и знание - это последствия преодоления трудностей.

Усовершенствована система оценки образовательных достижений. Система оценивания имеет 2 вида оценивания – формативное и суммативное. Формативное оценивание – это текущее ежедневное оценивание, регулярная обратная связь по критериям формативного анализа деятельности учащихся, обратная связь на уроке. Суммативное оценивание – это своего рода итоговая оценка знаний и умений по учебному разделу [2].

Обязательным является использование ИКТ, интерактивного обучения, изучение потребностей учащихся. Учителя должны создавать позитивную учебную среду, вовлекать всех учащихся; вселять в учащихся уверенность, ответственность и активность; использовать правильные методы и задания для развития навыков учащихся; организовывать и планировать групповые (общая работа в классе и в малых группах), индивидуальные или парные задания.

Изменения в области технологий, коммуникации и науки предъявляют современные требования к учителям, которые должны понимать свою роль в процессе обновления содержания образования и обеспечивать внедрение новых методов. Учителя новой формации должны научить детей думать, чтобы развить личность, способную жить в динамично развивающейся среде. Учителя больше не являются источником информации, учителям больше не нужно

стоять и пересказывать репродуктивный материал и требовать того же от учеников. Главная задача учителя - научить детей учиться. Помочь ребенку стать гармонично развитой, конкурентоспособной личностью. Вовлекать каждого ребенка в процесс обучения, слушать его, помогать ему и видеть глазами ученика проблемы, которые его волнуют. Сегодняшние ученики владеют компьютером и разбираются в технологиях. Учителя должны выступать не как единственный источник знаний, а как организаторы активной учебно-познавательной деятельности самих учеников.

В контексте обновления содержания школьного образования меняются формы и методы организации преподавания предметов. Учащиеся не получают знания в готовом виде; знания приобретаются учащимися самостоятельно в условиях сотрудничества, поисковой деятельности, организованной учителем. Учебный процесс организован по спиральной системе, где учащиеся имеют возможность каждый раз расширять и углублять свои знания; в соответствии с требованиями PISA, большое внимание уделяется пониманию текста и навыкам чтения.

Степень усвоения материала из технических учебников очень низкая, потому что тексты сложные и большие. По мнению многих работающих и практикующих учителей, содержание учебников для учащихся является трудным, скучным и неудобным. Стремительный рост знаний в современном мире и ограниченные возможности усвоения текстов отдельными людьми является основным противоречием современной системы образования.

Сегодня хорошо написанные тексты новых учебных материалов способны стать основным инструментом процесса модернизации образования, превращая самостоятельное изучение информации в решающий фактор эффективности образования и образовательных технологий.

Эффективным приемом предоставления удобных результативных учебных материалов является метод квантования текстов. Суть квантования сложных текстов заключается в том, что сложные научные тексты можно сделать короче, легче, проще для чтения и усвоения. Тексты можно структурировать, уточнять и фильтровать. Проговаривание четких заголовков облегчает навигацию в тексте, облегчая мозгу распознавание информации и понимание содержания передаваемого материала. Основная цель квантования учебного текста – сделать его настолько понятным и ясным, чтобы устранить или значительно уменьшить зависимость

читателя от учителя при усвоении смысла текста. Ясность в учебных текстах достигается за счет использования доступной лексики, сокращения количества составных и сложных форм, использования коротких предложений, разбиения текста на абзацы и более мелкие части, понятных и привлекательных подзаголовков и выбора шрифта. Доступность достигается за счет тщательного отбора лексики, разделения материала на уровни сложности и разбивки текста на части. После успешного изучения предварительных и относительно легких текстов, уровень сложности текста постепенно повышается. Это означает, что уровень сложности квантованного текста может и должен меняться. Текст становится интересным в результате выбора актуального содержания изучаемого курса, использования диаграмм и графиков, таблиц, обобщающих схем, выбора соответствующего стиля изложения и использования заданий в тестовой форме в конце текста [3].

Каждый текст имеет своего читателя, так называемая целевая аудитория. Целевые группы – это аудитория, потребители конкретных текстов и других форм информации, а также основные пользователи, которые получают и исследуют материал. Каждая целевая группа имеет свой уровень подготовленности, грамотности, возраста и другие характеристики. Поэтому при обработке материала необходимо учитывать потребности целевой аудитории.

Заголовки к разделам текста повышают восприимчивость материала. Текст должен быть разделен на логические смысловые части. Для каждой части должен быть определен заголовок. Важным требованием является то, что они должны четко и точно указывать тему, рассматриваемую в данной части. Заголовки должны четко соответствовать разделам, быть краткими и легко воспринимаемыми. Понимание облегчается благодаря заголовкам, созданным для каждой части в процессе квантования. Квантование может сделать учебные тексты более короткими, понятными, доступными, интересными и запоминающимися. В коммуникативной лингвистике утверждение о том, что сегментация всего текста и отдельных высказываний способствует лучшему пониманию, считается бесспорным. Поэтому сегментация текстов и выделение разделительных единиц являются актуальными. Разделение и сокращение учебных текстов, а также создание подзаголовков для каждой части, является основным методом квантования текста.

Использование методов квантования при подготовке учебников является одним из перспективных и научно обоснованных направлений модернизации образования. Те, кто занимается непосредственно процессом обучения, понимают необходимость обеспечения студентов высококачественными, простыми для понимания учебниками, прошедшими процесс квантования. Это повышает производительность самого процесса чтения и восприятие материала.

В условиях нарастающей ситуации самообразования проблема обеспечения дидактически проработанными текстами является центральной для учеников и студентов, обучающихся в форматах онлайн или дистанционного обучения. Известный лингвист И. Р. Гальперин считает, что тексты являются предметом лингвистического исследования. Поэтому необходимо применять основные понятия лингвистической науки. Тексты в этой науке определяются как продукты процесса создания речи, обладающие целостностью, объектированные в виде письменного документа и литературно обработанные в соответствии с типом этого документа. Произведение состоит из заголовка (заглавия) и нескольких специальных единиц (единиц сверхфразовых), которые объединены различными видами лексических, грамматических, логических и стилистических связей и имеют конкретное назначение и практическую установку.

Одним из самых сложных учебных предметов в школе является химия. Из практики многие учителя отмечают трудности восприятия данной науки у большого количества учеников. В методику преподавания химии входит практический метод лабораторных работ. Однако, основную часть информации учащиеся получают традиционным методом, через изучение текстов. В курсе школьной химии нет явного разделения на виды внутри науки химии, однако ученикам преподают основные темы из них.

Физическая химия – это наука, которая использует теоретические и экспериментальные методы физики для объяснения закономерностей химических процессов и связанных с ними физических явлений. В какой-то степени является межпредметной дисциплиной между двумя наиболее тяжелыми для восприятия науками физики и химии [4, с.95]. Современная физическая химия делится на практически независимые области – химическая термодинамика, кинетика химических реакций, электрохимия, фотохимия газов, изучение растворов, химические и фазовые равновесия, катализ. Коллоидная химия изучает

физико-химические свойства систем, в которых одно вещество в виде отдельных мелких частиц распределено в другом веществе. Физическая химия является теоретической основой всей химической технологии, поскольку позволяет решать проблемы эффективного управления производством, предсказывать результаты процесса при определенных условиях и находить способы изменения последних таким образом, чтобы процесс протекал в желаемом направлении при минимальных затратах. Максимальный выход желаемого продукта. Установленная физической химией закономерность процессов сложных и взаимосвязанных явлений и разработанные методы решения общих и конкретных задач используются во всех науках – химических, физических, биологических, медицинских, геологических, сельскохозяйственных и многих технических науках. Это свидетельствует об общенаучном значении физической химии [5, с.147].

Бесспорно, преподавание курса физической химии очень важно для развития детей в целом как гармоничной личности, это даст понимание основ технологии в химической, тяжелой промышленности. Обновленная система образования подразумевает роль учителя как помощника в самостоятельном изучении школьных дисциплин. Физическая и коллоидная химия это межпредметная наука двух сложных для восприятия учебных предметов. Метод квантования текстов позволяет состыковать сложность трудной для понимания информации предмета с правилами обновленной системы образования, когда ученик должен стремиться к самостоятельному изучению материала.

ЛИТЕРАТУРА

1 Электронный сайт <https://portal.kundelik.kz/ru/articles/15-obnovlennoe-soderzhanie-srednego-obrazovaniya-rk>. (Дата обращения – 1.12.2022)

2 М74 Методология системы критериального оценивания учебных достижений учащихся: Учебно-метод. пособие / О.И. Можяева, А.С. Шилибекова, Д.Б. Зиеденова. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2017. – 38 с. ISBN 978-601-328-249-7

3 Статья «Квантование учебных текстов: цель, правила, приёмы» научный журнал «Экспертиза, измерения, диагностика». <https://cyberleninka.ru/article/n/kvantovanie-uchebnyh-tekstov-tsel-pravila-priyomy>. (Дата обращения 2.12.2022)

4 Физическая и коллоидная химия : конспект лекций для студентов технологических и химико-технологических специальностей / О. Г. Поляченко, Л. Д. Поляченко. – 2-е изд., испр. и доп. – Могилев : МГУП, 2017. – 196 с

5 Теория и методика обучения химии: учебник для вузов /М. С. Пак. – СПб: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2015. – 306 с.

**ИНТЕГРИРОВАННЫЙ УРОК – КАК СПОСОБ
АКТИВИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
И УСИЛЕНИЯ ТЕНДЕНЦИЙ К СИНТЕЗУ
ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ**

БИГАЛИНОВА А. Т.
преподаватель истории,

Аккусский колледж черной металлургии, г. Аксу

ЖИЛЬЖАНОВА Н. Т.
преподаватель химии,

Аккусский высший многопрофильный колледж
имени Жаяу-Мусы, г. Аксу

Интегрированный урок является одним из совершенствований современной методики обучения. Эта технология на сегодняшний день становится достаточно распространенной, так как является одной из самых актуальных и перспективных направлений организации образовательного процесса.

Интегрированный урок способствуют обогащению содержания обучения за счет включения интересного взаимодополняемого

материала. Самое важное место интегрированного урока – это организация взаимодействия нескольких преподавателей, последовательность, чередование, продолжительность их действий, согласованность содержания и методов преподнесения материала.

Основным элементом для осуществления в образовательной практики различных уровней интеграции является методически грамотно проведенный интегрированный урок.

Выступая интегратором дисциплина, а так же вспомогательные дисциплины способствуют углублению, расширению, уточнению материала ведущей дисциплины.

Современные методы, в том числе интегрированный урок, дают возможность перестраивания учебного процесса под новую систему образования, которое требует от нас обновленное содержание образования. Сегодня ученик должен обладать дополнительными навыками для более осознанного освоения познавательной деятельности, а так же необходимых качеств для усиления тенденций к синтезу знаний учащихся.

Во-первых, должно присутствовать стремление к обучаемости, т.е. способностью к постоянному самообразованию. Прогресс науки и техники, а так же век информатизации позволяет ученику осваивать новые виды информационной деятельности.

Во вторых, время не стоит на месте и креативность, естественно, играет не мало важную роль в способности действовать и мыслить творчески. Ну, и конечно, интеллект – общая способность к познанию и решению трудностей, которая объединяет все познавательные способности человека (ощущение, восприятие, память, представление, мышление, воображение). Интеллектуально-физическим развитием, умением адаптироваться к ситуациям различного вида и в любом обществе.

Новый психологический климат для ученика и учителя в процессе обучения обеспечивается благодаря интеграции. Межпредметные связи можно успешно использовать для дополнения, подтверждения ими восполнения знаний учащихся в родственных предметах.

При подготовке к уроку необходимо выделить проблему. Проблема должна быть комплексной, жизненной, социально значимой, как требует от нас коллаборативное обучение, в основе которого лежит идея о том, что обучение-это социальное по своему характеру деятельность, в которой участники общаются друг с другом, и процесс обучения осуществляется посредством общения.

Группы могут создаваться различными способами. При подготовке интегрированного урока учителям необходимо проработать с коллегами выработанные группы. Хорошо организованная групповая работа способствует развитию социального взаимодействия между учащимися, навыков эффективного общения и решения проблем.

Интегрированный урок служит средством формирования мотивации к учебной деятельности. Одна из центральных проблем обучения - это формирование мотивации учения. Каждый учитель хочет, что бы его ученики хорошо учились, с интересом и желанием занимались. Конечно, в этом заинтересованы как родители, так и ученики. Однако и учителям, и родителям приходится с сожалением констатировать: «не хочет учиться», «мог бы прекрасно заниматься, а желания нет». Это может быть связано с тем, что у ученика не сформировались потребности в знаниях, нет интереса к учению. Учителя знают, что детей нельзя успешно учить, если они относятся к учению и знаниям равнодушно, без интереса, не осознавая потребности к ним.

Прежде чем составить интересный урок учитель старается продумать содержание продумать содержание программного материала, а так же методику его изучения.

Но иногда бывает не достаточно серьезное внимание на состоянии самих учащихся, подготовку их восприятию новых знаний, воспитание у них положительного отношения к приобретаемым знаниям. Но необходимо отметить здесь учитель имеет огромные возможности, нужно только учителям обратить внимание на разнообразие приемов, основанных на общении, взаимодействии педагога и учащихся. Сюда можно отнести и оценочные обращения учителя (замечание, отрицание, согласие, одобрение), оказание помощи, создании ситуации успеха, стимулирование педагога постановки вопросов учащимся и др.

Сегодня интеграция все более активно внедряется в программу обучения. Педагоги наших учебных учреждений довольно регулярно и активно используют методику, объединяющие самые разные дисциплины. Так как интеграция представляет собой объединенные в целом разрозненные части, она дает возможность глубокого прикосновения, слияния обобщения знания в одном учебном материале.

В результате интеграции окружающий мир познается в единстве и многообразии одновременно. Побуждая к активному познанию

окружающей действительности интегрированные уроки развивают потенциал самих учащихся, к осмыслению и нахождению причинно-следственных связей, к развитию логики. Такие уроки способствуют развитию речи, развитию коммуникативных способностей, умению сравнивать, обобщать и делать выводы.

Что же включает в себя понятия «Интеграция». Она может принимать несколько знаний.

Во-первых, создание представления об изучаемом объекте у учащихся.

Во вторых, нахождение сближения предметных знаний общей платформы, интеграция тут выступает как средство обучения.

Так же как и разработка любого урока интегрированный урок необходимо начинать в первую очередь с первого шага, а именно нужно сформировать основные цели

Первостепенно нужно начинать с формирования у учащихся мировоззренческих понятий об окружающем мире. Затем у учащихся должно сформироваться целостное представление об изучаемом объекте с видением взаимосвязи учебных дисциплин, участвующих в интеграционном процессе.

Выделяют внутрипредметные и межпредметные интеграционные процессы.

Внутрипредметная интеграция подразумевает переход разрозненных фактов к их системе, то есть систематизирование знаний внутри определенной дисциплины.

Примером межпредметной интеграции является использование материала одной учебной дисциплины при изучении другой. Осуществленная на этом этапе систематизация содержания приводит к такому результату познавательной деятельности как формирование целостной картины изучаемого объекта в познании учащихся к применению знаний на практике, то есть в повседневной жизни.

Если говорить о продуктивности обучения, то необходимо выделить следующие моменты:

Формируется целостное представление о предмете обучения, то есть систематизация содержания способствует развитию познавательных интересов.

Информация о сущности содержания в различных учебных дисциплинах находится в центре интегрированного урока.

Прорабатываются и решаются дидактические задачи в одно время двух и более учебных предметов.

Отходя от традиционных уроков по отдельным предметам, пусть даже на короткое время в организации интегрированного урока создаются новые условия деятельности учителей и учащихся, зарождается совершенно новый психологический климат в процессе обучения.

Ну, и, конечно же интегрированный урок отличается от традиционного обычного урока структурой своего построения. По структуре интегрированный урок в первую очередь сжатый материал по каждому из предметов компактный по своему содержанию и четко структурированный учебный материал. Так же необходимо соблюдать логическую взаимосвязь материала интегрируемых предметов на каждом этапе урока.

Существует несколько видов интегрированных урока по способу их организации. Учителя двух и более предметов конструируют урок и проводят совместно. Преподаватель может сконструировать и провести урок имея базовую подготовку по разным дисциплинам. А так же, как говорилось выше при рассмотрении внутрипредметных связей учитель создает интегрированный урок на основе разделов, тем по одной дисциплине

В практике чаще всего учителя разных предметов конструируют и проводят интеграции, либо внутри своего предмета (внутрипредметный интегрированный урок), либо учитель предпочитает интегрировать предметы синтезируя знания смежных предметов, базой которых он может владеть сам.

Чаще всего такого рода деятельность доступна педагогам, или с двумя дипломами по разным специальностям, или с одним дипломом двойной специальности, такие как «История и география», «Химия и биология», «Информатика и математика», «Иностранные языки: английский, немецкий» и т.д.

Таким образом, интегрированные уроки способствуют развитию познавательного процесса (делает умозаключения, сравнивает, мыслит о данном объекте в разносторонней сфере представлений и понятий). Представление учащихся об изучаемом материале и рассмотрению его с нескольких сторон, что улучшает качество знаний.

В настоящее время обществу необходимо самостоятельно критически мыслящее поколение, которое не будет стоять на месте, довольно умело и творчески подходить к возникшим проблемам, умеющий видеть и четко реагировать на сложившуюся ту или иную ситуацию. Вместе с тем педагог, будучи в центре внимания

учащихся становится, при грамотно выстроенном и логически завершенном учебном процессе, проводником в такое будущее современного поколения, в котором человек сможет шагнуть в ногу со временем.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Лакоценина Т. П. Современный урок. Часть 6: Интегрированные уроки Изд. «Учитель», 2008. [25]
- 2 Матрынова М. В. Интегрированное обучение. Педагогические технологии. Типы и формы интегрированных уроков. – Томск, 2003 [59]
- 3 Федорец Г. Ф. Проблемы интеграции в теории и практике обучения (предпосылки, опыт). Л, 1989. [96]
- 4 Федорец Г. Ф. Проблемы интеграции в теории и практике обучения (пути развития). Л, 1990. [84]
- 5 Ужан О. Ю. Роль и место интегрированных уроков в формировании творческих способностей обучающихся // Профессиональное образование в России и зарубежом. – 2013. - №1 (9). - [87-91]
- 6 Интернет ресурсы: <http://www.schoolnano.ru/node/456>

ДОРОЖНАЯ КАРТА УСПЕХА В ПОДГОТОВКЕ К РЕСПУБЛИКАНСКИМ И МЕЖДУНАРОДНЫМ ОЛИМПИАДАМ ПО ФИЗИКЕ (ОБОБЩЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОПЫТА)

БИЛИДА А. Н.

учитель физики, педагог-мастер,
Школа-лицей № 8 для одаренных детей, г. Павлодар

За многолетнюю работу в школе для одаренных детей я приобрел опыт подготовки к олимпиадам различного уровня, которым хочу поделиться.

Итак, основные олимпиады по физике можно распределить на две группы:

- младшая группа – 7–8 классы;
- старшая группа – 9–11 классы.

Подготовка к олимпиадам начинается с учеников 4-5 классов. К этому времени у детей выработаны необходимые навыки для дальнейшей учебной деятельности.

Олимпиада – это одна из форм подготовки и проверки знаний ученика, предоставляющая возможность раскрыть свои способности, таланты и удовлетворить амбиции.

Главная задача, которую ставит учитель, - приобретение прочных знаний и практических умений, позволяющих успешно поступить и учиться в любом вузе.

Отбор в олимпиадные группы начинаю с выступления выпускников, успешно прошедших путь олимпиадного движения и обучающихся/ работающих в научной сфере. Их рассказы обычно окончательно убеждают в правильном выборе и в дальнейшей интересной, перспективной жизни. Связь с выпускниками необходимо постоянно поддерживать.

Наблюдение за решением логических задач позволяет сформировать группу из четырех-пяти ребят. Учитель во время занятий должен активизировать познавательную деятельность и создать ситуацию успеха. Поощряя индивидуальность каждого ребенка и создавая условия для соперничества, педагог тем самым развивает в творческой группе школьников взаимопомощь и поддержку в процессе передаче знаний. «Побеждает тот, кто больше всех знает и решает!» – это лозунг лучших учеников, достигших вершин на международных олимпиадах.

Для достижения успеха необходимо решать задачи олимпиад прошлых лет или задачи из сборников для подготовки к олимпиадам по физике, выпущенных образовательным центром «Сириус». К разбору самых сложных задач следует привлекать ребят из старшей группы, всегда работающих вместе с младшими, но решающих другие, сложные задачи.

Предоставление ученикам возможности самостоятельного выбора, определение оптимального решения, а также обсуждение рациональных подходов происходит под руководством учителя.

Чем престижнее олимпиада, тем выше уровень сложности задач. Значит, нужно опережать уровень сложности. Для создания увлекательной и соревновательной среды рекомендую проводить физические бои, в которых ребята решают задачи на скорость. Выигрывает тот, кто быстрее и правильнее решит 10 задач. Разбор задач, с которыми не справились, производит сам учитель или ученики путем совместного обсуждения.

Экспериментальные задания решаем в каникулярное время. Оборудование для этих работ простое, но обработка результатов и

построение графиков требует сообразительности, внимательности и достаточного количества времени.

Для младших ребят – 6-8 классов – проводятся республиканская и региональная олимпиада им. К. И. Сатпаева, в которой наши ученики регулярно принимают участие. Из победителей этих олимпиад формируется сборная нашей страны для участия в Международной естественнонаучной олимпиаде юниоров (IJSO).

За последние 10 лет моей преподавательской деятельности лицеисты-физики пополнили копилку нашей республики девятью медалями, из них шесть медалей бронзовых, три медали серебряные.

После успехов на юниорском уровне школьники включаются в работу по подготовке к олимпиадам более сложным и ответственным, таким как Республиканская предметная олимпиада, Международная Жаутыковская олимпиада по математике, физике и информатике для учащихся специализированных школ, Международная олимпиада школьников «Туймаада».

При подготовке к этим олимпиадам необходимо читать дополнительную теорию из учебников под редакцией И. Е. Иродова и В.А.Овчинкина, решать задачи прошлых лет этих олимпиад.

Командная работа помогает преодолевать много сложностей в процессе учебы, хорошие результаты же убеждают в выборе правильной технологии. На этих олимпиадах мои ученики завоевали за последние два года 25 медалей, из них 14 золотых.

На олимпиаде «Туймаада» ученики Нуртаев Даир и Лим Владимир стали абсолютными победителями. Сегодня Лим Владимир обучается в Московском физико-техническом университете и является отличником учебы, активно включившимся в работу Школы интенсивов по подготовке к олимпиадам учеников Павлодарской области.

«Зимняя и Летняя Школа интенсивов «Академия гениев» начала действовать в лицее № 8 с 5 января 2023 года. Это совместный уникальный проект ГУ «Управление образования Павлодарской области» и лицея № 8.

Цель Школы интенсивов - подготовка учащихся Павлодарской области к участию в областных и республиканских олимпиадах по различным предметам успешными выпускниками лицея разных лет. То есть тренерами Школы интенсивов являются наши ребята, в том числе мои успешные ученики. Они проводят курсы, включающие практические и лекционные занятия, мастер-классы. С января по февраль текущего года пять моих победителей и призеров

республиканских и международных олимпиад провели практикумы по решению сложных задач. Все они бывшие члены Национальной сборной Республики Казахстан.

Завершающий этап подготовки – это участие в составе сборной республики на олимпиадах – Международной физической олимпиаде для школьников (IPhO), Международной Азиатской физической олимпиаде (APhO), которые обычно проводятся в начале мая и в середине июля. Поэтому появляется больше времени для подготовки к этим очень сложным и престижным соревнованиям.

Ученики упорным трудом, целеустремленно преодолевают сложности, стремясь к успеху. Семь медалей на Международной Азиатской физической олимпиаде (APhO) и одиннадцать на Международной физической олимпиаде для школьников (IPhO) – это результат моего 20-летнего труда. Ребятами завоевано три золотые медали, семь серебряных медалей и восемь бронзовых. Например, Рахимжанов Динмухамед получил в составе сборной Республики Казахстан единственную золотую медаль за последние десять лет на олимпиаде APhO в Тайване в 2021 году. Сегодня Динмухамед обучается в Кембриджском университете.

После каждой олимпиады провожу разбор задач. Ученики анализируют сложные моменты и теоретические вопросы, не учтенные в процессе тренировки. Организация взаимопомощи, передача навыков и различных подходов, отработанных в процессе занятий, а также психологическая поддержка – то, на что должен обращать внимание каждый учитель.

В 2022 году победители олимпиады IPhO решением Президента Республики Казахстан К. Ж. Токаева и с одобрения Парламента получили хорошую финансовую поддержку за серебряные медали. Эта награда будет в дальнейшем присуждаться всем победителям этих олимпиад.

Поддержка родителей, школы, областных и республиканских центров благоприятно сказывается на мотивации и понимании важности учебного труда, которому ребята уделяют много времени.

Выпускники, имеющие опыт занятий в олимпиадных группах, являются успешными студентами и хорошей опорой для преподавателей вузов.

Технология коллективного обучения, используемая мной, стала локомотивом развития учащихся вообще и ускоренного в частности. В рамках этой технологии каждый ученик имеет право

на личный контакт с учителем. Благодаря такому сотрудничеству появляется возможность оценить не только результат, но и процесс движения к нему.

Нет необходимости подчеркивать, что вся система обучения физике направлена на формирование функциональной грамотности школьников, поскольку доказательством тому служат победы учащихся на республиканских и международных олимпиадах, где система знаний отвечает, как правило, требованиям компетентностной педагогики.

ЛИТЕРАТУРА

1 Электронный аналог печатного издания: Задачи по общей физике: учебное пособие для вузов / И. Е. Иродов. Даборат. БИНОМ. Лаборатория знаний, 2012.

2 Приказ и.о. Министра просвещения Республики Казахстан от 29 июля 2022 года № 347. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 5 августа 2022 года № 29030. Об утверждении Правил выплаты единовременного вознаграждения победителям и призерам международных олимпиад по общеобразовательным предметам, педагогам, подготовившим их, а также их размеров

THE USAGE OF WEB 2.0 APPLICATIONS BY EFL TEACHERS TO IMPROVE STUDENTS' SPEAKING PERFORMANCE IN L. N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

BAIGUNISSOVA G. I.

Dr. of Philol. Sciences, Professor, L. N. Gumilyov Eurasian National University, Astana

BOLATOVA A. K.

undergraduate, L. N. Gumilyov Eurasian National University, Astana

Introduction

Nowadays technology plays a great role in modern classroom. Especially Web2.0 services have rapidly become tools of choice for language teachers, who have discovered that these tools provide audio and visual materials to support teaching and learning processes. Teachers with no programming skills can publish their own journals, photographs, videos, podcasts, wikis, interactive presentations, and more [1, p.2]. Educators without specific knowledge in computer

sciences are able to create interactive games, presentations, platforms for educational purposes so easily as never before. Web2.0 services usually are not expensive, affordable everywhere and even can be used for free. The definition Web2.0 firstly was given by Tim O'Reilly in 2005 who introduced the concept of "Web2.0". He offers definition that: "Web 1.0 was about connecting computers and making technology more efficient for computers. Web 2.0 is about connecting people and making technology more efficient for people." [2]. While decreasing the significance of the computer itself as a platform for information delivery, Web 2.0 continues to develop new ways for huge groups of people to interact and exchange information. While, earlier people had an access to the internet only by computers and weren't able to create a content by themselves, when they were just «readers» in the world web and used ready-made materials for their work. Nowadays there are numerous digital tools, which then people are allowed to have an access to the internet from all parts of the world. Internet consumers became «writers» from «readers» and are able to post their own contents in a global stage. There are many benefits of using e-tools especially in a foreign language classroom. The main point in this study is surveying of most common and appropriate e-tools used by EFL teachers in improving students' speaking performance in L.N. Gumilyov Eurasian National University.

Statement of the problem

Fery Kurniawan states that speaking is one of the most important skills in a language. EFL learners are considered to be successful if they can communicate effectively in the target language [3]. However, speaking seems to be most challenging language skill for EFL students. Language teachers' experience also confirmed that EFL students at L. N. Gumilyov Eurasian National University face speaking difficulties on fluency and coherence, lexical resources, grammatical range, accuracy and last but not least pronunciation. Students are usually struggle in expressing their own ideas, thoughts. They usually overthink on their speech and due to the repetition and hesitation students are usually unable to speak fluently. Ali Derakhan states that speaking doesn't cover just basic knowledge of linguistic feature; linguistic feature of the message expanding oral communication requires more that memorized vocabulary and grammatical comprehension. He assumes that the main obstacle of learning speaking for EFL learners is contradiction between class materials and courses, so that majority of the teachers do not facilitate situations for real practice in speaking. Actually, by learning a foreign language in a classroom, EFL learners usually are not able to use a

language outside the classroom. It should be vice versa, teachers should take into account learners' interest and needs. Learners should use a second language to be able to fulfill their basic need in everyday life. Learners should take part in oral activities to exchange spontaneously their thoughts, opinions and ideas in second language speaking [4]. Research conducted by A. Toleuzhan, G. Sarzhanova, S. Romanenko, E. Uteybaevna and G. Karbozova at schools for gifted children located in the central part of Kazakhstan shows that using EFL YouTube videos helped in advancing learners' oral production. The participants had positive attitude towards using EFL YouTube videos to develop speaking skills. The highlighted that the main reason of positive perception of EFL YouTube videos by secondary school students lies in the opportunity that provides the platform, where the process of language acquisition comes with ease and enjoyment [5].

Purpose of study

The current study focuses on the use of Web2.0 applications among EFL teachers to improve students' speaking skills in L. N. Gumilyov Eurasian National University. The integration of Web2.0 services into the methodology of teaching English as a foreign language makes it crucial to investigate the use of Web2.0 services in rigorous way. The study aims to define teaching approaches and most common e-tools to teach speaking that EFL teachers usually use in their classrooms in L.N. Gumilyov Eurasian National University.

Research questions

This study aims to answer the following research questions:

1. To what extent do EFL teachers use Web2.0 applications to improve students' speaking performance in L. N. Gumilyov Eurasian National University?
2. Is there a significant difference in usage of Web2.0 applications by EFL teachers to improve specific speaking skills (pronunciation, fluency and etc.) of students in L.N. Gumilyov Eurasian National University?
3. Is there a significant difference in usage of Web2.0 applications by EFL teachers according to their academic degrees and years of working experience in L.N. Gumilyov Eurasian National University?

Methodology

Design

This study adopted the quantitative research approach using a cross-sectional survey for data collection. Survey was conducted online and the instrument was an anonymous questionnaire, which was developed to investigate EFL teachers' perceptions of using Web2.0 applications

to improve students' speaking performance in L.N. Gumilyov Eurasian National University.

Participants

The participants composed of 20 EFL teachers and 2nd year master's students of the Philological faculty, The Foreign Languages Theory and Practice Department of L. N. Gumilyov Eurasian National University. They included both male (15 %) and female (85 %) participants. The participants' age ranged from 18-24 to 55-64 years old. The participants were aware of Web2.0 applications and actively used them to teach speaking in their EFL classrooms.

Instrument

A comprehensive questionnaire was developed based on the literature review. The questionnaire consisted of two sections and was posted in English language. Section 1 focused on collecting demographic data including place of origin, gender, age, academic degree and working experience. Section 2 contained 5 questions examining these indicators: teachers' perceptions of usage Web2.0 applications to improve students' speaking performance in EFL classroom, the list of common e-tools aimed to improve speaking skills (Pronunciation, Narrative Speaking, Informative Speaking, Demonstrative Speaking and Persuasive Speaking) of EFL learners during the lesson, frequency of using Web2.0 applications to improve students' speaking performance in their everyday classrooms and last but not least, the extent teachers want to use Web2.0 applications in EFL classrooms. For the last question a ten-point Likert scale was used to measure questionnaire item. The items for the first and second indicators were ranked from strongly agree (10) to strongly disagree (1). Undecided was used as a middle point (5).

Data collection

To conduct a survey, we have developed online anonymous questionnaire especially to answer 3 research questions. Data was collected from 20 EFL teachers and 2nd year master's students of Philological faculty, The Foreign Languages Theory and Practice Department of L. N. Gumilyov Eurasian National University. The link was sent to the WhatsApp chats of teachers and master's students, as it was deployed online using Google Forms platform. The participation in the study was voluntarily and participants were under no obligation. They were informed before taking part in our survey.

Data analysis

Summary from the Google Forms and descriptive statistics were used to analyze data. The descriptive statistics were used for overall mean scores of the different investigated variables.

Results

Figure 1 shows that participants' work experience varies from 1–10 years to more than 15 years. 35 % (7 EFL teachers) completed doctorate degree, 60 % (12 EFL teachers) master's degree and one participant answered, that she completed 5 years long specialialitate. According to the responses given by them, 60 % of them (12 EFL teachers) teach undergraduate students, 20 % (4 EFL teachers) postgraduate students and 20 % (4 EFL teachers) both of them.

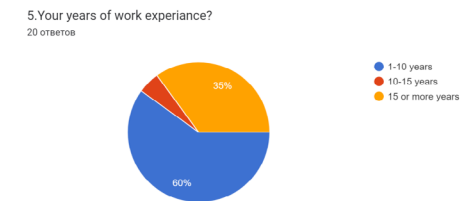

Figure 1 – EFL teachers' work experience

From the Figure 2 we can see that 75 % (15 EFL teachers) teach general English, 35 % (7 EFL teachers) teach Test Strategies, 15 % (3 EFL teachers) teach Business English and 5 % (1 EFL teacher of each subject) teach CLIL/STEM, Academic English, English for specific purposes (ESP) and Linguistics disciplines.

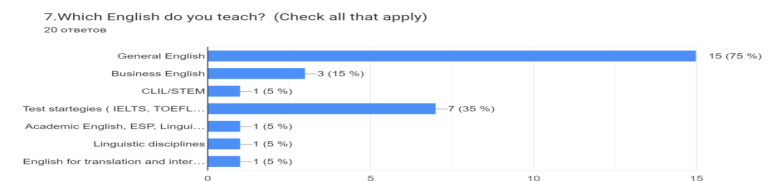

Figure 2 – EFL teachers' teaching disciplines

Figure 3 illustrates the frequency of usage Web2.0 applications by EFL teachers to improve students' speaking performance in L.N. Gumilyov Eurasian National University. We see that 45% (9 participants)

use Web2.0 applications almost every lesson. 30% (6 participants) prefer to use Web2.0 applications once a week, while 25% (5 participants) use Web2.0 applications once in a month.

8. How often do you use E-tools to improve students' speaking performance in your classroom?
20 ответов

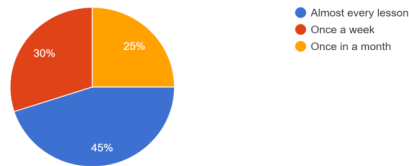

Figure 3 – EFL teachers' frequency of usage Web2.0 applications

Figure 4 provides information about the most common Web2.0 applications, which are used among EFL teachers of the Philological faculty, The Foreign Languages Theory and Practice Department in L. N. Gumilyov Eurasian National University. We are able to see that Miro, BBC learning English, Podcasts and Ted talks are the most popular platforms among them. Some teachers provided more e-tools by choosing the button: another answer. They are: Nearpod, Speech Repository 2.0, Kahoot and Plickers. 80 % of EFL teachers use e-tools to improve pronunciation, 65 % to improve Narrative Speaking, 40 % to Improve Persuasive Speaking and 35 % was given for both speaking skills, as Informative Speaking and Demonstrative Speaking.

9. What digital tools and resources do you use to teach speaking in your classroom? (Check all that apply)
20 ответов

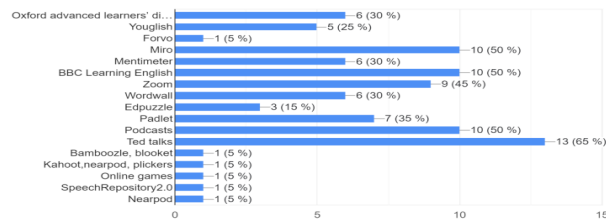

Figure 4 – The rate of usage most common Web 2.0 tools to improve speaking

Figure 5, results of Likert Scale illustrate that only 20 % (4 answers) of participants strongly agree that the usage of Web2.0 applications help language teachers to improve EFL learners' speaking skills in L. N. Gumilyov Eurasian National University. 60 % (12 answers) agree; 15 % (3 answers) were undecided, while vice versa 5 % (1 answer) strongly disagree with this statement.

13. On a scale of 0 to 10, how confident are you that using E-Tools can help EFL teachers to improve students' speaking performance in L.N. Gumilyov Eurasian National University?
20 ответов

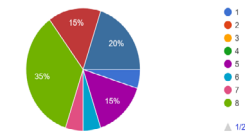

Figure 5 – Results of Likert scale of EFL teachers' perception of Web2.0 applications

Discussion

Based on the results presented above, this section discusses the findings of the study. The results show that EFL teachers use Web2.0 applications mostly to improve pronunciation skills of their students. Oxford advanced learners' dictionary (8thed), Youglish and BBC learning English are the most common Web2.0 applications used to improve pronunciation of EFL learners in L.N. Gumilyov Eurasian National University. The majority of teachers mentioned that teaching the right pronunciation skills is very important in an EFL classroom among undergraduate students. Teachers who chose e-tools as: Mentimeter, Wordwall, Miro and Padlet teach Narrative Speaking skills in their EFL classrooms. Ted talks, Zoom, Edpuzzle and Speech Repository 2.0 were chosen, as tools to teach Demonstrative and Persuasive Speaking skills.

The results show that majority of teachers in the age group 18-24 years old, who hold master's degrees and with less than 10 years of working experience use Web 2.0 applications almost every lesson. They believe that using e-tools in their classrooms will make their lessons engaging and interesting, regardless the teaching objectives and aims of their lessons. They highlight that using Web2.0 applications is an effective way of teaching. Web2.0 applications can help students to overcome their language barriers and help them to make comfortable atmosphere during the lesson. They prefer «modern ways» to teach foreign language and

like using digital tools in their classrooms (computers, laptops, audio-recorders, tablets and smartphones).

EFL teachers with more than 10-15 years of working experience and, who completed doctorate degrees, are highly accurate in using these e-tools. They have mentioned that each e-tool should be used in a proper way. By saying it, they mean Web2.0 applications should be chosen accurately related to the aims, objectives of the lesson and language skills, which are going to be taught or improved during the whole time of the lesson. Still, they believe that the usage of Web2.0 applications provides necessary speech patterns and samples for learners. They assume, that the usage of Web2.0 applications provides relevant access to the relevant materials, and make possible to assess some of the great historical speeches, speaking performances. However, Web2.0 applications will be useful and effective pedagogical tools of teaching language in an EFL classroom, only by proper usage and by having clear objectives and clear instructions each time we use them.

Conclusion and recommendations

In conclusion, this study was conducted to investigate EFL teachers' perceptions of using Web2.0 applications to improve specific speaking skills of students in L.N. Gumilyov Eurasian National University. It also assessed the extent of teachers' use of most common e-tools to improve speaking skills in their EFL classrooms. In addition, this study explored the difference of usage Web 2.0 applications between well experienced and novice EFL teachers, according to their years of working experience, academic degrees and their aims in using these Web2.0 applications. The participants in this study were composed of 20 EFL teachers from the Philological faculty, The Foreign Languages Theory and Practice Department of L. N. Gumilyov Eurasian National University.

REFERENCES

- 1 Beverly E. Crane, Neal-Schuman Using Web2.0 tools and Social Networking Tools in the K-12 classroom. -Chicago, 2012. -25p., 40p.
- 2 Tim O'Reilly Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software, <https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html>.
- 3 Feri Kurniawan The use of audio visual media in teaching speaking. University of Syiah Kuala, Banda Aseh, 2016
- 4 Ali Derakhan Developing EFL learners' Speaking Ability, Accuracy and Fluency, Article in English Language and Literature Studies, May 2016.

5 Toleuzhan, A., Sarzhanova, G., Romanenko, S., Uteubayeva, E., & Karbozova, G. (2023). The educational use of YouTube videos in communication fluency development in English: Digital learning and oral skills in secondary education. International Journal of Education in Mathematics, Science, and Technology (IJEMST), 11(1), 198-221. <https://doi.org/10.46328/ijemst.2983>

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПО ПРОФИЛАКТИКЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ КОРРЕКЦИИ ПОВЕДЕНЧЕСКОЙ ДЕЗАДАПТАЦИИ У УЧАЩИХСЯ ШЕСТЫХ КЛАССОВ.

БОЛЮГЕНОВА З. Е.

учитель истории, основы права, СШ имени
Канаша Камзина, с. Жолкудук

КАИРЖАНОВА С. Е.

учитель начальных классов, СШ имени Канаша Камзина, с. Жолкудук

ШАЙМЕРДЕНОВА М. Ж.

учитель казахского языка и литературы, СШ имени
Канаша Камзина, с. Жолкудук

ИБРАЙХАНОВА Ж. Н.

учитель физической культуры, СШ имени
Канаша Камзина, с. Жолкудук

КАКЕЕВА М. Т.

учитель английского языка, СШ имени
Канаша Камзина, с. Жолкудук

Переход учащихся из начального в среднее звено школы – одна из педагогически наиболее сложных проблем, а период адаптации в шестом классе – один из труднейших периодов школьного обучения. Это своеобразное испытание и не только для школьников, но и для педагогов. Классному руководителю необходимо за короткое время узнать детей и их семьи, научиться эффективно, управлять деятельностью учащихся, быть их проводником и наставником.

Состояние детей в этот период с педагогической точки зрения характеризуется низкой организованностью, иногда недисциплинированностью, снижением интереса к учёбе и её результатам, с психологической – снижением самооценки, высоким уровнем ситуативной и школьной тревожности.

Как показывает практика, большинство детей переживает это событие как важный шаг в своей жизни. Они гордятся тем, что «уже не маленькие». Появление нескольких учителей с разными

требованиями, разными характерами, разным стилем отношений является для них зримым показателем их взросления. Они с удовольствием рассказывают родителям, младшим братьям, друзьям о своих учителях. Кроме того, определенная часть детей осознает свое новое положение как шанс заново начать школьную жизнь, наладить не сложившиеся отношения с педагогами.

Переход из начальной школы в среднюю связан с возрастанием нагрузки на психику ученика.

В адаптационной период дети могут стать более тревожными, робкими или, напротив, «развязными», чрезмерно шумными, суетливыми. У них может снизиться работоспособность, они могут стать забывчивыми, неорганизованными, иногда нарушается сон, аппетит. Подобные отклонения в той или иной форме характерны примерно для 70–80 % школьников.

У большинства детей подобные отклонения исчезают, как правило, через 2–4 недели после начала учебы. Однако есть дети, у которых процесс адаптации затягивается на 2–3 месяца и даже больше.

Основные проблемы, возникающие в период адаптации к условиям обучения в средней школе:

- Очень много разных учителей.
- Непривычное расписание (новый режим).
- Много новых кабинетов, которые неизвестно как расположены
- Новые дети в классе
- В средней школе они снова – самые маленькие, а в начальной школе были уже большими.
 - Проблемы со старшеклассниками.
 - Возросший темп работы
 - Другие нормы оценок.
 - Новые, непривычные требования к оформлению работ.
 - Необходимость самостоятельно находить дополнительную литературу и работать с ней.

Успешность адаптации младшего подростка зависит не только от интеллектуальной готовности, но и от того, насколько хорошо он умеет налаживать отношения и общаться с одноклассниками и педагогами, соблюдать школьные правила, ориентироваться в новых ситуациях.

По данным психологов ситуация адаптации вызывает у многих шестиклассников повышенную тревожность, как школьную, так и личностную, а частую и появление страхов:

– Усиливается страх не соответствовать ожиданиям окружающих, который в этом возрасте, как правило, сильнее, чем страх самовыражения.

– Для ребенка младшего подросткового возраста чрезвычайно важно мнение других людей о нем и о его поступках, особенно мнение одноклассников и учителей.

– Постоянный страх не соответствовать ожиданиям окружающих приводит к тому, что способный ребенок не проявляет в должной мере свои возможности.

Все психологические особенности постепенно начинают проявляться в возрасте 11–12 лет – при переходе в среднюю школу, достигая апогея к 13–14 годам. Поэтому процесс адаптации в этом возрасте может оказаться непростым.

повышение представлений школьника о собственной значимости, ценности, укрепление у него чувства собственного достоинства;

развитие навыков и умений, необходимых для уверенного поведения, для преодоления затруднений в учебе, других видах деятельности, в общении;

формирование мотивации самовоспитания и саморазвития и обеспечение необходимыми психологическими средствами;

развитие фантазии, воображения.

Существует определенный алгоритм работы по предотвращению дезадаптации обучающихся, представленный на рисунке.

При проведении диагностической работы следует учитывать временные рамки, так как с детьми младшего школьного возраста диагностика не может осуществляться более 30–40 минут, с подростками возможно проведение диагностики в 2 этапа, продолжительность каждого — не более одного часа.

При проведении диагностической работы следует учитывать временные рамки, так как с детьми младшего школьного возраста диагностика не может осуществляться более 30–40 минут, с подростками возможно проведение диагностики в 2 этапа, продолжительность каждого — не более одного часа.

Психологическая диагностика особенностей поведенческого и личностного профиля обучающихся позволяет выявить такие характерные аспекты как:

- уровень адаптации учащегося к условиям школы;
- круг актуальных проблем в учебной деятельности школьника;
- отношение учащегося к самому себе;

– эмоционально–поведенческие проблемы ребенка;
– особенности межличностных взаимоотношений обучаемого со сверстниками, т. е. определение его социального статуса.

К предполагаемым результатам программы социально–педагогического просвещения относятся:

повышение уровня адаптации учащихся;
повышение уровня мотивации к обучению в школе у учащихся;
повышение уровня социально–психологического климата в классе.

Таким образом, к основным направлениям профилактической и коррекционно–развивающей работы со школьниками в аспекте межличностных отношений со сверстниками относятся:

– развитие самопознания детей и подростков в различных социальных ситуациях, определения своей позиции и способов адекватного поведения в них;
– обучение навыкам анализа различных ситуаций общения;
– обучение навыкам эмоционального самоконтроля в общении; – создание условий для обращения детей и подростков к собственному опыту общения;
– обучение детей и подростков навыкам эффективного взаимодействия в конфликте.

Только такой комплексный подход обеспечивает необходимую эффективность психолого–педагогической работы по предотвращению дезадаптационных состояний у подростков и их коррекцию.

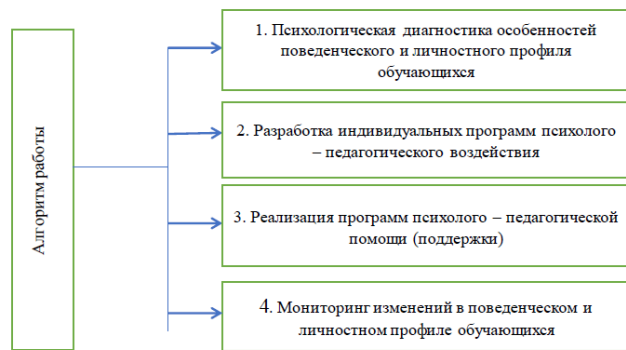

Рисунок 1 – Алгоритм работы по предотвращению дезадаптации обучающихся

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Ермекбаева, Л. К. Психолого – педагогические проблемы обучаемости детей. // Вестник КазНУ им. Аль – Фараби. 2010, №1. – С. 71 – 74.
- 2 Акажанова, А. Т. Девиантология. – Алматы: Зан әдебиеті, 2008. – 114 с.
- 3 Рогов, Е. И. Настольная книга практического психолога в образовании. – М.: Владос, 2008. – 476 с.
- 4 Яковлева, Е. П. Проблема социальной адаптации и дезадаптации в подростковом возрасте. // Человек и образование. 2009, № 1(18). – С. 73 – 78.
- 5 Байкова, Л. А. Исследование социального здоровья детей и учащейся молодежи. // Педагогическое образование и наука. 2006, № 3. – С.59 – 63.
- 6 Личко, А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. – Л.: Медицина, 1989. – 255 с.
- 7 Реан, А. А. Психология и психодиагностика личности. – СПб.: Прайм – Еврознак, 2004.
- 8 Кумарина, Г. Ф. Система школьного образования: профилактика деструктивного поведения. // Социальная педагогика. 2014, №3. – С. 5 – 19.

ПОДГОТОВКА УЧЕНИКОВ К ОЛИМПИАДАМ: ВОПРОСЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ

ВАСИНА С. Г.

учитель информатики, Школа-лицей № 8 для одаренных детей, г. Павлодар

С каждым годом задания на республиканских и международных олимпиадах усложняются. Путь ученика в сопровождении учителя до этого уровня довольно труден и на этом пути возникают вопросы, которые попробуем выделить и предложить решения, основываясь на практическом опыте работы по подготовке к олимпиадам по программированию учащихся школы-лицей № 8 для одаренных детей.

Вопрос 1: Когда лучше начать готовиться с учащимися к олимпиадам?

Участие в олимпиадах по программированию начинается с юниорских олимпиад для учащихся 7–8 классов. Очень важно начать обучение программированию как можно раньше. Начинать обучение необходимо с основных конструкций: линейные

программы, ветвление и циклы. Эти темы можно отработать в начальной школе на игровых платформах, например, Scratch или LegoMindstorms. В 4–5 классах можно предложить графическую среду языка программирования PascalABC или Python и добавить написание процедур и функций.

Вопрос 2: Как работать над отбором содержания материала?

Для участия в юниорских олимпиадах учащиеся должны уверенно владеть основными конструкциями языка программирования, уметь выполнять отладку программы, соблюдать формат ввода и вывода данных. Начинать изучение алгоритмов можно с алгоритмов целочисленной арифметики: простые числа, решето Эратосфена, алгоритм Евклида, затем переходить к алгоритмам бинарного поиска и элементам динамического программирования. По мере изучения алгоритмов необходимо добавлять работу со структурами данных: массивы, строки, списки, векторы, стеки, очереди, множества, описание своих структур. Лучше не давать сразу встроенные алгоритмы в разных библиотеках, а научить писать учеников самостоятельно, тогда будет лучшее понимание работы данных алгоритмов. Например, перед использованием встроенной сортировки желательно изучить несколько видов квадратичной сортировки и алгоритмы быстрой сортировки. Или перед использованием встроенной структуры стека и очереди предложить ребятам самостоятельно написать все процедуры и функции для данных структур.

К изученной и закрепленной базе с 8 класса добавляется работа с графами, комбинаторные задачи, жадные алгоритмы, продвинутое динамическое программирование, алгоритмы со строками, дерево отрезков, геометрические задачи.

Изучение материала должно идти по спирали: каждый год некоторые темы повторяются, но материал усложняется. Например, в 5 классе идет знакомство с циклами со счетчиком и с предусловием. В 6 классе знакомим с вложенными циклами, сложными условиями, циклами с постусловием. С 7 класса тема «Циклы» является базой для работы с массивами и строками.

Вопрос 3: Где найти помощь?

Основные платформы для подготовки к олимпиадам: дистанционная подготовка по информатике <https://informatics.msk.ru/>, школа программиста <https://acmp.ru/>, практикум по программированию <https://stepik.org/course/66699/promo>, тренировки и соревнования по программированию <https://codeforces.com/>,

Фоксфорд. Учебник <https://foxford.ru/wiki/informatika>. Данные платформы предлагают теоретический материал, а также возможность проверять решение задач в тестирующей системе. Учителю-тренеру по программированию самому необходимо постоянно повышать свой профессиональный уровень. На канале YouTube можно найти лекции по темам программирования учителями летних школ, вузов, победителей и призеров олимпиад по программированию. Хорошей подготовкой является участие самого учителя в олимпиадах по программированию: областные, республиканские и международные олимпиады и конкурсы для учителей, соревнования и тренировки онлайн.

Вопрос 4: Как готовиться к олимпиадам?

Важной составляющей подготовки является среда. Ученик должен быть в окружении заинтересованных и мотивированных людей. Тяжело готовить одного ученика: у него нет соревновательного стимула, поддержки других ребят. Группа для подготовки к олимпиадам должна быть хотя бы из трех человек. Еще одна составляющая – наставничество и поддержка. Ученики старших классов могут объяснять некоторые темы или решения задач ребятам среднего звена. А также быть их наставниками. Общение помогает старшим ребятам повторить изученные темы, развивать умение искать ошибки в коде, коммуникативные навыки, навыки ораторского мастерства. А курируемые учащиеся чувствуют поддержку и становятся более уверенными.

Для подготовки можно использовать кружки, факультативы и предметы по выбору. Для занятия программированием необходимо отводить 3–5 дней в неделю, включая самостоятельную работу учащихся. Перед подготовкой к конкретной олимпиаде желательно решить и разобрать задания этой олимпиады прошлых лет. Например, на сайте <http://matol.kz/nodes/173>. Это развивает уверенность ребят перед олимпиадой. Можно увеличить время для подготовки, но не доводить до критического состояния. Желательно за 1–2 дня до олимпиады дать ребятам больше отдыха.

Вопрос 5: Трудно начать?

Часто можно услышать: «Нет времени изучать эти темы», «Я не готов к этой работе, может, на следующий год» и подобное.

Никогда не надо откладывать начинать работу по подготовке к олимпиадам. Начните с команды 3–5 человек. Можно собрать разновозрастную группу. Даже если вы не уверены в своих силах и нет времени изучать программирование на более сложном уровне.

Начните с ребятами. Определите четкое время занятий. К самому занятию вам придется изучить этот материал, поэтому найдутся резервы времени и сил. Будьте хотя бы на шаг впереди них, и параллельное обучение вас и учащихся приведет к осязаемым результатам уже через несколько месяцев.

Не бойтесь ошибаться. Предлагайте ребятам вместе подумать над сложной задачей. Не надо давать готовых решений. Очень важно выслушать решения ребят и вместе выстроить словесный алгоритм к задаче.

Эти вопросы возникали у меня на протяжении всей профессиональной деятельности. Я предлагаю свои решения. Начните сегодня и, возможно, вы столкнетесь с другими вопросами, а через несколько лет предложите свои пути решения.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Долинский, М. С. Решение сложных и олимпиадных задач по программированию. – СПб. : Питер, 2006.
- 2 Кирюхин, В. М. Методика проведения и подготовки к участию в олимпиадах по информатике. Всероссийская олимпиада школьников. – М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2012. 280 с.
- 3 Меньшиков, Ф. В. Олимпиадные задачи по программированию. – СПб.: Питер, 2006. 315 с.
- 4 Окулов, С. М. Программирование в алгоритмах. – М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2007. 384 с.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА SMART ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ LEARNINGAPPS -ҚҰРАЛЫНЫҢ ҚОЛДАНУ ТӘСІЛДЕРІ

ДАРАБАЕВА А. С.

қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, Шаяқ Шокин атындағы
гимназия-мектебі, Павлодар қ.

Жаңартылған білім мазмұны оқушылардың қызығушылығы мен өз бетімен жұмыс істеуіне жол ашады. Мұғалімінің міндеті – оқушыларға мүмкіндіктер беру. Сондықтан да жаңартылған білім мазмұнының басты сипаттарын анықтайтын «Негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында» тіл мен әдебиет сабақтарындағы:

– пәндер арасындағы байланыс;

- оқушылардың әлеуметті ортаға бейімделуі;
- оқушылардың қызығушылықтары мен
- көптілді және көпмәдениетті ортаны түсіну;
- оқытуда ақпарат көздерімен жұмыс істей білу;
- интернет қорын қажетіне пайдалану;
- ақпараттық технологияның мүмкіндіктерін қолдану;
- оқушының тұлғалық дамуына қажет шығармашылық дамуына ықпал ететін әдістер мен жұмыс түрлерін таңдауды міндет етеді [1, 38]. Сондықтан да білім беруде оқушы қызығушылығы деген мәселені басты шарттардың бірі ретінде алу керек.

LearningApps құралдары әртүрлі интерактивті тапсырмаларды жасауға мүмкіндік береді. Олар: викторина, сұрыптау, топтастыру, жіктеу, мәтінді енгізу, кроссворд, уақытша таспа және т.б.

Осы қосымшалардың бірін таңдау арқылы сабақ барысында мақсаттарға жету мен білімді игерту көзделеді. Мен осы қосымшаларды (сабақта) білімді тиянақтау, топтық және жұптық, жаңа материалды игерту, үй жұмысын тексеру кезеңдерінде көптеп қолдануға болады деп есептеймін.

Сервис мәтіндік ақпаратпен ғана емес, сонымен қатар графикалық, аудио, видео ақпараттармен де жұмыс түрлерінің көптеген таңдауларын ұсынады. Өзіңізге ұнайтын жаттығуларды, жұмыс түрлерін таңдап, оны ашып, деректеріңізді енгізу үшін «Создать подобное приложение» функциясын қолдануға болады.

Әр қосымшаны құрудың алдында мысалдар категориясынан дайын өнімнің қалай жасалғандығын да көре аласыз. Мен оқушылардың білім деңгейіне және жас ерекшеліктеріне қарай қарапайым тілдесімдерді аламын. Олардың тақыптыры (тақырыптарыңызды жазып, бір-екеуін мысалға келтіресіз)

Оқушылар өздері қызыққан тақырыптарға ғана емес, жұмыс түрлеріне ынтамен араласады. Олардың сабаққа ынталары артқан сайын сабақта нәтижелі болатыны белгілі. Оқушы сабағының нәтижелілігі қазақ тілі сабағында тілдік қатынастарды меңгеріп, білім мазмұнын игерудегі жетістіктерімен өлшенеді. Өзге тілді сыныптарда қазақ тілін оқытудың ерекшеліктерінің басты шарты-оқушының тілдік ортасын қалыптастыру. Жаңартылған білім мазмұнындағы сөйлеу әрекеттері тыңдалым, айтылым, жазылым, оқылым осы тілдік ортаны қалыптастыруға ықпал етеді. Сол себепті де, ғалым Ф. Оразбаева: «Сөйлесім әректінің барлық түрлері сөйлеу үшін қажет. Оның әр түрі сөйлей білуді әр жақтан іске асырады»,

– дей келіп, олардың барлығы бір процеске байлаулы екендіктерін жеткізеді [2, 94 б.].

Ал қазіргі тілдік ортаны қалыптастыру бұғанға дейінгі тілдік ортаны қалыптастыру әдістемесімен бірдей емес. Оқушылардың психологиясының бөлектігімен бірге де анықталады. Оқушылардың тілдік ортасын қалыптастыруда олардың ақпараттық құралдармен жұмыс істеуге деген қызығушылықтарын пайдалану керек. Мсыалы келесі тақырыптарды орындауда оқушылар өздері игере алатын мүмкіндіктері ескерілген (бір-екі тақырыпты қойып, жазасыз).

Оқыту үрдісі ақпараттық технология жетістіктерін білім саласымен сәтті сабақтастыруда талап етеді. Оқушылар талабы – күнделікті ақпарат алмасқан заманда жаңа үрдістерді қажет етеді. Бұл мұғалімнің өз сабағын түрлендіре өткізуі керектігін, әрі оқушылар сұранысын ескеруі міндеттілігін айғақтайды. Сондықтан да қазіргі ақпараттық білім беру кеңістігінде өз нәтижесін беріп, жүйелі қолданыс арқылы жетістікке жетуге болатындығын дәлелдеп отырған бағдарламаларды енгізу қажеттігі байқалады. Мұғалімде LearningApps сервисін пайдалана отырып кері байланыс алуға мүмкіндік алады. Ол үшін Сіз серверге тіркелген болуыңыз керек және өзіңіздің виртуалды кабинетіңізді құрып, онда сынып пен оқушылар тізімін жасау қажет. Сыныптар тізімін жасағанда сервер оқушыларға арналған логин мен құпия сөздерді автоматты түрде береді. Серверге тіркелген оқушылар өз аудиториясына логин мен құпия сөзді енгізіп, мұғалім ұсынған тапсырмаларды орындай алады.«Статистика» батырмасы мұғалімнің өзі ұсынған тапсырмаларды кімдер орындағанын немесе орындамағанын және тапсырманы орындау барысында қандай кедергілер болғаны осы жөнінде мәліметтерді бақылауға көмектеседі. Берілген тапсырмалардың нәтижесін қарай отырып, қай оқушыға көмектесу керектігін, қандай тақырып жеткілікті түрде дұрыс игерілмегенін көре алады. Осы кеткен кемшіліктерді жою үшін қосымша сабақтар ұйымдастыру арқылы сабақты қайта қарауға тура келеді. LearningApps сервисінің тағы бір мүмкіншілігі бұл пайдаланушылармен жеке хабарлама алмасу. Бұл мүмкіндік Сізге оқушылар белгілі себептермен сабаққа қатыспағанда немесе сырқаттанып қалған жағдайда көмектеседі. Сіз оларға әртүрлі тапсырмалар ұсынып, хабарлама арқылы жеке жазасыз. Осылайша, барлық оқушылар қол жетімді түрде білім алуға, олардың мүмкіндіктерін бағалауға және білім деңгейін көтеруге мүмкіндік береді.

Интерактивтік тапсырмаларды орындаған кезде оқушылардың ақпаратты қабылдау мен есте сақтауы, есте сақтау дағдысының артуы, зейіні мен эмоционалдық қасиеттерінің қарқынды дамуы, зейінінің қалыптасуы, қорыта білуі, жіктеу қабілеттері артады деп есептеймін.

Тапсырмаларды орындау барысында олардың қиындықтарын талқылап, талдап, бағалайды. Берілген тапсырмаларды орындауда білімнің жоғары деңгейіне жетуге деген келесі қадамдарын құра алады. Бір – бірінен көмек сұрайды және көмектесе алады.

Бағдарламаның бірнеше артықшылықтары бар.

1 Оқу тапсырмаларын орындауда білім алушылар білім мазмұнын сатылап көтереді. Олар өздерінде бар білімді ақпараттық технология негізінде көрсете отырып, тиянақтайды, әрі жаңа деректер мен мәліметтер алады.

2 Бағдарлама мазмұны оңайдан қиынға әдісімен жүргізіледі. Әр тапсырманы бекіте отырып, келесі кезеңге өтеді. Сонымен бірге жаңа ақпараттар алады. Бұл білім мазмұны суреттер, кестелер т.б. көмекші құралдар арқылы беріледі. Көмекші құралдар тірек негізі қызметін атқарады. Оқушы осы тірек негіздер арқылы өз бетімен жұмыс істей алады.

3 Оқушылар арасында қалыптасқан виртуалды тілдік орта тілдік материалдарды игеруге көмектеседі.

4 Балалардың көру, суретті кескіндерді есте сақтау қабілеттерін көтереді. Түрлі-түсті бояумен, суреттермен берілген білім мазмұны естерінде жақсы сақталады.

5 Оқушылардың өздері де осы бағдарламаны пайдаланып, тапсырмалар әзірлеулеріне болады. Бұл тілді үйренуге қызығушылықтарын арттырады.

Жаңартылған білім мазмұны оқушыларға тілден білім беруге дәстүрлі әдістемеден өзгеше мақсат-міндеттерді алға қояды. Оқушылардың тілден алған білімдерінің тәжірибелік жағына көп назар аударады. Ал тәжірибені мұғалім берген тапсырмаларды орындау және сол тапсырмалар негізінде өздері әзірлеудің де білім сапасына ықпалды екенін бағдарлама дәлелдеп береді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы Қазақстан Республикасы оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы № 348 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет

Министрлігінде 2022 жылғы 5 тамызда № 29031 болып тіркелді. Қазақстан Республикасының электронды нысандағы нормативтік-құқықтық актілердің эталонды бақылау банкі

2 Оразбаева Ф. Тілдік қатынас – Алматы: Сөздік-Словарь, 2005. – 272 б.

САБАҚТАН ТЫС ІС-ӘРЕКЕТТЕ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ

ДЖАНСЕИТОВА Д. З.

математика пәнінің мұғалімі, М. Әуезов атындағы ЖОББМ,
Павлодар қ., Dinara-2006@inbox.ru

Білім беруді ізгілендіру, адамға бағдарлану және оның бірегейлігін барынша дамыту, адам мен адамның басқа құндылықтардан басымдығы – бұл идеялар оларға сәйкес педагогикалық технологияларды іздеуге итермелейді. Білім беруді ізгілендіру міндеттерін жүзеге асыратын осындай технологиялардың бірі-балама нұсқаларды Құзыретті таңдау негізінде мәселелерді шешу қабілетін қалыптастыратын оқытуда әртүрлі дидактикалық ойындарды қолдану жүйесі болып табылатын ойын.

Оқу процесінде ойынды қолдану дидактикалық мәселелерді шешудегі оның басым мүмкіндіктерімен, жеке тұлғаны дамытудағы ойын іс-әрекетінің рөлімен байланысты.

Ойын технологиясы оқытуда эмоционалды және ұтымды бірлікке қол жеткізуді қамтамасыз етеді. Процесінде ойын технологиясын оқушысы бетпе-бет, төтенше жағдайларды таңдау, онда ол танытады, даралық, еркіндік таңдау тапсырмалары, мазмұны мен ұйымдастыру нысандарын қызметі.

Сабақтың сабақ түрінде ойын жағдайлары мен әдістерін жүзеге асыру келесі негізгі бағыттар бойынша жүзеге асырылады: дидактикалық мақсат оқушыларға ойын тапсырмасы түрінде қойылады, оқу материалы ойын құралы ретінде қолданылады, оқу іс-әрекетіне дидактикалық тапсырманы ойынға аударатын жарыс элементі енгізіледі, дидактикалық тапсырманы сәтті орындау ойын нәтижесімен байланысты.

Сабақ құрылымындағы дидактикалық ойынның орнын анықтау және ойын мен оқыту элементтерінің үйлесуі көбінесе мұғалімнің дидактикалық ойындардың функцияларын дұрыс түсінуіне және олардың жіктелуіне байланысты. Біріншіден, сыныптағы ұжымдық

ойындарды сабақтың дидактикалық міндеттері бойынша ажырату керек. Бұл ең алдымен оқыту, бақылау, жалпылау ойындары.

Егер оқушылар оған қатыса отырып, жаңа білім алса немесе оларды ойынға дайындық процесінде алуға мәжбүр болса, оқу ойыны болады. Сонымен қатар, білімді игерудің нәтижесі жақсырақ болады, танымдық іс-әрекеттің мотиві тек ойында ғана емес, сонымен қатар математикалық материалдың мазмұнында да айқын болады.

Дидактикалық мақсаты бұрын алынған білімді қайталау, шоғырландыру, тексеру болып табылатын ойын бақылаушы болады. Оған қатысу үшін әр оқушыға белгілі бір математикалық дайындық қажет.

Жалпылама ойындар білімді біріктіруді қажет етеді. Олар пәнаралық байланыстарды орнатуға ықпал етеді, әртүрлі оқу жағдайларында әрекет ету дағдыларын игеруге бағытталған.

Сабақтың кезеңі мен түріне байланысты Математика сабақтарында қолданылатын кейбір Дидактикалық ойындарды қарастырылады.

1 Білімді жаңарту кезінде мұғалім қолданатын дидактикалық ойындар. Мұндай ойындар блиц – сауалнамалар, шағын викториналар, математикалық ребустар, ауызша есепті тексеруге арналған ойындар болуы мүмкін.

2 Жаңа материалды үйренуде қолданылатын ойындар. Сабақтарда ойын жағдайларын жасау үшін тарихи экскурсиялар, өмірлік фактілер, ойын – сауық міндеттері, танымал ғылыми әңгімелер қолданылады. Ойын жағдайларының математикалық мазмұнында студенттердің әдеттегі өмірлік идеяларымен ғылыми фактілердің қайшылықтары, проблемалық жағдаймен белгілі бір тапсырманы орындау қажеттілігімен қайшылықтар болуы керек.

3 Сабақта жаңа ғана зерттелген материалды шоғырландыруға бағытталған Дидактикалық ойындарды әдетте мұғалім сабақтың соңында өткізеді және 10-15 минуттан аспайды.

4 Білімді жалпылау және жүйелеу үшін қолданылатын дидактикалық ойындар. Мұндай ойындар ретінде қысқа ойындар ретінде пайдалануға болады, мысалы, «Математикалық лото», шифрланған сөздер, сондай – ақ ойын снарядтары, мысалы, «Брейн ринг», «Кім математик болғысы келеді», КВН, саяхат ойындары, ертегі ойындары және т. б.

5 Тәуелсіз жұмыс кезінде қолданылатын ойын жағдайлары. Жазбаша тәуелсіз жұмыстарды орындау кезінде психикалық

белсенділікті арттыру үшін Сіз жарыс ойындарын, шифрланған сөздер ойындарын, математикалық лотоны, өзін – өзі тексеру және өзін-өзі бағалау тапсырмаларын қолдана аласыз.

Оқу үрдісінде қолданылатын ойын түрлері, ойын түрлері өте көп. Соның ішінде жиі пайдаланылатын: ойын – сабақ, ойын - жаттығу, сергіту ойындары, дидактикалық мақсаттағы ойындар, сөздік ойындар, логикалық ойын есептер, ұлттық ойындар. Мұндай ойындар жан - жақты дамытып, білімді толық игеруге көмектеседі. Оқу үрдісінде кеңінен қоладынылатын ойынның тағы бір түрі ол - дамытушы ойындар. Дамытушы ойындардың маңызы балалардың ынта - ықыласын есепке ала отырып, оқуды қызықты етіп, білім, білік дағдыны қалыптастыру. Дамытушы ойындарға қойылатын бірінші талап - баланың танымдық әрекетін, қызығушылығын дамыту.

Бұл талаптар төмендегідей сұраныстарға жауап береді:

А) балаларға өзінің қабілетін көрсете білуге мүмкіндік беру;

Ә) баланы басқалармен жарыса білуге қалыптастыру;

Б) білік пен дағдыны қалыптастыру үшін білімді өзі ізденуге қамтамасыз ету;

В) ойын барысында балаға жаңа білім, білік дағдылардың қайнар көзіне жеткізу;

Г) баланың ойын барысында жеткен жеңісі оның жаңа алған білім, білік дағдыларымен сәйкес келетіндігі.

Ұлы Абайдың: «Ойын ойнап ән салмай өсер бала болама?» деген пікірінен бала өмірінде ойынның маңыздылығын көруге болады. Бала-бақша балаларының психикасының дамуына ойын әрекеті шешуші рөл атқаратындығы туралы белгілі ғалымдар өз еңбектерінде айтып кеткен: Ж. Аймауытұлы, М. Жұмабаев, Ш. Құдайбердіұлы, С. Торайғыров.

Ал ертедегі ұлы ойшылдар Ж. Ж. Руссо мен И. Т. Песталоцци ойын арқылы балаларды болашақ өмірге бейімдеу керек деп түсіндірген. Ойынның теориясы мен маңыздылығы туралы К. Д. Ушинский мен П. Ф. Лесгафт тәрбие және оқыту барысында ойынның алатын орны туралы С. П. Шацкий, В. А. Сухомлинский, Н. К. Крупская өз пікірлерін білдірген.

Педагогикалық үрдісті жетілдіру ойынның алар жөнінде Қазақстандық ғалым Н. Құлжановада зерттеген. Ойын бала үшін еліктеу, инстинкт күнделікті негізгі іс әрекет және өмірі деп дәлелденген. Н. Құлжанованың айтуы бойынша ойынды әдептілік тәрбиелік мақсатқа пайдалану болашақ өміріне түзу жол салу,

үлкендерге еліктеу және өмірдің талаптарына сай бейімдеу деп түсіндірген.

Ойындарды оқыту мазмұнына сәйкес түрлері:

1 Ойын - саяхаттар. Олар ертегіге ұқсас, фактілер немесе оқиғаларды бейнелейді. Бірақ олар ерекше түрде ашып көрсетеді, қарапайым жұмбақ арқылы, кимылдық - оңай жолмен, қажеттілер - қызық жолмен беріледі.

2 Ойын - тапсырмалар. Бұл ойындардың негізін заттар мен әрекет, сөздік тапсырмалар құрайды. Ойын міндеттер мен әрекеттері бір нәрсені болжауға негізделеді.

3 Ойын - болжамдар. Бұл ойындар, Не «болар еді...?», «Мен не істерп едім, егер...?» деген сұрақтарға негізделеді. Ойынның дидактикалық мазмұны балалардың алдына проблемалық міндет пен ситуацияны қоюда ерекшеленеді. Мұндай ойындар білімді нақты жағдайда қалыптастыра байланыс есептерін тағайындауды талап етеді.

4 Ойын - жұмбақтар. Жұмбақтың негізгі ерекшелігі логикалық астарын болуында, олар баланың есі әрекетін белсендіреді.

Жұмбақтар салыстыру, теңеу және сипаттау арқылы ұғымның қасиеттерін ажыратуға тәрбиелейді, оқушы қиялының дамуына әсер етеді. Әлі де болса ойынның адамның дамуына, қалыптасуына, тәрбиесіне байланысты функциялары анықталуда.

Қорыта келгенде, Математикалық ойын мектеп бағдарламасында қарастырылған білім мен дағдыларды нығайтуға және кеңейтуге көмектеседі. Оны сыныптан тыс сабақтарда қолдану ұсынылады. Бірақ бұл ойындарды балалар әдейі оқыту процесі ретінде қабылдамауы керек, өйткені бұл ойынның мәнін бұзады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Шмелева О. В. ойын технологиялары-математика сабақтарында білім алушылардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастырудың тиімді құралы // Мектеп педагогикасы. – 2016. – № 3. – 19–24 б.

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

ЕЛЕУКЕНОВА У. Е.
география пәнінің мұғалімі,
К. Беккожин атындағы ЖОББМ, Павлодар қ.

Қазіргі қоғам өте жылдам қарқында өмір сүруде, сондай ақ даму үрдісі де өте қарышты. Заманның талабынан қалмас үшін қай салаға болмасын, қай маман иесіне болмасын инновация қажет. Басқадан кем болмау үшін біз білімді, бай һәм күшті болуымыз керек, білімді болу үшін оқу керек, бай болу үшін кәсіп керек, ал күшті болуға бірлік керек» – деп Ахмет Байтұрсынов айтқандай қазір білімдінің заманы. [1, 92 б.]. Білім беруде инновациялық модернизация керек, бұның өндіріске, экономикаға және т.б. қатыстының бөріне ықпалы өте зор. Қоғамдық процестерді түсіну қоғамды модернизациялауға мәдениет, ғылым және білім беруді инновациялауға ықпал етеді. Білімнің көрінісі адамға қызмет қылар барлық салада және жеке тұлғалық дамудан байқалады. Қолданыстағы дәстүрлі оқу, дәстүрлі еңбек, дәстүрлі механика қоғамның сұраныстарына сәйкес келмейтін жерлерде инновация қажет. Біздің бүгінгі айтпағымыз, білім беру процесінде БІЛІМНЕН ЖЕКЕ ТҮЛҒАҒА ауыстыру туралы болмақ, яғни ол қалай жүзеге асатынының жолдарын ұсынбақпыз.

Білім алушының дәстүрлі жүйеге тән алған білім білігі қазіргі жағдайда жарамсыз болуы әбден ықтимал. Егер дәстүрлі технологияда мұғалім ғана ақпараттандыру көзіне ие болса, қазіргі уақытта білім алушының мәртебесі оқытушымен тең қарым-қатынасқа дейін артқан, себебі көптеген бәсекелестер пайда болды: бұқаралық ақпарат құралдары және басқа да ақпарат құралдары. Сондықтан ендігі жердегі міндет-жаңа білімді бірлесіп іздеу және өндіру. Қазір ұстаз бен оқушы деген бөліністен гөрі, білімді бірге іздеп, бірге жүзеге асыратын серіктес деңгейінде біріккен абзал.

Бұрынғы білім берудің өмірлік маңызы жоқ деп кесіп айтпасак та, құзыреттілік сипаттамалары мен күтпеген жағдайларда өздігінен шешім қабылдау жағынан оқушыларды тығырыққа тірегені шындық. Қазіргі білім беру жүйесінде оқытушының рөлі оқытудан гөрі кеңес беруші, бағыттаушы болып табылады. Ол жаңа білімді табу және алу жолдарын көрсетеді, ал жаңа білімді мұғалім мен оқушы бірлесіп іздеуді нысан етеді [2, 67-69 б.].

Мақаланың мақсаты-инновациялық технологиялар ұғымын нақтылау және олардың қазіргі білім беру үдерісіндегі орнын түсіну, Осы бағыттағы міндеттерді белгілеу, нақты сабағымда қолданған технология түрлерімен бөлісу.

Оқыту технологиясы термині біздің елімізде 90 жылдары пайда болды, бірақ тек қазіргі заманғы модернизацияланған қоғамда қарқынды күшіне енгендей, қазіргі уақытта инновацияларға байланысты өзектілікке ие болып отыр. Бүгінгі мақаламызда география пәнінде қолдануылуға болатын тәсілдермен бөліскіміз келеді.

География – бұл адам планетасы ретінде жерді біртұтас қамтамасыз ететін жалғыз оқу курсы. Ол жалпы мәдениетті, соның ішінде экологиялық мәдениетті қалыптастырады; барлық деңгейлерде басқару шешімдерін қабылдау үшін қажет.

Ол көптеген дереккөздерден алынған ақпаратты интеграциялауды, белгілі бір халықаралық байланыс тілін-географиялық картаны пайдалануды үйретеді.

Географиялық білім-өз елінің және жерінің құлшынысты иесін адамзаттың ортақ үйі ретінде тәрбиелеудің сенімді негізі. Дәл осы білім қазіргі әлем мен адамзаттың әртүрлілігі мен бірлігіндегі бірлігі туралы саналы түсінік береді.

Оқушылар оларды қоршаған материалдық, рухани және мәдени құндылықтарды және адамның кеңістіктегі болмысының мәнін дұрыс түсінуі үшін үлкен географиялық білімнің жинақталуы қажет. [3, 7 б.].

Жаңа педагогикалық технологияларды қолдана отырып, оқу процесін ұйымдастыруда оқушыларды оқытудың заманауи құралдары да маңызды рөл атқарады.

Оқытудың негізгі құралы әлі күнге дейін атласпен оқулық болып табылатыны жасырын емес. Дегенмен, тиімді оқыту оқу-әдістемелік кешен деп аталатын бірқатар және басқа оқу құралдарын (бағдарламалар, әдістемелік ұсыныстар, оқушыларға арналған жұмыс дәптерлері) пайдалануды қамтиды. Бірақ ОӘЖ-тен басқа оқытудың басқа құралдары да қолданылады: аудиовизуалды және экрандық-дыбыстық, сондай-ақ әртүрлі интерактивті оқыту құралдары (мультимедиялық энциклопедиялар мен нұсқаулықтар, бейімделген бағдарламалық-әдістемелік кешендер және оларға жақын электрондық оқулықтар, тест-бағдарламалар).

Кез-келген жаңа технологияны игере отырып, мұғалімнің жаңа педагогикалық ойлауы басталады: әдістемелік тілдің анықтығы,

құрылымы, айқындылығы, Әдістемеле негізделген норманың пайда болуы.

Сабақтарда педагогикалық технологияларды қолдана отырып, мен географияны оқыту процесін жаңа тұрғыдан қарастырып, жақсы нәтижелерге қол жеткізуге болатындығына көз жеткіздім.

Зерттеуді оқыту технологиялары.

Оқушыларды зерттеу қызметінің негіздеріне оқыту.

Проблемалық оқыту технологиясы.

Проблемаларды шешу жолдарын үйрету, проблемалық жағдайды шешуді өз бетінше таңдау үшін жағдай жасау, өзін-өзі жүзеге асыру үшін жағдай жасау.

Проблемалық оқыту, ең алдымен, студенттерді мұғалім олар үшін жаңа мәселелердің дәлелді шешімін табу процесіне жүйелі түрде қосумен сипатталатыны белгілі. Проблемалық оқытудың қажетті шарты-проблемалық жағдайды құру. Ең алдымен курстың проблемалық тапсырмалар жүйесінің міндетін қойдым. Бірақ содан кейін мен оқу проблемаларының жүйесін құрудың әртүрлі тәсілдері бар екенін түсіндім (мысалы, дидактикалық мақсаттарға байланысты-жаңа материалды зерттеу, тексеру, білім мен дағдыларды бекіту; қолданылатын логикалық операциялар және т. б.) [4, 61-б.].

Маған негіз ретінде қабылдау ең қолайлы болып көрінеді, біріншіден, оқушыларға осы ғылымның проблемаларын, екіншіден, осы ғылым қолданатын зерттеу әдістерін қолдану. Жүйені құрудың бұл тәсілі маған географияны зерттеудің мазмұнын, проблемаларын және әдістерін оқытуда толық көрсетуге мүмкіндік береді. Мысалы, физикалық география бойынша тапсырмалар:

Бұл тапсырмаларды қою экономиканың аумақтық құрылымы және оны анықтайтын факторлар, өндіргіш күштердің дамуы мен орналасуына сыртқы және ішкі факторлардың әсері, сондай-ақ зерттеудің салыстырмалы, картографиялық және статистикалық әдістерін қолдану сияқты ғылыми мәселелерге негізделген.

Оқушылар ғылыми зерттеудің әртүрлі кезеңдерінен өтеді: нақты мәліметтерді жинау (карталар, мәтін, статистикалық мәліметтер негізінде), жиналған деректерді жүйелеу (оларды сипаттау, картаға түсіру, кестелерді жіктеу және т.б. арқылы), талдау, жалпылау және қорытынды жасау.

Ұжымдық шығармашылық істерді жүргізу технологиялары.

Оқушылардың шығармашылықта, зерттеу қызметінде, ұжымда өзін-өзі тану үшін жағдай жасау, оқушылардың ұйымдастырушылық қабілеттерін қалыптастыру.

Ақпараттық технологиялар.

Әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеуге, өзін-өзі тәрбиелеуге дайын болуға үйрету.

Қашықтықтан оқыту.

Интернеттің желілік технологияларын пайдалану.

Жоба әдісі.

Нақты білімді интеграциялауға емес, оларды қолдануға және жаңа білім алуға бағытталған педагогикалық технология.

Мұндай модельдердің ішіндегі ең маңыздысы - жобалық қызмет. География сабақтарында жобалық қызметті қолданудың кең мүмкіндіктері бар.

1. Сабақтағы шағын жобалар. Жұмыстың бұл түрі өте жиі қолданылады. Тоғызыншы сыныпта өнеркәсіптің түрлі салаларын зерделеу кезінде балалар түрлі кәсіпорындардың жобаларын, пайдалы қазбалар кен орындарын игеру жобаларын жасайды. Мұндай тапсырмалар балаларға экономика салаларын зерттеудің барлық кезеңіне беріледі. Тақырыпты оқудың соңында балалар Кез-келген өнеркәсіптік кәсіпорынның жобасын ұсынуы керек және осы тақырыпты зерттеу барысында алған білімдері негізінде өз әзірлемелерін негіздеуі керек.

2. Жобалар ұзақ мерзімді болуы мүмкін. Мысалы, 6-сыныпта балалар жыл бойы гипотетикалық материктің үлгісін жасайды.

Олар оған тақырыптық карталардың барлық түрлерін салады, оған жаңа елдер мен қалалар ойлап табады, ашылу және зерттеу тарихын жазады.

Мұндай жобамен жұмыс оқу жылы бойы жүргізілуде. Бірінші кезеңде балалар болашақ материктің картадағы орнын анықтайды. Оның географиялық орналасуы анықталады, «географиялық координаттар» тақырыбын зерттеу кезінде материктің экстремалды нүктелерінің координаттары анықталады, материк қай параллельдер мен меридиандар арасында орналасады, бұл материктің қандай мұхиттармен жуылатындығы, басқа континенттермен көршілес екендігі анықталады. Осылайша, жаңа континент әлем картасында «тіркеуді» алады.

Әрі қарай, әр жаңа тақырыпты зерттеу барысында континентте әртүрлі географиялық нысандар пайда болады.

«Литосфера» тақырыбын зерттеу барысында балалар материктің физикалық картасын салады. Жер қыртысының құрылымдық карталарына және жер сілкінісі мен вулканизм аймақтарының карталарына негізделген рельефтің негізгі формаларын белгілейді.

Атмосфера тақырыбын зерттеу кезінде, біз климаттық картаны саламыз. Өкінішке орай, 6-сыныпта балалар климаттық белдеу деген ұғымды әлі білмейді және жердің тұрақты желінің схемасымен таныс емес, бірақ олар картада материктің ең жарық, жылы жерлерін белгілеуге, жергілікті желдің кейбір түрлерін белгілеуге әбден қабілетті.

Тақырыпты зерттеу кезінде гидросфера, балалар өзен жүйелерін белгілейді, осы өзендерде тамақтанудың қандай режимі мен түрін ойластырады, үлкен көлдерді белгілейді, олардың шығу тегі туралы ойлайды.

Басқа континенттердің табиғи аймақтарына ұқсас, оқушылар өз континентінде табиғи аймақтарды орналастырады. Сонымен қатар, олар осы табиғи жағдайда қандай жануарлар мен өсімдіктер өмір сүре алатындығын ойлап табады, тірі организмдерде бейімделудің қандай әдістері бар екенін ескереді.

«Жер тұрғындары» тақырыбын зерттеу кезінде балалар «өз» материгіне мекендеушілерді орналастырады. Қалалар, елдер мен халықтар пайда болады. Бұл тақырып әдетте балалардың қиялына жол ашады. Балалар ұлттық киімдердің, тұрмыстық заттар мен дәстүрлердің ерекшеліктерін ойлап табады.

Жобаларда балалар жеке де, топта да жұмыс істейді. Топтар оқушылардың қабілеттері мен ынтасын ескере отырып тандалады. Әр топта күшті және әлсіз оқушылар болуы керек. Жұмыс әр баланың жобаға қатысуы үшін бөлінеді. Тапсырмалар әр баланың қабілеттері мен даму деңгейлерін ескере отырып тандалады. [2,77-б.].

Мультимедиялық және интерактивті технологиялар.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар.

Бүгінгі таңда АКТ-ны меңгеру мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің қажетті шарты болып табылады.

Тұлғаға бағытталған оқыту.

Мақсаты-оқушылардың танымдық белсенділігінің көрінісі үшін жағдай жасау.

Ойын технологиясы.

Оқу процесінде оқу-танымдық іс-әрекетті жандандыру үшін әртүрлі ойындар жиі қолданылады. География сабақтарында

ойындар бұрыннан қолданылған. Оларды өткізуге арналған нұсқаулықтар шығарылды, көптеген мұғалімдер оларды өздері ойлап тапты. Ойындар негізінен оқыту әдістеріне әртүрлілікті енгізу және оқу мотивациясын күшейту тәсілі ретінде қарастырылады. Содан кейін оқушылардың танымдық іс-әрекетін дамытуға белсенді ықпал ететін ойындар құрылды. Сонымен, қазіргі мектеп географиясында әр түрлі ойындардың үлкен арсеналы бар, оны жеке және ұжым болып та жүргізуге болады. Олардың көпшілігі сыныпта, сабақта өткізуге арналған.

Рөлдік ойындар қарапайым және түсінікті, сондықтан аз дайындықты қажет етеді. Шағын нұсқаулық беріледі.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 А. Байтұрсынов Шығармалар жинағы
- 2 Тұрғынбаева Б. А. Дамыта оқыту технологиялары. — Алматы, 2000.
- 3 Модернизациялық жетілдіру: дүниежүзілік тәжірибе және қазіргі Қазақстан // Республикалық ғылыми-практикалық конференция: баяндамалар және баяндамалардың тезистері-Алматы, 1995. – 171 б.
- 4 Пиаже Ж. Психология интеллекта // Избранные психологические труды. М.: Международная педагогическая академия, 1994. С. 51–226.

ҚАЗІРГІ ЗАМАНДАҒЫ ИННОВАЦИЈАЛЫҚ ӘДІСТЕРДІҢ МӘНІ

ЕЛЬМУРАТОВА Б. Ж.

т.ғ.к., қауымдастырылған профессор, Торайғыров университеті, Павлодар к. АУБАКИРОВ М. Н.

магистр, оқытушы, Торайғыров университеті Жоғары колледжі, Павлодар к. КУЛУМБАЕВА М. Ж.

магистр, аға оқытушы, Торайғыров университеті, Павлодар к.

Экономиканың жай-күйіне, адамдардың өмір сүру деңгейіне, ұлттық қауіпсіздікке, қоғамның зияткерлік әлеуетіне айтарлықтай әсер ететін қоғам өмірінің барлық салаларын ақпараттандырудың қарқынды дамып келе жатқан процесі білім беруді ұйымдастыру мен сапасын жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік береді.

Қазіргі заманғы озық технологияларды білім беру тәжірибесінде тиімді қолдану, ең алдымен, оларды терең, жан-жақты оқып-үйренуді талап етеді. Болашақ мамандар педагогика теориясы мен практикасындағы қазіргі заманғы педагогикалық технологиялардың түрлерін біліп, оларды оқу-тәрбие үдерісінде шығармашылықпен қолдануға тырысуы тиіс.

Білім беру саласы қызметкерлерінің алдына қойылып отырған міндеттердің бірі – оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды меңгеру. Қазіргі таңда оқытушылар инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып сабақтың сапалы ірі қызықты өтуіне ықпалын тигізуде. «Инновация» ұғымын қарастырсақ, ғалымдардың көбі оған әртүрлі анықтамалар берген. Мысалы, Э. Роджерс инновацияны былайша түсіндіреді: «Инновация - нақтылы бір адамға жаңа болып табылатын идея». Майлс: «Инновация – арнайы жаңа өзгеріс. Біз одан жүйелі міндеттеріміздің жүзеге асуын, шешімдерін күтеміз» - дейді. Ендеше «инновация» ұғымы – педагогикалық сөздік қорнына ежелден енген термин. Ол кейбір ғалымдардың еңбектерінде «жаңа», «жаңалық енгізу», деп көрсетілсе, кейбіреулер оны «өзгеріс» деген терминмен анықтайды. «Инновация» деген сөз – латынның «novis» жаңалық және «ip» енгізу деген сөзінен шыққан, ал оның қазақша аудармасы «жаңару, жаңалық, өзгеру» деген мағынаны білдіреді [1, 19-20 б.].

Сонымен бірге барлық зерттеушілер инновацияны инновациялық стихиялы ізденіс ретінде қарастырмау керек деген пікірге келеді, себебі инновация - мақсатты бағытталған, саналы өзгеріс.

Қазіргі кезеңде де инновациялық өзгерістер әртүрлі бағыттарда жүруде, мысалы білім берудің жаңа мазмұнын қалыптастыру; оқытудың жаңа технологияларын өңдеу мен жүзеге асыруда; жаңа бағдарламаны меңгерудің әдістері мен тәсілдерін қолдану; мұғалім мен оқушының ойлау қабілетінде, өзара қарым-қатынастарында өзгеріс, білім беру мекемелерінде шығармашылық инновациялық ұжымды жасау және дамыту. Бұл үдерістердің барлық қарама-қайшылықтарында, кемшіліктерінде олар жағымды сипат береді. Осы инновация әлеуметтік институт ретінде білім беруге тән керітартпалықты жоюға мүмкіндік береді, әлеуметтік тапсырыс, мемлекеттің, тұлғаның қажеттілігінің өзгерісіне жедел және икемді жауап беру механизмін құру жағдайларын қамтамасыз етеді, бұл

бүгінде отандық білім беруді дамытудың өзекті міндеттері ретінде қарастырылады.

Инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдануда оқытушы сабақты дайын күйінде бағалайды, әрбір білім алушының өзі ізденіп, ғылыми негіздерін өз бетінше игеріп, ғылыми зерттеуді көздейді, ал оқытушының негізгі міндетіне білім алушының іс-әрекетін бақылау жатады [2, 25 б.].

«Тарих ғылымындағы инновациялық әдістер» пәнін оқу кезінде Тар-301 тобының студенттері теориялық білімдерін тәжірибемен, болашақ кәсіби қызметпен тығыз байланыстырды, бұл болашақ тарихшы маманының қалыптасу процесінің негізін құрайды. Олар инновациялық әдістер мен педагогикалық технологияларды зерттеді. Соңғы сабақта олар жоба технологиясы тақырыбынан өтті. Оқытушы, қауымд. профессор Б. Ж. Елмұратова педагогика ғылымдарының докторы, профессор Е. Ө. Жұматаевамен кездесу ұйымдастырды. Профессор Жұматаева Е. Ө. жоғары педагогикалық деңгейде осы технологияның мәнін түсіндірді [3], студенттерге ғылыми-зерттеу жұмысына түрткі болды. Сонымен, студенттердің жобалық қызметін ұйымдастыруда инновациялық технологияларды қолдану студенттердің өзін-өзі даярлау өнімділігін арттыруға; жұмысты дараландыруға; оқуға деген ынтаны арттыруға; білім беру процесінің икемділігін қамтамасыз етуге; студенттерді зерттеу қызметіне тарту мүмкіндігіне ықпал етеді.

Білім беру жүйесіне электрондық оқулықтар мен күнделіктер, on-line-оқыту практикасы, толықтырылған шындық, интерактивті такталар және т.б. енгізу оқытуды сапалы жаңа деңгейде жүзеге асыруға мүмкіндік береді және қысқа мерзімде оқуда жоғары нәтижелерге қол жеткізу мүмкін. Ақпараттық технологиялар коммуникациямен тығыз байланыста білім беру үдерісін жаңғыртуға және іске асыруға мүмкіндік береді.

Жаңа инновациялық оқыту технологиясы кәсіптік қызметтің ерекше түрі болып табылады. Инновациялық оқыту технологиясын меңгеру үшін педагогикалық аса зор тәжірибені жұмылдыру қажет. Бұл - өз қызметіне шығармашылықпен қарайтын, жеке басының белгілі іскерлік қасиеті бар адамдық қажеттілігін жұмыс. Шындығында да әрбір педагог жаңа инновациялық технологияны меңгеру барысында өзін-өзі дамытады және өзін-өзі қалыптастырады. Инновациялық технологиялар - ол білім саласындағы қолданатын жаңа ақпараттық технологиялар, ғылым жетістіктеріне негізделген әдістер [4, 30 б.].

Қазіргі педагогика студенттердің шығармашылығын үнемі дамытуға көмектесетін әртүрлі педагогикалық технологиялардың жеткілікті мөлшерін ұсынады [5].

Оқытуға ақпараттық технологияларды енгізу процесі қарапайым емес және түбегейлі түсінуді қажет етеді. Білім беру процесін табысты ақпараттандырудың қажетті игеруі басқару процесінде де, оқу-тәрбие процесінде де ақпараттық технологияларды енгізудің бірыңғай саясаты мен стратегиясын әзірлеу болып табылады.

Және сонымен қатар, осыған байланысты оқытушыларды оқыту өзекті болып табылады, оның мақсаты олардың дайындығын арттыру болады, ал оқытудың ақпараттық - компьютерлік технологияларын оқытушының кәсіби және жеке сапасы ретінде қолдануға дайындығын қарастыру қажет. Мысалы, Торайғыров университетінің оқытушылары 2023 жылғы қантар айында ЖББ пәндер циклі бойынша әдістемелік семинар өтті. BTS EDUCATION сарапшысы, педагогика ғылымдарының кандидаты Скиба Марина Александровна жаңа, қажетті, ауқымды мәліметтермен таныстырды. Білім беру бағдарламалардың сипаттамасын әзірлеу (БББ дайындаушыларға аса қажет!), оқытудың нәтижесін қалыптастыру кезінде өзін-өзі бақылау, құзыреттер мен оқу нәтижелері арасындағы байланыс, және шет елдерінің көптеген мысалдарын келтірді. Оқытушылар өздерінің әр пәні бойынша оқыту нәтижелерін тұжырымдады, үйренді, ұсынды және көп қажет нәрсе алды.

Сурет 1 – (Фотода, сарапшы Скиба М. А. және семинарға қатысқан Торайғыров университетінің «Қазақстан тарихы» кафедрасының профессорлық оқытушылар құрамы – Турлыбекова А. М., Жусупов Е. К., Кулумбаева М. Ж., Ельмуратова Б. Ж., Каскабасова А. А., Рахимов М. И., Шабамбаева А. Г.)

Қорыта келетін болсақ, кәсіптік білім берудің негізгі міндеті – өзін-өзі дамытуға, өзін-өзі тәрбиелеуге, инновациялық қызметке қабілетті маманның шығармашылық тұлғасын қалыптастыру болып табылады. Ал педагог-оқытушы осы үдерісте, әрине маңызды рөлін атқарады. Педагог тәжірибе мен білімді жинақтау арқылы кәсіби құзыретті болып шығады, яғни, ол теориялық білімнің қазіргі қоры мен өмірдің қазіргі талаптары арасындағы туындаған қайшылықтарды шеше алады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Ф. Б. Бөрібекова, Н. Ж. Жанатбекова Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар: Оқулық. – Алматы: 2014. – 360 бет Сонда.
- 2 Жұматаева Е., Қадысова Р. Ж. Қазақстан Республикасындағы білім жүйесін басқаруда білімдену инновациялық технологияларын жүзеге асыру. – Павлодар, ҒӨФ «ЭКО», 2008. 308 б.
- 3 Ф. Б. Бөрібекова, Н. Ж. Жанатбекова Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар : Оқулық. – Алматы : 2014. – 360 б.

4 Теория и практика образовательной технологии/науч.рук. В. В. Гусев. – М. : НИИ школьных технологий, 2004.

АЗАМАТТЫҚ БІРЕГЕЙЛІКТЕГІ ПАТРИОТИЗМ

КАППАСОВА Г. М.

PhD, кауымд. профессор (доцент), Торайғыров университеті, Павлодар қ.
ЕРГАЗЫ М.
магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Азаматтық тұлғаны қалыптастырудағы патриоттық тәрбиенің рөлі, азаматтық мәселесін қарастыру отансүйгіштік мәселесін қарастырумен тығыз байланысты. Туған жерге деген сүйіспеншілікті білдіретін сөздер ел мен халықтың тағдыры үшін ерік-жігер мен жауапкершілікке сүйенетін іс-әрекетке ұласуы керек. Патриотизм азаматтық бірегейлікті қалыптастырудың негізгі факторларының бірі болып табылады, ол «азаматтықтың» көрінісі ретінде әрекет етеді және Отан игілігіне бағытталған қызметте көрінеді.

Құрылымдық жағынан патриотизм өзара байланысты, өзара тәуелді және диалектикалық біріккен үш құрамдас бөліктен тұрады. Жаңа Қазақстан азаматының қалыпты өзіндік санасы үш принциптің бірлігі ретінде анықталады. Азаматтың өзіне өлім қаупі төніп тұрса да, өз Отанының бостандығы мен ұлттық мүдделерін қорғауға бағытталған іс-әрекеттерге дайын болуы және патриоттық сана-сезімі көрінеді.

Патриотизм қазіргі Қазақстан қоғамын біріктірудің іргелі сәті болып табылады, ал көпмәдениетті қоғам жағдайында ол сол қоғамның мәдени ерекшелігін сақтауға ықпал етеді. Патриотизмді қалыптастыру жеке тұлғаның өз халқының рухани өмірімен қосылуы арқылы жүзеге асырылады және рухани шығармашылық өзін-өзі анықтау арқылы көрінеді. Мұндағы басты мәселе – бүкіл халық үшін жалпыадамзаттық құндылық бола отырып, әрбір адамның бойында ерекшелігі мен көрінетін Отанға деген қарым-қатынас тәжірибесі мен санасы.

Патриотизмді әлеуметтік-мәдени құндылық ретінде қарастырсақ, оның қоғамды біріктіре алатын жүйе құраушы күш, тұлғаны қалыптастыру күші ретінде әрекет ететінін көреміз. Патриоттық сананы қалыптастырудың маңызды шарттарының бірі – ұлттық мүддені жеке басының мүддесіне байланысты сезіну. Барлық

санаттағы азаматтарды отансүйгіштікке тәрбиелеуде және олардың патриоттық санасын қалыптастыруда жүйелі көзқарас қажет.

Отанға деген сүйіспеншілік өскелең ұрпақпен тынымсыз еңбек ету арқылы жүзеге асып, нақты істермен, іс-әрекеттермен дәлелденеді. Соңғы жылдары патриоттық бағыттағы іс-шаралар мен ұйымдарға қызығушылық танытатын жастардың көбею үрдісі байқалады. Республикалық және аймақтық деңгейде жастарды патриоттыққа тәрбиелеу саласында толыққанды нормативтік-құқықтық база құрылды.

Қазіргі уақытта азаматтық тұлғаны қалыптастырудағы патриоттық тәрбиенің мәселелері мен рөліне көп көңіл бөлінуде. Бұл проблема жаһандық геосаяси аренадағы жағдайдың шиеленісуіне байланысты өзекті болып отыр.

Азаматтық мәселесі отансүйгіштікпен, туған жерге деген сүйіспеншілікпен, яғни қасиетті мағынаға ие ұғымдармен тығыз байланысты. Сонымен бірге, бұл қасиетті ұғымдар ел мен халық тағдыры үшін ерік-жігермен, жауапкершілікпен қуатталған іс-әрекеттерге ұласуы керек.

Қазіргі таңда елімізде жастарды азаматтық-патриоттық және адамгершілікке тәрбиелеу жұмыстарын ұйымдастыру, патриоттық тәрбие берудің әдістері мен құралдары, сонымен бірге осыдан туындайтын қиындықтар жөнінде жұмыстар жүргізілуде. Қазақстан Республикасының Ғылым академиясының корреспондент-мүшелері және солардың негізінде авторлар қоғамды топтастырудағы жаңа болмысын қалыптастыруда «патриотизм» феноменінің мәні мен рөлін анықтайды. Сонымен қатар, зерттелетін социологиялық әдебиеттер патриотизм табиғатының кеңейтілген түрін ұсынады. Патриотизм – Отанға деген сүйіспеншілік, оның өткені мен бүгінгіне мақтаныш, өз мүддесін ел мүддесіне бағындыруға дайын болу, мүддені қорғауға ұмтылу болып табылатын адамгершілік-саяси ұстаным, әлеуметтік сезім ретінде анықталады.

Патриотизм елімізде қоғамды біріктірудің іргелі сәті болып табылады және көпмәдениетті қоғамда бұл қоғамның мәдени ерекшелігін сақтауға ықпал етеді.

Патриотизмді қалыптастыруда адамның Отанға деген көзқарасын қалай түсініп, қалай сезінуі негізгі мәселе болып табылады. Бұл құндылық әмбебап болып табылады, бірақ әрбір жеке тұлға үшін және оның нақты көріністері әртүрлі болуы мүмкін.

Ұлттық мүдденің мәнін өз мүддесімен байланыстыра түсіну – азаматтың патриоттық санасын қалыптастырудың маңызды

шарттарының бірі. Патриоттық сананы қалыптастырып, патриоттық тәрбие беруде жүйелі тәсілді қолданса ғана нәтижеге қол жеткізуге болады.

Өз тарихын, өткен ұрпақтың дәстүрін қастерлеу, олардың жетістіктері мен ерліктерін құрметтеу негізінде ғана адамгершілік жағынан дені сау жастарды тәрбиелеуге болады. Ұлттық намыс, ұлттық мақтаныш сезімін оятпайынша, халықты биік істерге баулу мүмкін емес.

Патриоттық тәрбие жүйесі – өзіндік мақсаттары мен міндеттері бар көп деңгейлі құрылым. Алға қойылған міндеттерді шешуді республикалық, аймақтық және муниципалдық деңгейлерде мемлекеттік органдар да, қоғамдық бірлестіктер мен бұқаралық ақпарат құралдары да жүзеге асырады. Дегенмен, ол қоғамның әртүрлі салаларында болып жатқан және заманауи жағдайларға сәйкес келетін өзгерістерге байланысты жетілдіруді және үнемі жаңаруды талап етеді. Бұл істі ең алдымен өзіңізден және жақын адамдарыңыздан, белсенді азаматтық ұстанымды қалыптастырып, мемлекеттік құрылымдар, қоғамдық қозғалыстар мен ұйымдар жүргізіп жатқан жаппай патриоттық жұмыстарға белсене атсалысудан бастау қажет.

Өскелең ұрпаққа сапалы білім, саналы тәрбие беру ешқашан өзектілігін жойған емес. Қазір де солай. Ата-бабаларымыз жастардың бойына еліне, жеріне деген сүйіспеншілікті оятып, ұлттық салт-дәстүрді бойына сіңіруге ұмтылған. Бұл рухани тартымдылық бүгінге жетті. Жаңа ғасыр тоғысында 30 жылдық тарихында тұғыры биік қазақ елі ұлтжандылардың мекеніне, өзгелерге үлгі, біз үшін игілікке айналды.

Біздің заманымызда жаһандану ұғымы технологиялар мен ғылыми-техникалық жетістіктер ғана емес, сондай-ақ, елдің абыройын асқақтату, халықтың талап-тілектерін қанағаттандыру, орындау жолында патриоттық сезімі жоғары адамдардың бәсекесі.

Отансүйгіштікке тәрбиелеу – мемлекеттік ой, қоғамның әлеуметтік міндеті. Патриотизм ақыл-ойы түрге тұлғалы жоғары әлеуметтік көздейді белсенді. Өйткені оның жұмысында табысқа жету үшін қоғам өркендеп, сұраныс артады, талғамы жоғары адамдарға қызмет көрсетуде үлкен серпіліс болуы керек.

Ғылымда патриотизм қалыптасуы мен бағытына қарай ақпараттық, этникалық және төл патриотизм болып жіктеледі. Бұл патриотизмнің күрделі әлеуметтік-мәдени құбылысы, идеялардың, сезімдердің, әрекеттердің заңдылығы ретінде

байқалады. Еліміз мемлекет құраушы ұлт ретінде қазақ халқының этникалық патриотизм кезеңінен өтті. Бұл ретте Мемлекет басшысы қазақстандық патриотизмнің басты көрінісі және онымен тығыз байланысты мәселе мемлекеттік тіл мәселесі екенін атап өтті. Сондықтан қазақстандық патриотизм барша қазақстандықтарды тамаша болашаққа сендіріп, жасампаз енбекке шақырып, береке-бірлікті, бірлік пен ынтымақты орнықтыруы тиіс. Қазақстандық патриотизм – экономиканың негізі, саясаттағы табыстарымыздың нәтижесі. Патриотизм сезімі қоғамның бірлігі мен ынтымағын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Қазақстан халқын біріктіруші факторлар ретінде азаматтық сәйкестіктің болуы, көпшіліктің Қазақстанды болашақта – көпұлтты ел деп тануы, сондай-ақ байлық пен өркендеу, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес, заңдылық пен тәртіпті сақтау және басқа да басымдықтар сияқты біріктіруші құндылық бағдарлар саналады.

Бүгінде алпауыт елдің дүниетанымдық менталитетінің байлығы, беделі биік ел ретінде көрініс табуда. Осындай жетістікке халқымызды жасампаздыққа жұмылдырып, еліміздің тарихындағы жаңа орнын айқындаған Елбасының еңбегінің арқасында жеттік деуге нық сеніммен айта аламыз.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Иманбаева С. Ұлттық патриотизм негіздері. Оқу құралы / Алматы, 2008.
- 2 Жастарды патриотизмге тәрбиелеу – мұғалімнің басты міндеті // Қазақстан орта мектебі – № 9. – 2005. 7–9 б.
- 3 Патриоттық тәрбие берудің әдіснамалық негіздері // Бастауыш мектеп. – 2005.
- 4 Қазақстандық патриотизмнің негізгі тірегі // Қазақстан мектебі.-2005.
- 5 Назарбаев Н. Ә. Қазақстанның болашағы – қоғамның идеялық бірлігінде. – Алматы : Қазақстан, 1993.

НАБОР УСПЕШНЫХ ИНСТРУМЕНТОВ ПРИ ПОДГОТОВКЕ К ОЛИМПИАДАМ РАЗЛИЧНОГО УРОВНЯ (ОБОБЩЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОПЫТА)

ЕРЖАНИНА Н. В.

педагог-мастер, учитель математики, Школа-лицей № 8
для одаренных детей, г. Павлодар

Ежегодно проводятся предметные олимпиады школьников разного уровня, различного формата. Одна из целей проведения предметных олимпиад – это развитие творческих способностей учащихся, развитие интереса к знаниям, выявление и мотивация способных и одаренных детей. Участник олимпиады по математике должен уметь решать задачи. И возникает вопрос «Как научиться решать задачи?». Ответ прост: надо решать задачи. Снова и снова, пробовать, разочаровываться, изучать способы решения, снова решать, получать удовольствие от процесса поиска решения.

Вы решили подготовить одного или нескольких учеников для участия в олимпиаде по математике. С чего начать свою работу? Сформулируем основные вопросы, которые может задать себе начинающий тренер: каким должен быть формат занятий (как организовать работу), чем наполнить эти занятия (какое будет содержание, где взять контент) и какой будет локация участия (где, в каких олимпиадах можно и полезно участвовать)?

Привлекать учащихся к олимпиадной подготовке необходимо уже в 5 классе. Ранняя подготовка позволяет развить интерес к предмету. В этом возрасте учащиеся охотно работают в группах, с желанием демонстрируют свои решения задач, не стесняются формулировать гипотезы. Решение нестандартных задач развивает мышление, занятия в паре или группе учат командной работе, учат внимательно слушать своего оппонента, формулировать уточняющие вопросы. Организовать решения нестандартных задач можно во время урока. Так в начале урока можно провести устный счет, дать интересную задачу в качестве домашнего задания или в качестве длительного задания на неделю. Проверку решения можно осуществить разными способами: оформить на доске, оформить презентацию, отправить в общий чат фотографию решения. После другим ученикам предложить проверить решение, проверить решение на непротиворечивость или дать возможность предложить другой способ решения. Формат занятий каждый учитель может выбрать по своему усмотрению, всё зависит от условий и

возможностей, будут ли это индивидуальные консультации, или работа в малых группах. Полезно создавать разновозрастные группы, когда учащиеся 6-7-го класса объясняют решение задачи ученику пятого класса. В 5-7 классе математические тренировочные игры помогут разнообразить трудоемкий процесс обучения решению олимпиадных задач. Тренировочные игры и турниры способствуют формированию волевых качеств, позволяют ученику понять какого уровня он достиг в своем обучении. В 7-м классе после объяснения темы можно предлагать для разбора задания с готовыми решениями. С седьмого класса подготовка к олимпиаде всё больше и чаще носит индивидуальный характер. Во время занятий необходимо давать время на обдумывание и решение задачи, потом обсуждать вместе с группой. Если ученик оказался в затруднительной ситуации, формулируем наводящие вопросы, или предлагаем подумать над другой задачей или предлагаем показать решение на доске. В ходе совместного обсуждения всегда появляются идеи для решения. Необходимо, чтобы ученики вели записи решений задач. Начиная с пятого класса, надо давать возможность учащимся принимать участие в олимпиадах различного уровня. Олимпиады могут разного формата: устные, письменные, в виде тестов. И, чем выше будет уровень олимпиады, тем полезнее будет опыт участия. Победы на определенных этапах приводят к повышению результативности занятий учащихся математикой. Сам опыт участия в олимпиаде бесценен.

Что использовать при подготовке к занятиям? Задачи, которые есть непосредственно в учебниках математики для пятого и шестого класса: задачи в синей рамке, задачи со звездочкой, задачи на смекалку [1, с.2, с.34].

Определить темы для занятий, составить план занятий помогут печатные издания серия книг «Школьные математические кружки» авторов А.Д. Блинков, А.И. Сгибнев [2], [3], серия пособий А.В. Фаркова Школьные олимпиады [4].

Заочные математические школы СУНЦ МГУ, СУНЦ НГУ позволят расширить список тем для изучения. Как проходит обучение в заочной физико-математической школе специализированного учебно-научного центра НГУ? Обучение в школе ведется круглогодично, обучение можно начать в любое время. Поступать можно в любой из классов. Приём на математическое отделение ведется с 5 по 11 класс. Заочная школа СУНЦ НГУ сотрудничает с учителями образовательных школ, включенных в систему

«Коллективный ученик». В рамках данной системы учитель общеобразовательной школы организует факультативные группы школьников для специализированного изучения математики.

В течение учебного года учителя – руководители групп получают методические материалы Заочной школы СУНЦ НГУ, задания по темам программы, решения заданий. Руководитель (учитель) группы сам определяет временные рамки прохождения каждой темы. В конце четверти учитель отправляет табель с оценками учащихся в заочную школу. В конце учебного года заочная школа присылает сводный табель с результатами обучения учителю.

Если вы хотите расширить свои возможности, рассмотреть больше тем с заинтересованными учениками, зайдите на сайт Малый Мехмат МГУ [5]. Здесь можно найти архив занятий кружков малого мехмата с пятого по одиннадцатый класс. В рубрике «Малый мехмат школе» есть возможность скачать пособия для занятий с учащимися, которые содержат раздаточный материал и пособия для учителей с решениями.

В списке необходимых для подготовки к олимпиадам тем на первом месте Теория делимости. Вопросы делимости изучаются в школьном курсе математики, данная тема способствует приобретению и развитию практических умений и навыков. Теория делимости является базой для изучения операций с обыкновенными и десятичными дробями. Список тем, порядок их изучения, теоретический материал и задания для решения представлены в Разделе 6*. Дополнительные материалы учебника Алгебры 8 класс автор А.Н. Шыныбеков [6]. Развитие теории делимости рассматривается в теме Арифметика остатков. Материал и задания по этой теме можно найти в учебнике автора Л. Г. Петерсон Математика 7 класс часть 1 [7].

Подготовка к олимпиаде и участие в ней учат рассматривать задачи с разных сторон, подбирать разные способы решения, развивают уверенность в себе. Любой участник олимпиады желает добиться лучших результатов. Достичь поставленных целей помогут упорство и трудолюбие. Кропотливое изучение теоретического материала, способов решений задач, разбор задний олимпиад прошлых лет, чтение книг по логике, создадут необходимую теоретическую базу. На сайте «Олимпиады по математике, физике, информатике, задачи, решения» [8] много полезного материала. Данный сайт посвящен математическим олимпиадам, проводимым в Казахстане и за его пределами. На сайте есть ссылки на олимпиады

городского (г. Алматы), республиканского и международного уровня по математике. На главной странице есть информация о сроках, условиях и площадках проведения ближайших по времени олимпиад. В разделе Олимпиады можно найти архив заданий комментариями и решениями всех этапов Республиканской предметной олимпиады школьников с 1998 по 2021 год. В разделе Книги представлена «Олимпиадная литература»: сборники заданий олимпиад различного уровня от областного до Республиканского этапов, книги по логике, комбинаторике, теории чисел.

Для лучшей организации занятий с учащимися полезно пройти курсы для учителей-тренеров. Это необходимо чтобы понять, как развивать предметные навыки при подготовке к олимпиаде; как формировать мотивацию к изучению разделов олимпиадной математики; какие психологические аспекты учитывать при подготовке учащихся. В большинстве случаев очные или заочные школы олимпиадной подготовки нацелены на детскую аудиторию. Учителю приходится довольствоваться самостоятельным изучением литературы. Помощь в самообучении окажет онлайн школа Фоксфорд, которая предлагает специализированные курсы по олимпиадной подготовке учащихся.

Где же школьник, интересующийся математикой, может проявить себя? Впитать соревновательный дух, почувствовать вкус успеха? Для учащихся среднего звена в школе-лицее № 8 г. Павлодара проводятся две значимые олимпиады: олимпиада имени основателя и первого директора лицея Виталия Петровича Никитенко и олимпиада имени Давида Григорьевича Ганелина, учителя математика воспитавшего многих победителей олимпиад.

Олимпиада им. В.П. Никитенко – командная олимпиада по математике для учащихся 4-6 (5-6 классов) проводится для учащихся Павлодарской области по формату республиканской олимпиады Бастау для младших школьников.

Олимпиада имени Д. Г. Ганелина – устная математическая олимпиада для учащихся 5–6 класса школы-лицея № 8 по формату юниорской олимпиады школьников.

Олимпиады областного и республиканского уровня:

Республиканская олимпиада для учащихся 5-6 классов по общеобразовательным предметам;

Республиканская олимпиада для учащихся 7-8 классов по общеобразовательным предметам;

Интеллектуальная олимпиада «Ақбота» для общеобразовательных школ;

Олимпиада им. Ш. С. Смагулова для учащихся 6 -7 классов;

Олимпиада им. Л.Эйлера для учащихся 7 - 8 классов;

Олимпиада им. Г.П. Кукина для учащихся 5-11 классов (г. Омск РФ).

В большинстве своем указанные олимпиады носят массовый характер, позволяют охватить большое число участников, способствуют пропаганде математики, создают условия для поддержки школьников.

Данный набор методических инструментов способствует развитию интереса к дополнительному изучению предмета, позволяет успешно готовиться учащимся к олимпиадам. Результат работы – призовые места учащихся на олимпиадах:

Областной этап республиканской предметной олимпиады для учащихся 5-6 классов (1 место, 2020 год),

Областной этап республиканской предметной олимпиады для учащихся 5-6 классов (1 место, 2021 год),

XII президентская олимпиада (1 место, 2019 год),

XII президентская олимпиада (3 место, 2019 год),

XIV президентская олимпиада (3 место, 2021 год),

Республиканская олимпиада школьников среди 5-6 классов (3 место, 2021 год), IX Региональный турнир юных математиков (3 место, апрель 2022 год),

X олимпиада им. К. Сагпаева (Почетная грамота, 2022 года),

Областной этап республиканской олимпиады по математике им. Ш.С. Смагулова (2 место, 2022 год) – 2 ученика,

Областной этап республиканской олимпиады по математике им. Ш.С. Смагулова (3 место, 2022 год) – 3 ученика,

V республиканская олимпиада по математике им. Ш.С. Смагулова (Почетная грамота, 2022 год).

ЛИТЕРАТУРА

1 Алдамуратова Т. А. и др. Математика, Учебник для 6 класса общеобразоват. шк. В 2 частях/ Т.А. Алдамуратова, К.С. Байшоланова, Е. С. Байшоланов. – Алматы: Атамұра, 2018. – 224 стр. Ч. 2

2 Блинков А. Д. Классические средние в арифметике и геометрии. – 4-е изд., стереоти. – М. : МЦНМО, 2019, -168 с.: ил.

3 Сгибнев А. И. Делимость и простые числа. – 5-е изд., испр. – М.: МНЦПО, 2018. 120 с.: ил.

4 Фарков А.В. Математические кружки в школе, 5–8 классы / А. В. Фарков. –3-е изд. М.: Айрис-пресс, 2007. – 144 с. – (Школьные олимпиады).

5 <http://mmmf.msu.ru/> Малый мехмат МГУ. Официальный сайт

6 Шыныбеков А. Н. и др. Алгебра: Учебник для 8 кл. общеобразоват. шк./ А. Н. Шыныбеков, Д. А. Шыныбеков, Р. Н. Жумабаев – Алматы: Атамұра, 2018. – 208с.

7 Петерсон Л. Г., Абраров Д. Л., Чуткова Е. В. Математика. Алгебра. Функции. Анализ данных. Учебник для 7 класса. Часть 1 / Л. Г. Петерсон, Д. Л. Абраров, Е. В. Чуткова. – М. : Издательство «Ювента», 2011. – 136 с.: ил.

8 <http://matol.kz/> Казахстан на предметных олимпиадах

ДІН ЖӘНЕ ДӘСТҮР САБАҚТАСТЫҒЫ – ЛАҢКЕСТІККЕ ҚАРСЫ ТҰРУ ЖОЛЫ

КАППАСОВА Г. М.

PhD, кауымд. профессор (доцент), Торайғыров университеті, Павлодар қ.

ЖАНАДИЛОВА А. Д.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Дін мен қоғам бір – бірінен ажырамайтын феномендер. Дін қоғамдық құбылыс, ал қоғам мемлекеттің субстанциясы. Дін адам мен шексіз болмы арасындағы байланысты білдіретін сана. Ешбір ғылым, ешбір білім саласы адамның бүкіл ғаламдық болмыспен байланысын да дін сияқты айта алмайды. Діннің өрбитін, өсетін, өнетін, көркейетін жері – бір ұлттың, бір аймақтың сол жердегі әлеуметтік уақытына байланысты. Діннің тарихи – табиғи негізін дұрыс түсіну 4461 басты мәселе. Дінді дұрыс түсіну және түсіндіру (діннің адам, қоғам өмірінде алатын маңызын) мемлекеттіміздің өркениетті дамуына апарар даңғыл жол.

Діни экстремизм мен лаңкестік – бүкіл әлемдік құбылыс. Қазіргі кезеңде лаңкестік пен экстремизмге қарсы қоғам болу күресу мәселесі туындауда. Бүгінгі таңда ақпарат құралдары және көптеген саясаткерлер лаңкестікті XXI ғасырдың өте қауіпті дерті деп бағалауда. Исламның өз болмысында ешқандай да агрессияшылдық жоқ. Алайда өз басым экстремизм мен лаңкестікті дінге байланыстырып атауға қарсымын.

Лаңкестіктің өсуіне мынадай факторлар әсер етеді: саяси-әлеуметтік және экономикалық дағдарыс, халықтың өмір сүру деңгейінің күрт төмендеуі мен жұмыссыздықтың өсуі, ұлттық және діни қайшылықтардың шиеленісуі, т.б. Лаңкестікке қарсы алдын алу шараларының қатарына: қоғамның әлеуметтік-экономикалық және саяси тұрақтылығын, азаматтардың экономикалық, саяси, ұлттық, діни, т.б. құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету; адам құқығы жөніндегі мемлекеттік органдар мен қоғамдық органдардың жұмысын жетілдіру; қоғамда жоғары саяси және құқықтық мәдениет қалыптастыру; қару-жарақ рыногіне, соның ішінде жаппай қырып-жою құралдарына мемлекеттік және халықаралық бақылау жасау, т.б. Дүниежүзілік қауымдастық Лаңкестікке қарсы бірқатар халықаралық-құқықтық құжаттар қабылдады (Әуе кемелеріне жасалған қылмыстық және басқа да әрекеттер туралы конвенция (1963); Азаматтық авиация қауіпсіздігіне қарсы бағытталған заңсыз актілермен күрес туралы конвенция (1971); Лаңкестікті қаржыландыруға қарсы күрес туралы конвенция (1999), т.б. 1994 ж. БҰҰ-ның Бас Ассамблеясы 49-сессиясында қабылданған «Халықаралық лаңкестікті жою шаралары туралы» декларацияда Лаңкестікпен күрестегі халықаралық ынтымақтастық шаралары белгіленді. ТМД мемлекеттері арасында көпжақты келісімдер жасалып, Лаңкестікке қарсы орталық құрылды (2000). Орта Азия мемлекеттері 2000 ж. Ташкентте өткен саммитте «Лаңкестікпен, саяси және діни экстремизммен, трансұлттық ұйымдасқан қылмыспен, тұрақтылық пен қауіпсіздіктің басқа да қатерімен күресте бірлескен іс-әрекет туралы» келісімге қол қойды. Сондай-ақ Шанхай ынтымақтастық ұйымы шеңберінде халықар. Лаңкестікпен және экстремизммен күрес шаралары белгіленген [1, 880 б.].

Ислам діні ешқашан қатыгездік пен қантөгісті үндемеген. Қазақстанның тарихы, мәдениеті және біздің болмысымыз ғасырлар бойы Ислам дінімен сусындалып, шариғат заңдары салт-дәстүрімізбен қатар қалыптасқан.

Ата-бабамыз асыл дініміз Исламды ерікті түрде қабылдап, әдет-ғұрып, салт – дәстүр, тәрбиемізбен ұштастыра білген. Мәселен, қазақта «Өлімнен ұят күшті» деген нақыл сөз бар. Ұрпақты қашанда жаман, арсыз істен аулақ болу мақсатында ұят болады деп ескертіп отырған. Хадисте: «Ұят – иманнан» делінген. Адам баласында ұят сезімі болмаса, ол арсыз, намыссыз болады. Адамзат баласы үшін ұят сезімі басты қасиет болып табылады. Ислам ахлағында («Ахлақ» - мінез-құлық тәрбиесі) ұялудың екі түрі айқындалған,

Жаратушысынан ұялу, өзі сынды пенделерден ұялу. Ғұлама Жүсіп Баласағұн:

- Бек кісіге – керек ұят, ақыл, ар,
- Зұлмат күш жоқ, ақыл – арды жапырар.
- Ұятыбарамдарпәк, момында,
- Ұяттыіскетигізбейдіқолында.
- Кімге төңір берсе ұят, намысты,

Оған қоса бергені құт, даңқты! –деп ұят туралы ойын жеткізеді [2,54 б.].

Орта ғасырда қазақ даласынан шыққан ғұламалар Әл-Фараби мұрлары, Махмұт Қашқаридың «Диуани лұғат ат-түрік» («Түркі сөздерінің жинағы»), Жүсіп Баласағұнның 4462 «Құтты білік», Ахмет Йасауидің «Диуани Хикмет» («Ақыл кітабы»), Мұхаммет Хайдар Дулатидың «Тарих и Рашиди», «Жаһан наме» еңбектері, Ахмет Иүгінекидің «Хибатул Хақайк» («Ақиқат сыйы»), Сүлеймен Бақырғанидың «Бақырған кітабы», хусам ад-Дин Сығанақи – еңбектері Ислам мәдениеті аясында жазылған жәдігерлер [4,9 б.].

Жоғарыда аталған түркі ойшылдары Ислам мәдениеті мен ғылымының өркендеп өсуіне елеулі ықпалын тигізді. 960 жылы Қарахан елінің мемлекеттік діні Ислам діні болып жарияланды. Қарахандықтар дәуірінде қала мәдениеті дамып, мұсылмандық сәулет өнерінің ескерткіштері Алаша хан кесенесі, Әулие Ата, Айша Бибі кесенелері, мешіттер мен медреселер, кітапханалар Қарахан мемлекетіндегі рухан-мәдени және әлеуметтік-экономикалық дамудың жоғары болғанын дәлелдейді. «Қарахан мемлекетінің рухани-мәдени ұстанымы ислам діні болды» [5, 54 б.].

Қазіргі кезде діни экстремизм ғасыр індетіне айналып, әлеуметтік ғылымдарының әр түрлі салаларының назарын өзіне аудартуда. Оны саясаттанушылар, әлеуметтанушылар, конфликтология бойынша мамандар, әлеуметтік және мінез-құлық психологтары, теологтар, криминологтар, философтар, заңгерлер және басқа мамандық иелері зерттеуге талпынуда. Бұл зерттеушілер өз пәндерінің аспектілері бойынша зерделеу, зерттеу жұмыстарын жүргізіп жатса да, әлі де барлығының бірлескен ұжымдық кешенді зерттеу еңбектері жеткіліксіз. Себебі діни экстремизм өте күрделі әлеуметтік-құқықтық, саяси және этно-психологиялық мәселе бола отырып, көпаспектілі болып табылады, яғни артықшылық, діни алауыздық, жеккөрушілік, дінді саясаттандыру және тағы басқа сияқты ең шеткі қисынсыз көзқарастары мен әрекеттері арқылы пайда болатын қоғамға қауіпті құбылыс болып табылады.

Діни экстремизм мен лаңкестіктің ұшқындауы мемлекеттік аппараттың әлсіздігіне, ішкі және сыртқы саясаттың аумағындағы үлкен есептерге, тарихи, этнопсихологиялық заңдылықтардың туындауына байланысты болады. Әр түрлі қоғамдық топтардың, бұқаралық ақпарат құралдардың бұл құбылысқа қатынастарының жүйесі, терроризмнің дамуына немесе оны қорғаштаудың жанама факторы болып табылады. Көбіне лаңкестік әрекеттерге жағдайдан шығудың жолын таба алмау түрткі болады. Яғни өзінің жағдайын психологиялық тұрғыдан кемсітілген болып саналуына, әрі солай бағалауға итермелейді. Көптеген жағдайда лаңкестіктің пайда болуы, сылтауы ұқсас: біздің халық, біздің мәдениет, біздің тіл, біздің сеніміз жоғалудың шегінде тұр, бізге бәрі жаман қарайды, әрі санаспайды деген сөздер.

Лаңкесші тұлғаның мінез-құлқына тән, оған түрлі лаңкестік әрекетке итермелеуші бірқатар факторлар бар. Алғашқысы адамның өзін-өзі төмен санауы немесе соған қарама-қарсы өзін басқалардан артық деп бағалауы. Басындағы ірілі-ұсақты мәселелерге өзін емес қоғамды кінәлі деп табады. Бұл жағдайда ол өзінің заңсыз әрекеттерін бүркемелеудің, әрі өз-өзін моралдық қорғаштаудың, ақталудың құралы ретінде пайдалануына түрткі болады. Осындай жағдайлардан кейін, құрылымсыз, жүйесіз, негізсіз дүниетаным мен дүниені сезіну туындайды. Бұның детерминациясында түрлі этностардың сәйкессіздігі, этнопсихологиялық қарама қайшылығы жатыр. Құрылымсыз культтардың ядросы болып, өзінің сенімі үшін өлімге бас тігуге дайын тұратын фанаттардың іс-әрекеттері болады.

ДАИШ содырларының бүгінгі ұстанымы ақиқатты тек өздері ғана танып, түсінгендей, әлемге ислам жолын қайта жасап жатқандай насихаттау екендігі мәлім. Ұлыбританиялық басылым «Ислам мемлекеті» ультра-радикал діни ұйымы таратты деп сипатталған қазақ тілінде көмелетке толмаған жас балалар түскен бейне жазба жариялады. Сол сияқты, содырлардың «ӘлХаят» атты медиа орталығы даярлаған бейне жазбада адамдар арабша жіне қазақша сөйлейді. Үш қатар субтитрлердің бірі ағылшын тілінде жазылған. Басылымның сипаттауынша, бейнематериалдың толық нұсқасының басында «хижра жасап, Аллаға оралған қазақстандық бауырлар» деп сипатталатын бір топ адамдар көрсетіледі. Негізінен, Аллаға оралудың мекені Сирия емес, ол әркімнің жүрегінде, санасында, танымында, өз елінде болатындығына ой жүгіртпеген кез келген мұсылман осы тұзақтың құрбаны бола береді. Ал үзінді видеода өзі 4463 сияқты әскери форма киген қатарластарының

алдында шамамен бастауыш сынып жасындағы бала Калашников автоматын жылдам құрастырып, нысана көздейді. Одан кадр сыртындағы адам қазақша: «Атың кім? Қай жақтан келдің? Қайда тұрасың? Өскенде кім боласың?» деген сұрақтар қояды. Ол: «(атым) Абдулла. Қазақстаннан (келдім). Ислам халифатында (тұрамын). Өскенде кәпірлер, сендерді бауыздайтын муджахид болам» деп жауап береді. Міне, нағыз «исламофобия», мұсылманды, қазақты басты құндылығы рухани тірегі исламнан безіндіру дегеніміз осы деп философия және теология ғылымдарының докторы, профессор Досай Кенжетай ағамыздың «Аллаға оралу мекені» Сирия емес, әркімнің жүрегінде, өз отанында атты мақаласында айтады [6, 15 б].

Өкінішке орай, соңғы жылдары дәстүрлі дінімізге жалған күйе жағушылар көбейіп, Қарахан мемлекетінен бастау алған дініміз Ислам жалпақ тілмен айтқанда саяси сотқарлардың ойыншығына айналып барады. Нәтижесінде қоғамда дін атын жамылушылар салдарынан адамның рухани байлығы дін мен оған үш қайнаса сорпасы қосылмайтын экстремизм мен лаңкестік сөзін бір-біріне тіркестіріп, қоғамда діни экстремизм мен лаңкестік сөздері пайда болып кеңінен таралуда. Профессор Әшірбек Мүминов қазіргі Қазақстандағы діни ахуалға сыртқы күштердің ықпалы бар екенін және оның артында үлкен қаржы жатқаны құпия еместігін айтады. Араб елдері, парсы әлемі және тағыда басқа елдер өз ықпалдарын жүргізу үшін үлкен ойын ойнап жатыр. Бұл ойынның негізгі факторы - дін. Себебі қоғамды, отбасын іштен құлдыратуға діннің ғана шамасы жетеді. Ал дін адамның рухани байлығы, азығы. Мәшһүр Жүсіп руханилық негізі - имандылық жолы мен дінде деп көрсетеді. Дінді толық түсіне алмаған адам шектен шығып, діни фанатизмге соқтығып жатады. Біздің қоғамда жасыратыны жоқ, өзіміздің қарақөз бауырларымыз.

Ислам діні тек араб мәдениетінде болуы керек деп түсініп, халыққа сол тұрғыда түсіндіріп, насихаттап жүргендер де бар. Ол адам өзінің қазақтың емес арабтың мүддесін көздеп жүргенін түсінбейтіндей. Осыған орай Хужурат сүресінде «Уа, адамдар! Шүбәсіз, сендерді бір ер мен бір әйелден жараттық. Сондай-ақ, сендерді бір-біріңмен танысып, табысуларың үшін сан алуан ұлыстар мен руларға бөлдік» [7, 515 б.] дейді. Яғни, ұлыстар мен рулар өз болмыстарын ер мен әйел сынды сақтауы қажет. Біріктіретін бір Аллаға деген құлшылық - Ислам діні деп түсінсек қате болмас. Ислам дінінің негізі - Құран араб тілінде түскені рас. Алайда Исламды қабылдау араб болуымыз шарт деген сөз емес және

Ислам дінінің әлемге жайылуына біздің ата-бабамыздың қосқан үлесі бар. Ата-бабамыз Исламды тек таратып қана қоймай, оны шын жүрекпен ұғындыруға барынша еңбектенген. Мәселен Шәкәрім Құдайбердіұлы атамыз «Шын» атты өлең жолдарында «Шыннан өзге Құдай жоқ, Анық Құдай - шын Құдай. Ұқпай қалма алаң боп, Шын болмаса, кім Құдай?!» – десе, Әлихан Бөкейханов 1913 жылы «Қазақ» газетінде жариялаған «Қазақта мүфтилік мәселесі» мақаласында: «Милләт (халық) хәлін ойымызға алып, қызмет етуді мойымызға алып, бір ісіміз. Құдай сәтін салғай. «Әмин» деп қол жайып, «Әуп» деп, күш қосып, «Алла» деп іске кіріселік» [8, 555 б.] - деп бабамыздың сөзін толықтырғандай. Ғалым Әбсаттар қажы Дербісәлінің пікірінше «Ислам діні барлық адамзатты, соның ішінде оны мен солын түсіне қоймаған жастарымызды тәрбиелейтін айқын жол екенін дәлелдеп жатудың қажеті жоқ шығар. Дін – барлық ғылымның, рухани дамудың, мәдениеттің негізі» [9, 142 б.].

Мемлекетті басқарудағы зайырлы жүйе – дінді мойындамайтын, дінге қарсы жұмыс істейтін жүйе емес. Өкінішке қарай, елдегі кейбір радикалды ұстанымдағы адамдар арасында зайырлы жүйені дінге қарсы етіп көрсету әрекеттері байқалуда. Осыдан келіп билікке немесе 4464 биліктің күштік құрылымдарына (күқық қорғау органы өкілдеріне т.б.) өшігу фактілері туындауда. Сондықтан қазіргі дін мәселесіндегі өзекті тұстардың бірі – зайырлы жүйе анықтамасын дұрыс түсіндіру болып отырғаны шындық. Демократиялық бағытты ұстанған зайырлы сипаттағы мемлекет бола отырып біз бүгін мемлекеттің дінге оң көзқараспен қарайтынына куә болудамыз. Осы тұрғыда, қазақ қоғамында мемлекеттік билікке қырын қарайтын Хизб-ут-тахрик, тәкфирші, салафиттік секілді ағымдардың бар екендігі баршамызға белгілі.

2006 жылғы қазанда ҚР Бас Прокурорының мәлімдемесі бойынша ҚР Жоғарғы Сотымен келесі халықаралық ұйымдар террористік деп танылып, олардың Қазақстан территориясындағы қызметіне тыйым салынды: 1. «Әл-Каеда»; 2. «Шығыс Түркістан ислам партиясы»; 3. «Күрд халықтық конгресі»; 4. «Өзбекістан ислам қозғалысы»; 5. «Әсбат-әл-Ансар»; 6. «Мұсылман бауырлары»; 7. «Талибан» қозғалысы»; 8. «Боз Күрт»; 9. «Орталық Азия моджахедтер жамағаты»; 10. «Лашқар-и-Тәйба»; 11. «Әлеуметтік реформалар қоғамы». Кейін Астана қаласы сотының шешімімен сондай-ақ «Хизб-ут-Тахрик-әл-ислами», «Аум Синрике» және Шығыс Түркістанды азат ету ұйымы ұйымдарының қызметіне тыйым салынды. Көріп отырғанымыздай, аталмыш «қара тізімге»

енгізілген барлық ұйымдар халықаралық террористік құрылымдар болып табылады, олардың қызметі көбінесе Қазақстанның айналасына, көрші елдерге қарсы бағытталған болатын [10].

Діни экстремизм мен лаңкестіктің таралуының басты себебі – діни сауатсыздықтан басталады. Ол жайында Ахмет Иүгінеки: Аллаһ өзін білімменен күт етеді, Қайырсыз надандықты жүт етеді. Білімді үйренбеген талай қауым, Құдайды қолдан жасап, пұт етеді [11, 528 б.] – деп жазған еді. Діндер адамзат тарихында ізгіліктің құралы болғаны анық. Бірақ теріс саяси күштер дінді саясаттың құралы етіп алып, қатыгез саяси мақсаттарын жүзеге асырады.

Қорыта айтарымыз, дін мен дәстүр сабақтастығы биік болып, қоғамға тамырын терең жайғанда ғана жастар діни адасушылықтан аман болады. Сондықтан, дін мен дәстүр сабақтастығын насихаттайтын ағартушылық жұмыстары қарқынды жүргізілуі тиіс.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Айбын. Энциклопедия. / Бас ред. Б.Ә.Жақып. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 2011 – 880 б.
- 2 Баласағұн Ж. Құтты білік / аударған А. Егеубаев. – Астана, 2003 – 616 б.
- 3 Шәлекенов У. Қазақ өркениеті. – Алматы : Қазақ университеті, 2009 – 316 б.
- 4 Бейсенов Б. Қ. Қазақ ойшылдары дін туралы : оқу құралы / Б.Қ. Бейсенов. – Алматы : ЖШС РПБК «Дәуір», 2012. – 192 б.
- 5 Қасымжанов А. Х., Қасымжанова А. С. Духовное наследие казахского народа. – Алма-Ата, 1991.
6. Досай К. Жастар арасындағы радикалды идеология таралуының алдын алу. Ақпараттық – танымдық жаршы. Астана – 2016.
- 7 Құран көрім қазақша түсіндірмелі аударма. ауд. Әкімханов А. Б., Анарбаев Н. С. «Көкжиек баспасы», 2015.4465
- 8 Бөкейхан Ә. Шығармаларының толық жинағы. – Астана : Сарыарқа, 2009.
- 9 Дербісәлі Ә. Ислам және заман. Алматы 2003.
- 10 Zakon.kz Ақпарат агенттігі [Электрондық ресурc] <http://www.zakon.kz/68872-za-uchastie-v-terroristicheskoyj.html> 03.02.06 ж.
- 11 Иүгінеки А. Ақиқат сыйы. Астана: аударма, Т.5 – 2005.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИКТ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ

ЖАНДИЛОВА Р. Б.
преподаватель русского языка и литературы,
Аксуский колледж черной металлургии, г. Аксу

В современной системе образования стремительно набирает скорость процесс внедрения информационно-коммуникационных технологий (ИКТ), обеспечение учебных учреждений компьютерной техникой, развитие телекоммуникаций, глобальных и локальных образовательных сетей. Благодаря новому явлению процесс обучения стал более динамичным, активизированным. Использование ИКТ стало актуальной проблемой современного общества, поэтому компьютерная компетентность учителей становится актуальной в современном образовании. Сегодня учителю необходимо готовить и проводить уроки с использованием новых технологий, что позволяет делать уроки более яркими и увлекательными.

Владение ИКТ ставится в один ряд с такими качествами, как умение говорить и читать, писать и считать. В наше время учитель, умело, эффективно владеющий технологиями и информацией, имеет новый стиль мышления, иначе подходит к организации профессиональной деятельности.

Современное общество, ставя перед учителем задачу развития лично значимых качеств обучающихся, отводит учителю новую роль – роль проводника знаний, своего рода «навигатора», помогающего учащимся ориентироваться в безграничном пространстве информации.

Современный урок сложно представить без компьютерных технологий. Технологическая карта урока, раздаточный и информационный материалы – всё необходимое к уроку быстро и качественно можно подготовить, используя современное оборудование. Очень удобно строить таблицы, схемы, красочные презентации, любую наглядность в ходе подготовки к занятию и его проведению.

Повышение качества образования в наши дни невозможно без применения новых информационно-коммуникационных технологий. ИКТ расширяют возможности учителя для погружения обучающихся в увлекательный мир, где им предстоит самостоятельно добывать, анализировать и передавать другим информацию. Информатизация играет важную роль и для формирования информационной культуры молодого поколения XXI века.

Современный студент живет в мире электронной культуры. В наше время меняется и роль учителя в информационной культуре – он, без сомнения, стал координатором информационного потока. Учитель, идущий в ногу со временем, сегодня психологически и технически готов проводить уроки с использованием информационно-коммуникационных технологий.

Основные преимущества использования ИКТ на современных уроках :

1 Индивидуализация обучения; образовательный процесс сегодня отличается, преподаватель выбирает способы, приемы, темы обучения, учитывая индивидуальные особенности обучающихся.

2 Интенсификация самостоятельной работы учащихся; они самостоятельно могут справляться со сложными заданиями.

3 Рост объема выполненных на уроке заданий; на уроке выполняют и развивающие, и творческие задания

4 Расширение информационных потоков при использовании Internet;

5 Компьютер дает новые возможности, позволяющие и учителю и ученику получать удовольствие от увлекательного процесса познания, и с помощью новейших технологий погрузиться в художественный мир произведения; такое занятие вызывает эмоциональный подъем, интерес, и появляется желание учиться даже у отстающих учеников.

6. Интегрирование обычного урока с компьютером позволяет учителю переложить часть своей работы на ПК, делая при этом процесс обучения более интересным, разнообразным, интенсивным. Стал более быстрым процесс записи определений, понятий, ключевых слов и других важных частей материала, и учителю не приходится повторять текст несколько раз (так как он вывел его на экран),

7. Применение на уроке компьютерных тестов и диагностических комплексов позволит учителю за короткое время получать объективную картину уровня усвоения изучаемого материала у всех учащихся и своевременно его скорректировать.

8. После выполнения теста обучающийся получает объективный результат с указанием ошибок.

Использование ИКТ на уроках литературы дает возможности:

- повысить мотивацию обучения;
- повысить эффективность процесса обучения;

- способствовать активизации познавательной сферы обучающихся;
- совершенствовать методики проведения уроков;
- своевременно отслеживать результаты обучения и воспитания;
- использовать, как средство самообразования и саморазвития;
- качественно и быстро подготовить урок;

В наше время существуют множество интернет –сайтов, которые помогают нам в обучении.

Gostei.ru – крупная онлайн-библиотека, которая содержит тексты программных произведений по литературе с 1 по 11 классы.

Gramota.ru – огромный справочно-информационный портал по правилам и сложностям русского языка.

Litra.ru – сайт с огромным количеством биографий писателей, кратких содержаний и полных текстов литературных произведений и сотней критических статей.

Slovo.ws – на сайте есть готовые домашние задания по разным предметам и учебникам, но более ценны здесь разделы с онлайн-версиями школьных учебников и биографиями русских писателей.

Obrazavr.ru – интерактивная онлайн-платформа для изучения школьных предметов на практике с бесплатными уроками и тестами.

Для современных учащихся, выросших на компьютерах, мобильных телефонах и ТВ, использование ИКТ прекрасно соответствует методу восприятия информации, т.к. потребность в визуализации информации у них выше, чем у предыдущих поколений, и является эффективным фактором для развития мотивации учащихся. В большинстве студентам очень нравится уроки литературы с применением ИКТ, так как уроки проходят в живой обстановке. Почти 75 % моих студентов отмечают, что подобные уроки быстро проходят, нескучно, и что очень много информации получают, желают самостоятельно создавать презентации, буктрейлеры на последующие темы. Появляется стремление повысить качество знаний, учащиеся становятся активными участниками в проведении уроков. Такие уроки развивают нравственную культуру, студенты учатся рассуждать, высказывать свою точку зрения, аргументированно ее отстаивать.

В своей практике использую:

- Мультимедийные презентации с демонстрацией фотографий, аудио фрагментов, видеofрагментов;

- Составление схем, таблиц, диаграмм, кластеров при изучении нового учебного материала;
- Просмотр эпизодов фильмов на уроках литературы;
- Выполнение заданий с последующей проверкой;
- Использование интерактивных тестов и тренажеров;
- Индивидуальные домашние задания - самостоятельный поиск материала по предложенной теме.

Чтобы обогатить урок, сделать его более интересным, доступным и содержательным, выбираю различные виды работ и действий: тесты; контрольные вопросы и задания, распечатанные в Word; презентации и проекты, ролевые игры.

Уроки с применением ИКТ помогают решить следующие дидактические задачи:

- усвоить базовые знания по предмету;
- систематизировать усвоенные знания;
- сформировать навыки самоконтроля;
- сформировать мотивацию к изучению произведений писателей и поэтов;
- оказать помощь учащимся в самостоятельной работе над учебным материалом;
- оказать помощь учащимся при отработке определенных навыков.

В ходе педагогической деятельности выяснила, что использование медиа-ресурсов как источника информации повышает интерес учащихся к творчеству писателей, позволяет использовать на урок, помимо произведений литературы, произведения живописи, музыки и фольклора, кино и театра.

Преподаватель, находясь в тесном сотрудничестве с учеником и компьютером, помогает разрешать, воспринимать и перерабатывать многие проблемы, связанные с использованием научных данных. Также проводит мониторинг и анализ всех участников образовательного процесса. Студенты заинтересованы, приобщены к творческому поиску и за счёт этого повышается качество образования и обучения. Современный урок с использованием инновационных технологий предоставляет возможность в удобном для учащихся темпе изучить теорию, проводить экспериментальные исследования, приобретать практические навыки и умения путем тренировочных действий. Компьютерные технологии позволяют учителю быстро, качественно подготовить и провести интересный урок по любой теме. Уроки литературы стали увлекательными,

продуманными, мобильными. Студенты это чувствуют, видят. Процесс восприятия материала с применением современных средств ИКТ заставляет их думать по-новому, развиваться и создавать свои проекты.

ЛИТЕРАТУРА

1 Бабич И. Н. Новые образовательные технологии в век информации \ Материалы XIV Международной конференции «Применение новых технологий в образовании». – Троицк: Фонд новых технологий в образовании «Байтик». – 2003. – с. 68–70.

2 Мухин О. И. Формирование таланта в эпоху цифровизации. Модель обучения одаренных и талантливых учащихся // Вестник Пермского государственного гуманитарно-педагогического университета. Серия: Информационные компьютерные технологии в образовании. 2017. № 13. С. 19–33.

3 Окунева, Н. Ф. Использование ИКТ на уроках русского языка и литературы / Н. Ф. Окунева. — Текст : непосредственный // Школьная педагогика. – 2015. – № 2 (2). – С. 30–32. – URL

4 Поташник М. М. Как подготовить и провести открытый урок (современная технология) М.: Педагогическое общество России, 2013 г. – 144 с.

ЖАҢАНДАНУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ОҚЫТУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

ЖИЛИСБАЕВ Н. К.

аға оқытушы, Халықаралық туризм және меймандостық университеті, Түркістан қ.

УРАЗБАЕВ А. А.

аға оқытушы, Халықаралық туризм және меймандостық университеті, Түркістан қ.

Жаһандану жағдайындағы ұлттық ойындардың маңыздылығы.

Егер ойлап қарасақ адам өмірі үш нәрседен тұрады, олар табыс табу үшін – еңбек етеді, шаршағанын басу үшін – ұйқтайды, және көңіл көтеру үшін ойын-сауықтан қуаныш алуға тырысады. Көбіне көңіл көтеру үшін ұлттық ойын ойнаған. Қарап тұрсак Ұлттық ойындар адам өмірінде маңызды рөл ойнаған. Ал оның Ұлттық ойындар деп аталатын себебі - бұл ойындар ұлттың, діннің, дәстүрдің бөлігі ретінде пайда болып, дамып келеді. Ұлттық ойын

ежелгі кезеңде пайда болған және адамдарға қауымдастықта қарым-қатынас жасауға көмектескені сөзсіз, олар ойын арқылы оңай қарым-қатынас жасай алды. Ұлттық ойын түрлері мен мазмұны күнделікті әлеуметтік қарым-қатынас пен өмір салтының түріне байланысты өзгеріп отырды. Әрбір ұлттың ұлттық ойындарының түрі мен мазмұны рельефтің, климаттың, халықтың экономикалық сипаттамасымен тығыз байланысты. Мысалы, таулы аймақтың халықтар мен дала халықтарының орман және шөл халықтарынан, көшпелі мал шаруашылығымен және қоныстанған ұлттардың ұлттық ойындарының бір бірінен айырмашылығы көп. Және де әр түрлі діндегі халықтардың ұлттық ойындары да бір-біріне ұқсамағаны анық. Яғни, ұлттық ойындар халықтың күнделікті өмірімен, діни көзқарастарымен, өмірге деген көзқарасымен тығыз байланысты [1].

Қазақ халқының ұлттық ойындарына назар аударатын болсақ, онда ол халықтың тұрмыс тіршілігі, мәдениеті, салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы жайлы көптеген мәлімет білуге болады. Шығыстағы мұсылман әлемінің мерекесі - Наурыз мерекесі. Наурыз мерекесінің ерекшелігі - бұл жылдың басы болып саналады, және көктемгі уақыт болғандықтан адамдар оны ертерек дайындайды. Наурыз мейрамына қарсы халық үйлерін тазартып, ақтап жаңа, таза киімін киеді. Мереке кезінде ауа райы жақсы болса, ұлттық ойындардың барлық түрлері ойнатылған. Бұл мереке күн жылып жерге көк шығып, мал төлдеп, егін егіуге дайындаларда болатын мейрам болған соң халықтың көңіл-күйі аса жоғары болған.

XVIII ғасырдың ортасында Ресей империясының кейіннен Кеңес империясының бақылауында болатын кезде, коммунистік идеологияның қараңғылықтарында олардың надандықтары, рухани мәдениеті әлсіз және ұлттық ойын жоқ деп жариялануына байланысты, халқымыз ұлттық салт-дәстүрін жоғалтып алды. Тәуелсіздік алғанымызға қарамастан және 19 жылдан астам уақыт бойы егемен ел болғанымызға қарамастан, біз әліде бұрынғы метрополияның ықпалынан құтыла алмаймыз. Оның негізгі себебі - біздің рухани мәдениетімізді, оның ішінде біздің тілімізді, дінімізді, дәстүрлерімізді әлсіретіп алдық. Оның үстіне, біздің халқымыздың жартысы, соның ішінде рухани және саяси элитамыздың көбі ассимиляцияға ұшырап, біздің ұлттық құндылықтарымыздың дамуына кедергі келтіруде. Бүгінгі таңда қазақ халқының негізгі міндеті қазіргі заманғы ұлттық өмір салтын қалыптастыру және оның тілін, дінін және дәстүрлерін қалпына келтіру болып

табылады, біз қазақ болуымыз үшін – тіл, адам болуымыз үшін – дін, ал ұлт болуымыз үшін – салт-дәстүріміз қажет [2].

Рухани мәдениет деп ол сол ұлттың - тілі, діні, дәстүрі, өнері, әдебиеті және осыларды мейрамдарда дамытуға және әрі қарай сақтауға болады. Егерде біз жыл сайын ұлттық мейрамдарды ұлттық ойындарымызды, ұлттық өнерді, салт-дәстүрлерімізді кеңінен қолданып жыл сайын ресми, ұлттық, діни мерекелерімізде атап өтсек, қазақ халқының рухани мәдениеті әлдеқайда дамыған болар еді. Мысалы, Наурыз мейрамында қазақ халқының дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарына көбірек назар аударып, әңгімелердің, ертегілердің және фольклордың басты кейіпкерлері - Қыдыр-Ата, Қожанасыр Асан қайғы, Алдар Көсе, Жиренше шешен, Тазша бала сияқты кейіпкерлеріді шығарып. көне қазақ дәстүрі туралы көбірек айтып берген жөн. Сондай-ақ қазақ өнері, ұлттық тағамдар мен ұлттық костюмдер көрмесін ұйымдастыруға болады. Жаз айының ортасына қарай күн ұзарып түн қысқарғанда болатын Қымызмұрындық мерекесінде жастардың сүйіп ойнайтын ойындары Алтыбақан, Ақ сүйек, Айгөлек, Жаяу жарыс, Қазақша күрес. Ал Ат ойындарынан: Қыз қуу, Аударыспақ сияқты ойындарды көбірек ұйымдастырған дұрыс.

Біз қазақ ұлттық мерекелерінде көрсетілетін кейбір ойындар туралы сөз еттік. Шын мәнінде, күнделікті өмірде қолдануға болатын көптеген қазақ әдет-ғұрыптары, дәстүрлері, рәсімдері бар және олар тек күнделікті өмірде қолданыла алады. Егер қазақ ұлттық ойындарын, өнер мен мәдениетті өмірде қолданатын болсақ, бұл біздің рухани құндылықтарымыздың сақталуына және одан әрі дамуына оң әсер етеді [3].

Қанша жерден өзгерістер болсын, әлем дамысын, ұлттық ойындарымызды дамытып әрі оларды жаңғырту біздің болашақ ұрпақ үшін жасалатын міндеттеріміздің бірі.

Әр ұлттың өзіндік ерекшеліктері болады. Әр ұлттың дәстүрі, діні, тілі, салты, тіпті ұлттық ойын түрлері де бар. Ол атадан-балаға мирас болып қалады, оны ұлықтайды, ұмытпайды. Бізде еліміздің ұлттық қазыналарымен мақтана аламыз. Соның ішінде ұлттық ойын түрлерімен. Қазақстан халқы үшін ұлттық ойындар ерекше орын алады. Біздің ұлттық ойындарымыз күштілікті, ақылдылықты, мергендікті, төзімділікті, қырағылықты және шабандоздықты талап етеді. Ат спортының түрлеріне келетін болсақ: 1) аламан бәйге - алыс және өте алыс қашықтарға атшабыс; 2) байте - ойлы қырлы жерлермен атшабыс, 3) ат жегу - тез арада атты дайындау; 4) ат

омырауластыру - атты итерістіріп шеңберден шығару; 5) аударыспақ - ат үстінде алысу; 6) жорға жарыс - жорғалар сыны; 7) құнан бәйге, дөнен бәйге, тай жарыс - жылқы түліктерінің жарысы; 8) қыз қуу; 9) көкпар - командалық ойын; 10) жамбы ату - шауып келе жатып нысана көздеу; 11) күміс ілу - жерден күміс тиынды ат үстінен іліп әкету; 12) сайыс - ат үстінде қарумен жекпе-жек өткізу.

Елімізде Ат спортының федерациясы бар. Федерацияның негізгі мақсаты ат спорт түрлерін дамыту және оны жаңғырту. Ең алғашқы шабандоздар мектебі 1956 жылы ашылғаннан бастап күні бүгінге дейін көптеген жұмыстар атқарылуда.

Бірақ солардың ішінде ұлттық спорт ойынының бірден-бір көп тарағаны – бәйге мен аламан бәйге. Бәйге осы күнге дейін өз маңызын жоймаған спорт түрі. Бәйге мен аламан бәйге табандылыққа, батылдыққа, тапқырлыққа үйрететін ұлттық спорттың бағалы түрі болып табылады. Қазақстанда бұл сияқты тамаша спортты кеңінен таратуға барлық жағынан мүмкіншілік мол, республикамызда мініскер аттарды өсіретін арнаулы жылқы заводтары бар.

Бәйге мен аламан бәйгемен қатар, көкпар ойындарының дамуына да ерекше көңіл бөлінуде. Ұлттық спорт түрлері қауымдастығының президенті Бекболат Тілеухан ағамыз осы көкпар ойын түрінің дамуына өз үлесін қосуда. Қырғызстан, Өзбекстан және тағысын тағы түркі тілдес мемлекеттер арасында біздің көкпардың даму, алға шығу жолдарын қарастыруда. Күні бүгінге дейін небір жарыстар ұйымдастырылды. Әсіресе ірі жарыс дүниежүзілік көшпенділер ойынын айта кетуге болады. Сол ойында Қазақстан құрамасы жалпыкомандалық есепте екінші орынға ие болды.

Ал ақыл-ой ойындарына келсек оған тоғыз құмалақ - домалақ тас ойыны жатады. Тоғызқұмалақ ойының Рухани жаңғыру аясында тиімді құрал ретінде пайдалануға болады. Себебі осы ұлттық ойынымызды көбі білседе, аса көп көңіл бөліне бермейді. Бұл ұлттық ойынымыз басқа ұлттық ойындарымызға қарағанда, мәселен ат ойындарында шабандоз кез-келген адам бола алмайды, ол үшін көп тер төгілу керек, көп жұмыстар жасалу керек, көп уақыт шыңдалу арқылы қол жеткізуге болатын спорт түрі десем қателеспеймін. Ал тоғызқұмалақ ойының алып кету әлдеқайда жеңілдеу және көп шығынды қажет етпейді. Қазір ақыл ойыны шахматтың дамуы және танылуы тоғызқұмалаққа қарағанда тым жоғарлап кетті. Расында, шахмат ойынының сұраныс көп.

Қалай осы ойын түрін жаңғыртуға болады? Ең бірінші кезекте тәрбие тал бесіктен, отбасыдан басталады дегендей, әр қазақтың төрінде ұлттық аспабымыз домбыра ілініп тұрғандай, тоғызқұмалақ ойынымыз әр үйдің сөрелерінен орын тапса жаңғырудың алғашқы қадамы басталды деуге болады. Екіншіден, қазіргі заманның талабы бойынша ол өтімді және өзін ақтайтын жарнама. Тоғызқұмалақ ойынының мәнін түсіндіру арқылы, яғни оның – адамға үйлесімді тәрбие беруі, кез- келген жанның ақыл-ойының шыңдалуына, ми қызметін дамытуына және қоғам алдындағы жауапкершілігін арттыруға көмектесетін шахмат ойынынан кем түспейтінін айта кету керек. Мектептерде, жоғарғы оқу орындарында, жұмыс орындарында, қарттар үйі және балалар үйінде шеберлік сыныптар мен жарыстар өткізу арқылы оны жандандыру, таныту. Қазір «DOMBYRA PARTY» сияқты «TOGYZ KUMALAK DAY» деп аталатын іс-шаралар ұйымдастырылса, мектеп, жоғары оқу орын қабырғаларында тоғызқұмалаққа арналған секциялар ашылып, арнайы бөлмеде қоңырау уақыттарында ойнауға мүмкіншілік жасалынса нұр үстіне нұр болатын еді [4].

Қазақ халқында әртүрлі ұлттық ойындар бар, олар көбіне қарсыластық сипатқа ие. Күштің, төзімділіктің, шеберліктің, дәлдікпен және реакция жылдамдығымен ерекшеленетін сынақтар бар. Солардың ішінде

Тымақ тебу

Тымақ тебу – бұл қазақтың ұлттық ойыны, онда жылқыны игере алатын және жылқысы бар адамдар қатыса алады. Ойын жазық кең алаңда ойналады. Ойынға қатынасушылар екі жарым метрдей таяқты жерге қадайды да, оның басына тымақ, не малақайды іліп қояды. Шабандозға тымақ қайда екенін көрсетеді. Осыдан кейін, шабандоздың көзін орамалмен мықтап байлайды да, бірер айналдырып басына тымақ ілінген таяққа қаратып қоя береді, содан кейін: «Тымақты сындырып көріңіз!» деген сөзбен тымаққа қаратып жібереді. Шабандоз тұтқаны алып, тымақты құлатуға тырысады. Егер ол үш әрекетпен сәтсіздікке ұшыраса, ол Тымақты құлатудың тағы үш әрекеті үшін ән орындауы мүмкін. Тымақты кім ең аз әрекетпен құлатса, сол жеңімпаз аталынады.

Қазіргі уақытта дене шынықтыру мен спортты дамыту, салауатты өмір салтын қалыптастыру мәселелері ерекше маңызға ие [5].

Біздің мемлекетіміздің жалпы саясаты адамға қамқорлық жасауға, оның физикалық, интеллектуалдық, рухани және рухани

әлеуетін дамытуға, шығармашылық дамуды жандандыруға қолайлы жағдайлар жасауға бағытталған.

Кез-келген этнос, үлкен немесе кіші ұлт дамуының тарихы, ең алдымен, ұлттық білімнің дәстүрлерінің мәнін білуді көздейді.

Тәуелсіздік пен катал көшпелі өмір үшін күрес жағдайында қазақ халқы дене шынықтырудың айрықша жүйесі болды. Олар ұлттық спорттық және ашық ойындарға негізделген.

Олардың бәсекеге қабілеттілігі жастардың күш-жігерін, икемділігі мен төзімділігін дамытуға, батылдықты және басқа да қасиеттерді дамытуға үлес қосты, ол шаруа және соғыс-сарбазы үшін қажет.

Ұлттық спорт түрлері, дене шынықтыру жаттығулары және халықтық ойындар ұрпақтан-ұрпаққа беріліп, мыңдаған жылдар бойы қалыптасып, жетілдіріліп, дененің үйлесімді физикалық дамуына, дағдылары мен қабілеттеріне ие болудың қажеттілігін толтырудың негізгі құралы ретінде пайдаланылды. Ұлттық спортқа тән ерекшелігі - олардың динамизмі, қол жетімділігі, тәжірибесі және ыңғайлылығы.

Әсіресе танымал ат үстіндегі ойындар. Жылқы көшпелі экономиканың мобильдік базасы болды және де жылқы сұлулық, тазалық пен жылдамдықты бейнеледі. Ат үстіндегі ойындарда, жылқы-жигитпен бірге белсенді қозғалу процесіне қатысады.

Дене сапасын (күші, жылдамдығы, төзімділігі мен ептілігі), сондай-ақ моральдық және еріктілік қасиеттерін жан-жақты дамыта отырып, адамның моральдық-эстетикалық құндылықтарын дамытатын көптеген ұлттық спорт түрлері, жаттығулар, ойындар. Ұлттық спорттық және ашық ойындар философиясы жастарды салауатты өмір салтын, белсенді дене шынықтыру мен спортты насихаттау болып табылады [6].

Ұлттық спорт және халықтық ойындар біздің халқымыздың ортақ мәдениетінің ажырамас бөлігі болып табылады.

Ұлттық спорт түрлері мен халықтық ойындардың ерекшеліктерін ескере отырып, оларды дене шынықтыру сабақтарында пайдалану қажет, себебі оларда білім беру, жетілдіру, жалпы білім беру, жалпы даму құндылығы бар. Сондықтан орта мектептің оқушылары дене тәрбиесінің бағдарламалық материалын ұлттық ойындардың элементтерімен толтыру қажет.

Бұл материалды үш негізгі бөлімге топтастыруға болады:

1 Білімді меңгеру (тарихты білу, ұлттық салт-дәстүрлердің рөлі мен маңызы, ойындар мен спорт, физикалық дамуды жақсарту, дене шынықтыру және денсаулықты нығайту).

2 Дене шынықтыру іс-әрекетінің әдістерін меңгеру - физикалық жаттығулар, олардың басым бөлігі физикалық ғана емес, сонымен қатар ақыл-ойдың қасиеттерін біріктіруге бағытталған; шығармашылық сипаттағы физикалық жаттығулар, онда студенттер дене белсенділігінің элементтерінің жаңа тіркесін жасайды; психомоторлы жаттығулар; кернеу мен бұлшықет релаксациясына арналған жаттығулар; ұлттық ойындар.

3 Дене шынықтыру үшін нормативтік талаптарды орындау үшін студенттерді дайындау үшін ұлттық дене жаттығуларын қолдану.

Ұлттық спорт түрлері адамгершілік және еріктілік қасиеттерін тәрбиелейді, жеңуді қалайды, қиындықтарды жеңуге көмектеседі. Ұлттық спорт түрлері, жаттығулар мен ойын-сауық жылдамдығын арттырады, жылдамдықты төзімділікпен дамытады, жүрек-қантамырлық жүйесін нығайтады, тірек-қимыл жүйесін дамытады, баланың даму кезеңі болғанда, әсіресе жасөспірімдерде барлық бұлшықет топтарын үйлесімді дамытады.

Балаларға арналған қазақтың халықтық ойындары педагогикалық тұрғыдан құнды, ақыл-ойдың, мінез-құлқының, баланың моральдық сезімін дамытуға, нығайтуға, қатайтуға, сондай-ақ аурулардың алдын алуға үлкен әсер етеді.

Халықтық ойындар барлық жастағы балалар үшін қол жетімді. Оларды оқу жоспарында аймақтық компонентті жоспарлауда табысты қолдануға болады. Ойындарды қосу сабақтарды жандандыруға, әртараптандыруға көмектеседі. Халықтық ойындардың арнайы таңдалған жиынтығы кез-келген спорттық ойынның негізін, сондай-ақ жалпы физикалық жаттығуларды тез үйренуге мүмкіндік береді [7].

Дене тәрбиесі бойынша бағдарламаның ойын бөлігі үшін ұлттық ойындардың іріктеуі маңызды. Сабаққа арналған ойындар, ең алдымен, олардың қозғалтқыш мазмұнына байланысты таңдалады: жүгіру немесе секіру, ойнау немесе өту, ойнату, қарсыласу, кедергілерді жеңу, жаяу жүру, тәртіп элементтері және т.б. сондықтан олардың қозғалыс мазмұны басқа жаттығулар кезінде қайталанбайды.

Ойынның ойдағыдай аяқталуы үшін мұғалім оқушыларға ойын жағдайын қысқаша және нақты түсіндіріп, оларды дереу

ұйымдастыруы керек. Студенттерді ойынның әртүрлі нұсқасымен таныстыру біртіндеп жүргізіледі, студенттер негізгі материалды меңгергеннен кейін ғана егжей-тегжейлі зерттеуге болады. Осылайша, барлық ойындар кезінде біртіндеп асқину принципі сақталады.

1–4 сыныптарда ашық ойындар өткізгенде тек қана жаттығулар емес, сонымен қатар ұлттық ойындар қолданылады. Мысалы, «Қозғалмалы ойындар» тақырыбына арналған 4-ші сынып оқушылары «Жапалақтар мен қарлығаш», «Тоқта» және «Айголек» ұлттық ойындарын үйренеді, өйткені осы жастағы оқушылар негізгі қозғалу дағдыларын меңгереді.

Неғұрлым бәсекеге қабілетті ойын командалық ойындар болып табылады, онда қатысушы топтарға, командаларға бөлінеді және әрбір топ немесе команда мүшелері ең жақсы нәтижеге қол жеткізуге ұмтылады.

5–8 сыныптарда командалық ойындарға көп көңіл бөлінеді, командалық ойындар жеңіске деген ұмтылысықа, моральдық және еріктілік қасиеттерін қалыптастыруға тәрбиелейді. Сабақтың негізгі бөлімінде «Жамбы ату» (садақ ату) ойындарын өткізген дұрыс, онда оқушылар жүгіріп доппен қақпаға түсіру қажет, «Арқантартыс» (арқан тарту) – оқушылар арқанның екі жағынан ұстап қарсыластарын өз жағына шығаруға тырысады [8].

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Бөлеев Қ., Бөлеева Л. Қ. «Мұғалім және ұлттық тәрбие» – Алматы: Нұрлы әлем, 2000. – 116 б.
- 2 Мұхамеджанов Б. Қ. «Дене мәдениеті мамандығына кіріспе» – Шымкент: Ғасыр-III, 2006. – 166 б.
- 3 Әбділлаев Ә.К., Оңалбек Ж.К. «Дене мәдениетінің ілімі және әдістемесі» – Түркістан: Тұран, 2004. – 277 б.
- 4 Бөлеев Қ. «Болашақ мұғалімдерді оқушыларға ұлттық тәрбие беруге кәсіби дайындау: Теориясы және практикасы» – Алматы: Нұрлы Әлем, 2004. – 304 бет.
- 5 Байзақова Н. О «Дене тәрбиесі сабақтарында ұлттық ойындардың қолдану әдістемесі». Оқу-әдістемелік құрал. 2019, 58 б.
- 6 Құланова Қ. Қ., Аханов А. Т. «Ұлттық спорт түрлерінің әдістемесі». Оқу-әдістемелік құрал. Алматы, 2018, 45 б.
- 7 Б. А. Шилібаев. «Ұлттық спорт ойындары оқу құралы». Алматы 2020, 32 б.

8 Г. Е. Садыканова. «Дене тәрбиесі мен спорт түрлерінің физиологиялық негіздері». Оқу құралы. Алматы, 2019, 25 б.

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ЖӘНЕ СПОРТТЫ ЖАҢАНДАНУ ДӘУІРІНІҢ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ ҚҰБЫЛЫСЫ РЕТІНДЕ ҚАРАСТЫРУ

ДАЙРАБАЕВ М. С.

аға оқытушы, Қ. А. Яссауи атындағы халықаралық қазақ түрік университеті, Түркістан қ.

ЖИЛИСБАЕВ Н. К.

аға оқытушы, Халықаралық туризм және меймандостық университеті, Түркістан, Қазақстан қ., n.zhilisbaev@iuth.edu.kz

Баяндама тақырыбының өзектілігі ғаламдану дәуірінде англосаксон-батыс мәдениетінің нақты көрінісі ретінде XIX ғасырдың ортасында пайда болған спорттың институционализацияның ортақ, маңызды нысаны және одан кейін әр түрлі физикалық белсенділіктің коммерциялануы болды. Бүгінгі таңда барлық тілдерде белгілі ойындар мен жарыстардың абсолютті көпшілігі бір сөзбен - халықаралық транслитерацияға ие «спорт» деп аталады. Спорт әлемнің және ұлттық мәдениеттің ажырамас бөлігі ретінде қабылданбайды, себебі ол тек заманауи ойын-сауықтарды ғана емес, бұқаралық ақпарат құралдарын қоса алғанда, сонымен бірге ұлттық жолдар мен салт-дәстүрлерге байланысты дәстүрлі ойындарды қамтиды. Тиісінше, спорттың басқа жағы ашылады: бұл әлем халықтарының мәдени мұрасының маңызды бөлігі және этномәдени өзін-өзі тану формасы [1].

Қазақстанда социо-мәдени құбылыс ретінде спортқа қызығушылықтың артуы азаматтық және мәдени ерекшеліктердің терең өзгеруіне байланысты, олар 2011 жылы Астана - Алматыда өтетін VII қысқы Азия ойындарына дайындық кезінде күшті науқан аясында көрініс тапты. Бұл факторлар спорттық дискурстың әлеуметтік маңыздылығын нығайтады және теориялық және тарихи мәдениет тұрғысынан жаһандану жағдайында спорттық зерттеулердің өзектілігін арттырады. Олимпиадалық ойындарды дайындау, өткізу және жаһандық мәдени кеңістіктің бірлігі мен жалпы өркениеттің даму жолының үздіксіздігін қалыптастырады, бұл өз кезегінде әр түрлі мәдени-тарихи түрлерді (өркениеттер) біріктірудің заңдылығына деген сенімділікті нығайтады. Спорттық

жарыстар жаһандану көріністерінің бірі ретінде ғана емес, сондай-ақ халықтардың символикалық бірігуіне ықпал ететін шешуші фактор ретінде қабылданады. Бұл қабылдау ұйымдастырылған ақпараттық қолдау және кем дегенде спорт инфрақұрылымын міндетті түрде біріктіру, жарыстарды ұйымдастыру мен өткізу технологиясын жетілдіру, спорт индустриясын құру, ұлттық және халықаралық федерациялардың тығыз өзара әрекеттесуі арқылы дамиды. Мұның бәрі спорттың мәртебесін жаһандық маңызы бар құбылыс ретінде көрсетеді және жаһанданудың «дирижері» ретінде қызмет ететін осы әлеуметтік-мәдени құбылыстың мәдени зерттеуінің өзектілігін растайды [2].

Барлық жарыстардың ұйымдастырылуына қоғамның қызығушылығы біздің уақытымызға ғана тән емес. Ол индустриалды қоғам дәуірінде тұрақты түрде өсіп, ақпараттық қоғамды қалыптастыру үдерісінде өзінің жетістіктеріне жетті, өйткені осы кезеңде спорттық мекемелер ғана емес, жаһандық мамандандырылған спорттық инфрақұрылым да белсенді түрде қалыптасты. Дене шынықтыру, ойын-сауық саласындағы, сондай-ақ спорттық іс-шараларды ұйымдастыру мен өткізу саласындағы адамның жаңадан құрылған мамандандырылған саласы барлық этномәдени, әлеуметтік, кәсіптік және жас топтарды мақұлдайтын және қолдайтын саясаттың (ұлттық және халықаралық) арнайы саласы болып табылады [3].

Осы саладағы жетістіктерді сипаттау және зерттеу үшін, 19 ғасырдың аяғында Англияда «дене мәдениеті» тұжырымдамасын ғылыми айналымға енгізуге әрекет жасалды, бірақ академиялық топтарда ұсынылған анықтаманы күмәнмен қабылдады. Әлемдік ғылымдардағы пікірталастар нәтижесінде мәдениет саласындағы кәсіби қызмет ретінде спорт «өндіріс мәдениеті» деп аталды, ал «дене шынықтыру мәдениетінің» құрамдас бөлігі ретінде жеке дене белсенділігінің (фитнес және ашық ойындар) түрлері түсіндірілді. Сонымен қатар кез-келген спорттық жетістіктер, олимпиадалық мұраларды насихаттау, спорттық өмір салтына табыну және спорт қасиеттері «бұқаралық мәдениеттің» көрінісі ретінде қарастырыла бастады.

XX ғасырдың ортасында орын алған спорттық феноменді белсенді түрде түсіну кезеңінде, еліміздің әлеуметтік ғылымдары объективті тарихи себептерге байланысты жаһандық үдерістен ерекшеленді және де осы күнге дейін ескірген ағылшын тіліндегі «дене шынықтыру» деген сөз бұрынғыша қолданылады. Бірақ бұл

терминологиядағы жалғыз сәйкессіздік емес, ол қазақстандық және шетелдік ғалымдардың спорт саласындағы жұмыстың өзара іс-қимылының төменгі деңгейіне (басқа зерттеу тақырыптарымен салыстырғанда) төмендейді. Ғылыми білімнің осы саладағы сәйкессіздіктерін ескеру өте маңызды, өйткені қазіргі заманғы спорт мәдениетаралық қарым-қатынастың ең тиімді құралы болып табылады. Бұл спорттық іс-шараларды жоспарлауға, ұйымдастыруға және өткізуге ғана емес, сонымен қатар күнделікті өмірде де көрініс табады: ауа-райы, сән және саясат туралы әңгімелесулер біздің заманымызда спорт тақырыбымен толықтырылды. Нәтижесінде танымал мәдениетте, соның ішінде күнделікті өмірде спорттық дискурс кеңейді [4].

Зерттеудің мақсаты - жалпы әлеуметтік-мәдени бағдар мен жаһандану үдерістерінің серпінін көрсететін спорттың әлеуметтік-мәдени құбылысы. Зерттеудің тақырыбы, бір жағынан, әртүрлі үстемдік ететін көп бағытты үрдістер

1 Спорттық дискурс мәдени қарым-қатынас термині ретінде де (ауызша және жазбаша түрде сөйлеу, спорттық іс-әрекеттерге қатысты аудармаларды аудару), сондай-ақ (осы мағыналар ұсынылған шығарылған мәтіндердің жиынтығы) ретінде қарастырылуы мүмкін.

Зерттеудің мақсаты – олимпиадалық қозғалыстың тарихи контекстін және келешегін ескере отырып, жаһандану дәуіріндегі спорт феноменін теориялық және мәдени талдау.

Зерттеудің мақсаттары келесі мақсаттармен анықталады:

– Жаһандану жағдайындағы әлемдегі жаһандану перспективаларын бағалаудың негізгі тәсілдерін айқындайтын спорт феноменінің теориялық және мәдени сипаттамасы;

– тарихи және мәдени тұрғыда спорт түрлеріндегі эволюциялық өзгерістерді зерттеу;

– спортты дамытудағы өркениеттік аспектілерді анықтау және сипаттау, оның мәдени сәйкестендіру құбылыстарына әсері;

– спорттық ойындардың дүниетанымдық және ұлттық мәдени мұраның маңызды бөлігі ретінде мәдени институционализация, бірлестіру және әртарапандыру механизмдерін талдау;

ұлттық және халықаралық деңгейде спорт мәдениетін дамытудың орташа және ұзақ мерзімді перспективаларын болжау.

Жұмыстың ғылыми гипотезасы, жаһандану жағдайында тарихи қалыптасқан мәдени және өркениеттік алуандылықты сақтау үшін белгілі бір қауіп-қатер - бұл спортты қасиетті мағынада толтыруға

және оны «спортшылар діні» (олимпиадалық идеалы) ретінде ұсыну, оны суррогат дініне айналдыру, азаматтық феноменнің көрінісі.

2. Әлемдік деңгейдегі спорттық қозғалыстардың әр түрлілігін жоққа шығармай, спортты дамыту стратегиясының сезімтал нұсқасы - ұлттық спортты зерттеу, насихаттау және өсіруге негізделген мәдени саясат. Ұлттық спорттық ойындар әлемдегі спорттың маңызды құрамдас бөлігі, оны толық коммерцияландырудан және саясаттандырудан қорғауға болады, ұлтаралық және этникалық топтардың әлемдік және ұлттық мәдени мұраларымен қарым-қатынастың ең демократиялық және кең таралған түрлерінің бірі болып табылады [5].

Жаһандану бір жағынан, өркениеттік және лингвистикалық әртүрліліктің таралуымен, бірігуден, гомогенизациядан, өмірдің барлық салаларында жаһандық стандарттарды енгізумен сипатталады, екінші жағынан, ол мәдениетаралық қарым-қатынастың әртүрлілігін кеңейтуге әкеледі. Спорт түрлерінде бұл үрдістер жеке спорт түрлеріне арналған ұлттық федерацияларды құруда көрініс табады, олар ұлттық дәстүрлі спортпен толықтай байланысты емес. Сонымен қатар, спортта әртарапандыру шынайы дәстүрлі ойындар мен ұлттық жарыстардың ұйымдастырылуына және өткізілуіне негізделген, бұл халықтардың жеке басына деген қызығушылықтың өсуі, халықты сәйкестендірудің екі бағытта дамуы. Бір жағдайда дәстүрлі ойындар мен ұлттық жарыстардың институционализациясы англо-саксондық спорттың әмбебап үлгісіне сәйкес жүргізіледі және ұлттық жарыстарға сәйкес халықаралық спорт федерацияларын құруда көрініс табады, бұл процесті глокализациялау (дәстүрлі нысандарды жаңартуға бағытталған әмбебап үрдістерді даралау) дене белсенділігі. Басқа жағдайда, іздеу ынталандырылады альтернативті жаһандану немесе субанализациясы дәстүрлі ойындар мен ұлттық байқаулардың тәжірибесін үйрену үшін аймақтық этномәдени орталықтардың шетелде жасалуында көрсетілген жергілікті мәдениеттің көрінісі болып табылады [6].

Зерттеудің теориялық маңыздылығы спорттық институттар мен әлеуметтік дарвинизм идеялары мен ницшеанизмнің қалыптасуы арасындағы қарым-қатынастың қалыптасуы болып табылады. П.Куббертиннің «спортшылардың дініне» негізделген олимпиадалық идеалдардың идентификациясы, Р.Беллдің сипаттаған «азаматтық дін» құбылысы, жаһандану әсеріне (гибридтеу, альтернативті жаһандану, глокализация) дене

шынықтырудың шынайы формалары туралы жергілікті мәдениеттің реакциясын жүйелі талдау; сәйкестендіру, мәдени интеграция, дифференциация, ассимиляция, локализация үрдістерінде көрініс тапқан спорттың және қоғамдық өмірдің түрлі салаларының өзара әсерін анықтады [7].

Зерттеудің практикалық маңыздылығы зерттеу жұмыстарында (спортты әлеуметтік-мәдени құбылыс ретінде болашақ түсіндіру үшін), сондай-ақ педагогикалық тәжірибеде (антропология, мәдениеттану, әлеуметтану, саясаттану, философия және этнология бойынша лекциялар курсы әзірлеу кезінде) диссертациялық зерттеу нәтижелерін енгізу болып табылады. Диссертациялық жұмыстың қорытындыларының бірі Дене шынықтыру және спорт ғылыми-зерттеу институтында спорттық антропология зертханасын құру болды (VNIIFC). Алынған нәтижелерді іс жүзінде қолдану бірнеше қоғамдық қолшатыр халықаралық спорттық ұйымдарда (FILA, IMSA, SportAccord, TAFISA) дәстүрлі ойындар мен ұлттық жарыстардың танылуына бағытталған жұмыс нәтижелерімен расталады. Автор осындай жаңалықтардың көптеген әдістерін әзірлеуге және іске асыруға қатысты [8].

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Нұрмұратов С. Қазақ халқының рухани құндылықтары тарих және қазіргі заман // Адам әлемі. – № 3(69). 2016. – Б. 75.
- 2 Тәттібек Н.М. Жаһандану және заманауи мәдени кеңістіктегі құндылықтар өзгерісі. // KazNU Bulletin. Philosophy series. Cultural science series. Political science series. 2015. № 4 (53). – Б. 195.
- 3 Тәуелсіз Қазақстан философиясы, 2006. 20-том. Аударма. –Астана. 544 – б.
- 4 Т. Ә. Ботағариев, С. С. Кубиева. Дене шынықтыру теориясы мен әдістемесінің теориялық негіздері. – Орал, 2010. – 232 б.
- 5 А. Тайжанов, А. Қарақов. Дене тәрбиесі. – Алматы, 2009. – 189 б.
- 6 Құланова Қ. Қ., Аханов А. Т. «Ұлттық спорт түрлерінің әдістемесі». Оқу-әдістемелік құрал. Алматы, 2018. – 45 б.
- 7 Е.Уаңбаев. Дене тәрбиесінің негіздері. –Алматы: «Санат», 2000. – 72 б.
- 8 Г. Е. Садыканова. «Дене тәрбиесі мен спорт түрлерінің физиологиялық негіздері». Оқу құралы. Алматы. – 2019. – 25 б.

МЕКТЕПТЕ ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ АНЫҚТАУЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

ЖУМАБАЕВА Ә. Т.

М01109-Педагогика және психология БББ-ның магистранты,
2 курс, М. Өтемісов атындағы
Батыс Қазақстан университеті, Орал қ.

Мақалада жасөспірімдердің кәсіби өзін-өзі анықтауының педагогикалық-психологиялық аспектілері қамтылды. Орта және жоғары сынып оқушылары өз қабілеттеріне ерекше мән бере бастайды. Кәсіби өзін-өзі анықтау кезінде жасөспірім болашаққа жоспар құрып, өмірлік жолын бағдарлайды. Орта мектепті бітіргеннен кейін болашақ мамандығы туралы шешім қабылдайды. Егер 9–11 сынып оқушысы өзіне ұнайтын мамандықты таңдай білсе, психологиялық жағдайына да әсер етеді. Осы орайда оқушының дұрыс таңдау жасауына педагогтың қосар үлесі ерекше. Жекелеген оқушылар өзінің кім болатынын нақты білсе, жекелеген оқушылар неден бастарын білмей, қиналады. Мұндай кезде ата-аналар тарапынан да қысым жасалады. Бұл кейде тым келеңсіз жағдайға әкелуі де мүмкін. Осы тығырықтан педагогика-психологиялық жолдар арқылы шығуға болады. Ол үшін арнайы маманның көмегі қажет.

Кілтті сөздер: кәсіби өзін-өзі анықтау, жасөспірім, кәсіби даму, тұлға, психология.

Кәсіби өзін-өзі анықтау - бұл мамандық таңдауда, сондай-ақ болашақта кім болатынын анықтауға көмектесетін іс-әрекеттер. Кәсіби өзін-өзі анықтаудың мақсаты – өз бетінше және саналы түрде ішкі дайындықты қалыптастыру, болашақты жоспарлау, өмірлік және тұлғалық даму. Кәсіби өзін-өзі анықтау бала кезінен басталады, ойын барысында бала әр түрлі мамандықтарды ойнау арқылы болашақ мамандығы туралы шешім қабылдай алады. И. В. Дубровина бұл өзін-өзі анықтаудағы негізгі психологиялық дайындық кезеңі деп санайды, ол мыналарды қамтиды: [1 469].

I Психологиялық құрылымдар өзіндік сананы жоғары деңгейде қалыптастыру;

II Тұлғаның адамгершілік көзқарастары, құндылық бағдарлары мен уақыт перспективаларын қамтамасыз ететін қажеттіліктерді дамыту;

III Жоғары сынып оқушысының даралық алғышарттарының қалыптасуы өз қабілеттері мен қызығушылықтарын дамыта білуі. Осы кезде жоғары сынып оқушылары үшін: біріншіден, мамандық таңдау; екіншіден, пәндерді таңдау емтихан тапсыру; үшіншіден, жоғары білім туралы шешім қабылдау қиындық туғызады.

Мамандық таңдау - жоғары сынып оқушылары үшін қиын процесс. Мамандық таңдауға қандай мотивтер мен жағдайлар әсер етуі мүмкін? Осы орайда өз еңбектерінде мамандық таңдауды 8 түрлі қырынан талдаған Е. А. Климовқа жүгінейік [2,24].

1 Отбасы мүшелерінің лауазымы. Әр ата-ананың ұстанымы әртүрлі. Біреулері мамандық таңдауда баласының таңдауы мен пікірімен санасады, оның таңдауына қолдау білдіреді. Екіншілері, керісінше, баласының таңдауымен келіспейді. Ұлы не қызы қаламаса да, заманауи мамандыққа бағыттайды, өйткені, баласының болашағын алдын ала болжап отырады. Ата-ананың үшінші позициясы, отбасының кәсіби мансабын жалғастыру. Егер ата-анасы әскери болса, онда ұлы немесе қызы әскери болуы керек, олар баланың бойындағы дарыны мен жеке қызығушылығын ескермейді [3,24].

2 Достардың (құрдастардың) позициясы. Достықтың ұлы күш екенін бәріміз жақсы білеміз. Сондықтан, көп жағдайда мамандық таңдауда достары немесе сыныптастары әсер етеді. Кейбіреулер үшін қай жерде оқығаны маңызды емес, бастысы досы немесе сыныптасы бірге оқыса болды.

3 Мектеп мұғалімдері мен сынып жетекшісінің ұстанымы. Мамандық таңдауда ұстаздардың үлесі аз емес, өйткені Мектептегі әрбір адамның «сүйікті» және «сүймейтін» пәндері бар. Мұғалімдердің жеке қасиеттерін ескере отырып, сол пәнге қызығушылығы артып, немесе жек көріп кетуі мүмкін. Осы орайда, педагогтар мамандық таңдауда сырттан бақылаушы ретінде жол көрсетіп, кеңес бере алады.

4 Жеке кәсіптік жоспарлар. Әрбір жоғары сынып оқушысы кем дегенде бір рет кім болғысы келетіні, болашағы, ол не істеуі керектігі туралы ойлайды. Мақсаттар, жолдар және рефлексия бұл оның кәсіби мақсаттарына жетуге көмектеседі.

5 Қабілет. Оқушылардың қабілеттері тек білім беру шеңберінде ғана емес, өзіне ұнайтын сүйікті ісімен айналысқанда өте белсенді болады. Осы қабілеттері арқылы кәсіби деңгейін бағалауға болады.

6 Қоғам. Мамандық адамның осы дүниеде мәртебесі мен беделін арттырады. Сондықтан көпшілік үшін беделді қоғамда

мойындалған мамандыққа оқу маңызды, өйткені олар басқалардың пікіріне құлақ асады.

7 Ақпарат. Өзіне ұнайтын мамандық таңдауда қателеспейтін үшін жоғары сынып оқушылары жан-жақтан ізденіп, түрлі мамандықтар туралы ақпарат жинайды. Олар тынбай барлық университеттер мен мамандықтар туралы егжей-тегжейлі зерттеулер жүргізеді. Сол үшін кәсіптік бағдар беру курстарына жазылып, университеттердегі ашық есік күндерін пайдаланады. Сонымен қоса, алыс-жақын шетелдердегі оқу орындары туралы да ақпараттар жинастырады. Өйткені, олар үшін әрбір ақпарат маңызды. Бүгінгі күні интернет желісі арқылы кез келген ақпаратты табуға болады.

8 Трендтер. Адам үшін тенденциялар өте маңызды. Қазірде жоғары сынып оқушылары мамандық таңдағанда өзіне ұнамды істермен ғана айналысуды жөн көреді. Заманның қалауына байланысты кез келген адам мінезі мен әдеттері сай келетін мамандықты игеруге тырысады. Өйткені, мамандық таңдауда тек берілген ақпаратқа сүйену аздық етеді. Өзіне қонымды, қызығушылығы мен қабілетін ашатын іспен айналысу анағұрлым қызықты әрі табысты. Сол себепті бүгінгі күні жасөспірімдер заманауи трендтегі мамандықтарды өз қабілетіне шақтап кәсіби бағдарына алады.

Кәсіби бағдар, ең алдымен, мотивациялық формациялар жиынтығы (мүдделер, қажеттіліктер, бейімділік, ұмтылыс және т.б.) кәсіппен байланысты адам қызметі және олардың мамандық таңдауына әсер ету деп түсініледі. Адам қасиеттерінің қызмет түріне сәйкестігі, тұлғаның түрлі әлеуметтік және мәдени әсерге байланысты маңызды қызығушылық факторларын көрсетеді. Орта мектеп оқушысы кәсіби өзін-өзі анықтауы үшін өзіндік сананы дамыту, жүйені қалыптастыру, құндылық бағдарлары, өз болашағын болжау және жасау кәсіби тұлғаның идеалды бейнесі түріндегі стандарттарына кіреді.

Дерек көздерге сүйене отырып айтар болсақ, кәсіби үрдіс - өзін-өзі анықтау [4]. Бұл процесс екі жолмен құрастырылған:

I тек әлеуметтік және әлеуметтік-психологиялық факторлары, жеке ерекшеліктері ескерілмейді. Яғни кәсіби жол сыртқы мотивацияға негізделген.

II кәсіби дамуға жеке психологиялық ерекшеліктері әсер етеді. Бұл жол кәсіби даму анағұрлым адекватты және адамды кәсіптегі табысқа жетелейді. Сондай-ақ, олардың кәсіби өзін-өзі анықтау процесі туралы Т. В. Кудрявцев өз еңбектерінде көрсетеді. Ол

процесс өте ұзақ, көпжақты, динамикалық және бірқатар кезеңдерді қамтитынын атап өтті:

- кәсіби ниеттерді қалыптастыру;
- кәсіптік оқыту;
- кәсіби бейімделу;
- кәсіби тұлғаның еңбек етуі.

Жасөспірімнің кәсіби өзін-өзі анықтауы:

- 1 субъекті барлық мамандықтар ішінен нақты кәсіпті таңдайды;
- 2 кәсіби қызмет талаптары және әлеуметтік-экономикалық

жағдайлардың ерекшеліктерін ескере отырып, мамандықты саналы таңдау;

3 кәсіби өзін-өзі анықтау үшін адам үнемі өз кәсібін ой елегінен өткізеді, қайта ойлайды іс-әрекеті және мамандығын өзін-өзі бекіту шеңберінде жүзеге асырады;

4 тұлғаның актуалдануы әр түрлі оқиғалардан басталады; мысалы, орта мектепті немесе кәсіптік-техникалық училище бітіру, біліктілік жоғарылату, тұрғылықты жерін өзгерту, аттестаттау және жұмыстан шығару.

5 кәсіби өзін-өзі анықтау - жеке тұлғаның әлеуметтік-психологиялық жетілуіне тән оның өзін-өзі кәсіби жүзеге асыру қажеттіліктері.

Сонымен, жоғарыда біз мамандық таңдау жағдайларын, кәсіпқойлықтың негізгі мотивтері мен өзін-өзі кәсіби анықтау жолдарын қарастырдық. Енді ерекшеліктерді қарастырсақ:

Жоғары сынып оқушыларының жеке және кәсіби өзін-өзі анықтауы:

– Біріншіден, адамдардың санасындағы қоғамдық және жеке мақсаттары мамандықтың танымдық және эмоционалдық бейнесі білім беруде белгілі бір дәрежеде жалпы ұғымды өзгертеді. Егер бұрын кәсіби маманның идеалды бейнесі нақты адамдар және олардың кәсіби «өмірбаянымен» байланысты болды, содан кейін бүгінде «идеалды бейнені кәсіпқойдан «идеалды өмір салтына» («еуропалық», «американдық», «богемиялық» т.б.) ауыстырды. Осылайша, қазірдің өзінде мамандық - өмір салты, жолдың маңызды бөлігі ретінде емес, өмірде белгілі бір дәрежеге қол жеткізу құралы ретінде әрекет етеді.

– Екіншіден, мамандықтар әлемі өте серпінді және өзгермелі. Жыл сайын көптеген жаңа мамандықтар пайда болады. Және тез өзгертін әлемде табысты болу үшін адам бір емес, бірнеше мамандықты бір мезгілде меңгеруге ұмтылу керек.

– Үшіншіден, кәсібін немесе біліктілігін өзгерту қажеттілігі. Сондықтан, алған біліміңіздің шындығына дағдылардың жеткіліксіз емес екенін мойындап, өмірдің барлық кезеңінде оқуға дайын болуыңыз керек. Өйткені, адам өмірінде қайта даярлау, өзін-өзі тәрбиелеу бірнеше рет қажет болады.

– Төртіншіден, қазіргі динамикалық дамушы уақытта білімдерін кіріктіру, өзіндік жаңа өнім тудыруда белсенділік танытып, шығармашылық проблеманы шешуші, икемді, өзгертуге және өзін-өзі жетілдіруге дайын қабілетті сауатты маманды қоғам талап етті.

– Бесіншіден, қазіргі жағдайда жасөспірімдердің кәсіби өзін-өзі анықтауы қиын. Бұл болашақтың нақты бейнесінің жоқтығынан, елдің, жалпы қоғамның даму перспективалары мен қоғамдағы нормативті-құндылық жүйесінің жоқтығынан [5].

Сондай-ақ жоғары сынып оқушыларының өзін-өзі анықтау үшін кәсіпқойлыққа дайындықтың 3 критерийі бар, осы критерийлерді көбірек қарастырған жөн:

– Когнитивті – оқушылардың жеке психофизиологиялық қасиеттеріне сәйкес таңдаған мамандығы бойынша жұмыс істеу дәрежесі туралы хабардар болуы.

– Мотивация-қажеттілік – кәсіптер белсенділігі, қызығушылықтардың құндылық бағдарлармен байланысы, эмоционалдық тәжірибелердің қарқындылығы арқылы оқушылардың күш-жігері мен назарын болашақтың маңыздылығына аудару.

– белсенділік-практикалық – корреляциялық қабілеттілік - олардың жеке ерекшеліктері мен кәсіби таңдаған кәсіп пен иелікке қатысты талаптар. Өз еңбектерінде Е. А. Климов кәсібиліктің екі деңгейін анықтайды өзін-өзі анықтау, бірінші деңгей диагностикалық, оған сана мен өзіндік сананы қайта құрылымдау кіреді, ал екінші деңгей практикалық, содан кейін адамның әлеуметтік статусында нақты өзгерістер болады. Оның үстіне Е.А.Климовтың схемасы бойынша нәтиже кәсіби өзін-өзі анықтау мамандықтар таңдау шешімі болып саналады [б. 112]. Бұл схема мыналарды қамтиды:

1 Мамандықтар әлеміне жалпы шолу бағдарын өздігінен құрастыру;

2 Мүмкіндіктер мен шектеулерді өздігінен анықтау, шындықпен байланыстыру

3 Резервті ескере отырып, таңдаған мамандығы бойынша ақпарат жинау;

4 Мамандықты меңгерудегі қадамдық әрекеттерді ойластыру;
5 Жеке тұлғаның құрылымы арқылы психикалық ойлау кәсіби жоспар;

6 Мамандық таңдау бойынша түпкілікті шешім қабылдау.

Жоғары сынып оқушыларының көпшілігі үшін мамандық таңдау қоғамда қалыптасқан стереотиптерге негізделеді. Олар сондай-ақ өз жолын табуды қиындатады, кәсіби әлемде өздерін психологиялық дамытуда қиындықтар туғызады. Мұндай мәселелерге «жұмыс» пен «кәсіп» және жалақы арасындағы сәйкессіздік әрекеттер мен жеке хобби туралы идеялардың алшақтығы жатады. Негізінен жоғары сынып оқушылары мамандық таңдауда бойындағы ең басым қасиеттерге арқа сүйейді. Мысалы, мұнда моральдық-еріктік, интеллектуалдық және ұйымдастырушылық сапасы жатады. Бірақ, өзін-өзі бағалау туралы ұмытпаңыз, оған көп нәрсе байланысты. Көбінесе жасөспірімдер өздерінің мүмкіндіктерін асыра бағалайды немесе керісінше бағаламайды. Бірінші жағдайда да, екінші жағдайда да егер орта мектеп оқушысы өз мүмкіндіктерін асыра бағаласа, көп жағдайда нәтижесі төмен болады, содан кейін болашақта ол кәсіп оны сәтсіздіктерге душар етеді. Тиісінше өзін-өзі төмен бағалаған кезде де осындай жағдайлар орын алады. Кәсіби өзін-өзі анықтауға қатысты тағы бір мәселе -оқу мотивациясының өзгеруі. Көптеген жасөспірімдер оқуды болашақ кәсіби қызмет үшін қажетті негіз ретінде қарастырады. Көпшілікті болашақта қажет заттар ғана қызықтырады. Бірақ, егер сіз 9-сыныптан кейін кетуге бірінші рет шешім қабылдаған кезде оқу үлгеріміне алаңдай бастайды. Демек, «қажетсіз» оқу пәндеріне назар аудармай, немқұрайлы қатынастан бас тартады. А.В.Петровскийдің айтуы бойынша жоғары сыныпта жасына қарай оқуға саналы көңіл бөле бастайды. Сонымен қатар, кейбіреулер мамандықты, университетті тандап, қайда оқитынын болжай бастаса, басқалары осы уақытта неден бастарын білмей қалады. Мұнда ата-аналар мұндай жоғары сынып оқушыларына көмектесу үшін керісінше психологиялық тұрғыдан өз балаларына қысым жасап бастайды. Дегенмен, мұның бәрі жоғары сынып оқушыларында мұндай қысымның тек келеңсіз нәтижелерге себеп болады. Нәтижесінде, олардың хоббиіне кірісуі алаңдаушылықтың жоғарылауы мен көбінесе жоғары сынып оқушысының кәсіби өзін-өзі анықтаудан бас тартуына әкеледі. Негізінде, ата-аналар баласына қысым жасамауы керек, оған өзін-өзі анықтауға көмектесетін басқа әдістерді қарастырғаны дұрыс. Қалай болғанда да жоғары сынып оқушысы үшін ең бастысы – ата-анасының қолдауы мен

дер кезінде көмек көрсетуі. Сондықтан, қосымша мамандық таңдауда қиындықтар туындаса, мектептерде кәсіптік бағдар беру жұмыстарының жеткіліксіздігі, екіншіден, осыған байланысты университеттер туралы ақпараттың жоқтығы. Сондықтан осы мәселелердің барлығын шешу үшін оқу орындары жоғары сынып оқушыларына психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуі керек, бұл оларға бейіндік бағдарлауда және кәсіби түрде өзін-өзі анықтауға көмектеседі. Сондай-ақ психологиялық-педагогикалық қолдаудан басқа, жоғары сынып оқушыларымен кәсіптік бағдар беру жұмысын жандандыруды қажет етеді.

Өйткені, біз білетіндей, кәсіби өзін-өзі анықтау кәсіптік бағдармен тығыз байланысты және күрделі динамика ретінде қарастырылады.

Мектептегі психологиялық қызметтің оқушылармен, ата-аналармен және мұғалімдермен жұмысының әртүрлі бағыттарын біріктіретін жасөспірімдердің кәсіби өзін-өзі анықтауын психологиялық-педагогикалық қолдаудың кешенді бағдарламасының тиімділігі эксперименттік жұмыста тексеріледі. Оны жүзеге асыру жасөспірімдердің кәсіби өзін-өзі анықтауының онтайлы деңгейін қалыптастыруда оң динамикасын қамтамасыз етуге мүмкіндік берді.

Қорытындылай келе, кәсіби өзін-өзі анықтауға жауапкершілікпен мән беру қажет екенін айтқымыз келеді. Ал мектеп пен ата-ана жоғары сынып оқушыларына көмектесуі керек, өйткені, егер сіз дер кезінде көмектессеңіз, сіз жағымсыз жағдайдың алдын аласыз.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Практическая психология образования; Учебное пособие 4-е изд. / Под редакцией И. В. Дубровиной — СПб.: Питер, 2004.
- 2 Белоусова В. В. Самоопределение студентов и школьников в сфере профессий, связанных с информационными технологиями: Автореф. дис. канд. психол. наук. М. : МГУ, 2017. 26 с.
- 3 Абрамова Г. С. Практическая психология. М. : Академия, 2017. 368 с.
- 4 Булатова М. А. Представления педагогов о современных подростках [Электронный ресурс] // Материалы VIII Международной студенческой электронной научной конференции «Студенческий научный форум». 2017. URL: <http://www.scienceforum.ru/2017/2360/29611>

5 Нигметжанова Г. К Тұлғаның өзін-өзі тану мәселесінің психологиялық ерекшелігі Вестник КАСУ №4 - 2005: <https://www.vestnik-kafu.info/journal/4/149/>

6 Климов Е. А. Образ мира в разнотипных профессиях. М.М.: Изд-во МГУ, 1995

ЖЕКЕ ТҰЛҒА ЖӘНЕ ОНЫҢ МАМАНДЫҚҚА СӘЙКЕСТІГІ

ЖУМАБАЕВА Э. Т.

магистрант, 2 курс, М01109-Педагогика және психология БББ,
М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті, Орал қ.
ЗЕЙНЕЛБАЙ Р.

магистрант, 2 курс, М01109-Педагогика және психология БББ,
М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті, Орал қ.

Бұл мақалада тұлға және оның мамандыққа сәйкестігі жайлы жазылған. Қазіргі қоғамда жоғары сынып оқушыларының кәсіби іс – әрекет пен мамандық таңдауға байланысты проблемаларын, яғни, сол әрекеттерге саналы дайындығының ішкі субъективті және объективті факторларын зерттеудің психология ғылымы үшін қажеттілігі әрқашан да зор. Сондықтан да жеке тұлғаның мамандық таңдау процесінің дұрыс бағытталуы, жасөспірімдерді жаңа мақсаттар мен келешекті саналы, ұғынымды өмірлік жоспарын құруға, өз іс – әрекет нәтижелерін таратуға жетелеуі мақаланың негізі.

Кілтті сөздер: Кәсіптік бағдар беру, мамандықтар, психологиялық қолдау, психологиялық-педагогикалық қолдау, қабілет, талан, еңбек.

Жеке тұлға және оның мамандыққа сәйкестігін жеке тұлға бойындағы негізгі қасиеттер мен мамандықтың оған қоятын талаптары негізінде сипаттауға болады.

Жеке тұлға деген ұғым жөніндегі түрлі көзқарастарға жасалған талдауды қорытындылай келе, В. С.Леднев жеке тұлға адамның дербес құрылымдық компонент ретіндегі әлдебір оқшауланған жағы емес, әлеуметтік тұрғыдан алғанда адамның қасиеттерінің бүкіл жиынтағымен тұтас алғандағы нақты адамның ерекше пішімі. Жеке тұлғада тұтас тұлға ретіндегі адамның қырлары жоғалып кетпейді, тек осы тұрғыдан алғанда арнайы көрініс табады, – деп атап өтеді [1].

Жеке тұлға деген ұғымға көзқарастардағы айырмашылықтар жеке тұлғаның бітімі жөніндегі көзқарастардағы айырмашылықтарды туғызады. В. С. Леднев, А. Г. Ковалевтің, К. К. Платоновтың, М. Н. Непомнящаяның М. С. Каганның жеке тұлға бітімі жөніндегі тұжырымдамаларын қарастырады, бірақ бұл еңбекте шетелдік зерттеушілердің айқындамаларына талдау жасалмайды. Аталмыш зерттеушілер ұсынған жеке тұлғаның бітіміне түрліше көзқарастардың мазмұнына талдау жасай келіп, В. С. Леднев түрлі авторлардың жеке тұлға бітімінің үлгілерін қорытындылауында үш компонент баяндалатынын атап өтеді, олар:

- 1) жеке тұлғаның тәжірибесі,
- 2) психикалық тетіктері,
- 3) жеке тұлғаның типологиялық қасиеттері.

Бірінші компонент екі топтан тұрады:

- а) білім, білік, дағды;
- ә) бағыттаушылық, таным, еңбек, қарым – қатынас, эстетикалық сапалар, дене тәрбиесі.

Жеке тұлға тәжірибесіне қарым – қатынас тәжірибесін қосуды арнайы атап өтеміз. Айтқандайын, М. С. Каганның тұжырымдамасында қарым-қатынас тәжірибесі жеке тұлға бітімінің компоненті ретінде айтылады, ол жеке тұлғаның бітімін адам әрекетінің көзге көрінетін құрылымынан шығарып тастайды және оны бес әулетпен сипаттайды, олар:

- 1) гнесеологиялық әулет,
- 2) аксиологиялық әулет,
- 3) шығармашылық әулет,
- 4) қарым – қатынас әулеті,
- 5) көркемдік әулет [2].

Психика тетіктері қабылдаудан, ойлаудан және сөйлеуден, зердеден, психикалық қозғалыстан, басқарудың ішкі жүйесінен («мен») құралады. Мінез, дағды, білік, дамудың онтогенетикалық ерекшеліктері және тұлға бітімінің үшінші компонентін құрайды. Жеке тұлғаның бітіміне өзін-өзі икемдеудің жоғары деңгейін жүзеге асыратын басқару жүйесін («менді») оның компоненті ретінде қосу және тұлғаның ізденімпаздығы тұрғысынан маңызды.

А. Г. Ковалов, К. К. Платонов, С. М. Каган талдап жасаған және В. С. Леднев қорытындылаған жеке адамның бітімі жөніндегі тұжырымдамаларды қорытындылай келе мынаны атап өтеміз:

1. Жеке тұлға бітімінің компоненттері тіпті де тең құқықты емес. Мәселен, психикалық тетіктер, білік кез келген әрекеттің

негізі болып табылады, демек, жеке тұлға тәжірибесінің де негізі болып табылады. Психика тетіктерінен тыс әрекет жоқ және болуы мүмкін емес. Психика тетіктері үшінші компонентке қатыссыз емес, ал үшінші компонентке мінез, темперамент, дағды мен білік жатады; өз кезегінде үшінші компоненттің элементтері жеке тұлғаның тәжірибесінде көрініс табады. Мінез, темперамент, біліктен психикалық тетіктерден тыс түсінілуі мүмкін емес. Оның үстіне, мысалы, мінез өмір шындығының қайсыбір жақтарына қатынасында, не әрекетте ғана көрініс табады. Сонымен, қарастырылған тұжырымдамаларда жеке тұлғаның бітімі компоненттерінің арасында ең болмаса шартты шекара болмағанымен, кейбір элементтері түрлі компоненттердің мазмұнына кіреді. Сонан соң бітім тек компоненттерді білуді ғана емес, сонымен бірге олардың арасындағы байланыстарды да білуді көздейді, ал соңғысы тұжырымдамалардың бірде – біреуінде ажыратылмаған. Бұл компоненттердің қандай негізге сүйеніп ажыратылғаны да күңгірт күйде қалған.

В. С. Ледневтің компоненттердің үш тобы жеке тұлға бітімінің бейне бір статистикалық үлгісін (статистикалық «бөлігін») сипаттайды деген ескертпесін де атап өтеміз. Оны тұтас күйінде ұсыну бұл үлгіні әрекет пен даму аясында қарастыруды талап етеді. Жеке тұлға тұжырымдамасын дамытудағы бұл бағыттар тым бертінгі еңбектерде көрініс тапты. Сондықтан кемелдену үстіндегі жеке тұлғаның бітімі жөніндегі көзқарастарға талдау жасау қажет. Алайда мұны жүзеге асырмастан бұрын мына қағидаға назар аударамыз.

2. Жеке тұлға жөніндегі тұжырымдамалардың авторлары жеке тұлғаның әлеуметтік мәнін бірінші орынға қояды. «Жеке тұлға – адамның «әлеуметтік келбеті», онтегенез барысында жеке адам әлеуметтендірудің жемісі». Сондықтан «жеке тұлға» ұғымы «қоғам» ұғымында өзінің диалектикалық жұбын табады (Каган, 1974). Жеке тұлға ұғымының келтірілген анықтамасында «жеке тұлға – қоғам» жұбының жұмыс істеуі күңгірт күйінде қалып отыр. Анықтаманың бірінші бөлімі қоғамның жеке адамға ықпалын мегзейді, алайда жеке тұлғаның қоғамға ықпалы да даусыз ақиқат, мұны дербестендіру нәтижесі айғақтайды. Бірқатар еңбектерде жеке тұлғаның қоғамға ықпалы да даусыз ақиқат, мұны дербестендіру нәтижесі айғақтайды. Бірқатар еңбектерде жеке тұлға ұғымының мазмұны оның жоғарыда қаралған бітім компоненттерінің бірі арқылы ашылады [3].

Мәселен, А. Ф. Лазурскийдің еңбектерінде жеке тұлға түрлі қатынастардың: табиғат және қоғам құбылыстарына, өз басына, құндылықтарға қатынастарының (ол қатынастардың небәрі 15 тобын анықтаған) субъектісі ретінде сипатталады; Р. Кэттел жеке тұлғаны осы тұлға жатқызылған қоғамдық қатынастарға тәуелсіз, биологиялық түзілім ретінде және оның қоғамдық жұртшылықтың мүшесі ретінде де қарастырылуы да мүмкін екендігін айтады [4].

Адамның бүкіл алуан түрлі қасиеттерінен жеке тұлғаға тән қасиеттер ретінде, - деп жазды С. Д. Рубинштейн, - әдетте адамның қоғамдық мәні бар мінез – құлығы немесе әрекетін туғызатын қасиеттері ерекшеленеді. Сондықтан олар уәждер және адам қоятын міндеттер жүйесі, адамның қылығын туғызатын мінезінің ерекшеліктері (олардың адамның басқа адамдарға қатысынан іске асыратын немесе білдіретін әрекеттері) және адамның қабілеттері, яғни адамды қоғамдық пайдалы әрекеттің тарихи түрде қалыптасқан Р. Кэттелдің жеке тұлғаны сипаттардың жиынтығы ретінде қарастырылу жөніндегі идеясы тым бертінгі зерттеулерде дамытылды. Авторлар ұжымы ұсынған «Педагогическая диагностика» кітабындағы жеке тұлға бітіміне тоқталайық. Жеке тұлға бітімі, - деп атап өтеді авторлар, - бір жағынан, оның қоғамдық болмысы мен санасының бейнесі, екінші жағынан, әрекеттің жетекші түрлерін адамның жетекші қажетсінуі мен қабілеттерінің көрінісі. Бұл айтылға пікірден осы көзқарастардың авторлары бітімді анықтау кезінде жеке адамның қатынастарын әлеуметтендіру мен оның дара-типологиялық ерекшелікте өзінше ұштастыруды басшылыққа алғандары анық болып отыр. Авторлар төрт бітімдік кешенді бөліп көрсетеді, олар: ақыл-парасат (сана), адамгершілік (мінез-құлық), ерік және сезім (өздігінен икемделу тетіктері). Еңбек субъектісі ретінде адамның дамуын педагогикалық басқару, кәсіби өзін - өзі анықтау, кәсіби кеңес берудің теориялық негізінде адамның мамандық түріне сәйкес келуі жатады. Осындай теориялық және практикалық негіздер нәтижесінде адамға еңбектің қалыптасақан талаптарымен келісу немесе жұмыс орнын ауыстыру тура келді.

Осыған байланысты жеке тұлға мен мамандық арасындағы сәйкес келмеушілікті жоюдың дәстүрлі жолдарын қарастыру қажет.

Стихиялық кәсіби саралау деп аталатын құбылыс. Онда адам өзіне сәйкес келмейтін кәсіби білім беру жүйесіне тап болғанда жағымсыз қобалжуларды сезінеді.

Бұндай қобалжу түрлері ол таңдаған кәсіби жолына сәйкес келмеуінің көптеген себептеріне байланысты туындайды. Бұның нәтижесінде оқушы сабағын тастап немесе жұмысынан кетіп, өзіне лайық әрекет түрін таңдауға тырысады.

Аталған құбылыстар нәтижесінде адамдар бір жағынан, белгілі бір кәсіби жолында өзін табатын болса, екінші жағынан өздерін сәтсіз адам ретінде сезінуі мүмкін. Ақырғысы жеке тұлғаның өзі үшін де, қоғам үшін де зиян.

Жалпы орта білім беретін мектептің жоғары сынып оқушысы бола тұра ол мамандық таңдау жайында ойланып, болашақ өмір жолдарының мүмкін болатын жолдарын қарастырып, жоспарлайды.

Осының алдында адамдарды белгілі нұсқаларға «итермелеу» туралы айтылса, мында жеке тұлға үшін басты орында сәйкес мамандықты таңдау жөнінде айтылады.

Кейде болашақ кәсіби жолын таңдауға байланысты көмек көрсететін педагогикалық басқарушылық болмай, ол өз еркімен жүретін болады. Бұндай жағдайда оған құрбыларының немесе ата – аналарының кеңестері маңызды рөл атқарады. Осындай жағдайда оптант (латын тілінен аударғанда «ortatio» таңдау дегенді білдіреді.), яғни, еңбек субъектісі өз еркімен шешім қабылдауға мәжбүр. Оның қабылдаған шешімі оның жас ерекшелік ойлау мүмкіндіктеріне және білімі, тәжірибесіне тәуелді болады. Нәтижесінде таңдауды дұрыс жасамау ықтималдылығы да жоғары.

Жүйелі түрде кәсіби білім алуға мүмкіндіктің болмауы салдарынан адам өз бетімен білім алуға, үйренуге кіріседі. Кейде бұл жақсы көрсеткіштерге де ие болады, дегенмен сәтсіздікке әкелу ықтималдығы да жоғары дәрежеде.

Пайда болу, қалыптасу, өңделу – тек қана жеке бас кәсіби бағалы қасиеттеріне ғана тән емес, ол әрекеттіліктің әдістері мен сыртқы жағдайларын да сипаттайтын құбылыстар. Мұнда кәсіпкерлердің рационалды белсенділіктері жайлы сөз етіледі.

Мамандық таңдау субъектісі болып табылатын адам педагогикалық басқарушы тарапына ие делік. Мектепте немесе басқа да білім беретін мекемелерде кәсіптік білім бағдар беру жұмысы жақсы дмыған болуы мүмкін, немесе оптантқа болашақ еңбек жолында көмектесетін, кеңес беретін тәжірибелі адамдардың болуы ықтимал.

Мамандық таңдау жағдайында оптант мамандық жайында компетентті кеңес түрлеріне ие болып, өзін тәрбиелеу жөнінде,

жұмысты атқарудың оптималды индивидуалды стилі жөнінде түрлі бағдарларға ие.

Мамандық таңдау жайлы дұрыс кеңес беру жұмысы – кез келген педагогикалық әрекет тәрізді екі жақты процесс. Ол бір жағынан дамып, өсіп келе жатқан адамның тәжірибелі, машықтанған кәсіпкермен өзара әрекеті болып табылады.

7. Егер кеңес беру жағдайында субъектілі және объектілі мүмкіндіктер есепке алынатын болса, онда кәсіби білім берудің түрлі формаларында адамның мамандыққа дайындығын қалыптастыру, осы кезде маңызды рөл атқарады.

8. Қоғамда дамыған еңбек құралдарының жаңа түрлерін қалыптастыру немесе іске асыру ресми түрде жүзеге асуы тиіс.

Әркімнің өмірі әр түрлі болғандықтан өмір жолында түрлі жағдайларға – шамадан тыс авторитаризмге, кәсіби өзін - өзі анықтауда дерективті жағдайларға тап болуы мүмкін.

Мамандықты таңдау жөніндегі кеңес беруді де басқару ретінде түсінуге болады (шахмат тахтасындағы пешкаларды манипуляциялау сияқты).

Кәсіпкердің қалыптасуында авторитарлы тенденциялардың болуы мүмкін («Білмесен – үйретеміз, істей алмасаң – көмектесеміз, істегін келмесе мәжбүрлейміз» ретінде).

Еңбек құралдары мен жаңа жағдайларды жоспарлау жұмыстары адамың ерекшеліктерінің спецификасын есепке алмау нәтижесінде де шешілуі мүмкін. Тіпті оны өндіріс ортасынан шығарып тастауға дейін баруы мүмкін.

Адамның мамандыққа жарамдылығын адаммен ғана ұштастыруға болмайды, себебі, нашар жоспарланған, еңбек жағдайларын сәтсіз ұйымдастырған шаралар да адам мен мамандық арасындағы сәйкессіздіктің бірден – бір себебі.

Адамның кәсіби әрекеті икемдеу барысында оның индивидуалдық – өзіндік жүйелілік ұйымы қалыптасады. Күнделікті міндеттерді атқарып отырғанда іске асуы мүмкін. Мысалы, кей адамдар жұмыс істер алдында көп ойлаып толғанады да кейін жұмысты жақсы атқарады. Ал басқалары жұмысқа тез кірісіп, жіберген қателерін де тез түзейді. Бірақ осы екі жүйе әр түрлі екені анық.

Әрекеттің стилі – әрекеттің өзі сияқты өзгеріп отыратын функционалдық объект. Кәсіпкердің стилі жайлы материалды жинақтау, өңдеу және интерпритациялау бағдарламасын құрғаннан кейін білуге болады. Индивидуалды әрекеттің сол уақыттағы

көріністерін тану мен зерттеу арқылы да, сонымен бірге кәсіпкер еңбегінің қорытындыларын интерпретациялау анализі нәтижесінде анықтауға болады. М. Р. Щукиннің айтуы бойынша әрекеттің нәтижесіндегі индивидуалды ерекшеліктерді әрекет типтерінің жылдам және нақты көріністерін қарастыру қажет [5].

Сол себепті, мамандық таңдауды анықтайтын факторлардың ішіндегі ең маңыздысы сол кәсіпке нақты көрінген қызығушылықтар жүйесі жатады; Мамандық таңдауда жоғары сынып оқушысының ішкі факторларға сүйену әрекеті, яғни, әрекетті өз бетімен орындай алуы, ептілігі, ішкі дайындығы, жоғары адекватты өзіндік бағалау ерекшеліктері мамандық таңдау процесінің психологиялық мазмұнын құрайды. Мамандық таңдауға байланысты қызығушылықтардың мақсатты – бағытталған түрде жүйелі дамуы, жоғары сынып оқушыларында кәсіби өзіндік анықталу процесінің қалыптасу негізін құрайды, және оның басты мотиві болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Гусев Н. Г., Калашников А. В., Качанов. Профессиональная ориентация молодежи и организация приема в высшие уч. заведения. М.: Высшая школа, 1982.
- 2 Профессиональная ориентация учащейся молодежи: Межвузовский сборник научных трудов. Новосибирск, 1980.
- 3 Профессиональная ориентация учащихся: Учебное пособие для студентов пед. Ин-тов; под ред. А.Д. Сазонова. М.: Просвещение, 1988.
- 4 Профессиональная ориентация школьников: Межвузовский сборник научных трудов. Ярославль: ЯГПИ им. К.Д. Ушинского, 1987.
- 5 Щукин М. Р. Структура индивидуального стиля деятельности и условия его формирования: Автореф. Дис. ... д-ра психол. Наук. – Новосибирск, 1994.
- 6 Ярошенко В. В. Школа и профессиональное самоопределение учащихся. – Киев, 1983.

АКТУАЛЬНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

ЖУМАГАЛИЕВА Д. С.
преподаватель общественных дисциплин, Павлодарский
машиностроительный колледж, г. Павлодар

В Послании Президента народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства» [1]. одним из приоритетных направлений работы в сфере образования названы: «модернизация методик преподавания и активное развитие онлайн-системы образования».

В настоящее время образование в Казахстане претерпевает значительные изменения, связанные с внедрением в учебный процесс новых информационных технологий. Задачи и методы обучения меняются принципиальным образом, максимально приближаясь к индивидуализации при подготовке учащихся. Наряду с этим информационно-коммуникационная среда, в которую помещен каждый современный обучающийся, создает все условия для активного использования компьютерных средств и технологий в учебном процессе, повышая при этом значимость и эффективность самостоятельной работы.

Сегодня, молодежь уже не оторвать от компьютеров, смартфонов: эту тягу надо не пресекать, а использовать эффективно. Нужно учить грамотному, вежливому и сетевому общению, предметно и наглядно убеждать в красоте, поощрять любые попытки самостоятельных аналитических исследований компьютерных образовательных ресурсов. Что касается постепенной утраты духовной связи с учениками при переходе на новые методы обучения, то единственный для преподавателя путь хоть как-то эту связь поддержать – перейти на тот язык, которым новое поколение разговаривает – компьютерный. Информационные технологии сближают нас преподавателей с молодым современным поколением учащихся, от уровня владения новыми информационными технологиями, уровня развития нашей информационной культуры будет зависеть продуктивность обучения.

В XXI веке компьютерная техника, интернет, цифровые образовательные ресурсы проникли во все сферы человеческой деятельности и открыли огромные возможности поиска и выбора источников информации, применение информационных технологий в

образовании, преподавании общественных дисциплин. Увеличивается количество методической литературы по данной теме.

Использование информационных технологий на уроках общественных дисциплин позволяет обучающимся проявить творческие способности, больше самостоятельности в работе, воспитывает информационную культуру не только преподавателя, но и студента. Как считает К. Роджерс, на традиционных уроках, происходит авторитарное обучение, а не демократическое, то есть несвободное обучение, преобладает когнитивный тип обучения, в котором процесс учения сводится к усвоению учебной программы и знаний, отобранных учителем [2, с. 3–6].

М.Т. Студеникин в книге «Современные технологии преподавания истории в школе» подчёркивает, что применение технических средств - одна из характерных черт современного развития школы и педагогики. В предлагаемом им пособии раскрывается опыт работы учителей по применению информационных технологий обучения. Студеникин М.Т. также останавливается на методике применения видеоносителей, компьютерных технологий, возможностей Интернет-ресурсов на уроках общественных дисциплин [3].

Н. Шевченко в статье «Интерактивные формы обучения как средство развития личности школьника» подчёркивает, что современное обучение трудно сегодня представить без технологии мультимедиа. Мультимедиа программы открывают широкие возможности для учителей и учеников [4].

Аствацатуров Г. в статье «Технология конструирования мультимедийного урока» подчёркивает, что творцом урока является учитель, который в свою очередь организует творчество детей, они занимаются сотворчеством [6]. Автор отмечает, что практика применения информационно-коммуникативных технологий в овладении методикой по-прежнему велика. Учитель должен помочь ученику ориентироваться в условиях «информационного обвала». Аствацатуров рассказывает об опыте применения информационно-учебного комплекса состоящего из 4-х компонентов:

- Информационно-энциклопедический центр;
- Продукция, позволяющая осмыслить и закрепить материал;
- Развитие практических умений и навыков, развитие интуиции;
- Система автоматизации (пакеты прикладных программ, система автоматизации).

Автор нацеливает учителя на творческое освоение информационных технологий, подчеркивает актуальность и необходимость их использования [5].

Казахстанский исследователь Ж. Ш. Бактыбаев в своем исследовании доказал, что использование информационных технологий, в частности электронных культурологических программ, представляет широкие возможности учителям общественных дисциплин для развития личностных качеств учащихся, формирования их нравственности. Надо особо отметить, что вопросам нравственного воздействия информационных технологий, влияющих на формирование тех или иных качеств личности, ее ценностных ориентаций, посвящено считанное число исследований, как у нас в республике, так и за рубежом [6].

Захарова И. Г. в книге «Информационные технологии в образовании», подчёркивает важность и необходимость применения информационных технологий, – «иначе трудно двигаться дальше».

Уже сейчас большое количество учебных познавательных и развивающих материалов по преподаваемым мною дисциплинам «Основы права», «Культурология» представлены в электронном виде., и это не только презентации, творческие, проблемные задания, но и авторские видеоролики и фильмы «Культура Казахстана 18. 19 веков», «Курган Иссык», деловая игра «Брейн-ринг» по различным разделам «Основ права».

В авторском учебном пособии представлена классификация программных средств информационных технологий обучения. Рассмотрены принципы и возможные пути интеграции информационных технологий обучения в учебно-воспитательный процесс, даны практические рекомендации по применению гипертекстовой технологии для создания гипертекстовых электронных учебников и авторских, образовательных Web-сайтов силами педагогов [7].

В сборнике «Цифровые образовательные ресурсы в учебном процессе педагогического ВУЗа и школы» опубликованы тексты докладов I региональной научной конференции, которая была посвящена созданию и использованию электронных образовательных ресурсов нового поколения, повышению информационно-коммуникативной - компетентности педагогов общеобразовательных учреждений, внедрению инновационных образовательных технологий, а процесс обучения [8].

На уроках общественных дисциплин, как показывает личная практика использование цифровых образовательных ресурсов просто необходимо, а вот создание авторских цифровых образовательных ресурсов позволяет раскрыть не только профессионализм, но и творческий потенциал преподавателя, уровень его информационной культуры.

В учебных заведениях сегодня активно идет разработка различных вариантов содержания образования, внедряются новые педагогические технологии, в том числе и совершенствуются информационные технологии.

Компьютер в организациях образования позволяет создавать учебные материалы нового поколения, использующие возможности видео, графики, звука, анимации. Проведение урока с использованием информационных технологий требует от учителя наличие пользовательских умений и навыков, навыков владения компьютером и мультимедийными приложениями, огромной подготовительной работы, занимает длительное время. Но вложенный труд накапливается в виде целых циклов уроков и практикумов, которые составляют интеллектуальное богатство учителя. И лучшей наградой служит возрастающий интерес учащихся к предмету, радостное ожидание ими каждого следующего урока, их желание помочь учителю подготовить очередной урок с применением информационных технологий [7].

Жизнь современного общества неразрывно связана с повсеместным внедрением информационных технологий, следовательно, учащийся, в ходе обучения должен подготовиться к жизни в этом обществе. Не секрет, что низкая мотивация учения - одна из главных проблем современной школы. Информационные технологии являются мощным средством обучения, которое способно повысить его эффективность, создать большую мотивацию учащимся.

Использование средств новых информационных технологий позволяет усилить мотивацию учения благодаря не только новизне работы с компьютером, которая сама по себе нередко способствует повышению интереса к учебе, но и возможности регулировать предъявление задач по трудности, поощряя правильные решения, не прибегая при этом к нравоучениям и порицаниям. Работая на компьютере, ученик получает возможность довести решение любой учебной задачи до конца, поскольку ему оказывается необходимая помощь, а если используются наиболее эффективные обучающие системы, то ему объясняется решение, он может

обсудить его оптимальность и выявить наиболее рациональные решения. Компьютер может влиять на мотивацию учащихся, раскрывая практическую значимость изучаемого материала. Все это способствует формированию положительного отношения к учебе. Однако необходимо обращать внимание на то, чтобы занимательность не стала преобладающим фактором в использовании компьютера и не заслонила учебные цели. Применение средств новых информационных технологий в учебном процессе позволяет индивидуализировать и дифференцировать процесс обучения, реализуя интерактивный диалог, предоставляя возможность самостоятельного выбора режима учебной деятельности и компьютерной визуализации изучаемых объектов. Фронтальная форма работы и ориентация на среднего ученика в таких условиях себя не оправдывают и приводят к потере интереса к происходящему на уроке у самых способных и невозможности для наиболее слабых учащихся активно включиться в учебный процесс. Индивидуальная работа ученика за компьютером создает условия комфортности при выполнении заданий, предусмотренных программой: каждый обучающийся работает с оптимальной для него нагрузкой, так как не чувствует влияния окружающих [6, с. 43].

Наличие программно-методического обеспечения, ориентированного на поддержку преподавания различных предметов, а также учебного и демонстрационного оборудования, сопрягаемого с компьютером, позволяет организовать в учебном процессе исследовательскую деятельность, обеспечить возможность самостоятельной учебной и предметной деятельности со средствами новых информационных технологий. Компьютер позволяет качественно изменить контроль за деятельностью учащихся, обеспечивая при этом гибкость управления учебным процессом. При работе на компьютере каждый ученик может обдумывать ответ столько времени, сколько ему необходимо. Снимается вопрос о субъективной оценке знаний при опросе, так как оценку выставляет компьютер, подсчитывая количество верно выполненных заданий. При этом происходит мгновенный анализ ответа, что дает возможность опрашиваемому либо утвердиться в своих знаниях, либо скорректировать неверно введенный ответ, либо обратиться за помощью к учителю. Подача эталонов для проверки учебных действий (через учебные задания или компьютерные программы), анализ причин ошибок позволяют постепенно обучать учащихся самоконтролю и самокоррекции учебно-

познавательной деятельности. На этапах урока, когда основное обучающее воздействие и управление передается компьютеру, учитель получает возможность наблюдать, фиксировать проявление таких качеств у учащихся, как осознание цели поиска, активное воспроизведение ранее изученных знаний, интерес к пополнению недостающих знаний из готовых источников, самостоятельный поиск. Это позволит учителю построить собственную деятельность по управлению учебным процессом и постепенно работать над развитием творческого отношения учащихся к учению. Однако, эффективность процесса обучения с использованием компьютерных технологий возможна только в том случае, если созданы необходимые для этого условия. Их отсутствие может привести к нежелательным последствиям в личностном развитии ребенка: отчуждению детей друг от друга, ограничению их подвижности, ухудшению зрения, утомляемости и т.д. [4].

Таким образом, компьютерная технология должна быть органично включена в целостный процесс обучения при изучении различных учебных дисциплин. Именно в этом случае компьютерные технологии смогут стать мощным фактором повышения эффективности обучения по всем учебным дисциплинам. Применяя компьютер на занятиях необходимо, чтобы использовались предметно-ориентированные программно-методические комплексы, соответствующие содержанию и логике изучения учебного предмета. Благодаря этому будет реализована дидактическая роль компьютера как инструмента познания.

Использование компьютерной техники и информационных технологий значительно повышает эффективность процесса обучения благодаря его индивидуализации, наличию обратной связи, расширению наглядности. То, что невозможно сделать при помощи традиционных технологий на уроках, позволяют во многом реализовать информационные технологии.

Во-первых, компьютер позволяет оптимизировать труд учителя. Он дает возможность упорядоченно хранить огромное количество материала и готовых разработок уроков. Во-вторых, имея компьютер, учитель получает неограниченные возможности в изготовлении раздаточных печатных материалов к каждому уроку с учетом целей и задач обучения и индивидуальных особенностей учащихся. В-третьих, компьютер позволяет использовать готовые электронные программные продукты. Это мультимедиа учебники, энциклопедии и справочники, галереи, тестовые программы и т.д.

В-четвертых, компьютер позволяет творческому учителю создавать свои образовательные ресурсы, то есть создавать собственные презентации [5].

Уже сегодня можно утверждать, что внедрение новых информационных технологий обучения способствует:

- индивидуализации учебно-воспитательного процесса с учетом уровня подготовленности, индивидуально-типологических особенностей усвоения материала, интересов и потребностей обучаемых;
- повышению познавательной, творческой активности учащихся, развитию большей самостоятельности, личностно-ориентированного и научно-поискового характера;
- стимулированию стремления учащихся к постоянному самообразованию, самосовершенствованию и готовности к самостоятельному переобучению;
- усилению межпредметных связей в обучении, комплексному изучению явлений и событий;
- развитию гибкости, мобильности учебного процесса, его постоянному и динамическому обновлению;
- изменению форм и методов организации вне учебной жизнедеятельности воспитанников и интересной организации их досуга [5].

Таким образом, внедрение информационных технологий в образовательный процесс – не просто требование времени, но и прекрасная возможность повышения эффективности обучения.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Послание Президента народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства»;
- 2 Кастельс М. Информационная эпоха: Экономика, общество и культуры / Пер. с англ., под ред. О. И. Шкаратана. – М. : ГУВШЭ, 2000. – 630 с.;
- 3 Студеникин М. Т. «Современные технологии преподавания истории в школе»;
- 4 Шевченко Н. статья «Интерактивные формы обучения как средство развития личности школьника»;
- 5 Аствацатуров Г. Технология конструирования мультимедийного урока / Г. Аствацатуров // Учитель истории. - 2002. – № 2. – 2–6 с.;

6 Бактыбаев Ж. Ш. Методика подготовки будущих учителей к формированию нравственных качеств учащихся на основе электронных культурологических программ [Текст] : автореферат дис. канд. пед. наук : 13.00.08 / Ж. Ш. Бактыбаев ; Каз. ун-т междунар. отношений и мировых языков. – Алматы, 2006. – 26 с. - Библиогр.;

7 Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании / - М.: Академия, 2007 г.; Дахин А. Н. Образовательные технологии: сущность, классификация, эффективность / А.Н. Дахин // Школьные технологии. – 2007. – № 2.;

8 Цифровые образовательные ресурсы в учебном образовательном процессе педагогического вуза и школы: Тезисы докладов I региональной научно-практической конференции. - Воронеж: ВГПУ, 2007. – 140с.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР САБАҚТАСТЫҒЫ

ИГЛИКОВА Г. К.

Қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі,

Дарынды балаларға арналған № 8 лицей - мектебі, Павлодар қ.

Ұлттық бірегейлікті сақтауда қанымызға сіңіп, тұрмысымызға айналған салт-дәстүрлердің маңызы жоғары екендігі баршамазға белгілі. Салт-дәстүр арқылы сіңірілетін рухани құндылықтардың ұрпақтан-ұрпаққа ауысып, сабақтасуы-мәңгілік ел болудың негізгі өзегі. Сол себепті де ұлттық бірегейлікті сақтау жолында дәстүр мен ғұрпымызды, мәдениетіміз бен әдебиетімізді жүйелі жаңғыртып байланыстыру керек. Әсіресе ақпарат пен сан түрлі мәдениет тоғысқан жаһандану заманында ұлттық код пен рухты бекем ұстаудың маңызы жоғары екендігі айтпаса да түсінікті. Сондықтан қазақ әдебиеті пәнін ұлттық құндылықтарға арнайы сабақтастырып, рухани мұрамызды түгендеп, жаңғыртып, озығын саралаудың өзектілігі жоғары.

Қазақ әдебиеті пәнінде ұлттық құндылықтарды қалыптастыруға бағытталған көркем шығармалардың маңызы зор. Олар оқушы бойында адамгершілік, адалдық қалыптастырып ұлтымыздың асыл мұрасын ардақтауға үйретеді.

Ұлттық құндылықтар - әрбір ұлттың жаны, тірегі. Ұлттық құндылығын сақтаған ел ғана толлыққанды ел бола алады. Балалардан жеткен асыл мұрамызды сақтап ардақтау-әрбіріміздің

міндетіміз. Сондықтан әрбір сабақта ұлттық құндылықтарды насихаттаудың маңызы зор. Оқушыға білім мен тәрбиені қатар беру-білім саласының басты нысаны. Ал осы тәрбие мен білімді ұлттық құндылықтарға негіздеу жаһанданудан аман алып қалатыны сөзсіз. Ал бұл орайда қазақ әдебиеті пәнінің орны ерекше. Өйткені қазақ әдебиеті арқылы оқушыларға ұлттық құндылықтарды насихаттауға бағытталған арнайы оқу мақсаттары бар. Осы оқу мақсаттарын басшылыққа ала отырып, әрбір тапсырманы ұлттық құндылықтарды білуге, үйретуге бағыттау арқылы оқушыларды Отансүйгіш азамат ретінде қалыптастыра аламыз.

Ұлттық құндылықтар аясында халқымыздың салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы, наным-сенімі және ұлы тұлғаларымыздың ел үшін сіңірген еңбектерін үйрету қазақ әдебиетінен таңдау курстарында да, негізгі сабақтарда да жүзеге асады. Әсіресе, таңдау курстарында ұлттық құндылықтарды насихаттау аса қажет. Сондықтан «Қазақ әдебиеті және ұлттық құндылықтар сабақтастығы» тақырыбында жазылған бұл бағдарламада халқымыздың ұлттық құндылығының негізгі көзі салт-дәстүр мен әдет-ғұрпына басымдық берілген. Себебі қазіргі жастар ұлттық салт-дәстүрлерімізден ажырап барады. Олар осы арқылы ұлттық құндылықтарымыздан ажырап, халқымыздың тағылымынан қол үзуде. Сондықтан бұл бағдарлама осы олқылықтың орнын толтыруға бағытталған.

Курстың ерекшелігі: оқушының өз-өзіне деген сенімділігін арттырады, өзін еркін ұстай білуге баулиды, оқушыларды шығармашылық жұмыстарға бағыттай отырып, ізденімпаздыққа үйретеді, салт-дәстүрімізді терең біле отырып, қазақ халқының ұлттық мінез-құлқын, қасиеттерін таниды. Ою – өрнектерін, зергерлік әшекей бұйымдарын, қолөнерін көре отырып, өз бойларындағы қабілеттерін аша білуге ықпал етеді.

«Мәңгілік Ел» идеясының философиялық мәдени астарын талдауда ерекше назар аударатын мәселе - ұлттық тәрбие. Тәрбие тал бесіктен басталады десек, ұлттық тәрбие отбасынан бастау алуы керек. Отбасылық тәрбие мәдениетті тұлғаларды қалыптастыруда басты мақсат ретінде ұстануы керек. Бұл жолдау үлкенді құрметтеу мен ата-ананы сыйлауды, ар, намыс, ұят сынды құндылықтарды жастар санасына сіндіруді басты идеологиялық ұстанымға айналдырудың маңызы зор. Қазақ болашағы тектілік пен кісілікті, бірлік пен татулықты, білім мен адамгершілікті ұштастыру негізінде жүруі тиіс. Отбасы мемлекет пен қоғам алдындағы жауапкершілігін сезінуі қажет. Отбасы болашақ жастарды ұлттық құндылықтар

негізінде тәрбиелей отырып, олардың санасына патриоттық сезім ұялатуы тиіс.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабағында жаңа технологияларды қолдану арқылы оқушылардың сабаққа қызығушылығын арттыру сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытуға арналған оқытудың әдіс тәсілдері білім алушыларға құбылыстардың себептерін толық ұғынуға, ережелер мен заңдылықтардың сырларын терең түсінуге, олардың ғылыми білімдегі орнын аңғаруға қолайлы жағдаяттар жасайды. Мұндай әдістер, әсіресе, табиғатынан тұйық, өз ойын тәптіштеп түсіндіруге баяндалған тақырып мазмұнынан шалағай, өздеріне сенімсіздеу, талданған мәселелерден, тиісті байлам, түйін жасауда жасқаншақтық байқататын оқушыларға пайдасы ұшан теңіз екеніне көзіміз жетті. Сабақ барысында шәкірттердің сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін жетілдіруге, дамытуға арналған оқыту технологиясы оларға еркін ойлауға, байқалған, баяндалған мазмұнынан тәуелсіз пайымдамалар жасауға мүмкіндік береді, шығармашылық белсенділігі жоғарылайды, ұжымдық ойласу, ұжымдық тұжырымдар жасауға белсене атсалысады, ұжымдық қорытындыда өз үлесі бар екенін сезіп, қуаттана марқаяды, келесі мәселелер түйінін шешуге еркін араласады, өз ойын жасқанбай айтуға үйренеді. Тақырыптың негізгі өзегін, бағытын, мән-мағынасын түсінеді, тіл байлығын жетілдіреді, өз ойын қысқа, мазмұнды, мағыналы, дәлелді баяндауға дағдыланады, пәнге қызығушылығы артады, ғылым негіздерін игеру әдістерін меңгереді, сөйтіп өзін келесе мәселені талдауға дайындайды.

Заманауи әдіс-тәсілдер сабақ барысында шәкірттердің сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін жетілдіруге, дамытуға арналған оқыту технологиясы оларға еркін ойлауға, байқалған, баяндалған мазмұнынан тәуелсіз пайымдамалар жасауға мүмкіндік береді, шығармашылық белсенділігі жоғарылайды, ұжымдық ойласу, ұжымдық тұжырымдар жасауға белсене атсалысады, ұжымдық қорытындыда өз үлесі бар екенін сезіп, қуаттана марқаяды, келесі мәселелер түйінін шешуге еркін араласады, өз ойын жасқанбай айтуға үйренеді. Тақырыптың негізгі өзегін, бағытын, мән-мағынасын түсінеді, тіл байлығын жетілдіреді, өз ойын қысқа, мазмұнды, мағыналы, дәлелді баяндауға дағдыланады, пәнге қызығушылығы артады, ғылым негіздерін игеру әдістерін меңгереді, сөйтіп өзін келесе мәселені талдауға дайындайды. Оқушы бұрын тек тындаушы болса, енді ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші

болады, ал мұғалім осы әрекетке бағыттауда, оқуды ұйымдастыруда жетекші рөл атқарады.

Курс жұмысының мақсаты:

√ қазақ халқының бала тәрбиесіне байланысты әдет-ғұрыптарын, тұрмыс – салт дәстүрлерін, ата кәсіп, әлеуметтік-мәдени салт – дәстүрлерін үйрету;

√ оқушының ой-өрісін, сөйлеу тілін, шығармашылық қабілеттерін дамыту;

√ өз бойларындағы қабілеттерін аша білуге ықпал жасау;

√ жас ұрпақты ұлттық салт - дәстүрімізді қадірлеуге, бағалай білуге тәрбиелеу;

√ жас ұрпақтың білім алу мәселелеріне кеңес беру және оларды ғылыми- зерттеу жұмыстарымен айналысуға тарту;

√ дарынды және талантты балаларды оқыту;

оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту.

Міндеттері:

√ ұлттық құндылықтар негізінде оқушылардың мәдени күзінеттілігін қалыптастыруды теориялық тұрғыда негіздеу;

√ оқушылардың мәдени күзінеттілігін қалыптастыруда ұлттық құндылықтарды пайдалану мүмкіндіктерін айқындау;

√ оқушылардың мәдени күзінеттілігін қалыптастыруда ұлттық құндылықтарды пайдалану әдістемесінің тиімділігін тәжірибе жүзінде тексеру.

Жалпы оқу үрдісінің сипаттамасы, әдістері, жұмыстың түрлері:

– сөздік жұмысы, анықтамаларды, сөз үйрету техникасын қолдану.

– тіл дамыту жұмыстары.

– пікірлесу, сұхбат алу, талқылау.

– слайд, презентация жасау.

– мәтін құрастыру, эссе жазу, баяндамалар т.б.

– ойындар, қойылым, көрініс көрсету

– мұражайларға экскурсия

– заманауи талапқа сай киіз үйдің макеттерін жасау, колөнер түрлерін жасап үйрену.

– зерттеу жұмыстарын жүргізу, жоба қорғау.

– Күтілетін нәтижелер және оларды тексеру әдістері:

– Оқушылар ұлттық құндылықтардың қаншалықты қымбат екендігін түсінеді;

– Халқымыздың ұлттық құндылықтарының молдығына көз жеткізеді;

- Халық даналығын бойға сіңіреді;
- Ұлттық құндылықтарды терең меңгереді;
- Функционалдық сауаттылықтары артады;
- Қосымша әдебиеттермен жұмыс жасауға дағдыланады;
- Тіл байлығы артады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 С. Қалиев, М. Оразаев, М. Смайылов. Қазақ халқының салт-дәстүрлері. Алматы, «Рауан», 1994ж.
- 2 Фабдуллин М. Қазақ халқының ауыз әдебиеті. Алматы, «Мектеп», 1987ж.
- 3 «Мәңгілік ел» идеясы - ұлттық идеология. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру
- 4 Салт-дәстүр сөйлейді «Отбасы хрестоматиясы» Құрастырғандар: Мұхит Төлеген, Әділбек Нәби, Асылтай Тасболат Алматы «Орхон» Баспа үйі 2017 ж
- 5 Дәстүрінді сақтай біл 1-2-3-кітапша Жинақ Алматы «Жазушы» баспасы 1992 ж

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ БІЛІМ ЖЕТІСТІКТЕРІНІҢ МОНИТОРИНГІ – САПАЛЫ БІЛІМ НЕГІЗІ

ИДРИСОВА К. Ш.

қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі,
Дарынды балаларға арналған № 8 лицей-мектебі, Павлодар қ.

Білім сапасын тексеру – сол білім мазмұнының қоғам үшін қаншалықты қажеттілігі мен оның тәжірибелік әлеуетін сынау. Сондықтан да білім қай кезеңде де түрлі талаптар негізінде тексеріліп, болашақ мүмкіндіктері мен дамуы анықталып отырады. Осы ретте, қазіргі білім беру мазмұнын тексеруде бірнеше үлгілер бар. Солардың қатарына біз білім алушылардың білім жетістіктерінің мониторингін аламыз.

Жаңартылған білім мазмұны оқушылардың білім сапасын теориялық және тәжірибелік бағытта дамытуды басты талап етеді. Сол себептен де, білім алушылардың білім сапасы жан-жақты және толық басты белгіреімен анықталуын қамтамасыз ету керек. Қазіргі білім мазмұны оқушының шығармашылық дамуы мен адамшылық қасиеттерінің бірлікте үйлесуіне көңіл бөледі. Мектеп

бағдарламасындағы білімнің мазмұны жалпы адами және ұлттық құндылықтарды қамти отырып, оқушылардың толыққанды толыққанды дамуы мен әлеуетін ашуға бағытталады. Осы білім мазмұнының сипаттары бірнеше шарттар негізінде тексеріліп те отырады. Бұларға:

- білім мазмұнының бала жасы мен даму ерекшеліктеріне сай үйлесімділігі;
- қоғам дамуы мен жаңа ақпараттық технологиялар қарқынына ілесе алу деңгейі;
- оқушылардың қоғамдық ортадан өз қажеттеріне қарай білімді ала алу мүмкіндіктері;
- пәндер арасындағы сабақтастықтың нәтижелілігі;
- оқушылардың бір буындағы білім негіздерін игеру мүмкіндіктері мен шамаларын анықтау.

«Шығармашылық дағдыларын, зерттеушілік қабілеттерін дамыту үшін шығармашылық қиялын, эмоционалды-сезімдік саласын, дүниетанымын, ойлауын, көркем-эстетикалық талғамды дамыту, тәрбиеленушілердің жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, ұлттық мәдениетке баулу арқылы патриотизмді тәрбиелеу үшін жағдайлар жасалады» [1, 7].

Мектеп оқушы үшін тек теориялық білім алу ордағы ғана емес, ол пәндерді оқыту мен білім, ғылым негіздерін танытушы ғана болмайды. Оқушылар мектептегі білімдері арқылы:

- шығармашылық дағдыларын;
- зерттеушілік қабілеттері мен ынталарын;
- эмоционалдық сезімдері мен көңіл күйлерін;
- көркем-эстетикалық талғамдарын;
- адамгершілік қасиеттерін де қалыптастыратын орта болуы

шарт. Осы шарттардың орындалуы әр буында қалай жүзеге асырылуы керек, болмаса, осы құндылықтар мен дағдылар қазіргі оқушылар бойында қаншалықты орын алып, өз жетістіктерін көрсете бастады немесе білім мазмұны мен оның әдістемесі, теориясында нендей кемшіліктер бар екендігін анықтау үшін оқушылар біліміне тексеру жүргізіледі.

Бұл тексеруді – білім алушылардың білім жетістіктерін мониторингі деп атайды. Бұл мониторинг оқушылардың білімдерін бірнеше деңгей бойынша анықтайды.

1. Оқушылардың жас ерекшеліктері мен әр буындағы білімді игеру деңгейлері.

2. Оқушылардың білім мазмұнын тәжірибемен байланыста алу қабілеттері.

3. Оқушылардың жаратылыстану пәндері бойынша білім деңгейлері.

Осы шарттар оқушылардың білім деңгейін:

- 1-4 сынып бойынша бір мониторингке;

- 5-9- сыныптар бойынша бір мониторингке біріктіреді.

Мектеп жұмысында оқушылардың білім жетістіктерінің мониторингісі белгілі бір буындағы білім деңгейлерін қамтиды. Осы кезеңде оқушылар үшін білім мазмұны мен дағды, құндылықтарға нелер алынды, оларды оқушы қалай меңгерді деген мәселелер тексеріледі. Ал мониторингке дайындық жұмыстары осы аралықтағы тұтас кешенді жұмыс түрлерін толық сабақтастыра алады.

Оқушылардың білім мониторингісі: «4. Техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарында БЖМ МЖБС талаптарына сәйкес жалпы білім беретін пәндерді және (немесе) кәсіптік модульдерді немесе жалпы кәсіптік, арнайы пәндерді меңгеру нәтижелерін анықтау мақсатында жүзеге асырылады.

5. Қағидалар меншік нысанына, ведомстволық бағыныстылығына, түріне қарамастан, орта (бастауыш, негізгі орта), техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарына қолданылады» [2].

«Оқушылардың оқу жетістігін бағалау жүйесі халықтың функционалдық сауаттылығын дамытуға әсер ететін бірден-бір жетекші фактор болып табылады. Бағалау оқу үдерісіне қатысты тек бақылаушы элемент қана болмай оқытудың маңызды бөлігі болатындай дәрежеге ауысты. Халықаралық мектептердегі бағалау моделіне жүргізілген қысқаша шолу мектептегі бағалауды түсінуде және оны жүзеге асырудың жолдарының ұқсастығы мен айырмашылығын анықтауға мүмкіндік берді. Әрине, бағалаудың дәстүрлі жүйесі халықаралық тәжірибені есепке ала отырып, білім беруді реконцептуализациялауды және мұқият қайта ойластыруды талап етеді» [3, 8].

Оқушылардың білім жетістіктерін бағалаудағы басты материалдар тобына келесі үлгіні алуға болады.

1. Білім алушылардың білім жетістіктерін бағалаудың ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етілуі.

2. Ақпараттық жағынан қамтамасыз етілуі.

3. Кадрлық қамтамасыз етілуі.

Білім жетістіктерін мониторингілеу үшін оқушылар бірнеше пәндерден тес емтихандарын тапсырады. Білім алушылар үшін оқу жылы соңында бір буындағы білім мазмұнын меңгеру деңгейі келесі пәндер негізінде тексеріледі.

1. Оқу сауаттылығы – 30 тест тапсырмасынан тұрады. Соның ішінде қазақ, орыс және шет тілінен оқу сауаттылығына арналған тест тапсырмалары беріледі.

2. Математикалық сауаттылықтан – 13 тест тапсырмасы ұсынылады.

3. Жаратылыстану пәндерінің әрбірінен 8-ден сұрақтар барлығы – 32 тест сұрағы болады. Жаратылыстану пәндеріне: химия, биология, физика, география кіреді.

Білім алушылар тест тапсырмаларын арнайы бекітілген бағдарлама кабинеттерінде тапсырады. Олардың әрқайсысының жеке парақшалары мен сол парақшадағы жұмыс үстелі болады. Бұл қазіргі ақпараттық технологияны оқушының білім алу үшін ғана емес, білім деңгейін көрсету мен бағалау үшін пайдалана алуына, төселуіне көмектеседі.

Білім саласына мониторинг жасау – оның сандық және сапалық көрсеткіштерін анықтау. Осы ретте, бұл ағымдағы жағдайды әр қырынан бағалауға мүмкіндік береді. Білім алушылардың білім жетістіктерін бағалауды тек оқушының мектепте алған білімінің деңгейі деп қарастымау керек.

1. Бағадарламалардың тиімділік деңгейі.

2. Адами және ақпараттық-технологиялық мүмкіндігінің дәрежесі.

3. Қаржылық және мектеп білім саласын қамтитын өзге қорлардың да деңгейі деп алу қажет.

Білім алушылардың білім жетістіктерінің жоғары немесе сапалы деңгейі бағдарлама арқылы жүргізілетін жұмыстардың жүйелілігінен және әр кезеңдегі мұғалім мен мектептің, пәндер бірлестіктерінің талаппен жүргізетін жұмыстарының нәтижесін де көрсетеді. Сондықтан да бұл мониторингке дейін мұғалімдердің оқушы деңгейіне жүргізетін өз мониторингісі мен пәндер мониторингісінің орны ерекше. Әсіресе мұғалімнің білім алушы білім деңгейін бағалап, оның сапасына қажетті оқу-әдістемелік өзіндік әзірлемелерді дұрыс қалыптастыруының да орны зор.

Мұғалім оқушының білім деңгейін бағалауда бірнеше жұмыстар жүргізеді.

1. Бағдарламаға сай сапалы білім мазмұны.

2. Сынып оқушыларымен жүргізілетін жеке жұмыстар: элективті курстар, факультативтер, қосымша сабақтар т.б.

3. Сыныптағы топтармен жұмысы: міндетті бағдарламаның белгілі бір бөлімдерін бекіту, пысықтау, тиянақтау немесе тереңдету оқыту.

4. Сыныптың жеке оқушыларымен жұмыс.

Білім деңгейін бағалау, оның жетістіктеріне сараптама жасау арқылы мектеп өзінің бағдарламасын әзірлейді, ұсынымдарын береді. Осы арқылы жаңа шешімдер мен жұмыстар жоспарын белгілейді. Сондықтан да білім алушылардың білім жетістіктерін мониторингін – сапалы білім көрсеткіші. Бұл сапалы білім көрсеткіші болуы үшін тұтас кешенді жұмыс пен үздіксіз бақылау мен бағалау қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2022 жылғы 5 тамызда №29031 болып тіркелді

2 Білім алушылардың білім жетістіктеріне мониторинг жүргізу қағидаларын бекіту туралы <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2100022711>

3 Оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесінің әдіснамасы: Оқу-әдістемелік құралы / О. И. Можаева, А. С. Шилибекова, Д. Б. Зиеденова – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2017. – 38 б.

ПЕДАГОГИКА ПӘНІНДЕГІ БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕР

ИЛЬЯСОВА Р. К.

аға оқытушы, Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті, Орал қ.

Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған

білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу», - делінген.[1] Осыдан шығатын қорытынды, нәтижеге бағдарланған білім беруде оқытудың белсенді әдістерін қолданып, болашақ мамандардың кәсіби білім алу сапасын көтеру өзекті мәселелердің бірі екендігін практика көрсетіп отыр. Себебі, студент оқу үдерісіне белсенді араласқан кезде ғана оның танымдық қызығушылығы артып, ғылыми білімдерді жеңіл меңгереді.

Педагогика курсы оқыту әдістемесі шамадан тыс теориялық материалдардың көптігіне байланысты бірнеше рет сынға алынды. Бұл кездейсоқ емес, өйткені педагогиканы оқыту әдістемесі салыстырмалы түрде жас ғылым болып есептеледі. Курсты модернизациялау процесі әлі тоқтаған жоқ[2; 5 б.].

Дидактиктер мен әдіскерлердің анықтамалары түрліше болғанымен бәріне ортақ пікір белсенді оқыту әдістерін білім алушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін белсендіру тәсілдері деп атауы. Оқытудың белсенді әдістері бойынша оқыту мен оқу үдерісіне оқытушы мен білім алушы бірдей деңгейде қатысады. Білім алушылардың өздері сабақты оқытушымен бірге құрастырып шығады, мақсатқа, нәтижеге бірге жетеді.

Педагогиканы белсенді оқыту әдістері арқылы оқыту идеясы жаңа емес. Оның негізін салушылар қатарында Я. Коменский, И. Песталоцци, А. Дистервег, Д. Дьюи, А. Байтұрсынов, М. Жұмабаев және басқа ұлы педагогтар болды. Табысты оқыту, ең алдымен, өзін-өзі тануға негізделген деген ой ежелгі философтардың мұраларында да кездеседі.

Педагогика ғылымдарының докторы, профессор А.М. Мұханбетжанова «Педагогиканы оқыту әдістемесі» еңбегінде белсенді оқыту әдістерін зерттеуге үлес қосқан ғалымдардың еңбектеріне талдау жасап, теориялық және практикалық сабақтарда субъект-субъект өзара әрекетін жүзеге асыратын оқытудың белсенді әдістеріне кейс-стади технологиясы, жобалар әдісі, нақты іскерліктер мен дағдыларды игеруге арналған тренингтер, пікірталас, топтық және жұптық жұмыс, қиын сұрақтарды ұжымдық талқылау, әртүрлі ойындарды (рөлдік, имитациялық, т.б жатқызып, олардың құрылымына жан-жақты сипаттама берген[3; 29, 48, 138, 158 б].

Филология ғылымдарының кандидаты, доцент А.Әлімов жоғары оқу орындарында пікірталас, ойындарды, Case-study,

тренингтер, оқытудың компьютерлік технологияларын қолданудың тиімділігін дәлелдеп, олардың құрылымына жан-жақты сипаттама берген [4; 5 б.].

Филология ғылымдарының кандидаты С. О.Симбаеваның әдістемелік құралында белсенді оқу мен оқытуда қолданылатын әдіс-тәсілдер мәтінді оқуға, сол бойынша ой толғанысын білдіруге, талдауға байланысты жіктеліп берілген. Интербелсенді оқу мен оқытуға, жазу мен талдаудың тиімді тәсілі болып саналатын рефлексияға жан-жақты сипаттама беріліп, білім алушыларды шағын топтарға біріктіру әдістемесі берілген. [5; 115-130 б.].

А. М. Смолкиннің классификациясына сәйкес белсенді оқытудың барлық әдістері имитациялық әдістерге бөлінеді, яғни танымдық іс-әрекет кәсіби іс-әрекетті имитациялауға (ойын, іскерлік ойын; педагогикалық жағдаяттар; педагогикалық міндеттер; әр түрлі әрекеттерді сахналау; ойын емес: ұжымдық ойлау қызметі) және имитацияланбауға (проблемалық дәріс, екі кісі оқитын дәріс, алдын ала жоспарланған қателіктермен оқылатын дәріс, дәріс-баспасөз конференциясы; эвристикалық әңгіме; студенттің ізденіс зертханалық жұмысы; оқу талқылауы; әдебиетпен өзіндік жұмыс, семинарлар) негізделген. [6; 56 б.].

С. В. Базилевич және басқа ресейлік ғалымдар өздерінің зерттеулерінде университеттегі оқыту процесінде инновациялық және интерактивті әдістердің қолданудың негізгі тәсілдері қарастырып, мультимедиялық және интерактивті жабдықтың көмегімен дәріс және семинар сабақтарын өткізу әдістемесін ұсынды. Интерактивті сабақ өткізу алгоритмін әзірледі [7; 103-113 б.].

Белсенді әдістерді білім беру жүйесіне енгізуде «Назарбаев зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығының мамандары көп үлес қосты деп ойлаймын. Олар сабақта қолданылатын 50 әдіс жинағын дайындады [8]. Өз басым мамандар өткізген курстарға қатынасып, үйренген белсенді оқыту әдістерімді Педагогика пәніне бейімдеп қолданудамын. Соның ішінде «Миға шабуыл», «Сұраққа жетіп ал» әдісі (А. Ж. Егізбаев бойынша), «Галереяны шарлау» әдісі (Саймон Браунхилл бойынша), «Джигсо» әдісі (Элиот Аронсон бойынша), «Ыстық орындық -1, 2» әдісі және басқалары педагогиканы оқыту тәжірибесінде қолданылып, жақсы нәтижелер көрсетуде.

Шунк Дейл Х. білім беру үшін бекіту тәсілдерін дұрыс ұйымдастыру керек деп есептейді. Ол үшін: 1) мұғалімдер материалды аз-аздап үйретсе; 2) білім алушылар жай ғана тындап

отырмай, сабаққа белсене араласса; 3) мұғалім оқушының жауабынан кейін іле-шала пікір айтып отырса; 4) оқушылар оқу материалын өздерінің деңгейлеріне қарай игерсе, білім берудің тиімділігі жоғарылайды деп есептейді. Ғалым ми зерттеулері анықтаған оқыту тәсілдері ретінде мәселеге бағыттап оқытуды, симуляция мен рөлдік ойынды, белсенді талқылауды, жобалауды және қолайлы ортаны алып, олардың әдістемесіне толық сипаттама берген [9].

Енді сендердің назарларыңызға белсенді әдісті оқытушы мен студенттің білім мен тәжірибені игеруге бағытталған өзара байланысты іс-қимыл жүйесі ретінде қарастыра отырып, өз тәжірибемде қолданып жүрген кейбір белсенді оқыту әдістерін ұсынамын.

Педагогика курсындағы теориялық материалдармен жұмыста сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясының ВЕНН диаграммасы, INSERT, борт журналы, сюжеттік және тұжырымдамалық кесте, кластер, кемпірқосақ стратегияларын қолдану өз нәтижелерін беріп жүр. Әдетте мұндай тапсырмалар оқытушының дәрісінен кейін беріледі.

«Кемпірқосақ» тәсілі арқылы көп ақпараттан 7 тұжырым жасау тәсілі де оқу материалдарын өңдеуде қолданылып, студенттердің өздерінің ойларын қысқа, нақты жеткізуге үйретеді.

Оқу материалдарын өңдеуде қолданылатын сыни тұрғыдан ойлаудың Венн диаграммасы стратегиясын, Тақырыптық түйінді сөздер, Кері байланыс тәсілдерін білім алушылардың теориялық білімді талапқа сай меңгеруіне, практикада қолдануына, естерінде жақсы сақтауға көмектеседі.

Теориялық оқу материалдарын меңгертуде «Ұғымдар дөңгелегі» бойынша тақырыптың қысқаша конспектісін өз сөзімен құрастыру тақырыптың ментальдық картасын жасау тәсілдері де студенттердің оқу белсенділігін арттырады.

Сурет 4 – «Тәртіптілікке тәрбиелеу әдістері» тақырыбы бойынша құрастырылған «Ұғымдар дөңгелегі»

Сурет 5 – «Тәртіптілікке тәрбиелеу әдістері» тақырыбы бойынша құрастырылған ментальдық

Кластер стратегиясы. Кластер-бұл студенттерге кез-келген тақырып бойынша еркін ойлауға, білімді меңгеруге мүмкіндік беретін, есте сақтау мен кеңістікті ойлауды дамытатын педагогикалық стратегия. Кластер оқу материалын жалпылауға және жүйелеуге көмектеседі. Оны сабақтың кез келген кезеңінде қолдануға болады.

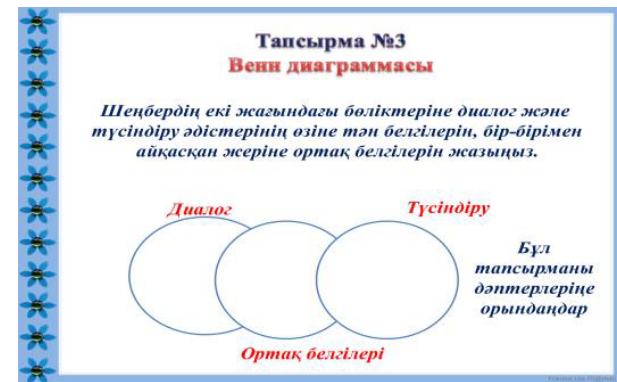
АКТ -ның элементтерін қолдану. PowerPoint, Canva бағдарламасында жасалған презентацияларды пайдалану ең көп таралған тәсілдер және дұрыс қолданған кезде сәтті болады.

Smart Nation бағдарламасы әрбір студентпен жеке жұмыс жасауға, диалог құруға мүмкіндік береді. Google Meet бағдарламасы да педагогика пәнінен дәрістерді, практикалық сабақтарды онлайн режимінде өткізуге өте ыңғайлы болып табылады. Kahoot, Google форма бағдарламалары студенттердің теориялық білімдерін тексеру үшін қолданылуда.

Практикалық сабақта қолданылатын топтық жұмыс білім алушының белсенділігін арттырып, оқу мақсаттарына жетуге үлкен үлес қосады. Постер құрастыру, қорғау студенттердің шығармашылық қабілеттерін ашып, өзін және өзгені бағалауға үйретеді, өте ауқымды материалдар қысқа мерзім ішінде өңделеді. «Оқушылардың білімді ұғыну сатылары. Алдымен табыс критерийлері белгіленді. Олар: Блум таксономиясы тармақтарын ажырата білу, сұрақтарын қоя білу, пайдалана білу.

1. Жағымды психологиялық ахуал туғызу туғызу үшін «Табиғаттың тамашасы» тренингі ұйымдастырылды. Студенттер күзгі ауа райын бейнеледі.

2. Түрлі-түсті стикерлер арқылы студенттер «Білу, түсіну, қолдану, талдау, жинақтау, бағалау» деп аталатын топтарға бөлінді. Оқытушы топтың ережесін сақтау үшін не істеу керектігін студенттермен бірге тұжырымдады.

Сурет 1 – Вени диаграммасы стратегиясы

Сурет 2 – «Түйінді сөздер» Венн диаграммасы стратегиясы

Сурет 3 – Кері байланыс тәсілі

3 Жаңа тақырыпқа керекті тірек білімдерді жаңғырту кезеңінде «Ой шақыру» тәсілі арқылы студенттер Блум таксономиясының тармақтары бойынша сұрақтарға жауап берді. Топтар ақылдаса отырып, стикерлерге түйінді сөздерді (қайталанбауы тиіс) дұрыс жазды.

4 Жаңа тақырыпты оқытушының басшылығымен өздік жұмыс арқылы менгерту. Ақпаратты тану. Оқытушы «Блум таксономиясы» деген теорияны құрушы автордың (америкалық психолог Бенджамин Блум) өмірбаянынан қысқаша мәлімет берді. Блум таксономиясының 6 деңгейі слайдтармен көрсетіліп, әрбір деңгейге сай оқу тапсырмаларын дайындау үшін керекті етістіктерге сипаттама берді. Студенттер білімді игеруге бағытталған 6 қадам туралы толық түсінік алып, осы қадамдардың әрбіріндегі оқушының іс-әрекеті, оның өлшемшарты туралы алғашқы ақпараттарды менгеріп, осындай қадамдардан өткен

оқушы ғана теориялық білімді менгеріп, оны тәжірибеде қолдана алатындығы туралы тұжырым жасады.

5 Жаңа білімді бекіту Тақырыптың практикалық бөлімінде студенттер алдын ала берілген бұрынғы «Тәрбиенің теориялық негіздері. Іс-әрекетті ұйымдастыру, мінез-құлықты ынталандыру әдістері» тақырыбы бойынша дәріс материалдарын пайдаланып, Блум таксономиясы бойынша тапсырмалар дайындап, өз білімдерін қолдануға дағдыланды.

1-деңгейдегі тапсырма (білім). Тәрбиенің кең және тар мағынадағы анықтамаларын естеріңізге түсіріңіз.

2-деңгейдегі тапсырма (түсіну). Жеке тұлғаның дамуы мен қалыптасуындағы тәрбиенің орнын сызбамен көрсетіңіз.

3-деңгейдегі тапсырма (қолдану). Тәрбиенің екі-үш әдісін қолданудың нақты мысалдарын келтіріңіз (сіздің таңдауыңыз бойынша).

4-деңгейдегі тапсырма (талдау). Тәрбиені педагогиканың басқа негізгі ұғымдарымен салыстыр.

5-деңгейдегі тапсырма (жинақтау). Тәрбиенің мақсаты, міндеттері, мазмұны заңдылықтары, принциптері, әдістері, диагностикасының сызбасын құрастыр.

6-деңгейдегі тапсырма (бағалау). Тәрбиенің адамның жеке тұлғасының дамуы мен қалыптасуына тигізер пайдасы туралы дәлелдер келтіру.

6 Бағалау. «Екі жұлдыз, бір тілек» әдісімен бағаланды. Әр топ бір-бірімен ақылдасып, бүгінгі сабақтан алған әсерлерін, оның тиімді жақтарын, айтар ұсыныстарын стикерлерге жазып, тақтаға ілді.

7 Рефлексия. Студенттер стикерлерге сабақтың ұнаған және ұнамаған тұстарын жазып қалдырды.

Сонымен, тиімді кәсіби қызметке мұғалімдерді дайындау үшін белсенді әдістерді кеңінен қолдану қажет екендігін өмірдің өзі дәлелдеп отыр. Бірақ сонымен бірге білікті мұғалім кез-келген білім беру процесінің негізгі тұлғасы болып қала беретінін естен шығармаған жөн. Кафедра оқытушылары оқитудың осы әдістерін студенттердің өзіндік жұмысын (СӨЖ) ұйымдастыруда белсенді қолдануда. Компьютерлік оқыту бағдарламаларын, белсенді оқыту әдістерін пайдаланудың арқасында СӨЖ тиімділігі айтарлықтай өсуде. Оқитудың белсенді әдістері оқу іс-әрекетін жандандыруға, өзіндік жұмыстың ролін күшейтуге ғана емес, сонымен қатар студенттердің коммуникативті дағдыларын қолдануға қабілеттілігі

мен дайындығын диагностикалауға мүмкіндік береді. Сондай-ақ белсенді оқыту білім алушылардың оқуға деген уәжін арттырудың негізі болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы [http://om114kaz.narod.ru /BilimZan.htm](http://om114kaz.narod.ru/BilimZan.htm)
- 2 Методика преподавания педагогики сост. В. Л. Моложавенко. 2-е изд., испр.– Тюмень: Издательский центр БИК ТюмГНГУ 2012.– 16 с.
- 3 Муханбетжанова Ә. Педагогиканы оқыту әдістемесі. Оқулық. – Алматы: ЖШС РПИК «Дәуір», 2011ж. – 368 бет.
- 4 Әлімов А. Интербелсенді әдістерді жоғары оқу орындарында қолдану. Оқу құралы. – Алматы: 2009. – 263 бет.
- 5 Симбаева С. Белсенді оқу мен оқытуда қолданылатын әдістер: әдістемелік құрал/құраст. С. Симбаева.– Нұр-Сұлтан: «Тұран-Астана». –133 б. университетінің баспаханасы, – 2019. – 133 б.
- 6 Педагогика и методика преподавания в высшей школе: учебно-методическое пособие/ Под ред. А.И. Артюхиной. – Волгоград, 2016. – 246 с.
- 7 Базилович С. В., Брылова Т. Б., Глухих В. Р., Левкин Г. Г. Использование инновационных и интерактивных методов обучения при проведении лекционных и семинарских занятий // Наука Красноярья. – 2012. – № 4.
- 8 Оқыту мен оқудың белсенді әдістері Оқу құралы /«Назарбаев зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2013. – 279 б.
- 9 Ш 93 Шунк Дейл Х. Оқыту теориясы: Білім беру көзжиегі. – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2019 жыл. – 608 бет. <https://open.kz/ru/book/oqytu-teoriyasu-bilim-beru-kokzhiagi>
- 10 Тұрғынбаева Б. А. Дамыта оқыту технологиялары: Оқу-әдістемелік құрал. Алматы, 2000. – 90 б.

ҚАЗІРГІ ЗАМАН АЙТЫС АҚЫНДАРЫНЫҢ ТІЛДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

ИСАКУЛОВА М. М.

магистр, оқытушы, Шымкент университеті, Шымкент қ.

Жер бетінде қанша ұлт болса, сонша ұлттық ерекшелік, дәстүр бар. Әр халықтың туа бітті болмысына, өмір кешу жағдайына орайлас қалыптасқан осы дәстүрлердің озығын уақыт өзі екшеп, озығын ел кәдесіне жаратып жатса, мұның өзі адамзат көшінің жарасымымен ілгері озуына септігін тигізбек. Үшінші мыңжылдықтың аясында өз кемесінің желкенін керіп шыққан қазақ халқының ешкімге ұқсамайтын бітімі мен болмысын ажарлайтын ұлттық қадір-қасиеті аз емес. Сондай-ақ, ерте заманда замандарда туып, қалыптасып, дамып-жетіліп, бүгінгі күннің де қажетіне жарап отырған ұлттық қадір қасиетінің бірі де бірегейі, өміршең жанры – айтыс.

М. Әуезов «Айтыс – қай халықтың алдында мақтануға тұрарлық өнер» демекші, бүгінде айтыстың абыройын асырып жүрген А. Әлтаев, М. Қосымбаев, А. Леубаева, М. Тазабеков, К. Оралова, С. Құсанбаев, А. Тұрсынбаева, О. Досбосынов, Б. Шойбеков, Р. Зайтов, Д. Кәпұлы секілді даусыз дарындар жаңа жыр өрнегін тудырды.

Айтыстың көркемдік дәрежесін жаңа сатыға көтеріп, суырып салма дәстүрді жаңартып, ел рухын биіктетуде айтарлықтай үлес қосып жүрген төрт бірдей айтыскерге – Ә. Қалыбековаға, Ә. Беркеноваға, Қ. Әбіловке, Ә. Қосбасаровқа – Қазақстанның халық ақыны деген құрметті атағы берілді.

Шығыс Қазақстандық А. Кәкенов Қазақстан жастар одағы сыйлығын иеленсе, А. Әлтаев пен М. Тазабеков жастардың мемлекеттік «Дарын» сыйлығының иегері атанды. Бірнеше өнерпазға Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайраткері атағы берілді. Осының бәрі атамұра өнерге, сөз құдіретіне көрсетілген лайықты құрмет. Жыл өткен сайын айтыс қанатын кеңге жайды. 1989 жылы Монғолияның, Өзбекстанның, Қырғызстанның, Ресейдің айтыскерлерінің қатысуымен Алматыда төрт күн бойы өткен халықаралық айтыс ұлт өнерінің ел мен елді жалғастыратын жасампаздық құдіретін жалпақ әлемге паш етті. Іле-шала ақындар айтысы Ташкентте, Бішкекте ту тігіп, бауырлас халықтардың арасындағы рухани көпірге айналды. Осы жыр думандарын өткізуге Р. Бердібай, Т. Кәкішов, Н. Ғабдуллин, М. Дүйсенов, С. Қирабаев секілді ғалымдар мен М. Әлімбаев, Қ. Мырзабаев, Т. Молдағалиев секілді айтулы ақындарымыз халық өнерінің абыройын асыруға өз үлестерін қосты [1, б. 22].

Осы күнгі ақындар айтысы мазмұн, түр, тілдік ерекшеліктері жағынан өзгерді. Тәуелсіздік алған жылдардан бастап айтыстың ежелгі дәстүріне құрмет көрсетіліп, айтыскерлердің еркін ой толғап,

кең көсіле құлаштауына жол ашылды. Тілінің тұсауы кесілді. Соның нәтижесінде айтыс өнері тұла бойындағы қасиетін сақтай отырып, халқымызбен қайтадан, жаңаша қауышты.

Ақындардың ойы мен сөз қолдану аясы кеңейді. Еркін ойлайтын, батыл айтатын кең тынысты жас буын ақындар келді. Олар қоғамдық, әлеуметтік саладағы көлеңкелі тұстарды дөп танып, жетер жеріне жеткізіп айтуға тырысты.

Ақындарға бұл тұста атар тақырыпты да дәуір өзі даярлап берді. Арғы бодандық қамытын алғаш киген кезенді айтпағанда, кеңестер одағының құрамында болған 70 жылдық саяси тар шеңбер, экономикалық қысым, рухани бұғаудан босаған халық өмірі ақындардың айтыстарында көрініс тауып жатты. Сөйтіп, ақынның айтамын, жеткіземін дегенін заман өзі жасап берді. Сондықтан айтыскерлер ел өмірінде қатысты кемшіліктерді айта қалса, жұрт қолдап әкетіп отырды. Бұл ақындардың ел алдындағы беделін көтерді. Еркін ойды ақтара айтқан, көкейіндегісін тапқан ақындарын жұрт әрдайым қолдап отырды. Айтыста көркемдік тәсілдерді пайдалануда теңеу, метафора, эпитетті сөздерді қолдану кең етек алды. Айтыскерлер өлеңдерінде логикалық бірлікке мән берді, сөйтіп өлеңнің ішкі тұтастығын сақтауға тырысты.

Айтыста өлең айту өз алдына, айтқан сөзін халыққа жеткізе білу ақыннан үлкен шеберлікті талап етеді. Біреу осал сөздің өзін жеткізіп айтып, жұрт ықыласын аударып жатса, біреулер жақсы ұйқасты сөздерін жеткізе алмай жатады [2, б. 52].

Айтыскерлердің ішінде ерекше бағалауға болатын жігіттердің бірі – Бекарыс Шойбеков. Ол ұтымды, нақты сөздерімен халыққа ұнайды.

Әсиямен айтысында жасы келіп қалғандығын «Базардан келе жатып жолықтың-ау, Базарға бара жатқан баламенен» деп әдемі айтады. Бұны метонимияға жатқызуға болады.

Айтыстың көркемдік әлемі – оның бүкіл болмысын танытады. Айтыстарда көркемдік бейнелеу, көріктеу тілі өз алдына, түлеп ұшқан тың, өткір, ұтқыр тіркес аса мол болады.

Айтыс қашанда халық өмірінің айнасы дегенде айтыста көтерілетін әлеуметтік тақырыптарға байланысты ғана емес, айтыста тіл тазалығы ерекше көңіл бөлуге тұратын фактор. Бұл жағынан Оразалы Досбосыновтың көбінен шоқтығы биік. Әсіресе ауыл өміріне қатысты келісімді сөз тіркестерін, ұмыт болып бара жатқан ескі сөздерді тірілтіп ұтымды пайдаланып, халқтың образды сөйлеу үрдісін айтыста тапқырлықпен жетілдіріп жүрген бірден-бір

ақын. Оның шығармашылығындағы көркемдік тәсілдер туралы алдағы тарауларда кеңінен тоқталмақпыз.

Қазірі айтыстарда бұрынғыдай ақындардың бірін-бірі кеміту, азаттық намысына тиетін ауыр сөз айту жоқ. Бұл айтыстың моральдық жақтан толысып, кемелдене түскенін көрсетеді. Баяғы айтыстарда ақындар рудың сөзін сөйлеп, айылын соғатын; сондықтан рудың намысына тиетін ауыр сөздер айтылатын. Қазіргі ақындар ру атынан емес, ұлт атынан сөйлеу дәстүрге айналды.

Айтыс – биік, іргелі өнер. Ол – сөз бен ойдың, тапқырлықтың биік шыңы. Сондықтан да айтыскерлерге терең білім, үлкен даярлық керек. Айтысқа әр ақын өзінше дайындалады. Бұл ежелден солай болған. Тарихты зерделейді. Қоғамдық ой қалыптастырады. Ата сөзін жинайды. Шежіремен танысып, көркем тіркестер іздейді. Соның нәтижесінде түрлі теңеулер пайда болады. Айтысқа ерекше дайындықпен келетін ақындардың бірі – Мұхамеджан Тазабеков. Әр кезекте өзі туралы, қарсыласы туралы және тыңдарман жұрт туралы қатарынан ой қозғап отыру Мұхамеджанның айтыстағы өзіндік стилі болып қалыптасты. Осы заманның көшбасшысы болған ақынның тілдік көркемдігі де ерекше: «Серкесіз өрген қойдай бытырайды, Ақылсыз айтылған сөз айтыстағы», - дегені ақынның айтыстағы ұстанымын танытады. Әр ақында осындай талап, ұстаным болса, айтыс жанрының көркемдік-тілдік ерекшеліктерінің мәні зор, мазмұны кең болмақ [3, б. 31].

Айтыс мазмұнының дамуына, қарсыласының сыны мен сауалына орай ойдағы, әсіресе, теңеу мен метафора және т.б. бейнелі сөздер белгілі бір жүйемен келтіріледі.

Қазақстанның түпкір-түпкіріндегі айтыс мектептерінің тілдік ерекшеліктерінің өзіндік белгілері де жоқ емес. Бұл ежелден келе жатқан айтыс дәстүрінің жалғастығын танытады. Арқа мен Шығыстың ақындарының өлеңдері баяғы Дулат, Кемпірбай, Әсет, Кәрібай, Біржан, Ақан, Арғынбектер салған жолмен төрт аяғын тең бастырып айтатын, ұйқасы да, логикасы да шымыр өлең өлшеммен көрінсе, Оңтүстік Қазақстанда Сүйінбай, Жамбылдар салған төкпе, шұбыртпалы ұйқасты, кең тынысты жыр үлгісі тараған. Батыс Қазақстанда жыраулық пен жыршылдықты қатар ұстанған эпикалық сарын басым. Осы дәстүрді ұстанған Мәлс Қосымбаевтың айтыста өз өрнегі бар. Жауаптасудың арасында еркін көсіліп, толғау айтып отыратын айтыстағы бұл үрдіс те көркемдікті талап етеді. Бұл ретте Шығыс пен Батыстың дәстүрін қатар ұстанған Дәулеткерей Кәпұлын ерекше атауға болады [4, б. 49].

Қазақ айтысының заманға сай жетістіктерінің бірі – тыңдаушысын күлкіге қарық ететін сатиралық деңгейінің айтарлықтай жоғары көтерілуі. Бұл қыз бен жігіт әзілдерінде көп қолданылатын бұрыннан бар үрдіс. Бұл күндері Балғымбек Имашев пен Есенқұл Жақыпбековтердің айтыстарында сатираның орны бөлек.

Бүгінгі айтыс жайын сөз еткенде Оразалы Досбосыновтың айтыстағы сөз қолданысына тоқталмай кетпеу мүмкін емес.

Оразалы – қазақтың ақындық өнеріндегі бұрынғы және қазіргі көркемдік дәстүрді жалғастыру жауапкершілігін перзенттік, отаншылдық сезімімен жырлаған ақын. Ол айтыстарында қазақтың мыңдаған жылдардан бері ұрпақтарды тәрбиелеп келген поэзияның киелі құдіретін нағыз, сыршыл, ұлттық көңіл-күй тебіренісінің терең мағыналы бейнеліліктермен жырлады:

- Тұлпардың таққанда боп түсіне мін,
- Білметін жөн-жосықты кісі ме едің.
- Кешегі Сүйінбайдың тайындай боп,
- Шұрқырап салған жерден кісінедім.
- Қатағандай өзінді құлатармын,
- Өйткені Сүйінбайдың тұқымы едім!

– Оразалының айтыстарындағы Қазақстанның тәуелсіздігі жарияланған жаңа тарихының алға өрлеген жолындағы болып жатқан уақытша қиындықтарды реалистік жырмен өрнектеледі.

Оразалы айтыстарындағы қарсыласына қарата жырлаған өлең тармақтарының поэтикалық мағанылық астарлары қазіргі жаңаша түлеген қазаққа ұлттық серпіліс ықпалын жасады. Мысалы:

«Бел кетпес, кетпесе егер белбеу еріп», «Қанжығаға көкбарды өңгерелік», «Өрмекші торындағы шыбындай ғып, тұрқыңды тастайын ба сөзбен өріп», «Өрт болсам, кетіп жүрме сен де өртеніп, ішінде қалың оттың дөңгеленіп», «Пернедей шығара бер сөз асылын, етек те жабыспайды жеңге келіп», «Құнды сөзді қорада тулатайық, құрық тимес құланның құлынындай», «Ағаштағы кеш піскен алмадайсың», «Баладай ботқасына тойып алған», «Тұрсаң да тулап бүгін қанша аттай боп, жұмыларсың жырыма саусақтай боп», «Табағыңа салайын сөздерімді балшындай», «Қатып-семіп қалмағын, сарғайып тұрған күздегі атаңның ескен қайысындай» т.б. небір көркем баламаларды айқын аңғарасыз [5, б.11].

Белгілі ғалым М.Жармұхамедовтың: «Қашанда айтыс – қоғамдық-әлеуметтік болмыстан тыс дамымайды. Оның құндылығының өзі де сол өмірдің шындығын қаншалықты терең әрі шебер бейнелейтіндігімен сипатталып отырады. Қарсылас екі

ақын айтысында да сол шындық басты өлшемге айналады,»- деген тұжырымы дәлелді тұжырым. Демек, айтыс ақыны - өз дәуірінің ақ берен рухты адал перзенті. Оразалы да қазақтың маңдайына біткен осындай адал перзент. Оның айтыстарындағы тілдік ерекшелік поэтиканың қайталанбас бөлшегі. Өлең тармақтарының мағыналық мәні зор.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Умарова Г. Қазақ сөз өнері. Алматы. Бастау. 2018. Хрестоматия, Оқулық.
- 2 Қалимұқашева Б. Сөйлеу мәдениеті және шешендік өнер. 2016. Оқулық
- 3 С. А. Қасқабасов, Ж. Ә. Аймұхамбет Қазақ фольклоры : ЖОО арналған оқулық / С. А. Қасқабасов, Ж. Ә. Аймұхамбет. – Алматы : CyberSmith, 2017. – 288 б.
- 4 А. Б. Жұмағұлов «Қазақ әдебиетін дәуірлеу тарихы» Алматы, 2016. Оқу құралы.

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСİNДЕГІ ЖАҢА ИННОВАЦИЈАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЈАЛАР

ИСМАИЛОВА Б. А.

қазақ тілі мен әдебиет пәнінің мұғалімі, № 12 ЖОББМ, Екібастұз қ. МУСАБАЕВА Г. О.

қазақ тілі мен әдебиет пәнінің мұғалімі, № 12 ЖОББМ, Екібастұз қ.

Мақалада білім берудегі инновациялық технологиялардың мәселелері ашылады. Білім берудегі Инновация-өзекті мәселені шешуге арналған инновация проблемалық жағдай (оқу процесін оңтайландыруды қамтамасыз ету, білім беру сапасы немесе материалды игерудің қолайлы жағдайларын ұйымдастыру), бір немесе бірнеше тармақтардағы елеулі өзгерістер: білім беру мазмұны, әдістері оқыту, оқыту сапасын бақылау нысандары. Қазіргі уақытта ақпараттық технология мұғалімнің кәсіби қызметінде маңызды орын алады. Мұғалімдердің жұмысында АКТ құралдарын қолдану қажеттілігі жас ерекшеліктеріне байланысты оқушылар, атап айтқанда оқу материалын, процесстер мен құбылыстарды көрнекі көрсету қажеттілігі. Соңғы уақытта

ақпараттық технологиялар адам өміріне тереңірек еніп келеді, ал ақпараттық құзыреттілік оның білім деңгейін анықтайды. Дамыту ақпараттық мәдениет бастауыш мектептен бастап қажет, бастауыш мектеп–бұл білім берудің негізі, оқушының, содан кейін қоғамда өмір сүретін және жұмыс істейтін қазіргі әлемдегі тұлғаттың одан әрі жетістігі қандай негізге және байланысты болады.

Кіріспе

Мемлекетіміздің тәуелсіз ел ретінде дамуы барысында орта білім берудің жүйелі жаңашаландырылуы қоғамдық тұрғыдан үлкен маңызға ие. Білім беруді жаңашаландыруды жүзеге асырудың маңызды бір сипаты: қазіргі уақыттағы оқыту үрдісін технологияландырудың қажеттілігінен туып отыр. Бұл бағытта білім берудің әртүрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялары мен жаңа технологиялары бар. Сондықтан әртүрлі оқыту технологияларын, оқу мазмұны әрбір білім алушының жас және жеке дара психологиялық ерекшеліктеріне орай таңдап, тәжірибе жүзінде сыннан өткізу маңызды. Оқытудың озық технологияларын меңгермейінше қазіргі білім беру саласында сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Инновациялық технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу- тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Инновациялық технологияларды енгізу заманауи білімді, адамгершілік, белсенді адамды қалыптастыруға бағытталған, ол үшін жауапкершілік сезімі дамыған ел тағдыры, мұғалімдердің жұмысы оқу сапасын жақсартуға, білім сапасын арттыруға септігін тигізеді ақпараттық кеңістікте бағдарланған бастауыш мектеп жасынан бастап баланың жеке басының үйлесімді дамуын қамтамасыз ету. Пайдалану оқу процесінде ақпараттық технологиялар оны модернизациялауға ғана мүмкіндік бермейді, сонымен қатар тиімділікті арттыру, оқушыларды ынталандыру және әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқу процесін саралау.

Инновация (ағылш. Innovation-инновация) - оқыту, білім беру және ғылым саласында жаңа нысандарды, тәсілдер мен дағдыларды енгізу. Негізінде кез-келген әлеуметтік-экономикалық инновация әлі жаппай, яғни сериялық таратылғанға дейін мүмкін инновация деп санаңыз.

Білім берудегі Инновация–бұл өзекті проблемалық жағдайды шешуге арналған инновация (оқу процесін оңтайландыруды қамтамасыз ету, білім беру сапасын арттыру немесе материалды игерудің қолайлы жағдайларын ұйымдастыру мақсатында), бір немесе бірнеше тармақтардағы елеулі өзгерістер: білім беру мазмұны, оқыту әдістері, сабақтарды дайындау және оларды өткізу, оқыту сапасын бақылау нысандары [7; 23-33]. Ақпараттық технологиялар кәсіби салада өте маңызды орын алады мұғалімнің қызметі. Ақпараттық технологиялар құралдарын қолдану қажеттілігі мұғалімдердің жұмысы оқушылардың жас ерекшеліктеріне байланысты, атап айтқанда оқу материалын, процестер мен құбылыстарды көрнекі түрде көрсету. Оқыту процесіне ақпараттық технологияларды енгізу әртүрлі ақпараттық құралдарға қол жеткізуді қамтамасыз етеді және оқыту мазмұнын байытуға ықпал етеді, логикалық және іздеу сипатын береді, сонымен қатар жолдар мен құралдарды табу мәселелерін шешеді оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыру, олардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, ақыл-ой белсенділігін ынталандыру.

Ақпараттық-технологиялық құралдарды қолдана отырып, процестің ерекшелігі-оның жеке қабілеттері мен мүдделеріне сүйене отырып, таным процесін құратын оқушы іс-әрекеттің орталығы болады. Мұғалім мен оқушы арасында «субъект-субъект» қатынастары қалыптасады. Мұғалім көбінесе бастапқы олжаларды ынталандыратын, белсенділікті, бастаманы, өзін-өзі ынталандыратын көмекші рөлін атқарады – «Интерактив плюс ғылыми ынтымақтастық орталығы. Білім беру жүйесін дамытудың инновациялық үрдістері құны. Ақпараттық технологияларды қолдана отырып оқыту тек хабарлама ғана емес оқушылардың белгілі бір білім мөлшері, сонымен қатар балалардың танымдық қызығушылықтарын дамыту, іске шығармашылық көзқарас, өзін-өзі «өндіруге» және байытуға ұмтылу білімі мен іскерлігі.

Мұғалімдердің ақпараттық технологияларды қолдану тәжірибесі келесі қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Сабақтарда ақпараттық технологияларды қолдану келесіде дәстүрлі оқытумен салыстырғанда артықшылықтары:

- 1 Оқу материалының қазіргі және өзектілігі.
- 2 Қосымша және ілеспе материалдың болуы.
- 3 Эстетикалық және көрнекілік.
- 4 Кейінгі жеке жұмыс үшін материалды басып шығару мүмкіндігі.

- 5 Тақырыпты блоктан көру, БІЛІМНЕН озу мүмкіндігі.
- 6 Ойын немесе практикалық әрекеттер арқылы оқыту.
- 7 Оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттыру.
- 8 Мұғалімнің қызметін неғұрлым нақты ұйымдастыру.

Осылайша, ақпараттық технологияларды қолдану өсуге ықпал етеді сабақтың барлық кезеңдеріндегі оқушылардың білімі мен дағдыларының сапасы [5; 45–54].

Білім беру ерекшелігі әртүрлі технологияларды қолдануға ерекше талаптар қояды, өйткені өнім тірі адамдарға бағытталған, ал формализация дәрежесі және технологиялық білім беру операцияларын алгоритмдеу өнеркәсіптік өндіріспен салыстырылуы екіталай. Білім беруді технологияландырумен қатар іс-әрекетті ізгілендіру процесі сөзсіз, ол қазір жеке және іс-әрекетке деген көзқарас аясында кең таралуда. Біздің елімізде де, шетелде де білім беру жүйесінде болып жатқан терең процестер жаңасының қалыптасуына алып келеді инновациялық білім берудің идеологиясы мен әдіснамасы ретіндегі білім беру идеологиясы мен әдіснамасы. Оқытудың инновациялық технологиялары жаңа білім беру парадигмасын жүзеге асыруға болатын құрал ретінде қарастырылуы керек [3; 67-69].

Инновациялық қызметтің мақсаты-дәстүрлі жүйемен салыстырғанда оқушының жеке басын сапалы өзгерту. Білім берудегі инновациялық қызмет адамгершілік өзін-өзі жетілдіруге бағытталған әлеуметтік маңызды тәжірибе ретінде адам, барлық қолданыстағы түрлердің өзгеруін қамтамасыз ете алатындығымен маңызды қоғамдағы тәжірибе. Бұл кәсіпқойға енгізу арқылы мүмкін болады педагогикалық дағдарысты жоюды көздейтін дидактикалық және тәрбие бағдарламаларының тәжірибесіне белгісіз қызмет. Іс-әрекеттерді ынталандыру, алынған ақпаратқа өз бетінше бағдарлау, Шығармашылық емес ойлауды қалыптастыру, балалардың табиғи табиғатын барынша ашу арқылы дамыту қабілетін дамыту ғылым мен практиканың жаңа жетістіктерін пайдалана отырып, инновациялық қызметтің негізгі мақсаттары болып табылады.

Ғаламдық ақпараттық қоғамға көшуді және білімнің қалыптасуын ескере отырып білім берудің қазіргі және болашақтың әлеуметтік-экономикалық қажеттіліктеріне сәйкестігі егер оны жаңарту тек қана емес, негізделсе ғана айтуға болады ұйымдастырушылық инновацияларда кадрларды даярлау мазмұны мен технологиялары мен ғылыми зерттеулерді дайындаудағы өзгерістер сияқты көп. Әлеуметтік ретінде елдің зияткерлік әлеуетін

жаңғыртатын институт, білім беру озыңқы даму қабілетіне ие болуы, қоғамның мүдделеріне, нақты мүдделеріне жауап беруі тиіс жеке тұлғалар және әлеуетті жұмыс беруші.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану ақпаратты іздеу және беру процесін едәуір жеделдетуге, ақыл-ой әрекетінің сипатын өзгертуге, адам еңбегін автоматтандыруға мүмкіндік береді. Өндірістік қызметке ақпараттық-коммуникациялық технологияларды дамыту және енгізу деңгейін айқындайды кез-келген фирманың жетістігі. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың негізі компьютерлік құралдарға құрылған ақпараттық-телекоммуникациялық жүйелер және ақпараттық ресурстар мен аппараттық-бағдарламалық құралдар болып табылады, екеуі де, оқу қызметін ұйымдастырудың инновациялық принциптері мен тәсілдері ақпаратты сақтау, өңдеу және қашықтыққа беру [2; 33-36].

Дәстүрлі ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану бастауыш білім беру Бастауыш сынып оқушыларының оқу процесін олардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып ажыратуға мүмкіндік береді, шығармашылықпен жұмыс істеуге мүмкіндік береді мұғалімге оқу ақпаратын ұсыну тәсілдерінің спектрін кеңейту, оқу процесін икемді басқаруға мүмкіндік береді, әлеуметтік маңызды және өзекті болып табылады. Ақпараттық технологиялар оқытуда қосымша құрал болмауы керек, ал біртұтас білім беру процесінің ажырамас бөлігі болып табылады оның тиімділігі және бастауыш мектеп жасындағы балалардың интеллектуалдық, эмоционалдық және тұлғалық салаларын жан-жақты дамытуға барынша ықпал етеді.

Осылайша, білім қазірдің өзінде инновация болып табылады. Деректерді қолдану инновациялық оқытудағы технология, мұғалім процесі толық, қызықты етеді. Жаратылыстану ғылымдарының пәндік салаларының қиылысында мұндай интеграция тұтас дүниетаным мен дүниетанымды қалыптастыру үшін қажет инновацияларға оқу-тәрбие процесіне ақпараттық технологияларды енгізу жатады, бағдарламалық қамтамасыз ету мектептерге жеткізілетін интерактивті электрондық тақталар, жаңарту жобалары.

Қорытынды

Міне осыдан келіп жаңа оқыту технологияларымен ақпараттық технологиялар негізінде оқыту жүйесін ұйымдастырудың тиімділігін сипаттау қолайлы. Кейінгі оқыту технологияларының негізгі құралы болып отырған мультимедия-құралдары әр түрлі ақпараттарды

өңдеуге мүмкіндік беретін ең соңғы үлгідегі прогрессивті техникалық инновацияларды пайдалану жаңа деңгейдегі білім беру технологияларын енгізуге мүмкіндік береді деуге болады. Қазіргі заман талабына сай білім алушылардың сапалы да саналы білім алуына ықпал етуші құралдарды пайдалануда ғылыми-техникалық прогрестен қалыспай, жаңа педагогикалық инновацияларды орынды дер кезінде қабылдап, өңдеп, нәтижелі пайдалана білу – әрбір ұстаздың негізгі міндеті болып табылады. [8] М. Әуезов «Халықты халықпен, адамды адаммен теңестіретін – білім» - деп атап көрсеткеніндей, білімді, саналы, дарынды, іскер, ойшыл болашақ ұрпақты даярлауда ең алдымен білім қажет. Жас ұрпақтың рухын оятатын, елін, жерін құметтейтін, мәдени ұлттық қажеттілікке жараған білім – ең мықты білім. Әрбір ұстаз алдындағы басты мақсат – сапалы білім мен саналы тәрбие беру, тұлғаның заман талабы мен ағымына сай қалыптасуына ықпал ету екендігін бәріміз білеміз.

Жаңа заман жаңа технологиялармен сусындаған ақпараттық қоғамның негізгі талабы – білім алушыларға ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық-құрылымдық ойлау қабілеттерін дамыту, жаңа қоғамға бейімдеу мен интеллектуалды дамуын қалыптастырудың бірден-бір жол болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Ә. Жүнісбек «Жаңа технология негізі – сапалы білім» // Қазақстан мектебі. – 2008. – №4. – Б. 1–2.
- 2 Тапаева А. П. Оқушыларға сапалы білім берудегі озық инновациялық технологиялардың тиімділігі // Молодой ученый. – 2014. – №20. – Б. 43–48.
- 3 А. Даменова «Жаңа педагогикалық технологиялардың жіктелуі және ерекшелігі» // «Қазақстан мектебі». – 2012. – № 2. – Б. 1617.
- 4 Э. Раджерс «Инновация туралы түсінік» // Қазақстан мектебі. – 2006. – № 4. – Б. 2.
- 5 Т. П. Сенаторова «Мультимедиа. Возможности использование в учебном процессе» // Информационно-методический материал. – Казань: 2001. – С. 4.
- 6 Кудесова Г. «Сабактарда – ақпараттық технологиялар» // Қазақстан мектебі. – 2013. - №10. – Б. 27-29.

АКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ КАК СПОСОБ АКТИВИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

КАЗЕКЕШЕВА Г. М.

педагог-эксперт, магистрант, I курс, Западно-Казахстанский университет

имени М. Утемисова, г. Уральск

ТАСМАМБЕТОВ Ж. Н.

научный руководитель, д.ф.м.н., профессор, Западно-Казахстанский университет имени М. Утемисова, г. Уральск

В этой статье рассматривается важность использования активных методов и приёмов обучения в классах коррекционно-развивающего обучения по математике для активизации познавательной деятельности обучающихся.

Ключевые слова: активные методы и приёмы обучения, активизация познавательной деятельности, инклюзивное образование.

В настоящее время при организации учебного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан особое внимание уделяется использованию на уроках активных форм и методов обучения с учетом возрастных и индивидуальных особенностей обучающихся.

Лучший и наиболее эффективный способ заставить учащихся перестать говорить: «Я не понимаю математику», «У меня ничего не получается» – это найти инструменты (подходы) для мотивации и повышения познавательной деятельности на уроках. Любой учитель изо всех сил на уроках пытается вызвать у учащихся подлинный интерес к понятиям, изучаемых на уроках математики.

Одним из инструментов освоения учебного материала, обеспечивающих развитие познавательной и практической деятельности на уроке является применение активных методов обучения (АМО).

Активные методы обучения – это методы, которые побуждают обучающихся к активной мыслительной и практической деятельности в процессе овладения учебным материалом [1]. Современное обучение предполагает использование системы методов, которая направлена не на изложение учителем готовых знаний, их запоминание и воспроизведение, а на самостоятельное овладение учащимися знаниями и умениями в процессе активной мыслительной и практической деятельности.

Активные методы обучения строятся по схеме взаимодействия «учитель ↔ ученик». Активные методы предполагают равнозначное участие педагога и обучающегося в учебном процессе, то есть, обучающиеся выступают как равные участники и создатели урока.

Активные методы обучения строятся:

- в основном на диалоге, предполагающем свободный обмен мнениями о путях разрешения той или иной проблемы;
- на практической направленности, игровом действе и творческом характере обучения;
- интерактивности, разнообразных коммуникациях,
- на использовании знаний и опыта обучающихся, групповой форме организации их работы,
- деятельностном подходе к обучению.

Для каждого этапа урока используются свои активные методы, позволяющие эффективно решать конкретные задачи этапа.

К активным методам обучения можно отнести следующие методы:

- математическое домино,
- метод «Теорема – пазл»,
- задачи на готовых чертежах,
- учебные кроссворды,
- математические карты,
- игра «Морской бой»,
- игра «Математический банкир»,
- игра «Математический брейн – ринг»
- урок – бенефис одной задачи,
- метод работы с текстом «Мудрые совы»,
- метод «Личность в математике» и др.

На уроках математики можно использовать разнообразные творческие проектные задания. Такие задания наилучшим образом активизируют творческое развитие учащихся на уроке, способствуют обеспечению необходимых условий для активизации познавательной деятельности каждого ученика, предоставляют каждому возможность для саморазвития и самовыражения.

Для учащихся 5–7 классов подойдут игровые технологии (уроки - сказки, уроки - экскурсии, уроки - путешествия, в последствии с творческими домашними заданиями), тогда как в 8-9 классах - технологии развивающего и технологии проблемного обучения.

Учащиеся чаще всего приходят на занятия математики с апатией, без интереса. Это можно изменить, рассмотрев возможность добавления в уроки новых методик.

По возможности старайтесь показать, как математика, которую изучает учащийся, может быть связана с реальностью, реальными событиями. Чем больше примеров из реальной жизни Вы используете, тем больше будет интерес у ваших учеников, к примеру, объяснение темы «Движение по реке» (математика 5 класс). Иногда трудно найти реальные примеры для всех математических понятий, особенно на уровне средней школы.

Всем известно, что одни учащиеся применяют одни методы решения, другие – иные способы решения задач. В этом случае можно показать учащимся несколько разных способов решения конкретной проблемы. Затем предложите отдельным лицам или группам учащихся работать вместе, чтобы найти другие способы решения проблемы. При рассмотрении домашних заданий всегда просите учащихся рассказать о различных способах решения проблемы. Это не только повышает интерес учащихся, но и углубляет их концептуальное понимание.

Если вы пытаетесь научить своих учеников математическому понятию, запоминать шаги для формулы, изучая числа Пи, создание собственных музыкальных видеоклипов по математике — отличный способ для учащихся заинтересоваться классом и предметом. Вы можете изменить текст популярной песни или придумать музыку и слова для своей собственной песни. Исследования также подтверждают, что учащиеся, создающие и просматривающие эти видеоролики, будут проявлять больший интерес к изучению математики.

Применение на уроках методов интерактивного обучения позволят вовлечь учащихся в урок, появится мотивация к получению, переработке и анализу новых знаний.

К методам интерактивного обучения можно отнести следующие методики:

- «мозговой штурм»;
- мини-лекция;
- работа в группах;
- ролевая игра;
- разработка проекта;
- решение ситуационных задач;
- инсценировка;

- проигрывание ситуаций;
- выступление в роли обучающего;
- обсуждение сюжетных рисунков

Занятия по математике часто не являются выбором или факультативом для учащихся; однако учителя должны подходить к этому увлекательно, чтобы учащиеся хотели изучать математику.

Существует множество ресурсов и методов, которые помогут сделать математику увлекательной для каждого ученика, независимо от того, как он относится к уроку математики.

Во время обучения продолжайте пробовать новые стратегии и способы обучения учащихся. Внесите необходимые коррективы, создавайте позитивный настрой, и вскоре Вы увидите, на что способны Ваши ученики!

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Анашкина И. В. Активные и интерактивные формы обучения: методические рекомендации / И. В. Анашкина. – Тамбов: изд. ООО Орион, 2011. – 239 с.
- 2 Курьянов М. А. Половцев В. С., Активные методы обучения. Тамбов. Издательство ФГБОУ ВПО «ГГТУ», 2011 г.
- 3 Новые педагогические и информационные технологии в системе образования, под ред. Е.С. Полат, М., 2000 г.
- 4 Оганесян Н. Т. Методы активного социально-психологического обучения. Тренинги, дискуссии, игры. М., 2003 г.
- 5 Лбова Л. А. Активные методы обучения Ш., 2018

НОВЫЕ ИННОВАЦИОННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКЕ ХИМИИ

КАИРБЕКОВА А. Е.

преподаватель химии, Акеуский колледж черной металлургии, г. Аксу

Успешность новейшего урока во многом зависит от личности преподавателя его мастерства и профессионализма, от методик и индивидуального подхода к обучающимся. Доступная форма подачи учебного материала, создание ситуации успешности, доброжелательная атмосфера на уроке - все это помогает учащимся лучше усваивать трудный и «сухой» материал учебника. На уроке должны использоваться разные методы и формы работы, а также урок

должен быть, прежде всего: актуальным и интересным, что в свою очередь мотивирует обучающихся, повышает степень активности в учебном процессе, предполагает получение крепких знаний.

Каждому преподавателю известна такая ситуация: учащиеся может учиться, но ленив, безинициативен, ко всему относится спустя рукава. И есть такие, которые даже спрашивают: «А зачем учить предмет?» Вопрос для них совершенно естественный и простой, но очень трудный для того, кому его задают. Ответ на него должен конечно давать урок. Когда учащиеся только приступают к занятиям химией, ни один педагог не может пожаловаться на отсутствие у них интереса к предмету. Но чем старше дети, тем интерес значительно ослабевает.

Чтобы добиться хорошего результата, нужно создавать познавательную образовательную среду, мотивировать учащихся на учебную деятельность, учить так, чтобы им захотелось учиться. Для этого мы, педагоги, должны знать и владеть различными формами обучения. Нужно вносить элементы новизны, строить работу с учащимися таким образом, чтобы уровень сложности заданий постоянно повышался. Ведь все зависит от нашего мастерства и от умения организовывать учебный процесс. В своей работе стараюсь логично, контрастно и ярко изложить материал, дополнить наглядными образами.

Широко использую ИКТ на уроках химии.

На данный момент для учебного процесса очень мало информации и задания для групп с государственным языком обучения, в основном упор делается для групп с русским языком обучения в своей работе использую сайт «QAZ MATH» здесь есть задания выполни кроссворд, анаграммы.

Кроссворды можно начать урок с кроссворда, учащиеся должны отгадывать слова, в результате чего получают ключевое слово, которое является и темой урока.

Кроссворд «Разминка» по повторению свойств углерода и его соединений. Ключевым словом является название оксида углерода. Например:

- 1 Кислота, которая легко разлагается на оксид углерода (IV) и воду.
- 2 Агрегатное состояние углекислого газа.
- 3 Поглощение газообразных или растворенных веществ поверхностью твердого вещества.

Развитию у студентов положительного отношения к учению способствуют все средства совершенствования учебного процесса: обновление содержания и укрепление меж предметных связей, совершенствование методов обучения, использование всех видов проблем но-развивающего обучения, модернизация структуры урока, применение различных форм индивидуальной, коллективной и групповой работы и т.д.

В каждом студенте живет тяга к новым открытиям и исследованиям.

Химия – это предмет, который даёт огромные возможности для разнообразных исследований.

Под исследовательской работой мы понимаем экспериментальную и (или) теоретическую индивидуальную деятельность учащихся, связанную с изучением явлений и свойств реальных объектов природы и техники, направленную на выявление и развитие творческих способностей детей.

Виды исследовательской деятельности студентов:

Моно предметное исследование проводится по какому-то одному предмету

Меж предметное исследование требует привлечения знаний из разных учебных предметов

Над предметное исследование строится на творчестве учителя и учащегося, направленное на исследование конкретных проблем, выходя за рамки учебной программы.

Основой урочной деятельности является самостоятельная деятельность ученика по решению проблемных задач урока, поставленных учителем. Одними из видов нетрадиционных уроков, позволяющих использовать исследовательский метод обучения являются: урок – исследование, урок – лаборатория, урок – творческий отчет, урок – проект, урок – презентация, урок – экспертиза, урок – путешествие, урок – рассказ, урок – экскурс в эпоху деятельности ученого и другие.

Помимо нетрадиционных уроков, формированию исследовательских умений учащихся способствует учебный эксперимент, что с латинского означает «проба». Его особенностью является возможность отработать с учащимися такие элементы исследовательской деятельности, как планирование, проведение, обработка и анализ результатов.

Развить навыки исследовательской работы у учащихся позволяют химические практикумы. В практикуме учащиеся

выполняют целую серию практических работ в конце большого раздела курса химии, включающего несколько тем. В практикум включаются и экспериментальные задачи, через которые есть возможность так же использовать исследовательскую технологию. Химический практикум носит повторительно- обобщающий характер, а задания в нём требуют большей самостоятельности и включают ученические исследования.

В 8-х классах разработан практикум по теме «Классы неорганических веществ»,

В 9-х классах – «Металлы», «Неметаллы»

В 10- классах - «Кислородсодержащие органические вещества»

В 11-х классах - «Химические реакции в органической и неорганической химии»

Компьютерные технологии.

Данная технология близка и понятна современным детям. Процесс обучения химии становится более интересным, электронные ресурсы по химии обеспечивают научность и наглядность при проведении уроков, что делает их яркими и убедительными. Компьютерные презентации позволяют акцентировать внимание учащихся на значимых моментах информации и создавать наглядные эффектные образы.

При изучении химии использование компьютерных технологий эффективно на уроках изучения нового материала (презентация лекций), при обработке умений и навыков (обучающее тестирование), а также во время проведения химических практикумов. При проведении уроков широко используются компьютерные презентации. Это эффективный метод представления изучения любого материала.

Примеры использования презентаций на уроках химии:

Объяснение новой темы, сопровождаемое презентацией.

Работа с устными упражнениями.

Использование презентации при повторении пройденного материала.

Демонстрация условия и решения задачи.

Демонстрация химических опытов.

Демонстрация портретов химиков и рассказ об их открытиях.

Иллюстрация практического получения и применения химических веществ в жизни.

Создание студентами компьютерных презентаций к урокам обобщения и систематизации знаний и способов деятельности.

Главная цель учителя на занятии – создание условий для формирования бережного и ответственного отношения учащихся к собственному здоровью.

На уроках химии включаю вопросы, связанные со здоровьем учащихся, способствующие формированию у обучающихся ценностей здорового образа жизни и потребностей в нем.

Включаются в программу вопросы, связанные с химией человека, что позволяет учащимся продвинуться по пути познания самих себя, лучше понять природу человека и его возможностей.

Для увеличения работоспособности и поднятию настроения, утомляемости включаются в урок физкультминутки, определяется их место, содержание и длительность (лучше на 20-й и 35-й минутах урока, при проведении лабораторных и практических работ обращается внимание на необходимость соблюдать правила безопасного поведения.

Внедрение инновационных познавательных технологий обучения и их систематическое использование способствует повышению качества обучения, мотивации, формированию функциональной грамотности учащихся и ключевых компетенций, развитию потенциальных способностей учащихся. Новые инновационные технологии дают новые возможности по формированию личностного потенциала и обеспечению успешности конкурентно способного выпускника.

И в заключении для развития положительной мотивации следует использовать не один путь, а все пути в определённой системе, в комплексе, так как ни один из них, сам по себе, без других, не может играть решающей роли для всех учащихся. То, что для одного учащегося является решающим, для другого им может и не быть

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Колеченко А. К. Энциклопедия педагогических технологий:
- 2 Маркина И. В. Современный урок химии. //Технологии, приемы, разработки учебных занятий. Ярославль – 2008. с. 8-16. Учебно-методическое пособие. – М., 2000.
- 3 Пособие для преподавателей. – СПб.: КАРО, 2008. – 368 с.
- 4 Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий. В 2 т. – М.: НИИ школьных технологий, 2006.

СОВРЕМЕННЫЕ ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ИНТЕРЕСА УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ЕСТЕСТВЕННО-МАТЕМАТИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ

КАЛИМОВА Г. Н.

учитель химии и биологии, СОШ–10, г. Экибастуз

БЕЙСЕНБАЕВА Ж. Ш.

учитель математики, СОШ–10, г. Экибастуз

Все возрастающая информация, которыми должен овладеть учащийся в школе, приводит к отторжению информации и потере интереса к учебе, особенно это касается предметов естественно-математического направления, которые требуют запоминания названий большого количества символов и формул. В настоящее время это усложняется ещё и тем, что эти предметы преподаются на английском языке. Это ещё больше усложняет освоение программы школьного курса. Поиск возможностей облегчения процесса обучения, запоминания, принятия информации и повышения интереса к учебе приобретает особую значимость.

В последние годы у обучающихся общеобразовательных школ наблюдается снижение интереса к предметам естественно-математического направления, несмотря на то, что современный человек в своей жизни все чаще сталкивается с необходимостью этих знаний. Повышается роль химических знаний, так современного человека с каждым годом все больше окружают предметы химического производства. Знание химии тесно связано с математикой, начиная с выведения формул, написания сбалансированного уравнений реакций и арифметических вычислений при решении химических задач.

Использование информационно коммуникативных технологий на уроках химии с целью развития познавательной компетентности школьников – недостаточно.

Для выявления проблемы снижения интереса к предметам химии и математики, группой учеников нашей школы был проведен тест–опрос «Почему среди учеников химия не пользуется популярностью?»

И был получен ответ: интерес к предмету снижается за счет того, что учащимся сложно запомнить большой объём химических символов, валентности, соответственно проблемы с составлением формул и с составлением уравнений реакций. Так

как решение задач основано на знании номенклатуры и на умении составлять химические уравнения реакций- задачи представляются для большинства учащихся - непреодолимыми знаниями. Все вышеперечисленные навыки невозможны без математических знаний. Следовательно, важна тесная связь учителя химии и математики.

Взаимное сотрудничество учителей химии, математики и информатики вырисовывает алгоритм, как помочь учащимся ориентироваться в большом разнообразии веществ, как правильно составлять уравнения реакций и производить необходимые математические расчеты при решении задач.

Так как предмет химии начинается в сложном подростковом периоде, когда у учащихся в приоритете не учеба, а общение и социальные сети, возникает необходимость учитывать и эту сторону.

Один из группы учащихся проводивших опрос, Шафоростов Кирилл, используя знания химии, математики и информатики, предложил создать электронный тренажер, которым учащиеся могут пользоваться в любое удобное время и на любом удобном устройстве: ноутбук, смартфон, компьютер. Созданный Кириллом тренажер позволяет учащимся довести до автоматизма знания названий химических веществ и символов, которые лежат в основе понимания химического языка. Превращает нудный процесс заучивания в увлекательный, даже для учащихся, не испытывающих интереса, так как процесс освоения знаний происходит автоматически в процессе игры.

Рисунок 1 – Тренажёр состоит из 6 разделов

В первом разделе ученик должен выбрать названия элемента на английском и русском языке. Также ученик может видеть на табло количество правильных и неправильных ответов. После прохождения всех элементов, их порядок перемешивается, и ученик может проверить себя столько раз, сколько необходимо ему для запоминания.

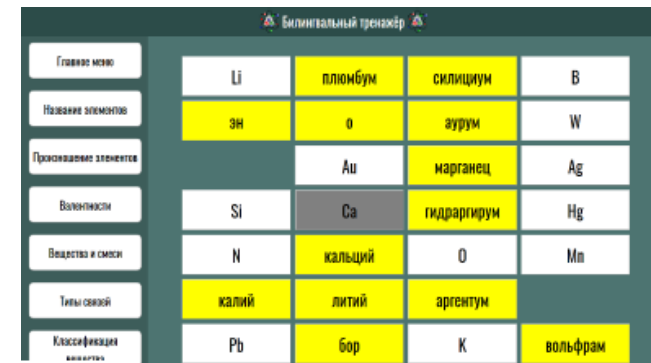

Рисунок 2

Второй раздел позволяет проверить знания элементов и их произношение. Ученик должен сопоставить элементы с их произношением в формате игры «Маджонг».

Рисунок 3

Третий раздел проверяет знание валентностей, которые состоит из двух страниц:

1. Первая страница – элементы с постоянной валентностью.
Представлена в формате «Маджонг»

Рисунок 4

2. Вторая страница - элементы с переменной валентностью.

Здесь учащийся должен выбрать несколько вариантов ответов.
Есть табло показывающее количество правильных и неправильных ответов.

Рисунок 5

В четвертом разделе (рис.5) учащийся должен определить, чем является химический объект: простым веществом, сложным или смесью.

Рисунок 6

В пятом разделе (рис.6) ученик должен определить тип связи на английском языке.

В табло видно количество правильных и неправильных ответов

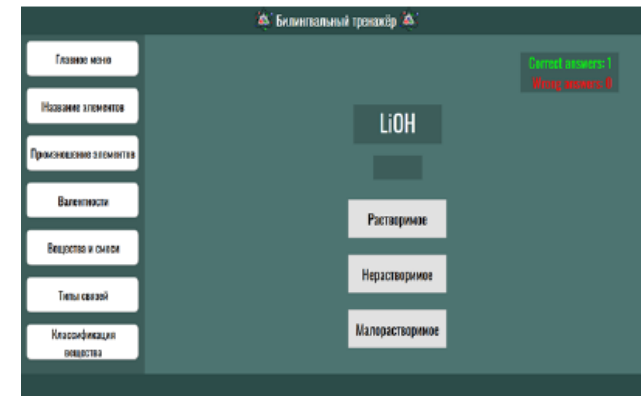

Рисунок 7

Рисунок 8

В шестом разделе классификация веществ проверяются знания:

- названий кислот и умения определять их типы
- названия кислотных остатков,
- умение определять типы оснований

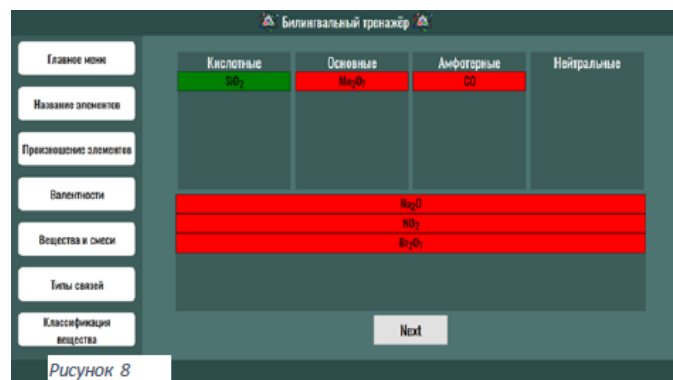

Рисунок 9

В разделе оксиды ученик должен перетащить формулы в нужную колонку. Здесь также можно увидеть количество правильных ответов.

Для выявления эффективности тренажёра, была протестирована группа учащихся на:

- знание 32 химических элементов
- знание валентностей 14 химических элементов с постоянной валентностью
- знание формул и названий кислот и кислотных остатков

После тестирования учащимся дали воспользоваться тренажёром, попросив их в течение недели хотя бы по часу в день поработать с тренажёром. По истечении двух недель проведено повторное тестирование, которое показало значительные улучшения знаний учащихся. Результаты показаны на диаграммах.

Рисунок 10, 11

Создав и протестировав на эффективность данный тренажёр, мы пришли к выводу, что он действительно помогает учащимся запомнить химические символы и их обозначения; названия кислот, оснований и солей; валентности за короткий промежуток времени. Это намного облегчает процесс изучения школьного курса химии.

Использовать тренажер можно как на уроках, так и в домашних условиях.

Для удобства использования: тренажер размещен в виде ссылки на ресурсах школьного сайта, Кунделик, также создан сайт, где размещен данный тренажёр дающий возможность любому желающему воспользоваться тренажёром через интернет на любом возможном устройстве (смартфон, ноутбук, компьютер).

Ссылка на сайт тренажера <https://flove1.github.io/chemistry/>

ЛИТЕРАТУРА

1. Chemistry, grade 8: Билингвальный учебник/ Калиев Даурен, Ордабаев Алмас, Жұмагулов Нұрболат, Саматов Абылай, Али Тор – Алматы: Астана кітап, 2017. -128 с. ISBN 978-601-7415-67-9
2. Химия. Учебник для 8 класса общеобразовательной школы/ М.К. Оспанова, К.С. Аухадиева, Т.Г. Белоусова. – Алматы: Мектеп. 2018. -216 с., ил. ISBN 978-601-0958-4
3. Информатика: Учебник для 9 класса общеобразовательной школы с русским языком обучения. Астана: Арман-ПВ, 2013. -224 с.:ил. ISBN 978-601-220-522-0
4. A Byte of Python. Swaroop С.Н. Copyright © 2003-2005
5. Python 3 и PyQt 5. Разработка приложений. Владимир Дронов, Николай Прохоренок. Издательство: БХВ-Петербург. Год: 2016. Страниц: 833

**КОММУНИСТІК ПАРТИЯ КЕЗІНДЕГІ ЖАУЫНГЕРЛЕР
АРАСЫНДАҒЫ ДОСТЫҚТЫ НЫҒАЙТУДАҒЫ
БҰҚАРАЛЫҚ АҚПАРАТ ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ МАҢЫЗЫ**

КАРЕКЕНОВ М. А.

«Журналистика және репортерлік іс» мамандығы бойынша докторант,
А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай қ.

АЖГАЛИЕВ М. К.

п.ғ.к., қауымд. профессор, Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық

университеті, Орал қ.

АЛИБЕКОВА Н. М.

п.ғ.м., оқытушы, ҚР ҰҚК Шекара академиясы, Алматы қ.

Қазіргі заманның бір ерекшелігі қоғамда, әлемде орын алған оқиғалар мен өзге де ақпараттарды кез-келген жерде, кез-келген уақытта оқуға немесе көруге болады. Ол үшін ғаламторға қосылған жоғары жетілген ұялы телефон немесе өзге смарт құрылғың болса болғаны. Әскери қызметшілер де тұрақты түрде ақпарат тарататын көздерден өздеріне қажетті мағлұматты қарау үшін тәулігіне бір рет болса да жүгінеді. Сонымен қатар үнемі жұмыс жасайтын әлеуметтік желілердегі ақпараттардың кейбіріне тәулігіне аз дегенде бес-алты рет кездеседі. Әскери қызметшілер де жеке тұлға ретінде өзінің ақпараттық қызығушылықтарына жауап табу үшін ақпарат құралдарының барлығына шолу жасап, қызықты тақырыптарымен танысуы үшін ізденеді. Қазіргі қол жетімді ақпаратқа толы әлемнің

өзге адамзатқа әсер еткеніндей, жауынгердің де санасына өзіндік әсерін қалдыраы сөзсіз.

Бұқаралық ақпарат құралдарының әскерді тәрбиелеудегі рөлі жөнінде кеңестік, ресейлік және қазақстандық ғалымдардың зерттеу жұмыстарының тақырыбына айналған. Дегенмен көптеген ізденушілер мен зерттеушілердің ақпарат құралдарының рөлі жөніндегі ғылыми жұмыстарының нысанына педагогикалық әлеуетінің орны мен рөлі қаралғанымен жұмыстарын зерделеген кезде оның кейбір тараптары ғана терең тоқталғанына көз жеткіземіз. Мұндай зерттеу жұмыстарын жүргізген ресейлік ғалымдардың қатарында Т. Владимирова, К. Ветров, И. Алехиндер және тағы басқалары бар.

Бұқаралық ақпарат құралдарының әскери қызметшілер мен әскер қатарына шақырылуға дейінгі жастардың тәрбиесіндегі маңызы туралы ғылыми жұмыстардың авторларының қатарын келесі қазақстандық ғалымдар құрайды: А. Рожков, Б. Жексенбинов, З. Бурнаев, Б. Токин, Г. Альшимбаева, А. Балгабеков және тағы басқалары.

Бұқаралық ақпарат құралдары жеке тұлға ретінде әскери қызметшінің өмірлік көзқарасына әсер етуі мен қарулы күштері жеке құрамының бойына отансүйгіштік сияқты асыл қасиеттерді дамыту үшін тәрбие беру құралы ретінде әсер етеді Осы мақсатта баспасөз ақпараттар легінің әскердің тәртібінде маңызды рөл атқарған тарихи кезеңдерге де шолулар жасауға болады.

Зерттеулердің теориялық және әдістемелік базасын қазіргі заманғы зерттеу жұмыстары, бұқаралық ақпарат құралдарының адамзатқа және әскерилерге әсері жөнінде зерттелген ғылыми еңбектерде ашылған әдістер көп. Қолданылған зерттеу әдістерінің негізін ғылыми зерттеу жұмыстарын талдау мен баспа беттеріне шолу жүргізу әдістері құраған. Аспектiлiк тәсiлдiң көмегімен бұқаралық ақпарат құралдарының түрлеріне, олардың тұлғаға әсер ету жақтарына қатысты көзқарастар зерттелген. Жүйелік тәсіл арқылы бұқаралық ақпарат құралдарының тәрбиелеудегі негізгі және маңызды құрал ретінде бөліп көрсетуге, әскери қызметшілерді отансүйгіштік қасиетке тәрбиелеудегі ақпараттар нөпірі арасындағы қатынастардың сипатын анықтауға мүмкіндік береді.

«Жиырмамыншы ғасырдың оның алдында өткен ғасырларға қарағанда үлкен өзгерістерімен ерекшеленеді. Ұлы Октябрьдың Отанына айналған – Кеңестік Социалистік Республикалар Одағынан басқа бірде бір мемлекет мұндай үлкен өзгерістің орнығуына

ешқандай септігін тигізгіне жоқ. Біздер социализмді жеңген тұңғыш маңдай алды мемлекетпіз», - делінген Кеңестер Одағы Коммунистік партиясының Орталық Партияның (әрі қарай КОКП ОК) XXVI съезінде. Ал КОКП ОК 1983 жылғы маусым айындағы қаулысында келесідей қорытынды шығарылған: «Коммунистік Партия мен барлық халықтың күші мен қайраты қарыштап дамып жетілген социализмді одан әрі жоспарлы және жан-жақты жетілдіру міндеттерін орындауға бағытталады. Оларды келешекте іске асыру жұмыстары еңбекші күштің санасы мен белсенділіктерін арттыру деңгейіне тікелей байланысты екені айқын. Идеологиялық жұмысымыз уақыт өткен сайын алға жылжып келеді. Соның әсерінен оның рөлі мен маңызы артуда» [1].

Идеологиясының негізгі бағытын анықтап, алдын ала бірнеше жылдарды болжай білген Коммунистік партияның ендігі кезектегі идеологиялық жұмысының негізгі бағыты - көпұлтты кеңес халқын бір арнада тәрбиелеу, достық қарым-қатынасты нығайту болды. Түрлі ұлт өкілдерін бір бағытқа тоғыстырған идеология - кеңестік патриотизм мен социалистік ұлтаралық бауырмалдық достық пен бауырмалдыққа тәрбиелеу. КОКП ОК-нің Ұлы Отан соғысындағы кеңес халқының Жеңісінің 40 жылдығы аясында шығарылған қаулысында өзгертуге келмейтін тұрақты міндет айқындалды: «Бір күндері қоғамдық ортамызда агрессивті империалистік топтар шиеленісті күшейтуі мүмкін. Еңбекші халықты тәрбиелеу жұмысы біз үшін зор маңызға ие. Кеңестік патриотизм мен пролетарлық кеңестік бауырмалдық пен КСРО халықтарын достық рухта тәрбиелеу жұмысы өте маңызды. Әрбір кеңес азаматын дұрыс ұстаным мен саяси жағынан жоғары қырағылықта қалыптастыруымыз қажет».

Маркстік және лениндік идеологияның негізін қалаушылар әлеуметтік ойды танудың тарихында біріншілердің қатарында пролетарлық интернационализм мен отансүйгіштік идеологиясының қалыптасуы, мәні мен мазмұны туралы материалистік тұрғыдан шынайы ғылыми түсінік берді. Сонымен қатар олардың арасындағы диалектикалық байланыстың мәнін ашты. Ұлттық және халықаралық мүдде ұғымының өзара байланысын екшелік келе В. Ленин: «Әлемдік социализмнің мүдделерін сақтау идеологиясы әрқашан ұлттық мүдделерден жоғары», - деді. Революциялық отансүйгіштік – ұлтаралық бауырмалдыққа шақырып, «кішігірім ұлттық қызығушылықты жалпыға бірдей ортақ мәселелерді есепке алуға, жекелеген мүдделерді жалпы мүдделерге айналдыру күресін талап

етті». Осы ретте В. Ленин: «Біз империалистік державалардың үлкен майданына қарсы тұруымыз керек. Біз үнемі империализмге қарсы күресті күшейтуіміз қажет. Өйткені біздер темірдей әскери келісімді қажет одақ болып табыламыз. Сонымен қатар біздер мұндай келісімді бұзуға бағытталған барлық теріс әрекеттерді қарсы құбылыс ретінде қарастырамыз. Біз үшін әскери күштердің бірлігі ауадай қажет» [2].

Кеңес азаматтарының ұлтаралық достық пен отансүйгіштік тәрбиесінің мәселелері партияның XXIV, XV, XXVI съездеріндегі баяндамаларда, КОКП ОК пленумдарындағы құжаттарда, КОКП ОК-нің идеологиялық мәселелердің кезек күттірмейтін шаралары жөніндегі қаулыларында, түрлі деңгейдегі партия мен Кеңес мемлекеті басшыларының баяндамаларында көрініс тауып жатты. КОКП 60 жылдық мерейтойна арналған басқосуда жаңа кеңестік азаматтың тәрбиесі маңызды теориялық тұжырымы бар зор мәнге ие болды. Ұлтаралық және отансүйгіштік тәрбиені жетілдірудің қажетті міндеттерін анықтай отырып, партияның бірауыздан қабылданған қаулыларында кеңес азаматтарының социалистік Отанына деген мақтаныш сезімдерін оятып, ұлтаралық тәрбиеге бағытталды [3].

КОКП ОК 1979 жылғы сәуір айындағы қаулысында саяси және идеологиялық қызметінің социализмнің берік біртұтастығына бағытталған идеологиялық бірлігінің нәтижесінде әр кеңес азаматының қажет кезде Отанын қорғауға дайын екендігі баса айтылды. Сонымен қатар әр кеңес азаматы саяси қырағы деп танылды. Әр азаматтың социализмді революциялық түрде жаулап алу әрекеттері бола қалған жағдайда қарсы тұру қажеттілігін атап көрсетілді [4].

Кеңес жауынгерлерін патриоттық рухта тәрбиелеудегі идеологиялық жұмыстарын жүргізу шараларына Кеңес мемлекеті партиясының басшылық қызметтерінде болған К. Черненко, Х. Тихонов, М. Суслов және тағы басқаларының қосқан үлестері зор болды. Олардың жүзеге асырған жұмыстарында пролетарлық социалистік интернационализм идеологиялық бастамалары, кеңестік қоғамның даму барысындағы коммунизмнің жаңа белестерінде түрлі ұлт өкілдерінің достығы дамыды. Достық қарым-қатынастары қоғамдық жұмыстарда өзінің жемісін берді. Нығайған бірлікті орнату саясаты жүзеге асырылды. Әлемдік төңкерістің нәтижесінде жетілген социализм орнады. Лениннің ұлтаралық бауырмалдық рух саясатының бағыттары жалпы алғанда әлемдік деңгейдегі тарихта

зор жетістікке қол жеткізді. КСРО халықтарының ұлтаралық бірлігін нығайтуда, жұмысшыларды кеңестік санадағы отансүйгіштік пен социалистік ұлтаралық ұлтшылдық рухында тәрбиелеуде маңызды сипатқа ие болды.

Отансүйгіштік және ұлтаралық рухтағы тәрбиелеу жұмыстары жүйелі түрде үздіксіз жүргізілді. Адамзат санасын белгілі бір арнаға бұру үшін тәрбиенің өте тиімді әдіс-тәсілдерінің қолға алынатыны белгілі. Бұл бағытта нақты шаралар қолға алынды.

Кеңестіктің патриотизмді аздаған коммунистің жеке үлгісін идеал ретінде көрсетіп, миллиондаған кеңес жұртшылығына сенім мен көркем мінез нормасына айналдыру мүмкін емес еді. Кеңестік партия ұлттық қатынастарды жақсарту мен халықты коммунистік тәрбиелеу арқылы туындаған сұрақты түбегейлі шешпеуге апармасы белгілі болды. КОКП XXVI съезінде: «Кеңес халқы сияқты миллиондаған тұрғыны бар көпұлтты мемлекеттің даму жолында партияны үнемі жіті назарға ұстау қажеттілігін талап ететін бір қатар мәселелер туындады» [5]. Қарыштаған социализмнің одан әрі өрлеуі үшін, сонымен қатар кеңес ұрпақтарында жалғасын табу үшін, қол жеткен тәжірибені жан-жақты талдап, екшелеп, халықаралық дәрежедегі бауырмалдықты одан әрі өрістетудің жолдарын қарастыруды талап етті.

Барша кеңес азаматтарының өмірлік ұғымында социалистік идеяға құрылған Отаны үшін мақтаныш сезімдерін, көпұлтты халықтар арасындағы нығайған бауырластық достықты, ұлттық қадір-қасиеттер мен ұлттық мәдениеттерді құрметтеуді, ұлтшылдықтың көрініс берген кез-келген түрлеріне төзбеушілікке тәрбиеледі. Ұлтаралық достықтың бірлігі мен достық қарым-қатығасын нығайтуды қажеттілігі атап өтілді. Мұндай кешенді шара әскери құрылымдардағы партия ұйымдарының негізгі жұмыстарының бағыттары мен әскери қызметшілердің өмірлік ұстанымдарына белсенді болуды қалыптастырды. Әскери бөлімдер мен қарамағындағы бөлімшелердің жауынгерлік дайындығын көтеруде нәтижелі жетістіктерін зерттеудің қажеттілігіне әкелді.

Әскери бөлімдердің жеке құрамы да өзге ұжымдар сияқты көпұлтты болды. Сондықтан да әр сарбазды кеңестік патриотизм мен социалистік көпұлттың достық рухында тәрбиелеудің маңыздылығы бірінші орынға қойылды. Мерзімді әскери қызметтің жеке құрамыны екі жыл сайын толығымен ауысып, азаматтық өмірден қабылданған жаңа сарбаздармен толығып тұрды. Әскер қатарының екі жыл сайын жас ұрпақпен толығып отыратындықтан

әскери саяси және партиялық органдарының тәрбие жұмысын ұйымдастыруға барлық мүмкіндіктерді пайдаланудың қажеттігі туындады. Заманауи талаптардың рухында жүзеге асыруға көптеген ғылыми ізденістердің дәрежесінде идеялық-тәрбиелік жұмысқа көмектесетін теориялық және практикалық талдауларға негізделген жұмыстар шығарылды. Кеңес Қарулы Күштері тұрғындарының, барша жауынгерлерінің ұлтаралық-патриоттық тәрбиесінде идеологияны жүзеге асыру бойынша тиімді жолдары Ростовтағы, Тбилисидегі, Бакудегі Бүкілодақтың партияларының басшылық құрамы жиналған ғылыми-практикалық конференцияларда қарастырылды.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 КОКП ОК Пленумының материалдары, Социализмнің әділдігі мен жеңілмейтіндігі туралы. Саяси баспа. Мәскеу. 1983, 67 б.
- 2 В. Ленин, Біздің бағдарламамыздағы ұлттық мәселе. Шығармалар жинағы. Мәскеу. 1985, Т. 7, 242 б.
- 3 КОКП XXVI съезінің материалдары. Саяси баспа. Мәскеу. 1981, 217 б.
- 4 КОКП ОК-нің Идеологиялық, саяси-тәрбие жұмысын одан әрі жақсарту туралы. Мәскеу. 1979, 317 б.
- 5 Д. Устинов Бейбітшілік үшін күресу, қорғаныс қабілетін нығайту/ Д. Устинов. – Мәскеу: . – «Правда» газеті. – 1983. – 4 б.

ЕРТЕ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМУДА ОЙЫН ӘРЕКЕТІН ҚОЛДАНУ

КЕҢЕСБАЙ Н. Е.

Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент қ.

Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу сатысы жас ұрпаққа білім берудің ажырамас құрамдас бөлігі әрі маңызды кезеңі саналады. Балаға сапалы әрі толыққанды жүргізілген мектепке дейінгі оқыту ісі мектеп жасында және одан кейінгі білім алу кезеңдерінде нәтижелі дамуға алғышарт бола алады. Мектеп жасына дейінгі балалардың негізгі жетекші әрекеті – ойын. Бұл ойын әрекетінің табиғатымен және баланың осы кезеңдегі танымдық ерекшелігімен байланысты. Ойын кезінде балада ойлау, сөйлеу, есте сақтау секілді негізгі психикалық үдерістер қалыптасып дамиды.

Баланың ойлауы қалыптасуының деңгейі оның іс-әрекетінің түрін және оны жүзеге асырудың интеллектуалдық көрсеткішін анықтайды. Ойын әрекетінің әлеуметтілігі мен сөйлеудің аралық көмекші құрал екенін алғаш болып Л. С. Выготский анықтады. Балалардағы ырықты психикалық үдерістердің қалыптасып дамуына ойын әрекеті ықпал етеді.

Ерте жастағы балалар тілін дамытудың теориялық және практикалық мәселелерімен Н. И. Жинкин, М. И. Лисина, А. В. Запорожец, Р. С. Рубинштейн, Л. С. Выготский, Л. Н. Леонтьев т.б. айналысқан.

Мектеп жасына дейінгі ұйымдардағы балалардың тілін дамыту жөніндегі мәселелермен отандық ғалымдардан Н. Құлжанова, Б. Баймұратова, А. Бақреденова, Х. Қожахметова, А. Меңжанова, Ә. Әмірова, К. Метербаева, Қ. М. Меңдияқова т. б. ғалымдар айналысқан.

Мектеп жасына дейінгі шақта баланың қабілеттер мен дағдыларды меңгеруіне қарай бірнеше кезеңдерге бөлінеді. Ол нәрестелік, сәбилік, мектеп жасына дейінгі шақ. Бұл кезеңдер өз ішінде тағы топтарға бөлінеді. Ерте жастағы (1-3 жас) балалардың дамуы ретінде сәбилік шақты қарастырамыз. Себебі, ойынның сюжеттік элементерін қолдану, рөлдік ойындарды игере бастау сәбилік жаста басталады. Дегенмен, сәбилік шақтың алғашқы сатысында баланың негізгі іс-әрекеті – заттық-манипулятивтік әрекет.

Ерте сәбилік шақтың соңында кейінірек неғұрлым кең өркен жаятын және психикалық дамуды анықтайтын іс-әрекеттің жаңа түрлері қалыптаса бастайды. Бұл ойын және әс-әрекеттің өнімді түрі. Рөлдік ойында заттық іс-әрекеттерді жаңғырту екінші кезекке ығысады да, қоғамдық қатынастар мен еңбек функциясын жаңғырту бірінші кезекке шығады. Сол арқылы баланың үлкендермен байланыс жасауы мен ортақ өмірінің қоғам мүшесі ретіндегі негізгі қажеттілігі қанағаттандырылады [2, 77 б.]. Рөлдік ойынның алғышарттары ерте сәбилік шақтағы заттық іс-әрекетте пайда болады. Олардың заттың ерекше түрінің, яғни ойыншықтардың іс-әрекеттерін игеруден тұрады. Ерте балалық шақтың өзінде ақ балалар үлкендермен бірлесе қимыл жасап, ойыншықтарды ұстап-тұтынудың кейбір әдістерін үйренеді, ал кейінірек оны өздігінен атқаратын болады. Мұндай әрекеттерді әдетте ойын деп атайды, бірақ зерттеуші В.С.Мухина дәл мына жағдайда ойын деп тек шартты түрде атауға болады дейді [3,174б.].

Сәбилік шақтағы баланың үлкендерден бақылаған іс-әрекеттерді ойыншықтарға тасымалдау бала әрекетінің мазмұнын байытады. Бастапқы ойындардың мазмұны екі-үш іс-әрекетпен, мысалы, қуыршақты немесе ойыншық жануарларды тамақтандырумен, ұйықтатумен шектеледі. Заттық-манипулятивтік кезеңнен ойын әрекетіне көшу үлкендердің әрекетін заттарға немесе ойыншықтарға қайталап көрумен жүзеге аса бастайды.

Ойындардың оқыту мазмұнына, танымдық іс-әрекет сипатына, ойын құрылымына сәйкес жіктемелері бар. Ойындардың жіктемесі балалардың жас ерекшеліктеріне, ойын сипатына, дене қасиеттері, қимылдық әрекеттерді дамытуға, ойындардың педагогикалық мүмкіндіктеріне сәйкес жасалады. Ойындарды оқыту мазмұнына сәйкес түрлері:

- сюжетті-рольді;
- драматизациялық;
- дидактикалық;
- құрылыс ойындары;
- қимылды ойындар;
- ұлттық ойындар;
- имитациялық (еліктеу) ойындары болып бөлінеді.

Бұл кезеңдерде балаға ұсыныс беру арқылы оның ойынына жана мән-мазмұн беруге болады. Ойын іс-әрекеті кезінде бір затты екінші затпен алмастыру, бір затты екінші затпен тасымалдау баланың іс-әрекетінде едәуір ілгерілеуді білдіреді. Балалар сюжетті ойыншықтарға қосымша әр түрлі заттардың баламаларын пайдаланып, жоқ заттардың орнын солармен толтырады. Мысалы, сәби шақтың соңына қарай балалар қуыршақты жуғанда текшені, қайрақты, тасты сабын орнына пайдаланады, құрылыс материалдарының қалдығын – цилиндрді, кірпішті, сүйекті т.б. қуыршақтарды тамақтандыру ыдыстары ретінде қолданады.

Ерте жастағы балалардың тілін дамытуда ойын түрінде құрастырылған дидактикалық ойындар маңызды рөл атқарады. Бұл ойындардың мақсаты балалардың сөздік қорын көбейту және оны сөйлеу кезінде белсенді қолдануға жаттықтыру. Балалар материалдарға мұқият қарауды, педагогтан үлестірме қағаздарды сұрауды, нұсқау берілген жағдайда суреттердің бетін жабуды, яғни ойынның ережелерін меңгере бастауы қажет.

Баланың ойлауы мен сөйлеуін дамытатын дидактикалық материал ретінде қолданылатын бейнелі суреттер екі жақты мәнге ие. Көру қабылдауы тұрғысынан сурет – заттың таңбасы (зат

болмағанда орнына), сөз тұрғысынан қарағанда сурет символдық қызмет атқарады. Осы символдық қызмет баланың интеллектуалдық дамуына алғышарт болады. Себебі, қоршаған әлем туралы ақпарат бізге негізінен символдық түрде түседі [4, 112 б.].

1 жастан бастап 3 жасқа дейінгі ерте балалық шақ бала өмірінің ерекше кезеңі. Бұл уақытта бала ағзасы тез қарқынмен өсіп, үлкендердің балаға әсер етуі неғұрлым тікелей және ұзақ мерзімде болады. Бір жастағы бала сенсорлық, сөйлеу, манипуляциялық қимыл дағдыларын меңгеруден сензитивті кезеңге өтеді. Сөйлеу белсенділігі қалыптасады. Бала жеке сөздерді анық айта бастайды. Үлкендердің көңілін аудару үшін кейбір жеке сөздерді айта алады. Тапсырмаларды орындайды, өзінің әрекетін сөздер мен тіркестер арқылы толықтырады. Бөлмедегі заттар, жануарлар, өсімдіктер мен адамдардың белгілерін білдіретін сөздерді түсінеді. Ана тілінде қарым-қатынаста шамамен 200–300 сөз қолданады. Сөзді қимылмен, ыммен, көздің қиығымен түсіндіреді. Екі-үш ауыз сөзбен көргендерін айтып береді. Балаларға арналған өлеңдерді дауыс екпінін келтіріп жатқа айтады. Суретті кітаптарға қызығушылықпен қарайды. Осы жас аралығындағы баланың тіл дамуының: үлкендердің талаптарын түсінеді, тыңдау, басқа балалардың қызығушылығымен есептесу іскерлігі пайда болады. Эстетикалық қабылдауын, әдемі, ашық заттар мен киімдерін байқайды. Үлкендердің сөздерін, жеке фразаларын, ұйқасын, сөйлеу қарқыны мен дауыс күшін өзгертіп қайталайды. Ертегі кейіпкерлерінің ролін орындап, заттардың қасиеттерін атай алады. Ерте жаста бала ойын іс-әрекетіне деген ықыласын таныта бастайды. Осы кезеңде баланың сөздік қорын көбейтуге арналған нұсқаулар:

Тұрғын үй бөлмелерінің атауын (ауыз үй, ұйықтайтын бөлме, дәретхана және т.б.) және олардың неге арналғаны мен бұл бөлмелерде еркін бағдарлай білуге үйрету.

Балаларға таныс заттарды аты мен түстері бойынша топтастыру (тәрбиешінің көмегімен) іскерліктерін бекіту.

Күрделі таңдау жағдайында сөздік нұсқаулардың көмегімен ойыншық-заттарды іріктеу: пішіні ұқсас (мысалы, текше мен кірпіш, доп пен шар, машина мен арба және т.б.), сонымен қатар, айтылуы ұқсас (мысалы, шыныаяқ пен шәйнек, үстел мен орындық, бас киім мен мойын орамал және т.б.) таба білуге үйрету.

Балаларды ересектердің айтқанын мұқият тыңдауға, топта мінез-құлық мәдениетінің ережелерін сақтау (болады, болмайды, керек), басқа балалармен қарым-қатынастар (кедергі жасама, көмектес, әрі

отыр, ойыншықты бер және т.б.) бойынша нұсқауларды орындауға үйрету. Екі-үш әрекеттен тұратын жеңіл тапсырмаларды есте сақтап, орындауға үйрету (мысалы, сөредегі қонжықты алып, маған кел). Қосымшалары бар сөйлемдерді түсінуге үйрету (Шыныаяқ үстелде тұр. Шыныаяқта сүт бар. Шарды шелекке сал, текшені сөреге қой).

Балаларды (1 жас 7 айдан бастап 1 жас 9 айға дейін) таныс іс-әрекеттерді бейнелейтін қуыршақтармен және сюжетті ойыншықтармен жағдаяттар ұйымдастыру арқылы (мысық доппен ойнауда, әтеш су ішіп жатыр т.б.), кейіннен (1 жас 10 айдан бастап 2 жасқа дейін) баланың жеке тәжірибесінен (іс-әрекеттер мен суреттерді көрсетпей) (мерекелер, серуендерде бақылаған балапандар туралы) қарапайым мазмұнды әңгімені түсінуге үйрету.

Баламен қарым-қатынас жасауда сергек көңілді күй құру, ересектермен сөйлесу ниетін қолдау, олардың айтқандарын орындау, сөздері мен істеріне еліктеу үшін тақпақтар, шумақты өлеңдер қолдану [5, 56 б.].

Жалпы ойынды ұйымдастыру ойынды өткізуге әзірлік, ойынды өткізу, ойынды талдау деген сияқты үш бағытты қамтиды. Ойынға қажетті құрал, заттарды даярлау ойынды өткізуге әзірлік болып табылады. Балаларды ойынның мазмұнымен таныстыру ойынды өткізуге жатады. Ойынды талдау, бұл ойынның өз мақсатына жетуі балалардың белсенділігі және олардың іс-әрекетінің нәтижесі болып табылады. Сонымен балалардың сөздік қорларын дамытуда ойындарды, тапсырма-жаттығуларды қолдану үлкен нәтиже береді. Ойын арқылы балалардың сөздік қоры дамып, ауызша сөйлеу машығын игереді, таным белсенділіктері қалыптаса түсіп, ақыл-ойы өсіп жетіледі адамгершілік қасиеттерді бойына сіңіреді.

Мектеп жасына дейінгі кезеңде ерте жастағы балалармен ойын ойнау олардың тілін дамытудың негізгі міндеті болып есептелінеді. Біз балалармен ойын ойнай отырып оларды айналасындағы заттармен таныстырып, атын айта білуге, қасиеті мен сапасын, түр-түсі және пішінін ажырата білуге; өмірдегі, қоршаған ортадағы түрлі құбылыстар жайындағы ұғым, түсініктерін дамыта отырып белсенді түрде тілдік қарым-қатынас жасай білуге үйретеміз.

Мектеп жасына дейінгі ерте жастағы балалардың сөздік қорын дамыту ісіне тәрбиешінің балалардың сөздік қорын дамыту, жаңа сөздерді меңгерту, үйренген сөздерін тиянақтап әрі байытып отыру басты міндет саналады.

Әрқашан да тәрбиеші ойынға қойылатын төмендегі әдістемелік талаптарды біліп, орындап отыруы тиіс:

Ойынның мақсаты нақты қойылып, керекті көрнекіліктер мен материалдар алдын ала дайындалып, оңтайлы жерге қойылуы керек;

Ойынға кірісер алдында оның жүргізілу тәртібі балаларға толық түсіндірілгені жөн;

Ойынға топтағы балалардың түгел қатысуын қамтамасыз етуі керек;

Ойынның жүру барысында тәрбиеші олардың ойын үстінде шешім қабылдай білуіне, ойлана білуіне жетелеуі керек.

Осы аталған міндеттерді тәрбиеші үнемі ойын іс-әрекетін жүргізуде басшылыққа алып отыруы тиіс. Мәселен, кез-келген бала жалғыз ойнамайды, қатар құрбыларымен бірлесіп ойнайды, сол арқылы бір-бірімен өзара қарым-қатынас жасайды. Ойын арқылы бала айналасындағы нәрседен өзіне қызықтысына ықыласы ауып өзіне таңдап алады. Баланың бір ерекше қасиеті сөйлеуден еш жалықпайды. Ойын бала тілінің дамуына ықпалын тигізіп, таным белсенділігінің дамуына жол ашады. Баланың білуге деген құштарлығы, сөйлеуі ойын үстінде қалыптасады. Сөйтіп бала топтағы жасына сәкес бағдарламалық міндетті меңгереді. Ойын ұйымдастыруда тәрбиеші өзі жетекші бола отырап балаларды ойнай білуге, ойын ережесін сақтауға әрі оларды ойната отырып ойлануға бағыттайды, заттың атын немесе қасиетін есінде сақтап қалуға жол ашады, ойынға қызықтыра отырып зейінін, қиялын дамытады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы №348 бұйрығы.

2 Выготский Л. С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка. Хрестоматия по детской психологии: от младенца до подростка: учебное пособие / ред. Бурменская Г. В.– 2-е издание, расширенное / Л. С. Выготский - Москва : МПСИ, 2005.

3 Мухина В. С. Мектеп жасына дейінгі балалар психологиясы. – Алматы: «Мектеп», 1975 – 230 б.

4 Розенова М. И., Кашаева Д. И. Игровые ситуации, способствующие развитию мышления и речи ребенка младшего дошкольного возраста. // Коллекция гуманитарных исследований. №6 (9) 2017 – 40–45 стр.

5 Стерликова, В. В. Развитие речи детей младшего дошкольного возраста (разновозрастная группа) : учебно-методическое пособие / В. В. Стерликова. – Орск : Издательство ОГТИ, 2009. – 131 с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НОВЫХ ПРОГРАММНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА СТАНКАХ ЧПУ

КОЗЯРСКАЯ М. В.

преподаватель специальных дисциплин,
Аксуский колледж черной металлургии, г. Аксу

В своем Послании Глава государства предложил объявить следующий год - «Годом молодежи». С докладом об этом и консолидации молодежи вокруг приоритетных направлений Послания Президента выступил председатель студенческой Ассамблеи Павлодарского государственного университета имени С.Торайгырова, магистрант кафедры «История Казахстана» Рамиль Смаилов отметил, что объявленный 2019 год – годом молодежи в Казахстане станет флагманом развития всей социальной сферы [1, с. 24].

Государство дает возможность всем желающим бесплатно получить первую в жизни рабочую специальность, гарантированное место работы на производстве».

«Наша молодежь должна учиться, овладевать новыми знаниями, обрести новейшие навыки, умело, и эффективно использовать знания и технологии в повседневной жизни».

«Благодаря нашей политике долгосрочных вложений в развитие человеческого потенциала мы сформировали нынешнее талантливое поколение молодежи».

«Я полагаюсь на вас – новое поколение казахстанцев. Вы должны стать двигателем нового курса» [1, с.26].

Аксуский Колледж черной металлургии является базовым учебным заведением Аксуского завода ферросплавов, в котором готовят специалистов различных рабочих профессий.

Токарь имеется почти в каждом подразделении завода. Цеха оборудованы различными токарными станками, но несомненно будущее за станками с числовым программным управлением.

Освоение IT технологии на ЧПУ станке

С помощью новейших технологии можно составлять множество различных программ по производству различных изделий.

Составление программы на Mach3

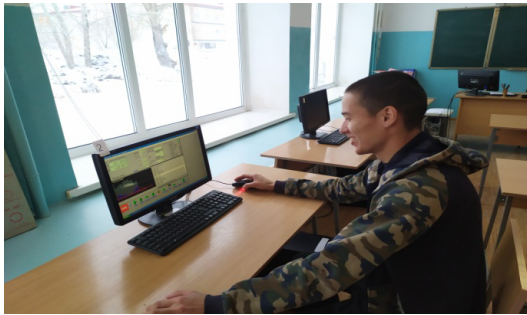

Рисунок 1 – Ввод программы и изготовление детали

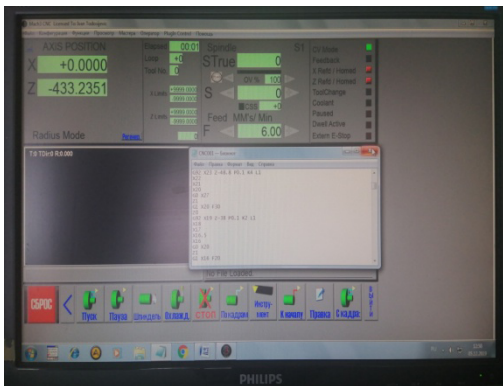

Рисунок 2 – Готовое изделие

Готовая программа, составленная на программе Mach3, в этой программе можно увидеть готовую деталь в 3D режиме.

Блокнот программы для составления шахматной фигуры.
[3, с. 21]

Здесь показано, как и через какие комбинации и с помощью, каких кодов была составлена эта деталь.

Актуальность использования новейших программ на станках с ЧПУ:

- Облегчение труда человека;
- Масштабность производства продукции;
- Лёгкость в эксплуатации;
- Любой предприниматель может приобрести станок и выпускать свою продукцию;

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Концепция модернизации Казахстанского образования на период до 2020 года. Доклад В. М. Филиппова, 2003.
- 2 Лебедев О. Е. Восемь проблем модернизации содержания образования /, М., 2000.

3 Модернизация и проблемы среднего профессионального образования / Н. С. Веселовская, М., 2006

4 Осик Ю. И., Надыров А. И., Осик Л. Г., Сетевые структуры и проблемы образования // Труды международной научной конференции «Наука и образование» — ведущий фактор стратегии «Казахстан-2030», посвященный 10-летию независимого Казахстана, Караганда, 2001.

ПАРЛАМЕНТАРИЗМ ЖӘНЕ САЯСИ БИЛІКТІҢ ЛЕГИТИМДІЛГІ: ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫҢ НЕГІЗДЕМЕСІ

КАППАСОВА Г. М.

PhD, қауым. профессор (доцент), Торайғыров университеті, Павлодар қ.
КОШАНОВ Р. С.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Өзгеріп жатқан қоғамдарда Парламенттің әлеуметтік-саяси және экономикалық өзгерістердегі парламентаризмнің негізгі элементі ретіндегі маңызы бірнеше есе артып келеді. М.В. Ильиннің пікірімен келісе отырып, «демократиялық реформалар барысында жауапты үкіметтің, жауапты Парламенттің, Конституцияның және сайлаудың есептілікке бағдарланған тазартылған институттарын барынша пайдаланған жөн; оларды рефлексивті есеп беру практикасымен немесе асимметриясы бүктелген және кері байланыс циклі бар есептіліктің Төтенше жағдайымен қанықтыру орынды» деп атап өтеміз.

Саяси жүйенің өзгеруі жағдайында халықтық өкілдік органы мемлекеттік биліктің негізгі заңды органдарының бірі ретінде әрекет етеді, оған жаңа құқықтық базаны қалыптастыруда маңызды рөл беріледі. Парламент саяси күштер әртүрлі топтық мүдделерді алға тарта отырып, заң шығару қызметін жүзеге асыратын, саяси шешімдерді ұтымды ететін сахнаға айналады.

Саяси билік өзінің заңдылығын демократиялық құралдармен, идеологиялық ықпал ету құралдарымен, технократтық заңдастыру арқылы, сондай-ақ күш қолдану мен мәжбүрлеу арқылы қамтамасыз ете алатындығы атап өтілді. Демократиялық құралдар мен технократиялық Заңдастыру оның ішінде терең демократиялық мәні бар және саяси билікті заңдастырудың негізгі факторларының бірі болып табылатын парламентаризмде көрініс табады.

Қазіргі кезеңде парламентаризм кең таралған. Парламентаризмнің өзегі-парламент-әлемнің барлық дерлік елдерінде қандай да бір түрде бар. Ол қоғам мен билік арасындағы байланысты қамтамасыз етеді. Қоғамның саяси жүйесінде азаматтардың мүдделерін көрсететін және пікірін білдіретін халық жиналысының болуы биліктің заңдылығының маңызды шарты болып табылады.

Халықаралық Парламентаралық Одақ жүргізген қоғамдық пікір сауалнамасы әлемнің әртүрлі елдеріндегі сауалнамаға қатысқандардың 85 %-ы «халықтың еркі үкімет билігінің негізі болуы керек» деген сенімділіктерін көрсетті, бірақ сонымен бірге сауалнама парламенттердің қоғамда төмен сенімділікке ие екенін анықтады. Сонымен, осы ұйымның мәліметтері бойынша, Еуропалық Одақ елдерінде парламенттерге деген сенім 3 %-дан аз, АҚШ-та Конгреске деген сенім 9 % – 9 құрайды. Шығыс Еуропада парламенттерге деген сенім деңгейі бірдей төмен, мысалы, Парламентке Латвияда –11 %, Литвада – 8 % сенеді. Алайда, Батыс Еуропада мақұлдау рейтингтері Германияда 46 %-дан Испанияда 21%-ға дейін [1].

Статистика әлемнің басқа аймақтарында да аз ерекшеленеді. Латын Америкасындағы «Латын Америкасы барометрі» зерттеу жобасының есебіне сәйкес, респонденттердің 34 % - ы Парламентке сенеді, бірақ ұлттық реңктер бар: мысалы Уругвайда Парламентке 62 % – адам сенсе, Перуде сауалнамаға қатысқандардың барлығы 14 %. Жалпы, Латын Америкасының барлық елдерінде парламенттер басқа билік институттарына қарағанда қоғамның сенімі төмен. Дәл осындай жағдай Араб елдері мен шығыс Азияға тән, онда парламенттік мекемелер басқа мемлекеттік органдармен салыстырғанда ең аз сенімге ие. Мысалы, Кувейт пен Ливанда халықтың жартысынан көбі іс жүзінде парламенттерге сенбейді, ал Оңтүстік Кореяда парламент саяси жүйе институттарына деген сенім рейтингінде корей қоғамында ең аз сенімге ие саяси партиялардан озып, соңғы орында тұр [2].

Көріп отырғаныңыздай, қазіргі уақытта парламенттік институттар қоғам тарапынан айтарлықтай қысымға ұшырайды, бірақ сонымен бірге олар кез-келген қоғамның саяси жүйесінің ажырамас бөлігі және саяси биліктің маңызды заңдастырушы күші болып табылады.

Парламентаризм арқылы саяси билікті заңдастыруды парламенттік функциялардың объективі арқылы қарау керек.

Қазіргі уақытта әлем парламенттерінің көпшілігі жалпыланған түрде келесідей ұсынылуы мүмкін шамамен бірдей функцияларды орындайды:

- біріншіден, парламент халықтық өкілдіктің ең жоғары жалпыұлттық мемлекеттік органы ретінде әрекет етеді;
- екіншіден, ол мемлекеттік биліктің заң шығарушы органы болып табылады;
- үшіншіден, парламент мемлекеттік биліктің ажырамас бөлігі болып табылады және өз құзыреті шеңберінде мемлекеттік билікті өзіне тән ықпал ету нысандары мен әдістері арқылы жүзеге асырады;
- төртіншіден, ол үкіметті және мемлекеттік биліктің басқа да жоғары органдарын бақылаудың белгілі бір өкілеттіктеріне ие;
- бесіншіден, әлемнің көптеген елдерінде парламенттер қаржылық-бюджеттік функцияны да жүзеге асырады;
- алтыншыдан, парламент сыртқы саяси қызметті жүзеге асырады;
- жетіншіден, ол партиялық өкілдік арқылы идеологиялық функцияны да орындайды.

Парламентаралық Одақтың әртүрлі елдердің парламентшілері мен азаматтары арасында жүргізген сауалнамасының қорытындылары Парламент функцияларын олардың маңыздылық дәрежесі бойынша саралау мәселесі жөніндегі парламентшілер мен халықтың көзқарастарындағы айырмашылықтарды көрсетеді. Депутаттардың пікірінше, заң шығару Парламенттің ең маңызды функциясы болып табылады (респонденттердің 85,2 %), екінші маңызды функция – үкіметтің қызметін бақылау (71,3 %), ал сайлаушылардың мәселелерін шешу үшінші орында (60 %). Халық қандай функцияны ең маңызды деп санайды деген сұраққа парламентшілер басқа жауаптар береді. Олардың пікірінше, «азаматтар сайлаушылардың проблемаларын шешуді ең маңызды деп санайды (37,2 %), одан кейін заң шығару (20,8 %), содан кейін үкіметті бақылау (16,6 %) және сайлау округінің мүдделері мен экономикасын ілгерілету (13,4 %), ал азаматтардың пікірінше, сайлаушылардың проблемаларын шешу бірінші орынға шығады (71,4 %), сайлаушылар мәселелерін сайлау округінің мүдделері мен экономикасының қозғалысы (56,9 %). Заң шығару мен үкіметті бақылаудың маңыздылығын азаматтар 49,8 % және тиісінше 52,8 %» бағалайды [3].

Бұл ретте сайлау жүйесінің ерекшелігі сауалнама қорытындыларында көрініс табатынын атап өту қажет. Сонымен, сауалнама нәтижелері сайлау жүйесінің түрі – мажоритарлық немесе пропорционалды-парламентшілердің өз функцияларын түсінуіне айтарлықтай әсер ететіндігін көрсетеді. Мажоритарлық жүйе бойынша сайланған парламентшілер үшін сайлау округінің мүдделері мен экономикасын ілгерілету және сайлаушылардың мәселелерін шешу маңыздырақ, ал пропорционалды жүйе бойынша сайланған парламентшілер үшін азаматтық ұйымдармен жұмыс маңызды болып табылады. Бұл сәйкессіздіктер парламентшілер мен азаматтардың санасында парламенттік қызметті қабылдаудағы қайшылықтарды көрсетеді және Парламентке саяси билікті заңдастырудың тиімді институты мәртебесін алуда көптеген қиындықтар туғызады.

Парламент халықтық өкілдік органы ретінде қоғамдағы көптеген мүдделерді, саяси бағдарлар мен көңіл-күйлерді институттандырады. Ол халықтың егемендігін мемлекеттік билікпен байланыстыру функциясын орындайтын азаматтық қоғам институты ретінде қызмет етеді. Халық атынан сөйлеген сөзінде парламент кең әлеуметтік қолдау мен ашықтық алады. Халықтық қолдау Парламентке мемлекеттік басқару жүйесіне демократиялық сипат беруге және саяси билікті заңдастыруға мүмкіндік береді. Әлеуметтік қажеттіліктерді анықтау, шоғырландыру және қоғамдық мүдделерді ашық білдіру қабілеті Парламентке еркін пікір алмасу негізінде әртүрлі билік субъектілері, мемлекет пен азаматтық қоғам арасындағы жинақталған Қайшылықтар еңсерілетін қоғамдық аренаға айналуға мүмкіндік береді.

Қазіргі ғылыми әдебиеттердегі халықтық өкілдік «сайланған өкілдер арқылы халықтың билік жүйесі» ретінде анықталады және үш аспектіде қарастырылады: институционалды, функционалды және идеологиялық.

Институционалды аспект халықтың ерік-жігерін іске асыру және саясаттағы халықтың мүдделерін көрсету мақсатында халық сайлайтын өкілді органдардың болуын болжайды. Функционалды аспект өз сайлаушыларының ерік-жігерін жүзеге асыру үшін халықтық өкілдік институттарының қызметі арқылы көрінеді. Идеологиялық аспект қоғамда әлеуметтік әділеттілік қағидаттарын іске асыру дәрежесін, қолданыстағы бұйрықтардың қоғам күтулеріне сәйкестігін көрсетеді.

Жоғарыда аталған аспектілерді жүзеге асыру кезінде халықтық өкілдік легитимділікке ие болады. Халықтық өкілдікті осылай түсіндіру оны халықтық билік идеясына, яғни демократияға жақындатады. Алайда, бұл тәсілдің қарсыластары да бар, олар халықтық өкілдікті халықтық биліктің көрінісі ретінде түсіндіру халықтық басқару категориясы арқылы қарастырылуы керек халықтық билік ұғымын тарылтады деп санайды. Біз халықтық билік пен халықтық өкілдікті - бұл тығыз байланыстағы категориялар деп санаймыз.

Парламент – жалпыға бірдей жасырын дауыс беру негізінде халық белгілі бір мерзімге сайлайтын мемлекеттік биліктің өкілді органы.

Халықтық өкілдік «өкілді билік» ұғымымен анықталады, ол «халық немесе оның бір бөлігі арнайы алқалы мекемелерге (парламент, муниципалдық кеңес) біріктірілген өзінің сайланған өкілдеріне берілген белгілі бір мерзім, сондай-ақ өкілетті органдардың жиынтығы өкілеттіктер жиынтығын» білдіреді. Анықтамадан көріп отырғанымыздай, «өкілді билік» ұғымы бұл биліктің функционалды жағын емес, оның табиғатын, мәнін, оны жүзеге асырудың құралдарын ашады.

Өкілді билік заң шығарушымен бірдей емес, өйткені әрбір өкілді биліктің заң шығарушы өкілеттіктері бола бермейді. Мысалы, кеңестер, табиғаты бойынша өкілетті бола отырып, заң шығарушы өкілеттіктерге ие емес, керісінше, абсолютті монархияда (Ұлыбритания) заң шығарушы билікті өкілді органдар жүзеге асырмайды.

Биліктегі өкілдік демократияның маңызды белгілерінің бірі болып табылады. Өкілдік құқығы үшін күрес тарихи түрде бұқараның жеңісімен, парламентаризмнің пайда болуымен және онымен байланысты тәжірибелермен аяқталды. Г. Махачев атап өткендей, өкілдік әр түрлі болуы мүмкін. Халық сайлаған президентті оның өкілі деп те атауға болады. Алайда, Президент немесе президенттік билік өкілді деп аталмайды, өйткені ол жалғыз немесе алқалы емес, бірақ оған конституциялық деңгейде бекітілген функциялар мен өкілеттіктер бойынша [4].

Қазіргі уақытта өкілдік функция парламентаризмнің алғашқы кезеңдерінде өзіне тән мәнге ие емес. Бұл саясатқа деген қызығушылықтың жоғалуымен немесе халық тарапынан хабардар болмауымен ғана емес, сонымен бірге саяси қатынастар саласының күрделенуімен, ұлттық-этникалық және әлеуметтік

сараланумен, аймақтық және жергілікті айырмашылықтардың бұлыңғырлануымен, Саяси партиялар санының көбеюімен, жеке және топтық мүдделерді ілгерілету және іске асыру үшін балама ұйымдар мен құрылымдардың пайда болуымен түсіндіріледі. Нәтижесінде, бұл факторлар депутаттардың өз сайлаушыларына тәуелділігінің төмендеуіне әкеледі және олар, әсіресе сыртқы саяси және әскери салаларда көбірек еркіндік алады, өйткені бұл салалар сайлаушыларға аз таныс.

Адамдардың санасында өкілдік принципінің құндылығы девальвацияланады, өйткені плюралистік демократия кезінде билік көзі халық емес, оның саяси белсенді азаматтардан тұратын бөлігі ғана. Дамыған демократия кезінде сайлау науқандарына сайлаушылардың шамамен 20–40 % қатысады. Халықтың сайлау науқанына қатысудан бас тартуы сайлауда нақты жұмыс істейтін күштер жақсы ұйымдастырылған топтар, элиталар болып табылатындығымен түсіндіріледі. Қазіргі қоғам саяси, ақпараттық ықпал ету ресурстарының біркелкі бөлінбеуімен сипатталады, бұл қоғамдағы күштердің поляризациясына әкеледі: бір жағынан, елеулі ресурстары жоқ нашар ұйымдастырылған топтар, екінші жағынан, олигархиялық топтар, сайлау нәтижелеріне елеулі әсер ете алатын саяси элиталар.

Өкілдіктің дәстүрлі парламенттік функциясына нақты қауіп мүдделерді білдірудің балама тәсілдерінен туындайды. Қазіргі әлемде өкілдіктің, реттеудің және көмек алудың жаңа нысандарының пайда болуы мен өсуі үрдіске айналды. Бұл құбылыс үкіметтік құрылымдардың өсуі мен күрделенуімен, азаматтардың осы құрылымдарға қол жеткізуіне және оларды тыңдауына кедергілермен түсіндіріледі. Қоғам тарапынан бұл шындыққа жауап ұжымдық және жеке мәселелерді шешудің балама тәсілдерін іздеу болып табылады.

Бұл үрдіс екі ерекшелікпен сипатталады: біріншіден, азаматтар азаматтық қоғам институттарының үлкен желісі арқылы өз мүдделерін алға тарта алады, сайлау науқанына қатысуын анағұрлым салмақты ете алады және сол арқылы тікелей қатысу демократиясының тетіктерін күшейте алады; екіншіден, азаматтық қоғам институттарының санының артуы және беделінің артуы арқылы халық үкіметтің қызметін тиімдірек бақылай алады.

Қорыта келгенде, дамыған және дамушы елдерде жыл сайын қоғам ішінде белгілі бір мүдделерді білдіруге тырысатын ұйымдардың саны артып келеді. Азаматтық қоғам ұйымдары

өкілдіктің нақты түрлерін ұсынады, өйткені олар көбінесе бір мәселені шешу үшін қалыптасады және тар жеке мүдделерге қол жеткізу үшін бар. Алайда, олар, сөзсіз, саяси партиялар ұсынған көппартиялы өкілдік формаларына қарсы тұрады және жеке өкілдік формаларына деген тенденцияны көрсете алады.

Демократияның тікелей түрлеріне деген ұмтылыс саясатты әзірлеуге және жүзеге асыруға әсер етуге тырысатын азаматтық қозғалыстар арқылы ғана емес, сонымен бірге қоғамдық пікірді түсінуге және жоспарларын қоғамның қажеттіліктерімен үйлестіруге тырысатын үкіметтер арқылы да болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Глобальный парламентский отчет : изменяющийся характер парламентского представительства. Ташкент : Baktria press, 2012. 9–11 б.

2 Латинбарометр, 2010 : ежегодный отчет (Latinbarometro, 2010. Annual Report.) [Электронный ресурс]. URL: <http://www.latinbarometro.org> (дата обращения: 28.01.2023).

3 Межпарламентский Союз. 2011. Апр. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.ipu.org/english/home.htm>. (дата обращения: 22.01.2023).

4 Махачев Г. Необходимость и условия формирования парламентаризма // Право и жизнь. 2000. № 31 [Электронный ресурс]. URL: http://pravogi.zn.hl.ru/KSNews/PIG_97.htm. (дата обращения: 04.02.2023).

ГРУППОВОЙ МЕТОД ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА НА УРОКЕ ИСТОРИИ

КУЛЬЖАНОВА К. Д.

учитель истории, Школа-лицей № 8 для одаренных детей, г. Павлодар

Учитель всегда находится в постоянном поиске новых форм и методов преподавания. Во многих технологиях обучения получают отражение инновационные методы, направленных на развитие и совершенствование учебного процесса и подготовку специалистов к профессиональной деятельности. Они создают условия как для формирования, так и закрепления знаний, умений и навыков учащихся. Эффективными формами учебной работы по внедрению

в образовательный процесс инновационных процессов и формированию ключевых компетенций является применение различных активных форм и методов обучения. Это проблемная и игровая технологии, технологии коллективной и групповой деятельности, имитационные методы активного обучения, методы анализа конкретных ситуаций, метод проектов, создание проблемных ситуаций, лекция-беседа, лекция-диспут и т.д. Инновационные технологии на уроках истории предполагают организацию и развитие диалогового общения, которое ведет к взаимопониманию, взаимодействию, к совместному решению общих, но в тоже время значимых для каждого участника задач [1. с.12]. Я думаю, что внедрение модуля обучение критическому мышлению в учебный процесс помогает сформировать особый склад мышления и познавательной деятельности у учителя и учащихся. Поэтому в проведении серии последовательных уроков были использованы методы и приемы критического мышления, которые способствуют активизации мыследеятельности учеников, способности анализировать и оценивать свое обучение, а также деятельность одноклассников.

На мотивационном этапе урока, были использованы следующие приемы и методы: «Мозговой штурм», «Понятийное колесо», «Ассоциативный ряд», «Думай в паре – делись», которые позволили актуализировать имеющиеся знания, определить, что знают ученики по данному вопросу или теме, выйти на тему урока и поставить цель обучения, повысить мотивацию учащихся. При использовании данных приемов и методов необходимо было изменить способы организации учебного процесса, а именно организовать работу в парах и группах. Это позволило учащимся активно участвовать в диалоге, не боясь своих ошибок, чувствовать поддержку и понимание своих ровесников, а педагогу направлять процесс формирования знаний и исследований, то есть пересмотреть свою роль. При организации данного метода учитываются возрастные особенности детей, то есть степень доступности обучения, которая позволяет учащимся, находясь в меняющихся парах и группах, чувствовать себя комфортно. Также для того, чтобы оценить, как внедрение модуля критическое развитие повлияет на учащихся, педагог должен определить для наблюдения учеников разных уровней успеваемости: ученица А, умеет сосредоточиться на выполнении задания, выделить и анализировать особенности темы, обладает организаторскими качествами, умеет оценить

себя и других; ученик В, умеет выделять главное, особенности, но проявляет активность только в том случае, когда ему интересно, не способен взять на себя ответственность; ученик С, пассивен на уроках, не полностью выполняет задания, так как не сформированы учебные навыки, предпочитает отмалчиваться.

В процессе наблюдения за учащимися, сделан вывод, что ученица А в парной и групповой работе брала ответственность на себя, то есть объясняла задания остальным учащимся, распределяла роли в группе, предлагала свои идеи, активно участвовала в диалоге, обсуждении, аргументации. У нее достаточно высокий уровень владения навыками критического мышления, поэтому учащиеся, работая с ней, многому научились. Ученик В продемонстрировал на уроках навыки владения критического мышления – наблюдение, анализ, сравнение, но испытывал затруднения в оценке исторических событий, где необходимо было выразить свое мнение. В различных видах работы он также проявлял активность, живой интерес к своему обучению, брал на себя функции организатора, хотя раньше на уроках не стремился к этому, был пассивен. Ученик С, работая в паре и группе, на первых уроках отмалчивался, выполнял задания без интереса, так как был не уверен в своих способностях. После консультирования о том, что он может свободно рассуждать, предлагать идеи, активно участвовать наравне со всеми в диалоге, ученик С начал участвовать в работе, стал стремиться получить не только знания, но и определенные навыки обучения. Учащиеся разного уровня успеваемости сотрудничая друг с другом, опираясь на предыдущий опыт, могут быть активными участниками учебного процесса, немаловажную роль сыграло создание коллаборативной среды в классе, ведь «подстраивание» людей друг к другу в любых ситуациях формируется на доверии и уважении». Хочу отметить, что слабые учащиеся вначале в парной работе, а затем в групповой работе научились отвечать на вопросы, выступать у доски, высказывать свое мнение, хотя раньше у них не было учебной мотивации. Средние и сильные учащиеся могут использовать свои накопленные знания для изучения новой темы, также смогли приобрести знания посредством развития навыков критического мышления, ведь наиболее оптимальный путь – стимулирование учеников к доказательствам на основе собственного опыта. Учащиеся учились отвечать в группах на разноуровневые вопросы по таксономии Блума, думаю, что они способствуют развитию критического мышления у учащихся, которые формируются

при исследовательском типе беседы через диалоговое обучение (вопросы низкого порядка «Определите причины переселения крестьян на территорию Казахстана»; вопросы высокого порядка «Дайте оценку действиям царской администрации»). В процессе исследовательской беседы каждый предлагал и обосновывал свои идеи, но остальные участники анализировали и оценивали данную идею, затем совместными усилиями приходят к общему мнению. Ученики А, В научились отвечать на вопросы высокого порядка, а ученик С смог сосредоточиться на вопросах низкого порядка.

Групповой способ обучения прекрасно вписывается в классно-урочную систему. При правильном педагогическом руководстве и управлении эти формы позволяют реализовать основные условия коллективности: осознание общей цели, целесообразное распределение обязанностей, взаимную зависимость и контроль. Эта форма работы лучше, чем фронтальная, обеспечивает учёт индивидуальных особенностей учащихся, открывает большие возможности для кооперирования, для возникновения коллективной познавательной деятельности. Данная технология позволяет обучать как сильных, так и слабых учеников, в основе подхода к ребёнку лежит сотрудничество. Она обеспечивает активность учебного процесса и достижение высокого уровня усвоения содержания, оказывает мощное стимулирующее действие на развитие ребёнка.

Главными особенностями организации групповой работы учащихся на уроке являются следующие: во-первых, класс на данном уроке делится на группы для решения конкретных учебных задач; во-вторых, каждая группа получает определённое задание (либо одинаковое, либо дифференцированное) и выполняет его сообща под непосредственным руководством лидера группы или учителя; в-третьих, задания в группе выполняются таким способом, который позволяет учитывать и оценивать индивидуальный вклад каждого члена группы; в-чвёртых, состав группы непостоянный, он подбирается с учётом того, чтобы с максимальной эффективностью могли реализоваться учебные возможности каждого члена группы – в зависимости от содержания и характера предстоящей работы.

При групповой форме работы учащихся на уроке возрастает индивидуальная помощь каждому нуждающемуся в ней ученику со стороны учителя и своих товарищей. Ученик – консультант имеет возможность актуализировать и конкретизировать свои знания по истории, которые приобретают гибкость и закрепляются при объяснении своему однокласснику. Учащиеся доброжелательно

стали относиться друг к другу, активнее включаются в коллективную работу, меньше становится конфликтных ситуаций, снимается тревожность у учащихся, количество детей «изолированных» от коллектива снижается. Уроки стали живыми, увлекательными, эмоциональными. У учеников развивается мыслительная деятельность, повысилась самооценка, уверенность в своих ответах, положительное отношение к процессу обучения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Анисимов П. Ф. Инновации в системе среднего профессионального образования / П.Ф. Анисимов//Федеральное агентство по образованию. - М., 2004.

МЕКТЕП БАҒДАРЛАМАСЫНДА САТИРА ЖАНРЫН ДАМЫТУДЫҢ ЖОЛДАРЫ: ЖАНАТ ТҰРҒАНБЕКҰЛЫ ЖӘНЕ МОЛ МҰРАСЫ

КУЛЬМАҒАНБЕТОВА Р. А.

Гуманитарлық ғылымдар магистрі, тарих пәнінің мұғалімі,
№ 18 ЖОББМ, Екібастұз қ.

Болашағын ойлайтын ел дананың ісін балаға үлгі ететіні ежелден белгілі қағида. Шүкір, ел болып ен дүрмектің ішіне енгелі саяси-экономикалық ахуалымызды көтеріп қана қоймай, мәдени-танымдық кеңістігіміздің көкжиегін кеңейтуге де баса назар аудардық. Ұлы даланың ұрпақ тәрбиесі баладан басталады. «Мәдениет – ұлттың бет-бейнесі, рухани болмысы, жаны, ақыл-ойы, парасаты. Өркениетті ұлт, ең алдымен, тарихымен, мәдениетімен, ұлтын ұлықтаған ұлы тұлғаларымен, әлемдік мәдениеттің алтын қорына қосқан үлкенді-кішілі үлесімен мақтанады. Сөйтіп, тек өзінің ұлттық төл мәдениеті арқылы ғана басқаға танылады.» Н. Ә. Назарбаев.

Сатира арқылы сол халықтың болмыс-бітімін, тұрмыс-тіршілігін, қоғамдық жағдайын, тіпті қай дәуірде қандай дәрежеде жүріп жатқандығын білуге болады. Мектеп бағдарламасында поэма, проза, роман жанры дамыған. Сондай-ақ сатира жанрын мектеп бағдарламасында дамыту мақсатында Павлодар облысының тумасы, жалынды журналист, қарымды қаламгер, сатирик Жанат Тұрғанбекұлының сатиралық әңгімелерімен ұштастыра зерттелген

ғылыми мақалада «Туған өлкенің дара тұлғалары» үйірме сабағы кіріктірілген. Қоғамдағы үнемі ұшырасып отыратын көптеген келенсіздіктерге тұсау салып, тосқауыл қояр сатира жанры - өмірдің өткір қанжары ісбетті. Сатирадай өткір қанжарды екінін бірі батылы жетіп ұстауға дәті бармағандықтан, оны ілуде біреуілер ғана ұстауға дәрмен танытады. Ондай адамдарды бүгінгі күн тұрғысынан сатириктер деп атаймыз. Қазақ баспасөзіндегі сатираның өрлеп, өркендегеніне біраз уақыттың жүзі болды. Сол қазақ сахарасының біртуары – Жанат Тұрғанбекұлы [1].

Сурет – 1 Жанат Тұрғанбекұлы (1949-1997 жж.)
Қазақстан Республикасының Журналистер одағының мүшесі

Жанат Тұрғанбекұлы Баянауыл ауданы, Жаңа тілек ауылында 1949 жылдың 17 тамызында дүнге келген. Әкесі Олжабекұлы Тұрғанбек – механизатор, еңбек озаты, алғашқы комбайнды тізгіндеген озық комбайнер болды. Қарымды қаламгер, тамаша журналист Жанат Тұрғанбекұлы ағаларымыздың арасында аман жүрсе, биыл жетпіс екі деген жастың жотасына жететін еді. Ол-Ертіс-Баян өңіріне ерте танылған қаламгер, өткір мәселелерді өжет көрген журналист. Өмірден де ерте озды. Кейінгі жылдары жергілікті басылым беттерінде Жанат жайлы сирек жазылып жүр.

Елуге жетпей, екі кез жерге еніп кете барған жанның көп қаламдасы секілді есімі жиі ескеріле бермейді. Осы оққылықтың орынын толтыру, аруақ алдындағы парызымыздың бір парасын ада қылу асыл мақсатымыз.

Павлодар облысының «Қызыл ту» газетінде ұзақ жылдар еңбек еткен Қазақстан Журналистер одағының мүшесі Жанат Тұрғанбекұлының «Бір сомның әлегі» кітабының тұсау кесерінде Жанат Тұрғанбекұлының көзін көріп, қызметтес болған ақын, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, халықаралық «Алаш» сыйлығының иегері Арман Қани, жазушы, журналист, Қазақстан Жазушылар Одағының мүшесі Ғалымбек Жұматов, Қазақстанның құрметті журналисі, «Қазақ тілі» қоғамының облыстық филиалының төрағасы Социал Әйтенов, Жанат Тұрғанбекұлының інісі Сағат Тұрғанбекұлы құрметті қонақ ретінде қатысып, өз естеліктерімен бөлісті. «Бір сомның әлегі» кітабы 4 бөлімнен тұрады. Бірінші бөлімі Жанат Тұрғанбекұлының әзіл-сықақ әңгімелерінен тұрса, екінші бөлімге өткір мақалалары топтастырылды. Үшінші бөлімде ел аузынан жинаған әңгімелері, төртінші бөлімде журналист туралы естеліктер берілген. Кітаптың жарыққа шығуына орай оқушылар арасында облыстық сатиралық әңгімелер мен эссе жазу байқауы ұйымдастырылды. Байқау облыстық мәдениет, тілдерді дамыту және архив ісі басқармасының және «Шаңырақ» орталығының қолдауымен өтті. Байқаудың бірінші кезеңіне 30-дан астам оқушы қатысып, сатиралық әңгіме жазып сынға түсті. Бүгінгі екінші кезеңге үздік деп танылған 8 оқушы өтіп, эссе жазудан бақ сынады [2].

Талантты журналистің өмірдегі інісі, өнердегі ізбасары елімізге белгілі айтыскер ақын Асығат Тұрғанбек ағасының қоғамдағы мәселені жеткізуде сатираны қолданған мықты қаламгер, табанасты өлең шығаратын ақындығы болғанын атап өтті.

Жапан далада жалғыз жүйіктеген жүйріктей өмірден ағындап өткен оның қалдырған жолы мен жалы - жазған шығармалары. Сондықтан, жиырма жылдық журналистік жолы сарғайған газет тігінділерінде ғана емес, сағынған дос-жаран, сыйлы әріптес аға-інілерінің жүрегінде сайрап жатыр. Сол жолға жақсылап үңілейікші.....

Жанат журналистің шығармашылық мұраларының - мектеп оқушыларының рухани-адамгершілік тәрбиесіндегі орны.

Жоғары кәсіби білім берудің қазіргі жаңа парадигмасы мектеп оқушыларына білімдік, рухани, зияткерлік, мәдени және әлеуметтік қажеттіліктерін қанағаттандыруға, жеке даралық қабілеттіліктерін

қолдауға, тұлғаның өзін-өзі шынайы көрсете алуына мүмкіндік беретін оқыту мен тәрбиеге бағытталады. Жастар қоғамдық әлеуметтік өзгерістердің басты факторы, табысты, білімді ерекше әлеуметтік топ ретінде еліміздің өркендеуін қамтамасыз ететін күш болғандықтан бүгінгі таңда оқушыларға берілетін адамгершілік тәрбиені рухани жаңғырумен сәйкестендіру қажеттігі туындайды. Қазіргі жастар жаһандық деңгейде құзыретті, кәсіби терең білімді, бәсекеге қабілетті, кісілігі биік, цифрлық сауаттылықты еркін меңгерген, әлем тілдерін білуге құштар, ақылойы толыққан кемел тұлға болып қалыптасуы қажет. Сонымен қатар медиасауаттылығын, яғни БАҚ-тағы хабарламаларды табу, талдау және сыни тұрғыдан бағалау қабілетін көрсете алуы маңызды. Сондықтан да болар Тәуелсіздігіміздің 30 жылдық тарихында жастар мәселесі Елбасының Қазақстан Халықтарына әр жылғы Жолдауларында, «Мәңгілік Ел», «Ұлт жоспары 100 нақты қадам», «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» сияқты құжаттарда орын алып, оқу тәрбие ісінің өзегіне айналса, биылғы ел Тәуелсіздігінің 32 жылдығы қарсаңында жастардың қоғам өміріндегі рөлін айқындай түседі. Сондықтан жастарымыз үшін білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді. Осыған орай ХХІ ғасырда жастарға үлкен жауапкершілік артылып отыр [3].

Пәннің мақсаты – оқушылардың рухани адамгершілік тәрбиесін халқымыздың ғұлама, ақын, ойшылдарының еңбектерінде айтылған даналық ойлары негізінде дамыту. Зерттеудің материалдары мен әдістері. Мектеп оқушыларының тұлғалық дамуы ескеріліп, Ұлы дала ойшылдарының «Өзін-өзі тану» пәнінің білім мазмұнына енген оқу материалдары талданып, оларды оқытудың кейбір үлгілері көрсетілді. Әдебиетті шолу Адамзат баласының асыл армандарының бірі келешек өмірді жалғастыратын өнегелі ұрпақ тәрбиелеу болса, ол арман халқымыздың өрелі ойы, тағылымды тәлімі және терең тарихындағы рухани құндылықтармен үндесіп жатады. Рухани-адамгершілік тәрбие жеке адамның жан-жақты дамып жетілуіне бағытталған, жағымды мінез-құлықтағы адами тәртіп пен дағдыны қалыптастыратын гуманистік негіздегі жалпы тәрбиенің құрамдас бөлігі. Қазақ халқының тұрмыс-тіршілігіндегі өнеге мен өсиетке негізделген нақыл сөздер, тәрбиелік иірімдер ұлттық келбет пен ұлттық мінезден туындап отырған. Бұл дәстүр атабабаларымыздың сара жолы, болашақ ұрпағына қалдырып кеткен аманаты және

ұлттық мұраты, адамгершілік тәрбиесінде халық тәжірибесінің, дала даналарының ой-пікірлерінің орны ерекше болуы да осыдан.

Сурет 2 – Ақын, Халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының иегері. Қ.Р еңбек сіңірген қайраткері Арман Қани және талантты журналистің өмірдегі інісі, өнердегі ізбасары, елімізге белгілі айтыскер ақын Асығат Тұрғанбекұлымен кездесу өтіп, сұхбат жүргізілді

Ж. Тұрғанбекұлының қаламгер ретінде де, азамат ретінде де ерекше шындалған кезеңі - «Қызыл туда» жұмыс істеген жылдары. Қазақстанның құрметті журналисі С. Әйткенов; «Біздің бөлімде бұрын екеу едік. Енді Жанат келген соң үшеу болдық. Әбдеш Баймұрзин ағамызбен 7-8 жылдай жұп жазбай үйренісіп қалғанбыз. Төрт жыл ол кісі менің бастығым болса енді ол маған қарайды. Мені бөлім меңгерушілеріне ұсынған тағы өзі. Менің аға тілшілігімді

Әбекең атқарады. Жанат қатардағы тілші. Біз осылай өнеркәсіп, құрылыс және транспорт (қазір көлік дейміз) саласы бойынша үш адам қол ұстаса еңбек еттік...»-деп жас журналистің облыстық газеттегі алғашқы жұмыс күндерін есіне алады.

Мектеп қабырғасындағы оқушылардың рухани-адамгершілік тәрбиесі «білім беру», «оқыту» және «тәрбиелеу» деп аталатын тұтас педагогикалық үдерісте үздіксіз жүріп жатады. Жыл бойында оқытылатын «Туған өлкенің дара тұлғалары» үйірме сабақтарында, дара тұлғалардың білім, өмір жолы оқытылады. Сондай-ақ тәрбиелік іс-шаралар мазмұнында дара тұлғалардың рухани-адамгершілік тәрбиесіндегі орны, болашақ ұрпақтың рухани-адамгершілік тәрбиесін дамытудың ұтымды жолдары қарастырылады. Сондай арнайы курс, үйірмелер қатарында «Өлкетану» сабағы және «Жас талап» үйірмесін атап айтуға болады. Бұл жобаның арқауы болып отырған Жанат журналистің ғаламат туындылары оқушылардың өзін-өзі тәрбиелеуіне, өзін-өзі дамытуына, өзінің өмірлік жолын дұрыс түсінуіне ықпал ететіндей мақсатқа құрылады. Оқу пәндерінің мазмұнына және арнайы курс бағдарламасына сәйкес 5-7 сынып оқушылары тарих сабақтарында «Өлкетану» сабағын кіріктіріп оқиды. Пәннің мазмұнында рухани тұлғалардың тәрбиелік мәні жоғары және адамның өзін-өзі тануына ықпал ететін шығармаларынан үзінділер алынады [4].

«Жанат Тұрғанбекұлына арнау»

Жұмажан Меруерт Нұрбақытқызы
Мектебіміздің түлегі №18 ЖОББМ-КММ-сі, Екібастұз қ,
Бала ақын боп танылдың жастайыңнан,
Жарық жұлдыз көрген ел мандайыңнан.
Қиялы жүйрік, ойы асқақ, талабы зор.
Қанат қақтың Баянаула баурайынан.

Әзіл-ысқақ, ұшқыр ой қаламалдың.
Мұхамеджан, Қайыржан ағаларым,
«Қызыл ту» газетінде жарық көрген
Алғашқы өлеңді оқып бағаладың.

«Бойында оянбаған талантты бар»,
Жастарды қолдап әркез бағаладың.
«Толғақты мәселені» дер кезінде,
Еліңе жанашыр боп жаза алдың.

Сағынған дос жаран бар, әріптесің,
Сағынған елің барда, қадірлі ерсің.
Сағыныш тек сарғайған газетте емес,
Сағыныш ҚАЗАҚ деген жүректесің.

Сол ұрпақтың атынан тілдесейін,
Дара жолыңды оқып бір үндесейін.
Қалдырған мұраңнан көп тәлім алып,
Сіз салған жолмен жүріп күн кешейін.

Қарымды қаламгерім, ақтаңгерім,
Жақсы іс көрсең дәйім жақтап едің.
Жадымызда мәңгі өшпес із қалдырған,
Қазағыма қашанда мақтаулы ерім.

«Жанат Тұрғанбекұлына арнау»

Сапарғалиева Рахима
Мектебіміздің түлегі №18 ЖОББМ-КММ-сі, Екібастұз қ
Кемел ойдан жасалған аппақ кемесіз,
Сол кемеде алға жүзіп келеміз.
Себебі сіз жалындаған жастықтың,
Жанарында қалған жарқын бейнесіз.

Тарих пенен шежірені терең біліп өстіңіз,
Мол мұраны қалдырумен кейінге үлес қостыңыз.
Бақи ағам сіздің жарқын бейнеңді жырға қосқандай,
«Кұйма құлақ, аталы сөз» иесі боп қалдыңыз.
Жақсы ағам, жас ұрпақты өлең жолға бастаған,
Дарындардың жолын ашып, талаптыны баптаған.
Әзіл-ысқақ өлеңдер мен сатиралық әңгіме,
Барлығы да үйлесімді ел сенімін жақтаған.

Жассың ағам, жарық күнсің жарасқан,
Өзіңменен «Жассың демей жасы үлкендер санасқан».
Жас қаламгер қаламынан өткір ойлар төгіліп,
Шәкәрімді жастап оқып, Абайменен сырласқан. [5]

Қорыта айтқанда, Сатираның болашағы кімді болса да алаңдатады. Бүгінгі арзан әзілге бой ұрған жастарды сабырлы, астарлы, ойлы күлкіге тәрбиелеу үшін үлкен сатириктер қосынын

дайындау қажет. Ал, ол үшін жас сатириктерді жетілдіретін арнайы жоба жасалу керек.

Зерттеу жұмысында қазақ әдебиетіндегі сатира жанрының алғашқы қалыптасқан кезінен бастап, қазіргі салмағы мен алар орнын таразылап, келер болашағына ғылыми тұрғыдан тұжырым жасалды.

Қазақ сатирасының көркемдігі мен бейнелілігі, сатираның жанрлық – тақырыптық ерекшелігі, ондағы авторлық ұстаным мәселесі, объект-құбылыс зерттеуде жан-жақты кешенді түрде зерттелді. Сонымен қатар, сатираның сөз өнері ретіндегі өзіндік ерекшелігін қарастыру да, оның көркемдік қуатын ашуға тілдік, бейнелілік мәселесі арқылы келуі өз нәтижесін берді. Қазақ сатирасы ұлттық әдебиетімізде өзіндік орны бар көркем құбылыс ретінде әрбір заманның тынысына сәйкес өмір сүре бермек.

Ұлы дала тұлғаларының шығармаларында айтылған кеменгерлік ой-пікірлердің өнегелік сипаты, Туған өлкенің дара тұлғаларының рухани-адамгершілік тереңдігі қазіргі замандағы мектеп табалдырығында білім алушы оқушылардың тәрбиесіне негіз болатын құндылықтар екендігі сөзсіз. Қауырсын қаламын жанына серік етіп, халқына даналықтың сәулесін шашқан сатира жанашырларының даңғайыр еңбегі ұрпақтан-ұрпаққа аманат болып бізге жетті. Біздің осындай тамаша тарихымыз өскелең ұрпақтың рухын оятып асқақ армандарға бастай береді. Туған жерге туынды тік! Халқына осылайша үндеу тастаған Елбасы – Отанды сүю отбасыдан басталатынын айта келе, - «... Патриотизм туған үй мен туып-өскен өңірден басталады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Жанат Тұрғанбекұлы. Бір сомның әлегі – Павлодар, Қазақстан, 2019. Б. 152
- 2 Жанат Тұрғанбекұлы. Тарихи таным қызықтырады / Сарыарқа самалы, 1929-2009. Б. 90-91
- 3 Жанат Тұрғанбеков. 14 кітап / С.Торайғыров атындағы МУ-нің Е.Бекмаханов атындағы «Өлке мен этнографиясын зерттеу орталығы». – Павлодар: ЭКО, 2003. – 126 б.
- 4 Арман Қани. Жанат журналист (мақалалар, естеліктер, зерттеулер, поэмалар, арнау өлеңдер) – Павлодар: ЭКО, 2019. – 152 б.
- 5 Айбек Оралхан. Жанат жайлы естеліктер. // – Павлодар, 2019. Б. 6–15

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ РЕСУРСЫ КАК СОВРЕМЕННОЕ СРЕДСТВО ОБУЧЕНИЯ

КУСАИНОВ А. А.

магистр техники и технологии, преподаватель,
Павлодарский политехнический высший колледж, г. Павлодар

Информационные технологии используются практически во всех сферах жизнедеятельности человека. Процессы информатизации общества оказывают сильное влияние на сферу образования. Сегодня представление о том, что школа должна давать прежде всего знания, умения и навыки, т.е. служить своего рода транслятором готовых знаний, уже неактуально. Двадцать первый век требует от человека таких способностей, как способность самостоятельно ориентироваться в новых ситуациях, способность находить и решать проблемы, умение разбираться в любой ситуации и находить рациональные решения, уметь эффективно использовать в этих ситуациях информационные технологии.

Информационные технологии активно применяются и в системе образования, развивая содержание понятия «информационные технологии обучения». Средства информационных технологий обуславливают переход к новому качественному уровню развития образовательных процессов. Информационные технологии становятся важнейшим компонентом современных образовательных систем. Они требуют определенный круг знаний по отношению к ним. Новые модели компьютерной технологии предполагают либо дополнения к существующим образовательным технологиям, либо разработки новых образовательных технологий и активного их внедрения в учебный процесс. Следовательно, современные информационные технологии, дополняя структуру образовательных технологий, открывают новые перспективы для повышения качества образовательного процесса [1].

По мнениям зарубежных экспертов, применение информационных технологий повышает качество образования [2]. Информационная технология:

- усиливает мотивации учащихся;
- позволяет переходить от пассивного к активному обучению;
- формирует информационную культуру, особенно в отношении способности пользоваться технологиями.
- развивает способности переносить навыки (например, независимого обучения или навыков пользования ИТ).

– обеспечивает качество преподавания.
– обеспечивает гибкий доступ студентов к учебным материалам, как через сайты (или системы телекоммуникаций), так и вне сайтов.

Сегодня образовательный процесс немыслим без применения информационных технологий, среди которых важное значение имеет электронные образовательные ресурсы. В государственном образовательном стандарте высшего профессионального образования РК по направлению Педагогическое образование (бакалавр) отмечено, что выпускники педагогического направления должны уметь использовать в учебно-воспитательном процессе современные образовательные ресурсы, где важное место отведено электронным образовательным ресурсам [3]. По вопросам использования электронных образовательных ресурсов опубликованы немало работ [4; 5; 6].

Электронными образовательными ресурсами называют учебные материалы, для воспроизведения которых используются электронные устройства. Электронные образовательные ресурсы нужны, прежде всего для экономии времени учителя на уроке, для повышения мотивации учения школьников. В электронном образовательном ресурсе используются как аудио и видео материалы, но и преимущественно используются мультимедиа технологии, позволяющие представить учебный материал в виртуальной форме.

В процессе использования электронных образовательных ресурсов основной акцент делается на организацию активных видов познавательной деятельности обучаемых, формирование активной познавательной позиции. Учитель в этом процессе выступает в качестве педагога-менеджера обучения, тьютора, готового предложить учащимся необходимый комплект средств обучения, оказывать необходимую помощь, направить ученика на правильный путь усвоения учебного материала. Задания учителя и учебная информация используется как средство организации познавательной деятельности. А обучаемый в этом процессе выступает в качестве субъекта деятельности наряду с педагогом, а его личностное развитие, как результат обучения выступает как одна из главных образовательных целей.

Становится ясно, что учить и учиться с интересом и максимальной эффективностью в современной школе уже сегодня можно с помощью электронных образовательных ресурсов нового поколения. Ученик, используя эти ресурсы существенно

расширяет свои возможности. Самостоятельно может общаться с ровесниками из разных стран, заглянуть в любой источник, получить необходимую помощь для выполнения учебных заданий, провести различные эксперименты и тут же проверить свои знания. Учителя больше получают возможность для общения с учениками, оказать им методическую помощь.

Использовать электронные образовательные ресурсы можно на любом этапе обучения, но его использование должно быть продуманным. Его можно использовать для проверки домашнего задания, объяснения нового материала, закрепления темы, контроля за усвоением изученного, обобщения и систематизации учебного материала и т.д. Его можно использовать и для выполнения самостоятельных работ. Государственный образовательный стандарт общего среднего образования предоставляет различные возможности для выполнения самостоятельных работ. Среди них явно выделяются проектные работы, и работы по созданию портфолио. В этом процессе свою услугу может предлагать электронные образовательные ресурсы. Они включают в себя различные виды работ и действий: тесты, контрольные вопросы и задания, различные виды презентаций и проектов.

В образовательном процессе могут использоваться различные типы электронных образовательных ресурсов. Целесообразность и эффективность некоторых типов обсуждаются в работах ученых и методистов. Обобщение их работ позволяет нам представить следующие их типы:

Учебные. Обеспечивают качественное усвоение учебного материала, которые могут составить основу формирования компетентности учащихся.

Самостоятельные. Способствуют к выполнению различных видов самостоятельных работ, выработки способности анализировать и отбирать нужный учебный материал, навыков критического мышления учащихся.

Демонстрационные. Позволяют визуализировать изучаемые объекты, явления, процессы, обеспечивают наглядное представление любой образовательной информации в целом.

Тренинговые. Предназначены для отработки разного рода умений и навыков, повторения и закрепления пройденного материала.

Диагностирующие и тестирующие. Оценивают знания, умения, навыки учащегося, устанавливают уровень обученности,

сформированности личностных качеств, уровень интеллектуального развития.

Контролирующие. Автоматизируют процессы контроля (самоконтроля) результатов обучения, определения уровня овладения учебным материалом.

Экспертные. Управляют ходом учебного процесса, организуют диалог между пользователем и обучающей системой при решении учебной задачи.

Коммуникативные. Обеспечивают возможность доступа к любой информации в локальных и глобальных сетях, удаленное интерактивное взаимодействие субъектов учебного процесса.

Вычислительные. Автоматизируют процессы обработки результатов учебного эксперимента, расчетов, измерений в рассматриваемых процессах и явлениях.

Сервисные. Обеспечивают безопасность и комфортность работы пользователя на компьютере.

Досуговые. Компьютерные игры и средства компьютерной коммуникации для организации досуга, внеклассной работы в целях воспитания и личностного развития обучаемых.

На суд читателей специалисты выносят критерии оценки качества электронных образовательных ресурсов. В качестве основных предлагаются следующие критерии:

- соответствие программе обучения;
- научная обоснованность представляемого материала (соответствие современным знаниям по предмету);
- соответствие единой методике («от простого к сложному», соблюдение последовательности представления материалов и т.д.);
- отсутствие фактографических ошибок, аморальных, неэтичных компонентов и т.п.;
- оптимальность технологических качеств учебного продукта (например, качество полиграфии),
- обеспечение всех компонентов образовательного процесса: получение информации; практические занятия; аттестация (контроль учебных достижений).

В заключении можно сказать, что современность предъявляет все более высокие требования к обучению и образовательным результатам. Информационные технологии, в том числе и электронные образовательные ресурсы на сегодняшний день становятся одним из основных показателей развития образования. Включенность электронных образовательных ресурсов в учебный

процесс оказывается тем привлекательным моментом, на основании которого учащиеся и родители выбирают учебные заведения. Использование электронных образовательных ресурсов раскрывает огромные возможности учебного процесса. Они могут обеспечить эффективность не только системы образования, но и работает на развитие общества в целом.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Калдыбаев С. К., Онгарбаева А. Д. Электронные образовательные ресурсы: роль и назначение // Международный журнал экспериментального образования. – 2016. – № 11–2. – С. 159–161
- 2 Кусаинов А. А. Методика преподавания специальных дисциплин для технических специальностей // Образовательный альманах. – 2019. – № 11 (25). С. 56-57. URL: <https://f.almanah.su/25.pdf>.
- 3 Исупова Н. И. Методические особенности применения электронных образовательных ресурсов. Сборник научных трудов Sworld. – 2012. – Т. 23. – № 4. С. 92–95.
- 4 Суворова Т. Н. Дидактические функции, возможности и свойства электронных образовательных ресурсов // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2014. – № 2. – С. 27–35.
- 5 Суворова Т. Н. Использование дидактических возможностей электронных ресурсов для повышения качества образования // Информатика и образование. – 2014. – № 6. – С. 43–48.
- 6 Куценко С. М., Косулин В. В. Электронные образовательные ресурсы как инструмент обучения и повышения качества образования. Актуальные вопросы инженерного образования: содержание, технологии, качество. Материалы VII межвузовской конференции, посвященной 70-летию Ю. Г. Назмеева (г. Казань, 21–22 апреля 2016г.) В 3-х томах. Том 2. – Казань: Издательство «Бриг». 2016. Т. 2. С. 194–198.

ВЛИЯНИЕ ГЕННО - МОДИФИЦИРОВАННЫХ ПРОДУКТОВ И ХИМИЧЕСКИХ ДОБАВОК НА ЗДОРОВЬЕ ЧЕЛОВЕКА

ЛЯЩУК В. Е.

студент, гр.Э-12-9, Высший колледж Торайгыров университета, г. Павлодар
КОЖАБЕКОВА А. Ж.

научный руководитель, преподаватель химии,
Высший колледж Торайгыров университета, г. Павлодар

До нынешнего века основными пищевыми добавками были только натуральные продукты, такие как перец, соль, мед, горчица, корица, разные специи, пряности, травы. Со временем человечеству оказалось мало такого вкусового разнообразия и появились искусственные пищевые добавки с непонятным названием Е.

Само понятие «пищевые добавки» представляет собой некое соединение химических веществ, которые употребляются в совокупности для придания того или иного свойства потребляемой пищи. В специальных лабораториях многих стран химики и ученые создают множество пищевых добавок, которые подвергаются различным пробам и тестированиям. Основной задачей таких исследований изначально было научиться при помощи добавления таких веществ в пищу изменять ее плотность, влажность, окислять, размельчать или консервировать продукты. Позднее таким добавкам присвоили общий для всех индекс обозначающийся буквой Е, что означало Европа. Правда некоторые считали, что это означает «essbar Edible» что в переводе с английского или немецкого – съедобный. Также к этому индексу ставится определенный цифровой код.

Если веществу присвоен статус Е и цифровой код, то это означает наличие проверок на безопасность и применение его в пищевой промышленности. Цифровой код создан для четкой классификации этих веществ. Эта система нумерации была разработана Евросоюзом и включена в систему международной классификации:

1. Е с цифровым номером от 100-199 – красители. Большинство продуктов, особенно колбасным изделиям придают цвет с помощью красителей.

2. Е с цифровым номером от 200-299 – консерванты. Они предназначены для увеличения сроков хранения продуктов питания и уничтожения микробов, соответственно содержатся в консервированных продуктах.

3. Е с цифровым номером от 300-399 – антиоксиданты (антиокислители). Не дают быстро окислиться продуктам с высоким содержанием жиров, сохраняют, тем самым, их естественный цвет и запах, содержатся в молочных продуктах, в мясных полуфабрикатах.

4. Е с цифровым номером от 400-499 – стабилизаторы или загустители. Они призваны изменить консистенцию продуктов до более вязкой. Сейчас такие добавки присутствуют во всех йогуртах или майонезе, желатинах, мармеладе, зефирах.

5. Е с цифровым номером от 500-599 – эмульгаторы. Просто творят чудеса. Смешивают до однородной массы несмешиваемые продукты, например, такие как масло и вода, соответственно содержатся в спредах растительных, в маргарине.

6. Е с цифровым номером от 600-699 – добавки для усиления вкуса. Эти чудо вещества способны любому продукту придать необходимый вкус. Достаточно несколько волокон из натурального продукта смешать с такой добавкой и от настоящего не отличить. Одним из самых распространенных усилителей является глутамат натрия или Е-621.

7. Е с цифровым номером от 900-999 – разрыхлители, глазирователи, пеногасители, подсластители. Они позволяют изменять определенные свойства продуктов.

Пищевые добавки с маркировкой «Е» являются не только улучшателями вкуса, цвета, запаха, но могут нанести серьезный ущерб вашему здоровью. Три килограмма химических веществ. Вот то количество, которое проглатывается за год среднестатистическим потребителем самых разных, порой абсолютно привычных продуктов: кексов, например, или мармелада. Красители, эмульгаторы, уплотнители, загустители присутствуют теперь буквально во всем.

Естественно, возникает вопрос: зачем производители добавляют их в продукты питания и насколько безвредны эти вещества? По результатам исследования было известно, что больше половины всех имеющихся химических добавок вредны, а точнее опасны для здоровья. Вот некоторые из них и симптомы, которые они могут вызвать. Е 102 – тартразин, желтый азокраситель. Может провоцировать аллергические реакции: от кожных высыпаний до астматических приступов. У детей он способен вызывать гиперактивность и проблемы с концентрацией внимания. Сейчас в результате проверок, выясняется, что его добавляю в чай Е 104 - желтый хинолиновый. Опасен тем же, что и Е 102, вдобавок чреват дерматитами. Е 110 – желтый краситель «солнечный закат».

Здесь возможные аллергические реакции варьируются, вплоть до крапивницы и боли в животе. В группе особого риска – люди, чувствительные к аспирину. Е 120 – карминовый краситель. Несмотря на то, что он считается «натуральным» этот краситель делается из...Щитовок, насекомых, паразитирующих на комнатных растениях и цветах! Его применяют, чтобы варенья и джемы выглядели как можно более естественно, но, налегая на такие сладости, можно легко заработать аллергию. Е 122 (азорубин), Е 124 (кошенилевый красный) и Е 129 (красный краситель), кроме аллергии, могут вызвать гиперактивность у детей и влиять на их способность концентрации. Е 124 – может провоцировать астму. Е 127 – эритрозин. Его запрещают к применению во многих странах из-за потенциальной опасности для щитовидной железы. Е 128 – красный 2G. Мало того, что может вызывать аллергию, он еще и потенциальный канцероген. Е 142 – зеленый краситель. Запрещен к употреблению во многих странах, поскольку может обусловить астматические реакции и астму. Е 151 – черный блестящий BN, черный PN. Кроме аллергии и астмы, чреват негативным воздействием на пищеварительную систему. Е 155 – коричневый HT. Чувствительные к аспирину люди могут «выдавать» аллергию на этот компонент. Е 173 – алюминий. Из-за своей способности накапливаться в организме особенно коварен в отношении почек, поэтому людям с соответствующими проблемами стоит быть особенно внимательными. Мало того, существуют пока достоверно не подтвержденные данные о том, что Е 173 может оказывать влияние на развитие болезни Альцгеймера. Е 180 – рубиновый литол ВК, азокраситель. Может вызвать аллергию. Вывод здесь следующий: детям-аллергикам и людям с чувствительной пищеварительной системой или ослабленным иммунитетом (а зачастую эти вещи взаимосвязаны) нужно остерегаться «разноцветных продуктов» и тех, которые имеют яркую окраску.

Е216 и Е217 – консерванты (пропиловый эфир и натриевая соль). употребление в продуктах запрещено! Воздействие на организм: пищевые отравления, ухудшение состояния здоровья. Продукты питания с содержанием данного вида консерванта: конфеты, шоколад с начинкой, мясные продукты, покрытые желе паштеты, супы и бульоны. Е250 – нитрит натрия – краситель, приправа и консервант, использующийся для сухой консервации мяса и стабилизации его красного цвета. Е250 разрешен к

использованию в некоторых странах, но запрещен в ЕС. Воздействие на организм:

- повышенная возбудимость нервной системы у детей;
- кислородное голодание организма (гипоксия);
- уменьшение содержания витаминов в организме;
- пищевые отравления с возможным летальным исходом;
- онкологические заболевания.

Продукты с содержанием нитрита натрия: бекон (особенно жареный), солонина, сосиски, ветчина, копченое мясо и рыба. Е320 – антиоксидант для замедления окислительного процесса в жировых и масляных смесях (разрешен в некоторых странах, но считается опасным для здоровья).

Воздействие на организм:

- рост содержания холестерина в организме.

Продукты питания с содержанием антиоксиданта Е320: некоторые продукты с содержанием жира; жевательные резинки.

Е400-499 – загустители, стабилизаторы для повышения вязкости продукта Воздействие на организм:

- заболевания пищеварительного тракта.

Продукты с содержанием этих видов Е-добавок: йогуртовые культуры и майонезы. Е510, Е513 и Е527 (из группы Е500-599) – эмульгаторы, создающие однородность при сочетании несмешиваемых продуктов, например, воды и масла.

Воздействие на организм:

- диарея;
- сбои в работе печени.

Е951 – аспартам – синтетический сахарозаменитель.

Воздействие на организм:

- истощение запасов серотонина в коре головного мозга;
- развитие маниакальной депрессии, припадков паники, насилия (при чрезмерном употреблении).

Продукты с содержанием аспартама: жевательные резинки, газированные напитки (в особенности импортного производства).

Изучив всю имеющуюся литературу о ГМО трудно однозначно сказать, полезны они или вредны. Но некоторые опыты ученых просто шокируют, и относиться к продуктам с ГМО без опаски просто не получается. Возможно, спустя некоторое время, ситуация по этому вопросу станет более ясной, когда влияние этих продуктов проявится на нашем здоровье и свои догадки о вреде ГМО можно будет подтвердить конкретными примерами их пагубного влияния

на организм. А вот ситуация с химическими добавками в корне противоположная: ученые не ведут споры об их вреде или пользе, о том, что многие из таких добавок вредны знают все, но вот убирать данные продукты из оборота просто невыгодно.

Наши исследования состава богатых химией продуктов ввели нас в ужас. Обычная нами любимая оранжевая газировка (Миринда), оказывается, содержит запрещенный в ряде стран вредный краситель, способный вызвать аллергию и астматические приступы. Мы не можем сказать с полной уверенностью, что большинство продуктов с прилавков наших магазинов вредны, но следует относиться к ним с определенной осторожностью.

Пищевые добавки с маркировкой «Е» являются не только улучшителями вкуса, цвета, запаха, но могут нанести серьезный ущерб вашему здоровью. Три килограмма химических веществ. Вот то количество, которое проглатывается за год среднестатистическим потребителем самых разных, порой абсолютно привычных продуктов: кексов, например, или мармелада. Красители, эмульгаторы, уплотнители, загустители присутствуют теперь буквально во всем.

Вредными химическими веществами могут быть:

1. Канцерогены (вещества, вызывающие рак)
2. Реагенты, нарушающие гормональный баланс и разрушающие центральную нервную систему
3. Яды, которые влияют на репродуктивную способность
3. Психотропные препараты, т.е. вещества, оказывающие влияние на психические процессы

Несколько примеров влияния химических веществ на человек

В крови 90% людей содержатся следы вещества, которое называется перфторированная кислота (ПФК). Это произошло потому, что ПФК или его производные применялись при производстве тефлона и гортекса и выделялись из товаров с антипригарным покрытием. ПФК является промышленным химикатом.

Многочисленные исследования свидетельствуют, что такой компонент, как бисфенол А, обычно используемый для производства пластика, нарушает течение беременности у мышей и, по-видимому, способен вызывать проблемы деторождения у людей;

Исследования показали, что полибромный дифенил эфир, который применяется в качестве средства от возгорания в телевизорах, компьютерных платах и корпусах, пенах и тканях, быстро накапливается в молоке женщин. Доказано, что это вещество

вызывает рак щитовидной железы и нарушает формирование нервной системы у подопытных животных.

С учетом всего этого возникает вопрос: как нам вообще удастся оставаться здоровыми? Увы, реальность такова, что здоровья-то как раз и нет. Несмотря на увеличившуюся продолжительность жизни, мы все больны. Появляется все больше хронических заболеваний. Болезни «молодеют»: например, проявление гонартроза (заболевание коленных суставов) 10 лет назад наблюдался после 40 лет, теперь после -20 лет, а в редких случаях в 14-15 лет; онкология – 10-15 лет назад в детском возрасте встречалась крайне редко, теперь детские отделения переполнены и таких примеров, к сожалению, может быть множество. За последние годы удвоились случаи заболеваний дыхательной системы, таких как астма и бронхиты, причем сильнее страдают молодые люди. На первый план, особенно в крупных городах, выходят такие проблемы, как синуситы и аллергические риниты, сердечно-сосудистые патологии, диабет и проблемы со щитовидной железой. Бесплодие поражает как мужчин, так и женщин чаще, чем все остальные заболевания, связанные с гормональными нарушениями. Рак остается главной угрозой для возрастных и социальных групп любой страны, а методов его кардинального лечения как не было, так и нет.

Основное правило при выборе продуктов является внимательное рассмотрение этикетки. Необходимо выбирать те продукты, которые менее всего насыщены пищевыми добавками. Ни один самый дорогой магазин не сможет обеспечить здоровую и безопасную пищу. Все зависит только от внимательности самого покупателя. Лучше избегать употребления фаст фуда. Употребление свежих овощей и натуральных свежавыжатых соков поможет избежать огромное множество болезней и аллергических реакций. Особенно важно внимательно следить за питанием детей и не допускать попадания в организм вредных пищевых добавок. Не знаете чему верить, тогда следуйте известному принципу предосторожности: «Лучше остеречься, чем пострадать».

Что же делать?

1. Прежде всего, не ленитесь, читайте состав продукции, которую вы собираетесь приобрести.
2. Чтобы легче ориентироваться в прочитанном, воспользуйтесь информацией о химических веществах, содержащихся в продуктах и средствах обихода.
3. Периодически проводить очистительные программы

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Габриелян О.С., Шокыбаев Ж.А. и др. Химия: Алматы: Изд-во «Атамура», 2014.
- 2 Мансуров Б.А. и др. Химия / Алматы: Изд-во «Атамура», 2006 г.
- 3 Хомченко И.Г. М.: Химия, 2014 г.
- 4 Гуськов Л.Г. Химия. Пособие для нехимических специальностей. Изд-во «Москва», 2013 г.
- 5 Васюченко Н.Н. «Химия вокруг нас», Томск - 2018 г.
- 6 Н.Н.Нұрахметов., К. Жексембина., К. Сарманова «Методические рекомендации для учителей». Школа. Химия для чтения.
- 7 Темірболатова, А. Қазымова, Н. Сағымбекова Химия: Алматы: Издание «Мектеп», 2003.
- 8 Торғаева Э., Шуленбаева Ж.и др. Химия. Электронный учебник, 10-класс. 2016 г.
- 9 Жакирова Н., Жандосова и др. Химия. Электронный учебник 11-класс. 2016 г.
- 10 Электронные ресурсы www.bilimland.kz.

**МЕТОДИКА ПРОВЕДЕНИЯ ИТОГОВОГО ПОВТОРЕНИЯ
ПО МАТЕМАТИКЕ В 9-Х И 11-Х КЛАССАХ
(ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ)**

МАКАРЕНКО И. А.

учитель математики, Школа-лицей № 8 для одаренных детей, г. Павлодар

В итоговую аттестацию за курс основного и общего среднего образования входит письменный экзамен по математике. Это одно из самых сложных испытаний для учащихся 9-х и 11-х классов. Перед каждым учителем математики стоит задача подготовить к экзамену учащихся, имеющих хорошие математические способности и детей, которые испытывают трудности при изучении предмета.

Важнейшая составляющая обучения – итоговое повторение, целью которого является обобщение и систематизация знаний учащихся. В ряде случаев итоговое повторение подменяется бессистемным решением задач по экзаменационным сборникам, тестовым заданиям ЕНТ. Иногда, весь процесс обучения в 9-х и 11-х классах превращается в многомесячный разбор экзаменационных

заданий. В результате происходит снижение уровня математической подготовки учащихся.

Мой многолетний опыт доказывает, что качественная организация итогового повторения повышает эффективность подготовки учеников к экзаменам по математике.

При организации итогового повторения следует разбить материал на несколько крупных тематических блоков. Повторение можно выстраивать по содержанию (вычисления, буквенные выражения, уравнения, неравенства, элементы математического анализа, задачи по теории вероятности и т.д.).

Такой подход будет способствовать формированию более прочных знаний выпускников.

В 9-м классе итоговое повторение целесообразно проводить по следующим блокам – вычисления (числовые выражения), буквенные выражения, уравнения, системы уравнений, неравенства и системы неравенств, текстовые задачи (задачи на составление уравнений), прогрессии, функции, графики, задачи по теории вероятности.

При повторении темы «Вычисления (числовые выражения)» необходимо повторить и отработать правила действий с целыми числами, дробями и квадратными корнями. При этом следует обращать внимание учеников на использование рациональных способов вычислений, в том числе с применением формул сокращённого умножения. Следует повторить проценты, решение задач, связанных с делимостью целых чисел. Важно провести диагностику, насколько прочно учащиеся усвоили правила действий с обыкновенными и десятичными дробями.

Особое внимание при повторении темы «Буквенные выражения» следует уделить действиям с натуральными и целыми степенями, преобразованиям буквенных выражений, квадратному трехчлену, разложению квадратного трёхчлена на множители.

Тема «Уравнения» требует отработки умения решать линейные, квадратные, биквадратные и дробно-рациональные уравнения, применять замену переменной. Необходимо повторить способы решения систем уравнений – способ подстановки, способ сложения, графический способ. Повторить эти способы позволит решение систем линейных уравнений, а также систем, одно из уравнений которых линейное, а другое квадратное. Целесообразно показать, что к этим системам можно свести и решение системы, содержащей дробно-рациональные уравнения.

При повторении темы «Неравенства и системы неравенств» вначале надо напомнить учащимся свойства числовых неравенств, показать, как они используются при решении линейных, квадратных, дробно-рациональных неравенств. Необходимо повторить решение квадратных неравенств методом интервалов и графическим способом.

Следующая тема «Текстовые задачи и прогрессии». Прогрессии можно отнести к этой теме, так как большинство задач на прогрессии сводится к составлению и решению уравнений или систем уравнений. Любую текстовую задачу можно условно отнести к одному из следующих типов: задачи на движение или работу, задачи на проценты, концентрацию, части, доли, смеси, задачи с целочисленными неизвестными.

Целесообразно добиться от учащихся уверенного овладения навыками решения:

основных задач на движение (движение в одном направлении, движение навстречу, в классах с углубленным изучением математики – движение по окружности);

задач на совместную работу;

задач на определение концентрации раствора, полученного смешиванием одинакового количества двух растворов различной концентрации и других.

Повторение темы «Функции и графики» лучше начать со свойств линейной и квадратичной функции. обратной пропорциональности. Отработка основных понятий с помощью задач на чтение графиков, позволит перейти к построению графиков и исследованию свойств функций.

При организации итогового повторения необходимо использовать задания различного уровня сложности.

Аналогичный подход (повторение «по содержательным блокам») можно использовать и в 11-м классе, добавив блок «Производная и интеграл». При повторении этой темы следует формировать у учащихся навыки вычисления производных и интегралов, а также понимание геометрического и физического смысла производной. Ученики должны умело решать задачи на составление уравнения касательной, исследование функций и вычисление наибольшего и наименьшего значений.

За два года старшей школы к изученным ранее функциям добавляются тригонометрические, показательные и логарифмические функции. Именно с этими функциями, как

правило, связано большинство задач выпускного экзамена. Успешная сдача итоговой аттестации невозможна без знания свойств этих функций и уверенного овладения ими применительно к решению задач различного типа. Поэтому итоговое повторение в 11-м классе можно организовать и по функциональным линиям («Многочлены», «Рациональные функции», «Иррациональные функции», «Тригонометрические функции», «Показательные функции», «Логарифмические функции»). В этом случае внутри каждого функционального блока следует выделить однотипные содержательные блоки: числовые и буквенные выражения, уравнения и системы уравнений, неравенства и системы неравенств, производная и первообразная. исследование функций.

В процесс итогового обучения необходимо большое внимание уделять отработке базовых знаний, учить общим универсальным приемам и подходам к решению задач соответствующих типов.

Для полного, качественного повторения курса математики очень важно правильно отобрать содержание учебного материала, расставить акценты в его значимости для решения конкретных задач по теме. Это позволит обеспечить прочное усвоение учащимися программного и дополнительного материала.

Повысить эффективность итогового повторения курса математики в 9-х и 11-х классах поможет применение активных форм обучения, цифровых образовательных ресурсов, организация самостоятельной работы.

При подготовке к итоговой аттестации можно использовать следующие рекомендации:

Развивать вычислительные навыки, на каждом уроке использовать упражнения для устного счета, показывать приемы и способы устных вычислений.

Проводить тематические зачеты, математические диктанты на знание правил и формул.

Постоянно совершенствовать учебные навыки на практике, учить общим универсальным приемам и подходам к решению задач соответствующих типов.

Проводить тренировочные и диагностические работы в режиме итоговой аттестации. Разбирать типичные ошибки.

Рекомендовать ученикам ЦОР.

Проводить тестирования в режиме online.

Проводить дополнительные индивидуальные и групповые консультации.

Возможностей для организации эффективного обобщающего повторения и продуктивной подготовки к экзаменам в настоящее время много. Главное – не подменять итоговое повторение бессистемным решением того или иного числа задач. При грамотной организации итогового обобщающего повторения удаётся провести диагностику пробелов в знаниях учащихся, устранить пробелы, сформировать у школьников навыки решения задач различных типов, эффективно подготовить учащихся не только к школьному экзамену, но и к продолжению образования в ВУЗах.

ЛИТЕРАТУРА

1 Об утверждении Типовых правил проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся для организаций среднего, технического и профессионального, послесреднего образования Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 18 марта 2008 года № 125. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 21 апреля 2008 года № 5191.

ФИЗИКА САБАҚТАРЫНДА 7-8 СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

МЕДЕШОВА А. Б.

п.ғ.к, доцент, М. Өтемісов атындағы
Батыс Қазақстан университеті, Орал қ.

МАЛКЕСОВА А. С.

магистрант, М. Өтемісов атындағы
Батыс Қазақстан университетіні, Орал қ.

Бұл мақалада физика сабақтарында оқушылардың функционалдық қабілеттерін қалыптастыру мәселелері талқыланады. Бұл ретте функционалдық сауаттылық ретінде қарастырылады: жүйелік бүтін – тапсырмаларды қамтитын кешен мәтінмен жұмыс, жаратылыстану ғылымдарының пәнаралық компонентін қолдану, сондай-ақ жаһандық құзыреттердің көрінісі. Бүгінгі күн санап өзгеріп жатқан заманда функционалдық сауаттылықты қалыптастыру орта мектеп оқушылары үшін өзекті мәселелердің бірі болып отыр.

Кілтті сөздер: стандартты, дәстүрлі, физика, функционалдық сауаттылық.

«Функционалдық сауаттылық» ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60-шы жылдары ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды және кейіннен зерттеушілердің қолдауына енді. Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, білім берудің (бірінші кезекте жалпы білім беруді) көп жоспарлы адамзат қызметімен байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі. Қазіргі кезде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуда [6].

Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында «Жалпы білім беретін мекемелерде зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған ел азаматын қалыптастыру, оның өзгермелі әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру» деп айқын көрсетілген [1]. Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы ұсынған «12 жылдық білім беру жағдайында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың тұжырымдамалық тұғырларында» былай деп көрсетілген.

Функционалдық сауаттылықты дамыту аясында физика мен математика пәндер мазмұны төмендегідей біліктілікті қамтамасыз етуі тиіс:

- математика мен физиканың мазмұнын басқа ғылымдармен интеграциялау негізінде біртұтастық және қоршаған орта құбылыстарының өзара байланысы туралы дүниетанымын қалыптастыру;
- оқушылардың математика мен физиканың әлемдегі орнын анықтау мен түсіну қабілетін қалыптастыру, қоршаған ортадағы мәселелерді аталған ғылым әдістері арқылы шешу;
- статистикалық мәліметтер, шамаларды өлшеу, логикалық құрылған дәлелдерді көрсету негізінде ұсынысын негіздеу үшін физика-математикалық білімді қолдану қабілетін дамыту;
- табиғи, әлеуметтік, өндірістік-техникалық құбылыстар мен процестерді зерттеу үшін физика заңдарына сүйене білу білігін қалыптастыру;

– түрлі бағыттағы ғылыми жобаларды орындау барысында және заттың сандық параметрін анықтауда түрлі математикалық әдістерге сүйене білудің жүйелі білігін қалыптастыру [2].

Физика пәнінің басты мақсаты- оқушылардың ойлау қабілетін дамыту. Ойлау қабілетін дамытуда табиғат құбылыстарын байланыстырудың, сандық және сапалық есептерді шешудің атқаратын рөлі зор. Физика сабағы басқа пәндердің сабақтарынан өзгеше және күрделі, оны түсіну үшін арнайы қабілет пен ерінбей еңбек ету, төзімді болу, талмай оқу қажет. Сондықтан әр мұғалім оқушының қызығушылығын арттырып, сабақты түрлендіре жүргізсе жақсы нәтижеге қол жеткізуге болады.

Физика пәнін оқыту барысында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың теориялық негіздері жүйесінің моделі төменде көрсетілді [3].

Сурет 1 – Физика пәнінен функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың теориялық негіздері [3]

Физиканы қолданудың кәсіби іскерліктері мен дағдыларына оқушыларды болашақ кәсіби іс-әрекеттеріне қатысты өндірістік есептерді шешу нәтижесінде баулиды. Теориялық зерттеу мен тәжірибелік оқыту айқындап бергендей, оқушылардың болашақ кәсіби іс-әрекеттерін ескере отырып құрылған және практикада ғылым мен техниканың жетістіктерін қолдану көзделген өндірістік мазмұндағы есептерді оқыту жүйесіне ендіру оқушылардың бейімділігі мен қызығушылықтарын дамытуға, ақыл-ой өрісін кеңейтуге, оларда теориялық және практикалық бағыттағы танымдық қызығушылықтарын тәрбиелеуге ықпал жасайды [6].

Қазіргі кездегі қарқынды ғылыми-техникалық және әлеуметтік-экономикалық прогресске байланысты орта мектеп оқушыларын ғылыми ұйымдардың еңбектерімен таныстыру қажеттігі анағұрлым артуда, яғни бұл өздігінен еңбектену дағдыларын қалыптастыруға, ақыл-ой және дене еңбегіне тәрбиелеуге, іскерлік, жинақылық, еңбек адамдарына құрмет көрсету және еңбекке гуманистік көзқараста болу сияқты құнды сапаларды тәрбиелеуге ықпал жасайды. Сондықтан өндірістік мазмұндағы есептерде нақты мысалдар арқылы оқушылардың практикалық іс-әрекеттері ашылады, еңбектің өнімділігін арттыру үшін еңбекті ғылыми тұрғыда ұйымдастырудың үлкен мәнділігі артады және т.б.

Білім алушылардың әлеуметтену процесіндегі бәсекеге қабілеттілігінің маңызды шарты әлемді ғылыми тану әдісін меңгеру болып табылады. Дарынды оқушыны тәрбиелеу және оқыту қазіргі уақытта қоғамның ерекше шығармашылық тұлғаға деген қажеттілігімен байланысты.

Заманауи дидактикада өзіндік жұмыс оқушылардың шығармашылық және танымдық белсенділігін дамытудың маңызды әдістерінің бірі ретінде қарастырылады. Өзіндік жұмыстардың маңыздылығы бүгінде едәуір артып отыр, әсіресе уақыттан қалып қоймай бірге адымдау үшін барлық азаматтар өз білімдерін тұрақты байытып және жетілдіріп отыруға міндетті. Бұл жерде жол біреу-білімнің, соның ішінде физикалық, математикалық іскерліктер мен дағдыларды өздігінен игеру [4].

Оқыту үдерісіндегі басты мақсатқа жету үшін- оқушыға дайын білімді беру ғана емес, оларды дербес ойлауға да үйрету [5]. Сондықтан сабақта дұрыс алынған проблемалық ситуациялар, құбылыстар мен шамалар арасындағы тәуелділікті дұрыс анықтай білуге дайындайды. Бұл кезде оқушылардың ойлауы белсенді, жұмысы нәтижелі болады. Кез-келген мәселені сәйкестендіру кезінде сұрақтар қою арқылы- практикалық есептерді әртүрлі әдіспен шешу, оқушылардың шығармашылық қабілетін кеңейтеді. Сонымен физика сабағында негізгі сауаттылық ретінде мына ұғымдарға баса назар аудару керек деп ойлаймын:

Оқушының табиғат құбылыстарын түсінуге, логикалық ойлауына бағыттайтын сұрақтар топтамасын әзірлеу;

Дұрыс ойлау мәдениетін қалыптастыруға машықтандыру;

Оқушының физикалық ұғымдар мен формулаларды байланыстыруын шындау;

Әлемде болып жатқан түрлі құбылысты, жаналықты дұрыс қабылдай білуге және түсінуіне көмектесу.

Физика пәнінен функционалды сауаттылықты қалыптастырудың құзыреттілік деңгейіне қарай бөлуге болады [7]:

I білу (еске түсіру деңгейі) – таныс жағдайда белгілі фактілерді, үйреншікті тәсілдерді қолдану, физикалық объектілер мен қасиеттерді танып білу, үйреншікті рәсімдерді орындау, белгілі форумалалар мен техникалық дағдыларды қолдану.

II қолдану (байланыстары орнату деңгейі) әдеттегідей болмаса да, бірақ оқушыларға таныс немесе ең аз дәрежеде ғана белгінің шегінен тыс, есепті шешу бойынша репродукциялық әдеттерден құрылады. Физиканың қай бөлігінің материалын және қандай таныс әдістерді қолдану керек екенін есептің мазмұны еске түсіреді. Әдетте бұл есептерде, есепте суреттелген жағдайды әр түрлі түсінулер арасында байланыстар орнатуды немесе есептің шарттарындағы берілгендер арасында байланыс орнатуды ұсынатын, есептің шешуін түсіндіруге талаптар көп.

III ойлау (пайымдаулар деңгейі) өткен деңгейдің дамуы ретінде құрылады. Бұл деңгейдің есептерін шешу үшін, физикалық формулаларды таңдауда белгілі интуиция, пайымдау және шығармашылық, физика курсының әр түрлі бөлімдерінен білімдерді жинақтау, іс-әрекет алгоритмін өз бетінше жасау талап етіледі.

Қорытынды. Жалпы ұстаз сабақ өту барысында оқушы назар аударатын, оның ойына түрткі болатын физикаға қатысты қызықты материалдар, күнделікті тұрмыс тіршілікке байланысты әртүрлі саладағы есептерді шығарту арқылы пәнге деген қызығушылығын арттыра алады. Мұндай есептер оқушылардың физикаға деген ынтасын арттыра отырып, есептерді өздігінен шешуге жетелейді, сондай-ақ логикалық ой-өрісін дамытады. Функционалды сауаттылықтың басты міндеті – мұғалім сабақ барысында оқушыны оқыта отырып оның еркіндігін, біліктілігін, шығармашылық негізде ойлаумен ұштастыру арқылы жеке тұлға ретінде өз бетінше шешім қабылдауына дағдыландыру. Сондықтан функционалды білім, физикалық сауаттылықтың деңгейін қамтамасыз ететін құрал ретінде нақты іс-әрекеттердің нәтижесі болмақ. Физикалық сауаттылық қандай да бір нақты түрде көрсетілмейді, ол оқушыны қоршаған ортамен байланыстыру арқылы танымдық қызығушылығын тудырады, ғылыми көзқарасын қалыптастырады. Қазіргі заманда оқушының функционалды сауаттылығын қалыптастыру, оның

мектеп қабырғасында алған білімін өмірінде пайдалана білуінің нәтижесі болмақ.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Мектеп оқушыларының функционалды сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 қаулысымен бекітілген. Әділет: Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерінің Ақпараттық құқықтық жүйесі. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1200000832>.

2 12 жылдық білім беру жағдайында оқушылардың функционалды сауаттылығын қалыптастырудың тұжырымдамалық тұғырлары. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://nao.kz/blogs/download/71>.

3 Оқушылардың функционалды сауаттылығын қалыптастыру. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ұлттық білім академиясы, 2013. – 66 б.

4 Функционалды сауаттылық және ақпараттық технология – рухани жаңғыру тетігі - [Электронный ресурс] / Режим доступа: <https://bilim-all.kz/jospar/4044-Funktsionaldyq-sauattylyqzhane-aqparattyq-tehnologiya-%E2%80%944-ruhani-zhangyru-tetigi>

5 Саранцев Г. И. Метод обучения как категория методики преподавания // Педагогика. – 1998. № 1. – С. 28–34.

6 Перминова Л. М. Минимальное поле функциональной грамотности (из опыта С.-Петербургской школы) / Педагогика. – 1999. – № 2. – С. 26–29.

7 Н. Ж. Құрман. Оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту негіздері. Алматы ұстазы. № 3, 2014 ж. 108–113 б.

НОВЫЕ ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

МАНФАГАТОВ А. К.
студент, Торайгыров университет, г. Павлодар.

В данной статье рассматриваются инновационные технологии преподавания в образовании, а также определена роль преподавателя в современной системе образования.

Ключевые слова: инновации, технологии обучения, образовательный процесс, совершенствование образовательного процесса, актуальность инновационного обучения, технологии обучения.

Республика Казахстан прилагает усилия для модернизации своей системы образования и интеграции в нее инновационных технологий. Введение современных информационных технологий, соответствующих международным образовательным стандартам, а также обеспечение всех необходимых условий для плодотворной работы учителей, преподавателей, специалистов производственного преподавания являются стратегическими приоритетами в сфере образования. В последние годы использование технологий в образовании становится все более распространенным и показывает многообещающие результаты в улучшении учебного опыта и результатов учащихся. Главной задачей обучения является компетентность в приобретении новых знаний, а причиной выступает - конкурентоспособность знаний на современном этапе иными словами - подготовка человека к жизни в регулярно меняющемся мире. Рассмотрим цели и задачи инновационного обучения:

- оптимизация учебно-воспитательного процесса;
- создание обстановки сотрудничества ученика и учителя;
- выработка долговременной положительной мотивации к обучению;
- включение учащихся в креативную деятельность;
- тщательный отбор материала и способов его подачи.

Одним из наиболее заметных нововведений в системе образования нашей страны является внедрение платформы электронного обучения. Эта платформа предоставляет учащимся онлайн-доступ к учебным материалам и ресурсам, включая мультимедийный контент, интерактивные симуляции и виртуальные классы. Это позволяет учащимся учиться в своем собственном темпе и помогает учителям предоставлять более персонализированные и эффективные инструкции. Инновационные технологии играют в образовании положительную роль, так как они помогают не только учащемуся развивать разный вид мышления, но и преподавателю вести занятия на более высоком уровне, а сам инновационный подход к обучению позволяет организовать учебный процесс так, что учащемуся урок и в радость, и приносит пользу, не превращаясь просто в забаву или игру [1].

Еще одной инновационной технологией, используемой в системе образования Казахстана, является использование виртуальной и дополненной реальности. Эти технологии используются для создания захватывающего и интерактивного учебного процесса, который может привлечь студентов и улучшить их понимание сложных концепций. Например, виртуальная реальность может использоваться для моделирования реальных сценариев и предоставления студентам практического опыта в различных областях, таких как медицина, инженерия и архитектура и т.п. С другой стороны, дополненная реальность может использоваться для предоставления учащимся информации и обратной связи в режиме реального времени, что делает обучение более интерактивным и увлекательным. Например, в Пекине было проведено исследование «Влияние виртуальной реальности на академическую деятельность». Ребятам преподавали одну и ту же дисциплину, но одной группе – классическим методом, а второй – с использованием VR. По итогу был проведен тест. Первая группа оказалась успешной на 73 %, а вторая – на 93 %. Кроме того, VR-группа показала более глубокое понимание темы и лучше закрепила полученные знания. Виртуальную реальность в обучении можно в любом возрасте – как для учеников младших классов, так и для людей в возрасте, которые решили освоить новую профессию или усовершенствовать существующие навыки.

Рассмотрим еще один инновационный подход в образовании Казахстана – использование искусственного интеллекта и алгоритмов машинного обучения. Цель машинного обучения – частично или даже полностью автоматизировать решение различных сложных аналитических задач. Эти технологии используются для предоставления персонализированных рекомендаций учащимся на основе их стилей обучения, интересов и потребностей. Кроме того, алгоритмы искусственного интеллекта и машинного обучения могут помочь учителям анализировать данные об успеваемости учащихся и определять области, в которых учащимся требуется дополнительная поддержка или руководство. Проверка и оценивание работ учащихся – одна из важных задач, выполняемых преподавателями, где ИИ будет объективен в оценивании, но и также снимает часть нагрузки с преподавателей, что позволяет учителям уделять больше времени учащимся. А применение технологий ИИ и машинного обучения позволяет создавать эффективные учебные программы для каждого отдельного ученика с учетом его индивидуальных особенностей и

потребностей. Искусственный интеллект может адаптироваться к уровню знаний учащегося, его скорости обучения и желаемым целям. Программа анализирует сильные и слабые стороны конкретного студента, а затем помогает ему восполнять пробелы в знаниях и освоить необходимые навыки.

В дополнение к этим технологическим инновациям, казахстанская система образования также уделяет особое внимание развитию мягких навыков, таких как критическое мышление, решение проблем и командная работа [3]. Эти навыки считаются необходимыми для успеха в современной рабочей силе и включаются в учебную программу благодаря использованию обучения на основе проектов, упражнений для командной работы и других совместных мероприятий. Имеются различные виды форм и методов технологий интерактивного обучения, в частности: ротационные (сменные) тройки, учебная дискуссия, «мозговой штурм», Броуновское движение, Метод пресс, «аквариум» и другие. Новации имеют место быть там, где старые устои больше не способны отвечать нынешним требованиям общества.

В целом, Республика Казахстан прилагает значительные усилия для модернизации своей системы образования и интеграции в нее инновационных технологий. Эти усилия направлены на то, чтобы предоставить студентам навыки и знания, необходимые им для успеха в современной рабочей силе, а также на повышение качества и эффективности образования в стране. Технологии значительно расширили образовательные возможности современного человека. Если раньше лишь немногие могли получить доступ к знаниям, сегодня достаточно иметь смартфон с интернетом, чтобы заниматься саморазвитием и расширять свои представления о мире.

Хотел бы рассмотреть в данной статье одну из самых больших проблем - обеспечение доступности преимуществ этих технологий для всех учащихся, независимо от их социально-экономического происхождения. Кроме того, стоимость внедрения этих технологий может быть значительной, и могут быть ограничения в плане обучения и поддержки учителей. ИИ имеет высокую стоимостью монтажа, технического обслуживания и ремонта, это дорого. Для этого нужны большие выделенные средства из государства, а также профессионалы, которые смогут настроить и контролировать ИИ.

В заключение, хочу отметить, интеграция инновационных технологий в систему образования Республики Казахстан имеет большой потенциал для значительного повышения

качества и эффективности образования в стране. Несмотря на то, что существуют проблемы, которые необходимо решить, преимущества этих технологий очевидны, и правительство Казахстана предпринимает шаги для обеспечения того, чтобы обучающиеся имели доступ к инструментам и ресурсам, которые им необходимы для достижения успеха в современной рабочей силе.

ЛИТЕРАТУРА

1 Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 – 2025 годы от 29 ноября 2017 года № 790 «Об утверждении Системы государственного планирования в Республике Казахстан».

2 Статья научной работы на тему: «Инновационные технологии в образовании» ст. преподаватель кафедры общетехнических дисциплин, ЧГПУ Аерханова Гульнара Шаарановна, 2019 – С. 12

3 Статья научной работы на тему: «Критическое мышление: современные определения и проблемы требований к выпускникам разных уровней в Казахстане» М.О. Кабышева, А. И. Ниязбаева Казахский национальный университет имени аль-Фараби, 2020 –С.154

4 Виртуальная реальность в образовании [Электронный ресурс]. URL: <https://hsbi.hse.ru/articles/virtualnaya-realnost-v-obrazovanii/>.

ГЕЙМИФИКАЦИЯ КАК ОДНА ИЗ СОВРЕМЕННЫХ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

МУФТАХИДИНОВА Д. С.

магистрант, Евразийский национальный университет имени

Л. Н. Гумилева, г. Астана

КАРЫМСАКОВА А. Е.

к.п.н., старший преподаватель, Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева, г. Астана

Постановка задачи. В статье обосновывается и анализируется технология геймификации, как современного инновационного метода организации обучения, имеющего большое значение в развитии образования Казахстана. Геймификация образования рассматривается как естественный этап дальнейшего развития образования. Рассматривается, что применение инструментария,

изначально используемого в компьютерных играх, в образовательном процессе, усиливает мотивацию обучающихся уделять большее внимание процессу образовательной деятельности, продлевает интерес к предмету и, как итог, цели обучения будут достигнуты с большей вероятностью. В отличие от иных игровых технологий геймификация отличается тем, что, сохранив само наполнение образовательного предмета, геймификация по-другому меняет способ организации образовательного процесса и направляет его на всем протяжении. Современные образовательные учреждения должны внедрять современные инновационные технологии, в рамках устойчивого развития системы образования в целом.

Актуальность проблемы формирования учебных мотивов, требует новых подходов, технологий, одной из которых является технология геймификации образования. В отличие от термина «геймификация», понятие «игра» используется в педагогике давно. Признанные классики (Л. С. Выготский, Г. П. Щедровицкий, Д. Б. Эльконин) исследовали специфику и особенности игры и игровой деятельности в процессе воспитания и образования [1]. Но термин «геймификация» в корне имеет совсем другое значение. С течением времени и требованием современных реалии, видоизменилось значение, закладываемое в само понятие «игровая технология» («геймификация»). Авторы доклада «Эпоха «гринфилда» в образовании», осуществленного в Центре образовательных разработок Московской школы управления Сколково, называют геймификацию (от англ. «gamification» – игровизация) «важной характеристикой новой образовательной платформы» [2, с. 28]. Подростающее новое современное поколение, «цифровые аборигены» (дети, родившиеся в эру Интернета), вызвавшее, в ряду прочих факторов, «переход к новой образовательной парадигме (парадигме постиндустриального общества) и к новому типу образования (технологическому или проектно-технологическому)» [3, с. 12], вынуждают нас по-новому взглянуть на роль игровых технологий в образовательной деятельности, в условиях новых реалии. Современная технология геймификации, способна сделать более управляемой и привлекательной образовательную деятельность, способствовать достижению более продуктивного итогового результата. К слову, впервые термин «геймификация» (gamification), был внедрен в использование в 2002 году Ником Пеллингом (Nick Pelling), американским программистом и изобретателем, а к 2010 году стал популярным во всем мире.

Технология геймификации используется как эффективный метод не только в образовании, но и во многих других областях бизнеса, управления персоналом, здравоохранения и т. д. Например мировые бренды, используют ее для вовлечения клиентов, повышая свои продажи; учителя для усиления интереса и мотивации в изучении предметов, повышая продуктивность образовательных процессов и т. д. Это становится трендом, вовлекающим разную целевую аудиторию в разнообразную деятельность.

Анализ опроса, выявления знакомства с термином «геймификация» и технологией, в системе образования, на примере школ города Астаны. Нами была разработана анкета, состоящая из 14 вопросов, которая направлена на выявление знакомства с термином «геймификация» и технологией, и уровня готовности учителей информатики к работе посредством использования технологии геймификации во время учебного процесса. В анкетировании участвовали учителя из русскоязычных и казахоязычных школ города Астаны (№ 1, № 22, № 26, № 59, № 62, Алпамыс и др.). Прошли анкетирование учителя (общее кол-во примерно 50) в возрасте от 20-ти до 50-ти лет, средний возраст составил 33,5–35 лет. Средний трудовой стаж на уровне 8–10 лет.

Анализ показал, что большинство из преподавателей (72 %) на очень высоком и высоком уровне владеют навыками работы со стандартными программами, остальные (28 %) оценили свой уровень как средний. Количество учителей, оценивших свои навыки на очень высоком уровне (5 баллов) со специальными программами (дизайн, программирование, базы данных, видео редакторы и т. д.) заметно ниже (12 %) от общего количества. На высоком уровне (48 %), на среднем (35 %) и на низком (5 %). Исходя из ответов, можно сделать вывод, что только у чуть больше половины респондентов высокий и средний уровень сформированности навыков со специальными программами. Наиболее часто используемыми средствами ИКТ (информационно-коммуникационные технологий) учителями на уроках, являются: интерактивная доска и презентации (88 %), также активно используются ресурсы из интернета и тренажеры (94 %), менее популярны образовательные квесты (64 %). Абсолютно все (100 %) учителей пользуются одним и более из предложенных средствами ИКТ (информационно-коммуникационные технологий).

На открытый вопрос «Геймификация – это ...», только один респондент не дал ответа (5 %), у нескольких учителей вызвал затруднение данный вопрос (29 %), поэтому они дали не совсем

корректный ответ, путая его с понятием «игра». Большинство же респондентов (66 %) знакомы с этим понятием и смогли по-своему описать данный термин. Согласно результату опроса, опыт обучения, с использованием элементов геймификации имеют 59 % учителей. Остальные (41 %) указали, что не имеют опыта. В качестве программных средств, обладающих потенциалом для геймификации обучения были отмечены: игровые платформы (88 %), образовательные квесты (82 %), сервисы управлением обучением (11 %), сайты-конструкторы игр (41 %). 29 % учителей высоко оценивают свои навыки (на 4 балла, по пятибалльной шкале), которые понадобятся для создания электронного контента, знания и умения необходимые для разработки учебных и информационно-методических материалов с элементами геймификации, 53 % – удовлетворительно и 17 % – на низком уровне. На следующий вопрос учителя ответили, что частое использование элементов геймификации в учебном процессе может привести к привыканию (35 %), азарт может перевесить познавательный интерес (24 %). Также некоторые учителя отмечают, что это требует много времени на подготовку урока (30 %). Среди положительных эффектов, абсолютное большинство (59 %) считают, что у детей появится интерес к предмету и повысится мотивация для достижения положительного результата (35 %). В конце анкеты были вопросы, направленные на выявление мотивационно-ценностного отношения учителей к работе посредством использования элементов геймификации. Хотели ли бы Вы проводить уроки посредством использования элементов геймификации в работе с учащимися? 82 % учителей ответили «да», и 82 % поддерживают идею внедрения элементов геймификации в учебный процесс.

Проанализировав и обобщив результаты анкетирования, можно отметить преобладание среднего и высокого уровня готовности учителей к работе посредством использования технологии геймификации. Очень радует, что эта современная инновационная технология в системе образования знакома нашим учителям, и они готовы применять данную технологию в своей работе, отмечая ее плюсы и требование современных реалии, и запросы современных детей.

Формирование понятия «геймификация в образовании» в образовательной сфере Казахстана уже началось. Для нынешнего поколения преподавателей информатики необходимо создать условия и привить навыки разработки собственных цифровых

образовательных ресурсов, с элементами геймификации, также умение применять готовые решения с обучающим контентом.

Геймифицированная образовательная деятельность обязательно должна быть структурирована. Образовательная программа должна быть разделена на определенные ступени, каждая имеющая свою цель, работающую на общую цель. Особенностью геймифицированного обучения является то, что обучающийся остается собой, не принимая на себя никаких ролей, и прогрессирует, исходя из мотивации и внутренней цели, например, выучить какой-нибудь язык программирования.

Еще одной особенностью геймификации образования является сохранение неизменным содержания обучения, при изменении самого способа организации этой деятельности. Суть отличия в том, что реальность остается реальностью, не превращаясь в игру, а игровые установки вводятся в систему операций субъекта с этой реальностью. На это особое внимание обращает Кевин Вербах, исследователь из Пенсильвании, говоря о том, что геймификация не является ни игрой, ни теорией игр, ни симуляцией, ни использованием игр в бизнесе, ни зарабатыванием баллов [4].

Итоги. Заданной целью геймификации образования в современном мире является изменение привычного поведения учащихся, усиление интереса и вовлеченности в процесс. Содержание выбранного предмета или деятельности остается такой же, но структурируется таким образом, чтобы повысить мотивацию к решению поставленной цели и задачи, а также увеличить время приверженности этой задаче.

В заключении, можно сказать, что геймификация как современная инновационная технология в системе образования, имеет колоссальный педагогический потенциал для развития. Свойственные геймификации механики позволяют запустить тот самый высший уровень активности, который «является первопричиной, источником деятельности ребенка, имеющей творческий, преобразующий характер» [5, с. 155], усиливает мотивацию обучающихся, продлевает интерес к задаче и поставленные цели обучения будут достигнуты с большой вероятностью. В целом, геймификация может стать для учащихся увлекательным и интересным способом обучения и развития важных навыков. Внедрение игровых элементов в учебный процесс мотивирует обучающихся участвовать в нем и стремиться

к достижениям, что приводит к улучшению результатов обучения и более приятным впечатлениям от обучения.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Выготский Л. С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка. //Психология развития. – СПб: Питер, 2001.
- 2 Игна О. Н. Концептуальные основы технологизации профессионально-методической подготовки учителя: автореф. дис. д-ра пед. наук. Томск, 2014. 42 с.
- 3 Конанчук Д., Волков А. Эпоха «гринфилда» в образовании. М. : Сколково. 2013. URL: http://www.skolkovo.ru/public/media/documents/research/education_10_10_13.pdf (дата обращения: 12.05.2015).
- 4 Werbach K. Gamification // Coursera. URL: <https://class.coursera.org/gamification-002/lecture> (дата обращения: 12.05.2015).
- 5 Добычина Н. В. «Компьютерные игры – театр активных действий» // Философские проблемы информационных технологий и киберпространства. 2013. № 1. С. 149–158.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИКТ КАК СРЕДСТВА ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ ИЗУЧЕНИЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН

НАГМЕТОВА П. С.

преподаватель общеобразовательных дисциплин,
Аксукий колледж черной металлургии, г. Аксу

Цель: Эффективное использование ИКТ в сфере современного образования, для повышения мотивации изучения общеобразовательных дисциплин.

Актуальность: использование ИКТ является одним из приоритетов образования. В соответствии с новыми требованиями внедрение инновационных технологий призвано, прежде всего, повысить качество образования, повысить энтузиазм обучающихся к получению новых знаний, ускорить процесс получения знаний. Одним из инновационных направлений являются компьютерные и мультимедийные технологии. Все это определяет актуальность данной образовательной практики и ее правильность, поскольку позволяет развивать логическое мышление учащихся посредством

мультимедиа в наиболее доступной и привлекательной, и в игровой форме, усиливать творческую составляющую процесса обучения.

Эта тема актуальна, так как новые стандарты предусматривают практическую направленность в сфере образования, поэтому предъявляют новые требования к методике преподавания предметов не только естественно-математического цикла, но и гуманитарного. В настоящий момент задача сферы образования - это разработка новых технологий обучения.

Субъектами взаимодействия чаще выступали обучаемый – ученик и обучающий – учитель. Традиционно взаимообмен информацией осуществлялся между двумя субъектами образовательного процесса, которые имели возможность иметь обратную связь. Вид информационной деятельности обучаемого был ограничен восприятием при объяснении обучающим нового учебного материала в определенном объеме, запоминанием части представленного учебного материала.

С появлением ИКТ, имеющий возможность осуществлять обратную связь, являясь источником учебной информации и различных уровней, как по сложности, так и по содержанию. Теперь интерактивный диалог осуществляется не только с обучающим, но и со средством обучения, функционирующим на базе ИКТ.

В настоящий момент обучение без цифровых технологий представить невозможно, которая позволяет использовать и текст, видео в интерактивном режиме и тем самым расширяя области применения компьютера в учебном процессе. А новая компьютер техника, обладающая практически неограниченными возможностями построения любого визуального ряда, позволяет провести урок на высоком уровне.

Работа с цифровыми программами и компьютерными презентациями, онлайн – ресурсами косвенным путём развивает у обучающихся конструктивное, алгоритмическое мышление, творческое мышление, коммуникативные способности, а также формирует умения и навыки исследовательской деятельности, ориентировки в информации, и её последующей обработки.

Как показывает опыт, использование ИКТ повышает качество и эффективность обучения, развивает учебную деятельность. Это эффективный стимул обучения учащихся.

Но как показывает опыт использования готовых пакетов мультимедийных программ, целесообразней применять их на таком типе урока, как урок - изучение нового материала. Мультимедийные

программы в данном случае играют роль источника знаний или помощника в поиске ответов на поставленные учителем вопросы. Конечно, в современных условиях невозможно проводить каждый урок с сопровождением компьютерной техники, поэтому необходимо произвести отбор тех тем, где применение средств мультимедиа наиболее актуально и обеспеченно программой.

Безусловно, нельзя переоценивать возможности мультимедиа программ. Они ни в коей мере не могут заменить учителя на уроке. Превращать урок в простую демонстрацию красивых картинок ни в коем случае нельзя.

Итак, готовые мультимедийные программы имеют целый ряд достоинств. Но объём содержащейся в них информации невозможно уложить в 90 минут урока, так как кроме усвоения нового материала обучаемые должны закрепить свои знания. Поэтому нужно освоить программу Microsoft PowerPoint. Эта программа позволяет привести материал урока в соответствие с конкретными целями и задачами, поставленными перед изучением нового материала, а также появляется возможность провести урок в том методическом ключе, с помощью которого преподаватель выстраивает свой план работы.

Компьютерные презентации обладают целым рядом возможностей:

- 1 Одновременно использовать учебные информации в виде текста, диаграммы, анимации, графика;
- 2 Представление на слайдах одновременно текст и видео, содержащие материалы новой темы;
- 3 При просмотре презентации изменять последовательность слайдов;
- 4 Имеет возможность возвращаться к просмотренному слайду;
- 5 Есть возможность вставлять несколько изображений для сравнений во время просмотра.

В компьютерных презентациях есть свои достоинства, увеличивает темп урока, и конечно же заменяют мел и доску. Все важные этапы урока зафиксированы учителем на слайдах заранее, поэтому преподавателю не приходится отнимать от урока время на записи на доске.

Ещё одним положительным моментом презентаций является постоянное наличие необходимой информации перед глазами детей, а также возвращение к нужной информации при необходимости на любом этапе урока. Таким образом, у них работают сразу два вида

памяти (визуальная, слуховая), что способствует лучшему усвоению нового материала.

Кроме презентаций на уроках в этапах повторения и закрепления можно использовать разные онлайн игровые платформы. С помощью игровых платформ во время урока можно разбудить интерес и повысить внимание обучающихся. Эти платформы помогают создать различные интерактивные задания, используя из каталога понравившееся упражнение, либо создать собственное упражнение из представленных шаблонов. Эти программы просты в использовании и помогают создавать оптимальные упражнения как для интерактивной доски, так и для индивидуальной работы на компьютерах, не требует специальных знаний и навыков преподавателя, позволяет создавать интерактивные упражнения с использованием картинок и тестов. Встроенный поиск изображений автоматически находит и предлагает изображения. Кроме того, онлайн-редактор позволяет удаленно выполнять упражнения и собирать статистику выполнения студентами заданий. Вы можете распечатать печатные формы и использовать их в качестве самостоятельных учебных заданий. Хотелось бы выделить таких универсальных образовательных ресурсов, помогающие решить одну из основных задач образовательного процесса:

- LearningApps;
- Kahoot.com;
- Wardwall;
- Classroom;
- Flippity;
- Padlet;

Это только часть таких платформ, которые используют все преподаватели, не только общеобразовательных дисциплин, но и специальных дисциплин.

Варианты использования этой технологии:

1. Простой способ создать собственные учебные ресурсы;
2. Многие модели ресурсов представлены в интерактивных и в печатных версиях;
3. Наличие классических (викторина, кроссворд) и уникальных шаблонов: аркадных игр (погоня в лабиринте, самолет и т.д.);
4. Возможность сменить учебную задачу на другую модель одним кликом;
5. Возможность настроить готовый материал под свой урок и стиль преподавания;

6. Учебные задания можно использовать в качестве домашнего задания.

Конечно же компьютер не может заменить полностью учителя. Только преподаватель имеет возможность заинтересовать учащихся, побудить в них любознательность, завоевать их доверие, направить их на те или иные аспекты изучаемого предмета, вознаградить за усилия и заставить учиться. Как уже говорилось ранее, компьютер и информационные носители являются хорошим средством преодоления некоторых проблем, существующих у образования.

ЛИТЕРАТУРА

1 Жилкин В. В. Информационно-технологические средства в профессиональной деятельности педагога. – Материалы Интернета по адресу: <http://center.flo.ru> в рубрике «В помощь учителю».

2 Журавлёв Д. Ребёнок и компьютер. //Народное образование. – № 7. – 2002. – С.113–122.

3 Новикова Т. Проектные технологии на уроках и во внеурочной деятельности. //Народное образование. – № 7. – 2000. – С. 151.

4 Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. /Под ред. Полат Е. С. /. – М., 1999. – С. 3–5

5 Осин А.В. Электронные издания и ресурсы и педагогические технологии. - //Бюллетень Федерального депозитария электронных средств учебного назначения и электронных изданий для общего среднего образования. – № 2. – 2003. – С. 2–4.

6 Белкова, М. М. Использование информационно-компьютерных технологий на уроках [1, 15]

МОНИТОРИНГ ГОТОВНОСТИ ЮНОШЕЙ К ВОИНСКОЙ СЛУЖБЕ В ВООРУЖЕННЫХ СИЛАХ РК

ИСПУЛОВА Р. Н.

к.п.н., доцент,

Казахстан, Западно-Казахстанский университет

имени М. Утемисова, г. Уральск

НУРМАШ Р. З.

магистрант, 2 курс, Западно-Казахстанский университет

имени М. Утемисова, г. Уральск

В статье показано, что важной проблемой обеспечения обороноспособности страны стала подготовка резервов,

отличающихся хорошей физической формой и поддерживающих здоровый образ жизни. Поднять уровень боеспособности частей и максимально нарастить боевой потенциал Вооруженных Сил является важной задачей в системе подготовки допризывников.

В статье указаны результаты анкетирования юношей старших классов некоторых школ района Бәйтерек. Целью проведения опроса было выяснение морально-психологического климата и определения уровня физической подготовки, которые влияют на готовность к военной службе.

Ключевые слова: физическое воспитание, допризывная молодежь, физическая подготовка.

На сегодняшний день международное сообщество находится в новой фазе своего развития, процессы глобализации диктуют требования к развитию государств, проявляются новые задачи по обеспечению международной военной безопасности. Распространение терроризма и экстремизма, незаконного оборота наркотиков и оружия обрели масштабный характер, представляющий серьезную угрозу земной цивилизации. Государства, исходя из своих национальных интересов, в поиске новых подходов и направлений для построения внутренней и внешней политики и определения своей роли и места в международном сообществе.

Республика Казахстан является независимым, правовым и светским государством. Государство расположено в Центральной Азии и получила признание во всем мире. Регион отнесен некоторыми зарубежными экспертами к нестабильному региону планеты [1]. Разумеется, для государства, расположенного в непосредственной близости от эпицентра нестабильности, весьма актуальны вопросы обеспечения военной безопасности.

Среди множества социально-политических проблем, которые было необходимо разрешить Казахстану с момента обретения независимости, важнейшее место заняло - обеспечение военной безопасности как главной составляющей национальной безопасности государства. История свидетельствует, что полученная независимость всегда требовала ее надежной защиты. «Обеспечение национальной безопасности является главным условием развития Республики Казахстан...», – гласит Закон «О национальной безопасности Республики Казахстан» [2].

25 октября 1990 года Верховный Совет Казахской ССР, «выражая волю народа Казахстана, осознавая ответственность за судьбу казахской нации, исходя из решимости создания

гуманного демократического правового государства», провозгласил государственный суверенитет Казахской ССР [3]. Именно с этого времени проблемы обеспечения военной безопасности страны стали задачей самого Казахстана. Более рельефно эти проблемы обозначились после провозглашения государственной независимости Республики Казахстан 16 декабря 1991 года. Конституционный Закон о государственной независимости Республики Казахстан определил, что «Республика Казахстан в целях охраны своей независимости и территориальной целостности имеет право на создание собственных Вооруженных Сил» [4]. Указом Президента Республики Казахстан от 7 мая 1992 года создаются Вооружённые Силы молодого независимого государства [5].

События начала 2022 года в Казахстане, изменения международной обстановки на планете свидетельствуют о необходимости подготовки защиты суверенитета и независимости государства, возможно, и с помощью силовых методов. Казахстану в интересах вооруженной защиты суверенного государства, необходимо иметь небольшую по численности, высокомобильную и современную армию. Опыт локальных войн и вооруженных конфликтов показывает, что наиболее рациональным путем повышения боевых возможностей является не столько увеличение количества вооружения и военной техники, а в первую очередь, оснащение Вооруженных Сил самым современным и высокоточным оружием.

Построение современной армии не возможно без обученных кадров, которые в короткий срок должны освоить ту самую передовую технику. Серьезное внимание должно быть обращено на проблему мобилизационной подготовки Вооруженных Сил, на подготовку и призыв молодежи в армию. Доктор политических наук С. Г. Федосеев в своем исследовании отмечает: «... укомплектованность подразделений и частей личным составом является важнейшей составляющей их боеспособности» [6. С. 27].

Как показывает практика, работа в этом направлении в последние годы имеет отрицательный крен: «В 2021 году призыву на срочную воинскую службу подлежали 215 тысяч человек, из них служить отправились только 32 тысячи, а остальные – почти 85 % от подлежащего призыву – по различным причинам получили отсрочку или освобождение от призыва», – приводит цифры депутат сената парламента Бекболат Орынбеков [7].

С целью выяснения морально-психологического климата и определения готовности к военной службе мной было проведено анкетирование среди юношей старших классов. Выпускники школ пребывают в том возрасте, когда перед ними открывается новая, взрослая жизнь. Для некоторых юношей она начнется со сложного испытания в виде военной службы в Вооруженных Силах. Военная служба – это жизнь, подчиненная особым, достаточно строгим законам, и моя задача состояла в выявлении положительных и отрицательных моментов в сознании молодых людей.

Проведение анкетирования на предмет готовности юношей к воинской службе в ВС РК я рассматриваю как предисловие к практической части исследования.

Опросом было охвачено 52 юноши сельских школ района Бәйтерек ЗКО, в возрасте от 14 до 18 лет. На данном этапе эксперимента была разработана анкета, позволяющая, на мой взгляд, выявить отношение допризывной молодежи к службе в Вооруженных Силах Республики Казахстан.

Анализ анкетирования показал, что отношение большинства опрошенных старшеклассников к Вооруженным Силам РК и всеобщей воинской обязанности можно назвать вполне благоприятным (78,8 %).

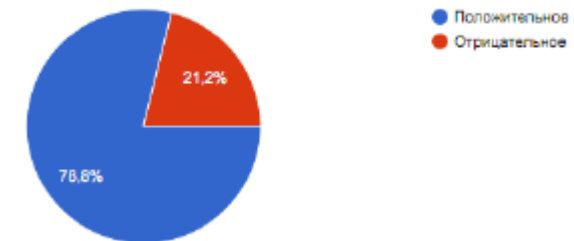

Рисунок 1 – Ваше отношение к военной службе в ВС РК?

Результаты опроса показывают, что треть анкетированных (32,7%) выступают против обязательной военной службы в армии и хотели бы избежать этой участи, в то время как 13,5% опрошенных планируют связать свою жизнь с ВС и поступать в военные учебные заведения, а 50 % респондентов - отслужить военную службу по призыву.

На вопрос об отношении к военной службе родителей, 40,4 % опрошенных ответили, что родители не против их службы в ВС РК, родители 26,9 % анкетированных категорически против их военной службы, оставшиеся 32,7 % ответили, что этот вопрос на семейном совете не обсуждался.

Рисунок 2 – Как относятся к военной службе Ваши родители?

Выяснение отношения к сегодняшней ситуации в ВС РК показало, что большинство опрошенных испытывают гордость и уважение за Казахстанскую армию (23,1 % и 42,3 % соответственно). Напротив, есть юноши, которые испытывают тревогу (1,9 %) и страх (3,8 %). Также оказался велик процент респондентов, которые не испытывают никаких чувств при мысли о ней (28,8 %).

Большинство молодых людей достаточно негативно выразили свое отношение к лицам, уклоняющимся от службы в ВС (50 %). 9,6 % анкетированных положительно относятся к уклонистам. Процент безучастных составил 40,4 %.

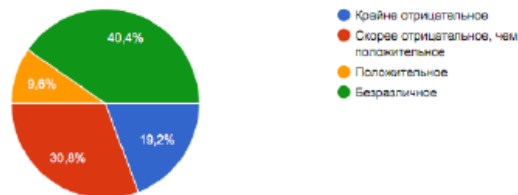

Рисунок 3 – Ваше отношение к гражданам, уклоняющимся от выполнения гражданского долга по защите Родины?

На вопрос о причинах нежелания молодых людей служить в армии почти 45 % опрошенных назвали неуставные отношения, 38,5 % отметили воинскую дисциплину, 26,9 % - отсутствие чувства

патриотизма, 23,1 % - физические нагрузки. Также есть молодые люди, которые по убеждениям не могут держать в руках оружие (4 чел.) и считающие, что служба в армии – пустая потеря времени (3 чел.).

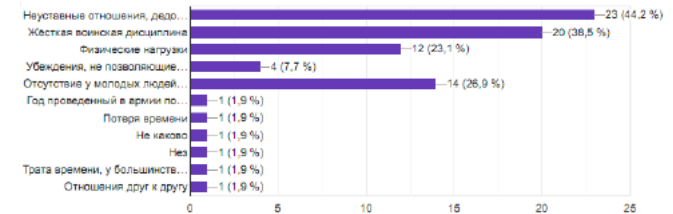

Рисунок 4 – Каковы, по Вашему мнению, причины нежелания молодых людей служить в армии?

Подавляющее большинство респондентов уверены, что для службы в армии необходимы занятия спортом (46,2 %), а из приобретенных положительных качеств за период службы - хорошая физическая подготовка (63,5 %)

В целом, большая часть опрошенных респондентов (67,3%) уверена в том, что патристическому воспитанию молодежи необходимо уделять больше внимания.

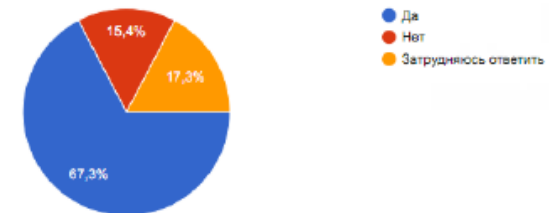

Рисунок 5 – Надо ли больше уделять внимание патристическому воспитанию?

Таким образом, результаты анкетирования демонстрируют необходимость расширения воспитательной работы с допризывной молодежью и их законными представителями. В ходе анкетирования выяснилось, что главными причинами нежелания молодежи идти в армию являются неуставные взаимоотношения, выпадение из так называемой «зоны комфорта», проблемы с дисциплиной и т.д. Особо

настораживает большой процент безразличия, ведь как говорится: «...Бойся равнодушных! Это с их молчаливого согласия совершается все зло на земле!» [8]. Вместе с тем отрадно, что большинство опрошенных готово и морально, и физически к военной службе в ВС РК.

Современная казахстанская армия переживает нелегкий период в своем развитии, в последние годы уменьшается число желающих служить в армии. Министерство обороны РК выработало предложения для повышения мотивации молодых людей к прохождению военной службы по призыву, – отметил начальник Департамента организационно-мобилизационной работы полковник Сакен Жусупов [9]. Предложения сейчас находятся на стадии согласования с государственными органами.

Одной из важных проблем обеспечения обороноспособности страны в настоящий момент стала подготовка резервов обученного личного состава. Поднять уровень боеспособности частей и максимально нарастить боевой потенциал Вооруженных Сил возможно лишь при одном неременном условии – создании коллективного облика казахстанского воина. Как отмечал экс-глава государства Н. Назарбаев «...именно сейчас закладывается облик будущего казахстанского воина XXI века, которого должны отличать горячий патриотизм, высокий интеллект, хорошая физическая форма и здоровый образ жизни[10].

ЛИТЕРАТУРА

1 Проблемы Центральной Азии – Современная мировая политика https://bstudy.net/969182/politika/problemy_tsentralnoy_azii

2 Закон Республики Казахстан. О национальной безопасности Республики Казахстан (с изменениями и дополнениями по состоянию на 27.12.2021 г.)

<https://online.zakon.kz/Document>

3 Декларация о государственном суверенитете Казахской Советской Социалистической Республики. Постановление Верховного Совета Казахской Советской Социалистической Республики // Казахстанская правда. – 1990. – 28 октября.

4 О государственной независимости Республики Казахстан. Конституционный Закон Республики Казахстан от 16 декабря 1991 года // Новые законы Республики Казахстан. Т.1. – Алматы: Әділет, 1992. – С.7.

5 О создании Вооруженных Сил Республики Казахстан. Указ Президента Республики Казахстан от 7 мая 1992 года // Казахстанская правда. – 1992. – 8 мая.

6 Федосеев С.Г. Политико-правовые аспекты обеспечения военной безопасности Республики Казахстан. –Астана: Астанаполиграф, 2008. -251с.

7 Служить не рад: почему всего 15% призывников 2021 года пошли в армию <https://informburo.kz/novosti/sluzhit-ne-rad-pochemu-vsego-15-prizyvnikov-2021-goda-poshli-v-armiyu>

8 Бойся равнодушных! Это с их молчаливого согласия совершается все зло на земле! Юлиус Фучик <https://aforisimo.ru/bezrazlichie-i-ravnodushie/28191.html>

9 1 марта в Казахстане стартует весенний призыв в армию. 26.02.2022. <https://sarbaz.kz/army/1-marta-v-kazahstane-startuet-vesennyi-prizyv-v-armiyu-22561146/>

10 История становления Вооруженных Сил Республики Казахстан. 10.10.2016. <https://sarbaz.kz/country/istoriya-stanovleniya-voorugennyh-sil-respubliki-kazahstan-162831754/>

БІЛІМ БЕРУ ТАҚЫРЫБЫ: ӨТКЕН ТӘЖІРИБЕ-БОЛАШАҚА КӨЗҚАРАС

ОРЫНБАЙ Ө.

тарих және география пәндері оқытушысы,
Ақсу қара металлургия колледжі, Ақсу қ.

«Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет.»

Н. Ә. Назарбаев.

Сабақтың қызықты, сапалы өтуі тікелей мұғалімнің шеберлігіне байланысты болады. Осы орайда белгілі ғалым Ахмет Байтұрсынұлы «Шеберліктің белгісі – түрлі әдісті болу», - деген өткен ғасырда айтылған сөздері ойға оралады. Бір сабақтың әр кезеңдері түрлі әдістері орнымен пайдалану арқылы көп нәтижеге қол жетуге болады. Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы бүгінгі басты міндеттерінің бірі – жастарға терең білім беру. Ал, оның негізі техникалық және кәсіптік білім берудің оқыту үрдісін жақсартуға жаңа технологияларды енгізу болып табылады. Білім беру

бағдарламасы заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын құзыреттілікке және сапаға бағытталған тың бағдарлама. Жаңартылған білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты - білім мазмұнының жаңаруымен қатар, критерийлер арқылы бағалау жүйесін енгізу және оқытудың әдіс-тәсілдері мен әртүрлі құралдарын қолданудың тиімділігін арттыруды талап етеді.

Қазақстанда білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы жобасында Қазақстандық білім беру жүйесін жақсарту үшін, ең алдымен педагог кадрлардың мәртебесін арттыру, біліктілігін дамыту бағытына үлкен мән берілген. Осыған байланысты қазіргі таңда еліміздің білім беру жүйесіндегі реформалар, өзгерістер мен жаңалықтар мұғалімнің өткені мен бүгінгі, келешегі мен болашақ жайлы ойланып, жаңа идеялармен жұмыс жасауға негіз болады.

Сондықтан сабақты жаңаша құрып, инновациялық түрлі тәсілдерді, педагогикалық білімдерді жетілдіре отырып, оны дер кезінде қабылдап, өңдеп, нәтижелі пайдалана білу-әрбір ұстаздың міндеті болуы керек. «Сыни тұрғысынан ойлауға үйрету» модулі негізінде өткен сабақтар оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға, өз бетінше білім алуға, жұптық және ұжымдық бірлесіп жұмыс жасауға, шығармашылығын қалыптастыруға ықпал етеді.

1. 2 Топтық оқыту әдістері

Бүгінгі таңда оқшыларды ХІХ ғасырда дайындау үшін ұстаздар әр сабағын сапалы түрде ұйымдастырып, әдіс-тәсілдерді тиімді қолдана білуі шарт.

Мектепте алған білімдерін өмірді қолдана алатындай етіп сабақты құру мұғалімдерден көп шығармашылық ізденістерді талап етеді. Оқыту сапасын арттыру мақсатында балалардың танымдық қабілеттерін дамыту, оқуға деген қабілетін, зейін, сөйлеу дағдылары, шығармашылық ойлау сияқты қабілеттерін дамыту өте маңызды. Сыныптағы әр бір оқушы ақпаратты әр түрлі қабылдайды. Оқушылардың қабылдау ерекшеліктерін ескере отырып, әр сабақты тиімді стратегиялар мен әдіс-тәсілдерді қолдану қажет. Жаңа сабақты түсіндіруде, аудио, бейнемәтіндер болса, қолдану сатысында топтық әдісті қолдану ұтымды болады. Себебі топтар бір-бірлеріне сұрақ қоя алады, бір-бірлерінің жұмыстарын бағалай алады, өз идеяларын ұсынады, соның нәтижесінде біз «оқушының үнін» естиміз.

Топтық жұмыс, бұл:

– Генерация;

- Шаттық;
 - Тапсырмалар;
 - Ізденіс;
 - Қарама-қайшылықтар;
 - Тәжірибе;
 - Шабыт;
 - Анықтылық;
 - Белсенділік;
 - Нәтиже;
 - Аралық даму;
 - Қарым-қатынас;
 - Шығармашылық;
 - Анализ;
 - Топтық жұмыс не береді?;
 - Бірлескен әрекет;
 - Сұрақ қоя білу;
 - Мәселелерді шешу;
 - Келісім жасай білу;
 - Рольдер мен жауапкершіліктерді жүктеу;
 - Өзгелерді тындау;
 - Өзгелерді өзіңе сендіру;
 - Өзін үшін жауап беру;
- Топтық жұмыстың келесідей түрлері бар:
- Жұптардағы жұмыс;
 - «Миға шабуыл»;
 - «Жалғастыр» ойыны;
 - «Қазына іздеу»;
 - «Дельфи» әдісі;
 - Мозаикалық топтар;
 - «Зигзаг» әдісі (Ара әдісі);

«Миға шабуыл» әдісі- идеяларды басқару үшін қолданылады. Яғни топ ішінде шешім қабылданған соң, баяндама немесе хабарлама жасалады. «Жалғастыр» ойыны- топ ішінде «тізбек» әдісін қолдану арқылы жасалады. Яғни бірінші оқушыдан бастап соңғы оқушыға дейін барлығы бір тақырып шеңберінде ойларын айтады. Мысалы, шығарма немесе қандай да бір оқиғаны баяндау кезінде қолдану тиімді. «Бір әріп шығармасы» ойыны- әңгімені бір әріптен басталатындай етіп құрастырып шығу. «Қазына іздеу» — мұғалім сұрақтар құрастырады. Сұрақтар білім мен танымды қажет етеді. Топтар интернет көздері мен кітап мәліметтерін қолданады.

Мозаикалық топтар-мұғалім материалды бірнеше бөліктерге бөледі. Әр топ өз тақырыбында жұмыс жүргізеді. Топтарға қажетті мәліметтер беріледі. Әр топ өзге топтарға өзінің тақырыптары мен игерілген білімдерімен бөліседі. Жұмыс соңында резюме жасалынады. «Зигзаг» әдісі (Ара әдісі)- топ 6 адамнан құралады, сұрақтар белгілі бір фрагменттерге бөлінеді, әр оқушы немесе топ сол сұрақты қарастырады, жалпылама түрде белгіленген келесі топтың сұрағымен танысады. «Эксперттер кездесуі» әдісі де осы негізде құралады, яғни бір оқушыдан шығып өз сұрақтарын талқылайды, алған жауаптарды топ ішінде қарастырады. Оқуды жақсарту үшін оқушылардың білім деңгейі қай дәрежеде, оның дамуына ықпал ету жолында бағалаудың да бірнеше түрлері бар.

Өзара бағалау көбіне үй тапсырмасын тексеру кезінде қолданылады, оқушылар бағалап қана қоймай, сонымен қатар қай тақырыпты қайталау қажеттілігін де жазады. Топтық жұмыста өзін-өзі бағалау, кей тапсырманы критерий бойынша бағалау кең қолданылады. Топтық және жұптық жұмыстың нәтижелері:

Топтық, жұптық жұмысты пайдалану сабақтың нақты мәнін терен ашуға көмектеседі

Оқушылардың барлығын сабаққа қатыстыруға мүмкіндік туады

Олардың әрқайсысының деңгейін анықтай аласын

Оқушылардың көбін бағалауға мүмкіндік туады

Оқушыларды ізденіске баулып, жұппен, топпен жұмыс істеуге үйретеді

Оқушылардың қабілеттері, сөз саптау еркіндігі, ұйымшылдығы, шығармашылық белсенділігі артады

Жеке тұлғалық сипатын дамытуға, шығармашылығын шыңдауға, өзіне деген сенімін қалыптастырады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Қ. Бітімбаева. Әдебиетті оқыту әдістемесі.-Алматы:«Рауан», 1997
- 2 Мұғалімдерге арналған нұсқаулық.
- 3 Жаңашыл педагогтардың іс-тәжірибелері.-Алматы, 1991
- 4 Қазақ әдебиеті: Әдістемелік нұсқау-Астана: «арман-ПВ», 2012

НАВИГАТОР ПО ФОРМИРОВАНИЮ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ: ОТ ЦЕЛИ ДО РЕЗУЛЬТАТА

ОСИПЕНКО А. М.

магистр лингвистики, учитель русского языка и литературы, педагог-мастер, Школа-лицей № 8 для одаренных детей, г. Павлодар

Последние результаты участия школьников и студентов РК в международных сопоставительных исследованиях свидетельствуют о том, что читательская грамотность – область системы образования РК со своими сложностями. В мировом контексте читательская грамотность рассматривается как один из самых важных параметров готовности к жизни в современном обществе, так как чтение является одним из ключевых метапредметных навыков, приобретаемых в общеобразовательной школе. Участие Казахстана в международных исследованиях PISA, PIRLS предполагает, прежде всего, модернизацию национальной системы образования в соответствии с современными требованиями к качеству образования и результатами международных исследований уровня читательской грамотности школьников.

Результативность образовательного процесса сегодня имеет прямую зависимость от эффективной профессионально выстроенной системы управления итогами внешней и внутренней оценки образовательных достижений обучающихся. В этой связи стратегически важен аспект управлением полученной международной оценкой.

В век глобализации, стремительного развития цифровых технологий современный человек оказывается один на один с гигантскими потоками информации, объемами больших данных и научных знаний. Поэтому для эффективной и комфортной жизни в информационной среде требуются сформированные навыки читательской грамотности.

Основанием для инициатив проекта стало поручение Главы государства К. К.-Ж. Токаева на IV заседании Национального совета общественного доверия от 21 октября 2020 года.

Проблема отсутствия интереса к чтению усугубляется тем, что материально-техническое оснащение школьных библиотек не отвечает современным запросам подрастающего поколения, требует кардинальной оцифровки и обновления библиотечный фонд. Дизайны большинства читальных залов не располагают к самообразованию и творчеству.

С этой целью 2020 году в школе-лицее № 8 методическим объединением учителей русского языка и литературы был разработан проект «Читающая школа», направленный на развитие культурной и читательской компетентности детей и молодежи.

Сегодня силами педагогов языковых дисциплин решены поставленные задачи проекта.

1. Мы сумели активизировать усилия школы, библиотек и родительской общественности в решении проблемы развития и сохранения культуры детского и юношеского чтения посредством участия в проекте «Читающая школа»

На начало 2020 года был разработан план мероприятий по организации читательской активности учащихся школы и пропаганде семейного чтения по следующим модулям.

«Педагоги-дети», «Семья – книги» (в учебной и внеклассной деятельности). Данный модуль в учебной деятельности представлен различными мероприятиями. Это, в первую очередь, корректировка учебных планов с учетом введения единого режима работы учреждения с текстовой информацией, организация систематической работы и с текстовой информацией на уроках всех предметов, создание (выбор) инструментария для проведения контрольных и диагностических процедур, помогающих отследить результаты деятельности школы по данному направлению, проведение единых классных часов «Читают все!» (один раз в неделю).

Во внеклассной деятельности был сделан упор на проведение уроков поддерживающего чтения, организацию работы литературных гостиных, театральных кружков и студий. Проведена масштабная совместная работа учителя-предметника со школьной библиотекой по индивидуальному плану. Обновлена тематика школьного пресс-центра, школьной газеты. Широко практикуется проведение конкурсов плакатов, агитирующих в пользу чтения, тематических конкурсов чтецов, акций, рубрик «По страницам книг и писателей-юбиларов года», дней семейного отдыха.

В реализацию проекта активно вовлечена родительская общественность. Ребята совместно с родителями создают видеоролики и презентации детских книг «Книги моей домашней библиотеки». Увлекательно проходят материнский всеобуч «Книга в руках мамы», мастер-классы «Читать вместе с папой – это классно!».

В рамках второго модуля «Школа–библиотеки» определены способы взаимодействия и социального партнерства с библиотеками.

Так, разработан совместный план работы школы с культурно-воспитательными организациями. За 2 года лицеисты посетили библиотеки города Павлодара, стали гостями и участниками городских библиотечных мероприятий.

В дни школьных каникул особой популярностью пользуются Дни общения в библиотеке «Я с книгой открываю мир», летние чтения «Каникулы с библиотекой». Организованы три ступени читательских ассоциаций среди родительской общественности начального, среднего и старшего звена. В лицейской библиотеке ведется банк «Настоящий читатель».

Мы выражаем благодарность руководству Торайгыров университета за предоставленный на безвозмездной основе доступ к электронным ресурсам, на которые подписан ваш вуз. Это значительная профессиональная поддержка для педагогов лицея, занимающихся проектной деятельностью.

Третий модуль «Позиционирование чтения в СМИ и социальных сетях» в 21 веке – требование времени. С 2023 года на странице инстаграм лицея № 8 действует дополнительная страница, на которую можно пройти по ссылке @oqurman.portaly.liseum8. Это активная ссылка в шапке профиля, по которой можно выйти на страницу портала. Первоначально она велась как постоянная рубрика проекта «Читающая школа» в инстаграм, фэйсбук. На данной странице можно увидеть ролики о пользе семейного чтения, о любимой книге, инфографики, плакаты о роли чтения книг, буклеты для родителей с рекомендациями «Как воспитать читателя». Однако мы не ограничиваемся размещением публикаций в инстаграм и фэйсбук, большинство наших публикаций можно увидеть в местных и республиканских СМИ.

Решая задачи четвертого модуля «Создание в школе многофункционального комфортного библиотечного пространства», усилиями руководства лицея созданы комфортные уютные места для одиночного времяпровождения или командной, клубной работы в библиотеке-коворкинге. Оформлены зоны с мягкими пуфами, удобными диванами и креслами. Установлено современное мультимедийное оборудование, имеется доступ к интернету. Так, появились возможности мобильности и функциональности пространства, психологической разгрузки в отличающемся от класса отвлекающем пространстве, имеется среда для живого общения (диалог, снятие запретов общения).

Одновременно была проведена серьезная работа по определению критериев понятия «читательская грамотность» и разработке теоретической базы понятия, поскольку оценка читательской грамотности – одна из важнейших составляющих оценки функциональной грамотности школьника.

Нами определены 7 показателей сформированности читательской грамотности по трем ступеням обучения – начальной, основной, средней, а также выстроена модель развития читательской грамотности для начальной, основной, средней школы. За основу 7-ми показателей приняты общеучебные мыслительные умения и навыков школьников, разработанные В. Ф. Паламарчук для программы развития общих мыслительных умений и навыков у школьников I—XI классов общеобразовательной школы. В проекте такие основные умения и навыки, как анализ и выделение главного, сравнение, обобщение и систематизация, определение и объяснение понятий, конкретизация, доказательство и опровержение, умения, необходимые в проблемном обучении были переосмыслены в соответствии с критериями читательской грамотности и представлены в виде 7-ми показателей.

При разработке инструментария мы сделали акцент на оценивании понимания информации из многочисленных разнообразных текстовых или других источников, что предусматривает сформированность таких умений, как анализ, синтез, интеграция и интерпретация информации, сравнение информации, полученной из разных источников, оценка достоверности текстов, интерпретация и обобщение информации из нескольких отличающихся источников.

Кроме умений на осмысление и оценку информации, в перечень добавлены умения оценивать качество и надежность текста, обнаруживать и устранять противоречия, критически оценивать информацию, применять полученную информацию при решении широкого круга задач.

Например, фрагмент таблицы 1. Показатели сформированности читательской грамотности по ступеням обучения:

Таблица 1 – Основная школа

5 класс	6 класс	7 класс	8 класс	9 класс
1. Умение анализировать сущность явления, событий, причинно-следственные и межпредметные связи в тексте, выделять главное/ второстепенное в тексте				
Разделять текст на логические части и сравнивать их, отделяя главное от второстепенного. Определять логическую последовательность текстов разного характера, взаимосвязь отдельных частей, формулировать смысловые опорные пункты текста. Учиться различать содержание и форму, определять замысел автора.	Анализировать сущность явлений, событий в тексте, выделять причинно-следственные связи. Анализировать текст по компонентам и составлять их несложные логические схемы. Учиться находить ключевые слова и понятия в несложном тексте. Учиться делать вывод о главной мысли текста. Учиться читать не сплошные тексты: таблицы, схемы, графики.	Упражняться в анализе текста, учиться извлекать из текста и осмысливать всю необходимую для решения проблемы информацию, устанавливать взаимосвязи. Упражняться в умении выделять главное в тексте. Развивать умение выделять главное в более сложных текстах.	Совершенствовать умение анализировать текст. Формировать умение целостного анализа в единстве содержания и формы при изучении художественных и публицистических произведений; ознакомиться с приемами проблемного анализа текста на примере объяснения учителя.	Начать формирование умений структурно-генетического анализа и синтеза. Пользоваться сформированными умениями выделять главное для выделения системы понятий и свертывания текста с помощью правила-ориентира, схем, алгоритмов, опорных конспектов и т. д. Учиться самостоятельно составлять сложные планы, тезисы, конспекты и др.

Определены литературные источники для реализации модели развития читательской грамотности с учетом международной, отечественной и региональной направленности с I по II класс для классов с государственным и русским языками обучения. Сегодня эти источники в своей работе активно используют педагоги лицея как в урочной, так и во внеурочной деятельности.

Результатами эффективного включения в проект «Читающая школа» стали следующие показатели:

- построение в школе единой читательской среды (субъекты - учащиеся, учителя, социальные педагоги, школьные психологи, школьные библиотекари и родители);
- позитивная динамика численности учащихся, проявляющих интерес к чтению, что стало возможным благодаря системе мер, предложенных в проекте;
- привлечение к семейному чтению к концу 2022 года - 30 % семей обучающихся; к концу 2023 года – нами намечено 50 % семей;
- увеличение числа участников конкурсов, акций, мероприятий, нацеленных на повышение уровня читательской грамотности не менее чем на 10 % ежегодно, который прослеживается в наших публикациях в соцсетях;

– повышение читательской компетентности, что выражается в качественных показателях таких дисциплин, как «русский язык», «русская литература».

ЛИТЕРАТУРА

1. В.Ф. Паламарчук. Школа учит мыслить. Издание второе, дополненное и переработанное. Москва «Просвещение», 1987.

ЖАРНАМА МӘТІНДЕРІН АУДАРУДАҒЫ ЛЕКСИКА-ГРАММАТИКАЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАР

БЕККОЖАНОВА Г. К.

ф.ғ.к., аға оқытушы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ.

РАУХАН Е. Т.

магистрант, Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда қ.

«Жарнама мәтіндерін аударудағы лексика-грамматикалық трансформациялар» тақырыбындағы ғылыми мақалымызда «аударма», «жарнама» ұғымдарына анықтама беріліп, мағынасы түсіндірілді. Жарнама мәтіндерін аударудағы басты ерекшеліктер ескеріліп, жарнама мәтіндерін трансформациялаудың лексика-грамматикалық, синтаксистік және стилистикалық түрлеріне талдау жасалынып, мысалдар келтірілді.

Кілтті сөздер: «жарнама», «аударма», «трансформация», «лексика-грамматика», «синтаксис», «стилистика».

«Аударма», «жарнама» ұғымдарына анықтама бермес бұрын, сөздердің ғылыми мәнін анықтап, олардың әлеуметтік табиғатын ескеруіміз маңызды. Себебі «аударма», «жарнама» істері қоғамнан тыс жұмыс жасай алмайды.

«Аударма» - бұл әр елдің және халықтың рухани мәдениетінің ерекше бөлігі. «Аударма» ұғымының ғылыми негіздемесін қарастыру оның лингвистикалық негіздерінің мәнін ашудан басталады. «Аударма» - бірінші кезекте тілдік қызмет, яғни тілге негізделген, аудармашы тілмен жұмыс жасайды. Себебі, тіл - аударманың негізгі құралы.

Қазіргі уақытта жарнама мәтіндерінің халықаралық деңгейде тәжірибе алмасуының өсуі жоғарылады. Осыған байланысты жарнама мәтіндерін сапалы аудару өзекті мәнге ие. Оның адам

өмірі мен денсаулығы, ұлтаралық байланыстарға тікелей қатынасы болғандықтан, аударманың басқа түрлерінің арасында ерекше орын алады. Жарнама мәтіндерін аудару, өзінің қысқа әрі нұсқалығымен адам психологиясына жеңіл әрі жылдам әсер етуімен, заманауи слэнг ұғымдарды және түрлі-түсті колданған, көздің жауын алатын дизайнмен ерекшеленеді.

Осылайша, әлемдік жарнама саласында тәжірибесі мен білімі бар аудармашыларды даярлау қажеттілігі өзекті болып табылады.

Жарнама белгілі бір жарнамалық мәтіндердің тасымалдаушысы болатын бұқаралық ақпарат құралдарымен тікелей байланысты. Себебі жарнамалық мәтіннің жалпы қабылданған анықтамасы жоқ.

Белгілі бір коммуникативті бірлік ретінде оның негізі мәтіннің анықтамасы болып табылады. Мәтін - бұл грамматикалық және лексикалық тұрғыдан сөйлем тілінің ережелеріне сәйкес, өзіндік құрылымы, логикалық реттілігі және семантикалық толықтығы бар сөйлемдер тізбегі. Мәтін сөйлеу әрекетін жүзеге асыруды білдіреді. Лингвист Ю. С. Бернадская «жарнамалық мәтін дегеніміз - маркетингтік коммуникация саласында жұмыс жасайтын және тауарды (қызметті) ақылы сатуға арналған коммуникативті бірлік»- деп бағалайды.

А. Д. Кривоносованың анықтамасына сәйкес, жарнамалық мәтін - жарнамалық ақпаратты қамтитын мәтін. Басты ерекшеліктері: 1) ол физикалық немесе заңды тұлғаға, тауарларға, идеялар мен бастамаларға; 2) белгілі бір тұлғалар тобына арналып, идеяларға қызығушылықты қалыптастыруға немесе дамытуға арналады. Жарнамалық мәтіннің «қол жетімді баға», «бірегейлік», «көпфункционалдылық», «жоғары сапа» және т.б. сипаттамаларынан басқа, жарнамалық мәтін, біріншіден, ұсынылған өнімге қызығушылық тудыруы керек, екіншіден, тұтынушыны тауарды немесе қызметті сатып алуға тікелей шақырмауы керек. Осы себепті жарнамалық мәтіндерді жасаушылар жарнаманы түсінікті етіп, өнімді тиімді түрде ұсынады.

Аударманың мақсаты - түпнұсқаның тілін білмейтін оқырманды (немесе тыңдаушыны) берілген мәтінмен (немесе ауызша сөйлеу мазмұнымен) мүмкіндігінше жақын таныстыру.

Жарнама мәтіндерін трансформациялау - мәтінді аударылатын тілге бейімдеуге және автордың ниеті мен идеясын жеткізуге көмектесетін мәтінді аудару құралы.

Аударма мәтіндерін түрлендірудің кең таралған түрлері:

– лексикалық;

- грамматикалық;
- синтаксистік;

– стилистикалық. Трансформацияларды қолдану олардың жүйесінің әртүрлі деңгейлеріндегі тілдердің айырмашылығынан туындайды. Бұл айырмашылықтар әдетте аударма қиындықтары деп аталады.

Л. С. Бархударов, лексикалық-грамматикалық трансформациялар, аудармалық трансформацияларды анықтай отырып «трансформация» (өзгеріс) ұғымын тек екі тіл немесе сөйлеу бірлігі арасындағы белгілі бір өзгеріс немесе әрекет туралы сөз болғанда ғана қолдануға болатын, оның біреуі бастапқы, ал екіншісі қосалқы негізде қолданылады деген тұжырымға келді.

Лексикалық трансформациялар түпнұсқа мен аудармадағы сөздер мен сөз тіркестері арасындағы ресми және мағыналы қатынастарды сипаттайды.

В. Н. Комиссаров трансформациялар арасынан грамматикалық өзгертулерді ерекше атап көрсетеді. Оған кез-келген деңгейдегі сөздердің құрылымының өзгеріске ұшырауы жатады.

Ең көп таралған лексикалық-грамматикалық жарнамалық мәтінді аудару кезіндегі трансформациялар сипаттамалық аударманы қабылдау, күрделендіру және түсіну, антонимдік аударманы қабылдау болып табылады.

Сипаттамалық аударма (экспликация) - бұл шет тілінің лексикалық бірлігі оның мағынасын ашатын сөз тіркесімен ауыстырылатын лексикалық-грамматикалық трансформация. Сипаттамалық аударма қолдалынған мысал түрін қарастырайық.

Lancome компаниясы ұсынған ерін далабының жарнамалық мәтінінде сипаттамалық аударма тәсілі қолданылған. «CLIMAT Eau De Toilette Spray. A floral cards with a touch of nostalgia, a fragrance that cares its signature on childhood memories». Қазақша жарнамалық аудармасы «CLIMAT дәретхана спрейі. Сағыныш сезімі бар гүл ашықхаты, балалық шақ естеліктерінде өз ізін қалдыратын хош иіс».

Бұл мысалда аудармашы сипаттамалық аудармаға жүгініп, «CLIMAT Eau de Toilette Spray» сөйлемін «CLIMAT жеңіл ноталары бар классикалық хош иіс» деп аударды. Бұл өзгертулерді аудармада қолдану ағылшын тіліндегі сөздердің үйлесімділігінің ерекшеліктерімен түсіндіріледі. Бұл жағдайда сипаттамалық аударма берілген мағынаны ашу үшін қолданылды. Келесі сөйлемде «on childhood memories» сөз тіркесі қолданылды. Бұл жастық шақ

пен бақытты естеліктерге апаратын жол» деген қысқа жарнамалық мағынаға ие.

Грамматикалық-лексикалық аударудың тағы бір мысалы Maxfactor ұсынған жарнамалық мәтін: «masterpiece MAX Mascara a high impact, Volumising mascara creates bold, smooth, sleek lashes with up to four times your bare-lash volume».

Қазақша баламасы: «masterpiece MAX кірпік бояуы кірпіктерді бояу арқылы көлемі боялмағандармен салыстырғанда 4 есе үлкен батыл, тегіс кірпіктер жасайды».

Жарнама мәтінін қазақ тіліне аудару барысында «sleek» сөзі алынып тасталды. Мәтінде аудармашыға семантикалық артық сөзден арылуға және «bold», «smooth» – «батыл», «тегіс» эпитеттерін қолдануға мүмкіндік берді.

Қосымша сөзді қолдану - түпнұсқалық мәтіннің мағынасын толық түсінікті ету мақсатында сөздермен толықтыру. Сондай-ақ грамматикалық құрылымдағы айырмашылықтарды ескеру.

Жарнама мәтіндерін аударуда қосымшаны қолдануға болады. Мысалы диордың парфюмерия жарнамасы: «the caress of a fresh and sparkling floral». Қазақ тіліндегі аудармасы: «жарқыраған гүл хош иісінің нәзік жанасуы». Қазақ тіліне аудару барысында «жанасу» сөзі қосылған. Бұл жарнамалық хабарлама қазақ тілінде толық мағынасын ашу мақсатында қосымша сөз енгізуді талап етіп, аудармашы хош иістердің бір-біріне «жанаса алатындығын» көрсетті.

Қорытындылай келе, жарнамалық мәтінді аудару үдерісінде коммуникативті мақсаттар мен тілдік ерекшеліктердің жоғалуы немесе өзгеріске ұшырауы мүмкін екенін анықтадық. Талданған жарнамалық мәтіндердің мағынасын аударуда келесі өзгерістер анықталды: лексикалық, грамматикалық және лексика-грамматикалық. Лексика-грамматикалық түрлендірулерге көбінесе жарнамалық мәтіндерді аудару кезінде: сипаттамалық аударма, қосымша сөзді қолдану және өтемақы түрлерінде қолданылады.

ӘДЕБИТТЕР

1. Былкова С. В. Речевое воздействие в рекламе/С. В. Былкова, А. С. Кочетова/Молодой ученый. – 2015. – №19.
2. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М. : Альянс, 2013.
3. Лаврентьева Е. С. Перевод слоганов имиджевой рекламы с английского языка на русский [Электронный ресурс] / Е. С.

Лаврентьева.– Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/prevod-sloganov-imidzhevoureklamy-s-angliyskogo-yazyka-na-russkiy>
 4. Медведева Е. В. Рекламная коммуникация/ Е. В. Медведева.
 – М.: Издательство ЛКИ, 2008.

NEW PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES OF TEACHING AS A FACTOR OF ACTIVATION OF COGNITIVE INTEREST IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS

AUBAKIROVA A. E.

Bachelor, English language teacher, Aksu College of Ferrous Metallurgy,
 Aksu town, Pavlodar region

RAKHMATULLIN E.

student, Aksu College of Ferrous Metallurgy,
 Aksu town, Pavlodar region

I want to start my report with the words of the President of the Republic of Kazakhstan Kassym – Jomart Kemelevich Tokayev «Teachers are changing teaching methods towards game formats, are in constant search of learning new professions and skills. We are all united in our desire to make Kazakhstan a prosperous and develop country. The key to this is high-quality, affordable and modern education.»

K. K. Tokayev

Today, education is becoming continuous and the main discovery in the new world, which requires a modern student to learn throughout his life. The educational system is an essential part of any society. She also educates future graduates in a certain way, laying down value characteristics and attitude to the surrounding reality, so that later they independently use it in life. However, this does not happen spontaneously. The world around us dictates certain requirements for children, and education is trying to realize everything into reality. The complexity of this scheme is that the education system is very passive and cannot react quickly to changing external conditions. Contradictions constantly arise between the old traditional education and the new requirements of society that exist in one educational institution. Modern education in the broadest sense of the word is changing. The main task of education is to «constantly improve the educational level of the population of our state and prepare a new generation for life in a democratic society»

Modern education is a rhetorical action by a person, through active self-knowledge in the world of social culture. The main mission of modern education is to provide conditions for the self-realization of a person's personality. The education process is aimed at obtaining high-quality knowledge by a student that will help him to effectively perform his work duties in the future, although not all graduates can cope with the load, and almost half of them choose a short and easy way - admission to college after the 9th grade. Nowadays, education has become one of the most important spheres of human activity. In our modern world, it is necessary, it is simply necessary to know, understand and speak English.

In modern education, there are quite a lot of methods and techniques for mastering the English language by students. Modern teaching methods can be divided into three main groups: passive, active and interactive. Passive is a method when the teacher manages the lesson, and the children listen to the lecture and write down the material in a notebook. Active is a method when a teacher and a student interact on equal terms and conduct a dialogue, conversation, discussion, and interactive – students interact with the teacher and with classmates (for example, working in groups, defending a project, and others).

I believe that at the present time, it is difficult to imagine a modern lesson without information and communication technologies.

The use of ICT at all stages of the lesson allows the teacher to optimize the educational process, effectively use time. When explaining the new material, computer presentations in Microsoft Power Point, , videos from the site are used for clarity www.Youtube.com , educational films, video clips, excerpts from animated and feature films. At the stage of vocabulary consolidation, as well as during generalization and repetition — interactive tasks, during control – interactive tests, during project protection - computer presentations.

The use of information and communication technologies and multimedia tools, conducting lessons on the basis of a modern media library allows to activate the cognitive activity of students, increase motivation to study this subject, create additional conditions for the formation and development of communicative skills and language skills of students. The use of this technology helps to make the transition from reproductive forms to independent, creative types of work.

As a result, multimedia presentations on lessons, presentations for scientific papers, and projects were created.

Currently, when we live in the world of smartphones, computers, online games, the Internet and virtual reality headsets, the most interesting

and effective method for teaching English is the method of online gaming platforms. This is exactly the case when being a gamer is not only cool, but also useful! But seriously, games are one of the most effective teaching methods. Since all successful interactive courses are somehow connected with this technique. At the same time, they are suitable for both children and adults.

Let's look at the advantages of games in teaching English.

– The game allows you to combine the useful with the pleasant, while learning takes place naturally and naturally

– If we talk about games in the classroom, they serve as a kind of break and help to switch attention from one task to another. Consequently, concentration, attention and, of course, mood increases.

– Also, do not underestimate the importance of the didactic function, that is, that students can learn new facts directly through the game, expand their general knowledge, while communicating in English.

– Games are used at any stage of the lesson, whether it is working out phonetic rules, grammatical or lexical topics, reading rules, as well as for listening practice.

In our English lessons, such online gaming educational platforms as Kahoot, CoreApp, LearningApps, Umaigra, Padlet board are used.

Kahoot! This is a game learning platform used as an educational technology in schools and other educational institutions. This game platform is a user-created quiz with multiple choice answers, which can be accessed through a web browser or the Kahoot application.

Participants of the game must access the quiz site from their mobile devices at: <https://kahoot.it/>. In the window that opens, they enter the number of the virtual room that the teacher will tell (Game pin) and press «Enter». Next, each participant introduces himself — fills in the «Nick name» window and clicks «Join game» (Join the game).

CoreApp is an online platform for creating and improving educational materials. It is possible to conduct webinars, create interactive lessons, develop and launch courses, evaluate student performance, accept payments for content.

Learningapps. is a free online service developed in Germany. On the LearningApps platform, you can create interactive tasks of various types: quiz, sorting, grouping, classification, text input, crossword, time feed, etc. This platform is very well used when learning vocabulary.

Umaigra is an online tool for creating, publishing and performing interactive didactic games for students. Umaigra online service can be easily integrated into the main educational process as an additional

learning tool - a game, and at the same time effective, which can be used both in an educational institution and at home, both individually and for a group of students.

At the end of the lesson, the Padlet board platform is mainly used for reflection. Where students can comment on the lesson, leave their feedback and suggestions. The features of the platform are that several people can use it at the same time, for example, all the students in the class, and comment on each other's work. In November, an integrated open lesson in chemistry and English was held in our group. Where there was a video about chemical elements, that is, ICT technologies were used. There was a very entertaining physical minute and the above-listed online gaming educational platforms were used.

<https://learningapps.org/display?v=pv67cocbj22>

<https://padlet.com/mubamidi021/428esring5vi654p>

In order for the lesson to be interesting, informative and fruitful, I believe that ICT and various online educational platforms must be used in the lessons. This is the dictate of the modern world. I want to finish my speech with the words of K.D. Ushinsky: “A teacher lives as long as he studies; as soon as he stops studying, the teacher dies in him”

REFERENCES

1 Materials of the International Correspondence scientific and Practical Conference. – Electric steel: New Humanitarian Institute, 2011. – 304 p.

2 Nesterova N.V. Information technologies in English language teaching// Foreign languages at school. – 2005. - №8.

3 Ogandzhanyan N.L. Elements of communicative methods of teaching English in secondary school // – English language. – 1 September. - No. 6. - 2005.

4 Ter-Minasova S.G. Language and intercultural communication : studies. the manual. -M.: Slovo/Slovo, 2000. — 624 p.

РАЗВИТИЕ ДУАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ОБУЧЕНИЯ В РК

РЯДНЫХ О. В.
мастер производственного обучения
САНЖАРОВА Н. А.
мастер производственного обучения
КОЛЕСНИЧЕНКО З. В.
мастер производственного обучения,
Аксуский колледж черной металлургии, г. Аксу

В Послании народу Н. А. Назарбаева «Казахстан-2050» говорилось: «Профессионально-техническое и высшее образование должно ориентироваться в первую очередь на максимальное удовлетворение текущих и перспективных потребностей национальной экономики в специалистах. Во многом, это решит проблему занятости населения» [1, с.1].

Сложившийся в Казахстане инновационный рынок труда диктует необходимость пересмотра традиционных подходов в системе профессионального образования. Кардинальное обновление технического и технологического парка промышленности РК в соответствии с инновационным курсом развития экономики Республики требует совершенствования системы подготовки технических и профессиональных кадров. В этом отношении важное место в настоящее время уделяется системе дуального образования [1, с.12].

Качественное профессиональное образование сегодня – это средство социальной защиты, гарантия стабильности, профессиональной самореализации человека на разных этапах жизни [1, с. 20].

Решением основной задачи профессионального образования, является внедрение образовательных программ с учетом целевой подготовки по индивидуальным учебным планам, реализации сетевых форм обучения, предполагающих обучение на рабочем месте предприятия.

Дуальное обучение в Казахстане на сегодняшний день представляет собой такую форму профессиональной подготовки специалистов, которая комбинирует теоретическое обучение в образовательном учреждении и практическое - на площадках компаний и предприятий. При этом на освоение обучающимися практических навыков по выбранной специальности отводится от 60% до 80 % общего объема учебного времени [2, с. 16].

Высокая надежность дуальной системы обучения объясняется тем, что она отвечает интересам всех участвующих сторон:

Учебное заведение – студент- предприятия
– для учебного заведения тем, что студента зачисляют на 1-й курс, четко понимая, на каком месте он будет работать, практика во время обучения полностью ориентирована на обучение и адаптацию студента на конкретном рабочем месте в конкретном коллективе (смене).

- для студента дуальное обучение — отличный шанс рано приобрести самостоятельность и легче адаптироваться к взрослой жизни. Студент после окончания обучения остается работать на месте практики. Каждый выпускник, прошедший профессиональное обучение, имеет возможности профессионального и карьерного роста.;

– для предприятия дуальное образование — это возможность подготовить для себя кадры точно «под заказ», обеспечив их максимальное соответствие всем своим требованиям, экономия на расходах на поиске и подборе работников, их переучивании и адаптации.

С 2012 года в Казахстане внедряется Норвежская модель модульного обучения. В 2017 году она внедряется в КГП на ПХВ «Аксуский колледж черной металлургии» согласно приказа №50 «О дуальном образовании совместно с ППЗ и МП (Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 21 января 2016 года № 50. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 9 марта 2016 года № 13422. «Об утверждении Правил организации дуального обучения»).

В сотрудничестве с ТНК Казхром АО Аксуский завод ферросплавов ежегодно подписывается договор - меморандум о материально-техническом сотрудничестве, лучшим студентам назначается именная стипендия и наставничество оплачивается.

В своей деятельности мы опираемся на достижения международного опыта дуального обучения. Таким образом, на сегодняшний день ведется обучение специальностей по дуальной форме в рамках ППЗ и МП: Специальность: 1114000 Сварочное дело.1109000 «Токарное дело и металлообработка». 1002000 Металлургия черных металлов».

Общее количество студентов по дуальной модели обучения на 2020-2021 учебный год составляет 150 человек – 32% от общего

контингента колледжа 465 человек. Данные студенты обучаются на первом, втором и третьем курсе.

В 2017-2018 учебном году по дуальному обучению набор составлял – 50 человек, в 2018-2019 учебном году – 125 человек, в 2019-2020 учебном году – 150 человек.

Рисунок 1 – график обучения ао ДО в рамках ПРПЗ и МП

ОА «Аксуский завод ферросплавов» предоставляет условия и техническую базу для практического обучения и несёт все связанные с ним расходы. Компаниям выгодно инвестировать в образование, так как в итоге они получают готового специалиста, досконально знакомого с особенностями работы именно этого предприятия. К тому же существенно снижаются финансовые расходы, предусмотренные на поиск и подбор специалистов, их переучивание и адаптацию. Студенты, закончившие обучение по дуальной модели, успешно трудоустраиваются по выбранной специальности, быстрее адаптируются к реальным производственным условиям и не испытывают психологического стресса.

Цель внедрения дуальной модели обучения в рамках Программы продуктивной занятости и массового предпринимательства: Подготовка рабочих кадров с учетом реальных потребностей нашего региона.

Основные задачи: Внедрение дуальной системы обучения в КГП на ПХВ «Аксуский колледж черной металлургии» в рамках ПРПЗ и МП.

Ожидаемые результаты от внедрения дуальной модели профессионального образования в рамках Программы продуктивной занятости и массового предпринимательства:

– Профессиональное образование, ориентированное на реальное производство.

– Увеличение доли участия в образовательном процессе со стороны предприятия.

– Согласование Рабочих учебных программ с предприятием;

– Развитие системы независимой оценки качества подготовки выпускников и педагогических кадров, сертификация совместно с РПП «Атамекен», Демо – экзамен по стандартам международного движения WorldSkills

– Значительный рост квалификаций рабочих кадров и повышение престижа рабочих профессий за счет модификации модульного обучения: 1. Газоэлектросварщик. 2. Сварщик всех наименований. 3. Техник-механик.

В составлении рабочих учебных планов педагогические работники по ОП 1114000 «Сварочное дело (по видам)» принимают активное участие.

Социальные партнеры в лице Аксуского завода ферросплавов – филиала АО «ТНК «Казхром» предоставляют консультации и постоянную поддержку в оценке потребностей (материальных и кадровых) для развития ОП 1114000 «Сварочное дело (по видам)», по вопросам обновления содержания программ, при разработке учебных программ с целью совершенствования качества профессиональной подготовки специалистов.

Учет интересов работодателей заложен на уровне определения целей подготовки специалистов. Работодатели формулируют заказ на определенные профессиональные умения, навыки и качества личности, свои потребности в специалистах при проходящих на базе колледжа разных мероприятий: круглых столов, недель ЦМК, защиты дипломных проектов, государственных экзаменах, экзаменах на рабочую профессию участие в работе Цента карьерного роста.

Администрация колледжа планирует привлекать к учебному процессу специалистов – практиков из предприятий социальных партнеров для ведения практических занятий по дисциплинам ОП 1114000 «Сварочное дело (по видам)».

Высокий уровень профессиональной подготовки выпускников КГП на ПХВ «Аксуский колледж черной металлургии» был отмечен работодателями в ходе анкетирования.

Блок профессиональной практики в рабочих учебных планах по ОП 1114000 «Сварочное дело (по видам)» составляет не менее 60% с учетом лабораторно-практических работ от общего объема

учебного времени и включает следующие виды: ознакомительную; учебную; производственную.

Профессиональная практика проводится на базе действующих производственных объектов, предприятий, на рабочих местах, предоставляемых работодателями на основе договора, и направлена на формирование профессиональных компетенций. Сроки и содержание профессиональной практики определяются рабочими учебными планами и рабочими учебными программами в соответствии с требованиями квалификационной характеристики специалиста в зависимости от квалификации. Обеспеченность студентов местами прохождения практики составляет 100 %. Все студенты ОП 1114000 «Сварочное дело (по видам)» ежегодно проходят профессиональную практику на Аксуском заводе ферросплавов.

При прохождении производственной практики по дуальной модели обучения с предприятием заключается договор «О дуальной модели обучения».

Согласно графику учебного процесса, студенты колледжа проходят практику по профилю ОП. Квалификационный экзамен проходит при обязательном участии работодателей – социальных партнёров колледжа. При сдаче квалификационного экзамена студентам присваивается квалификационный разряд.

Для оценки уровня подготовки обучающихся, по завершению освоения образовательной программы, проводится итоговая аттестация.

В учебных планах по ОП 1114000 «Сварочное дело (по видам)» указываются возможные формы завершения освоения учебных программ: сдача экзаменов итоговой аттестации по специальным дисциплинам, защита дипломного проекта (работы). До 2017 года учебными планами предусматривалась также оценка уровня профессиональной подготовленности и присвоение квалификации. Оценка уровня подготовленности и присвоения квалификации по ОП 1114000 «Сварочное дело (по видам)» состоит из двух этапов: теоретического тестирования по специальным дисциплинам; выполнение практических заданий.

По окончании обучения на основании протокола государственной аттестационной комиссии студенты получают диплом установленного образца с указанной квалификацией.

Выпускники данной ОП имеют возможность продолжить обучение в высших учебных заведениях, что находит отражение в мониторинге послеколледжного образования.

Рисунок 2 – Мониторинг выпускников ОП 1114000 «Сварочное дело (по видам)» поступающих в ВУЗ

Заключение

Внедрение элементов системы дуального обучения способствует развитию системы подготовки квалифицированных кадров, системы профессионального образования в русле практико-ориентированности, технологизации процесса формирования профессиональных компетенций современного рабочего, служащего, специалиста.

Разработка и внедрение образовательных программ с использованием элементов дуального обучения становится мощным фактором совершенствования содержания и качества подготовки обучающихся в соответствии с требованиями регионального рынка труда, с требованиями современных технологий и новых профессиональных стандартов.

Для образовательной организации обновление образовательного процесса по реализации практико-ориентированных программ является основой инновационной деятельности всего педагогического коллектива. Процесс реализации практико-ориентированных программ стимулирует образовательную организацию к нахождению дополнительных возможностей, ресурсов для внедрения широкого спектра программ профессионального обучения, повышения квалификации и профессиональной переподготовки, способствует апробации и применению современных педагогических технологий обучения.

Процесс внедрения практико-ориентированных программ с элементами дуального обучения способствует популяризации

рабочих профессий, развитию конкурсного и олимпиадного движения, направленного на развитие профессионального мастерства высококвалифицированных рабочих. Новое качество практико-ориентированных программ невозможно без нового качества взаимодействия образовательных организаций с предприятиями региона. Новый уровень взаимодействия основан на максимальном следовании принципам государственно-частного партнерства и способствует развитию всех его механизмов [3, с.24].

Опыт образовательных организаций доказывает эффективность обновления образовательной деятельности и повышения качества профессионального образования на основе внедрения различных моделей с использованием элементов дуального обучения [1, с.116].

Различия моделей определяются спецификой условий конкретной организации и конкретного предприятия – партнера. Однако общие особенности дуальной модели: единство теоретического и практического обучения, обучение на конкретном рабочем месте, привлечение квалифицированных кадров предприятия-партнера (наставничество) и др. – становятся залогом успеха в достижении нового качества профессионального образования [3, с.102].

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Концепция модернизации Казахстана образования на период до 2020 года. Доклад В. М.Филиппова, 2003.
- 2 Лебедев О. Е. Восемь проблем модернизации содержания образования / М., 2000.
- 3 Модернизация и проблемы среднего профессионального образования / Н. С. Веселовская, М., 2006.
- 4 Осик Ю. И., Надыров А. И., Осик Л. Г., Сетевые структуры и проблемы образования // Труды международной научной конференции «Наука и образование» — ведущий фактор стратегии «Казахстан-2030», посвященный 10-летию независимого Казахстана, Караганда, 2001.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСЫРУДЫҢ МАҢЫЗЫ

САПАБЕКОВА Д. К.

қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, № 9 ЖОББМ, Екібастұз қ.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру – білім беру процесінің негізгі бөлігі болып табылады. Қазіргі білім мен ғылымның дамыған заманда білім беру жүйесінде «Функционалдық сауаттылықты» қалыптастыру ең өзекті мәселеге айналып отыр. «Функционалды сауаттылық» оқушының мектептегі алған орта білімінің күнделікті өмірінде және болашақтағы көп қырлы қызметінде кездесетін тұрмыстық қоғамдық, әлеуметтік экономикалық проблемаларды шешуде табысты қолдана алуын қамтамасыз етеді.

Функционалдық сауаттылық дегеніміз адамдардың сыртқы ортамен, әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, қарым-қатынасқа кіру қабілеттілігі, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, ілесіп отыруы, өз білімін үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Тұлғаның оқу, ұғыну, қысқа мәтіндерді жасау және жеңіл арифметикалық амалдарды орындаудағы қарапайым сауаттылығына қарағанда, жеке тұлғалық сауаттылықтың айырмашылығы тұлғаның нақты мәдени ортада тіршілік ету үшін біліктілік, икемділік пен дағдылар, яғни функционалдық сауаттылық болып табылады.

Функционалдық сауаттылықтың негізгі міндеті – мұғалім баланы оқыта отырып, оның еркіндігін, белсенділігін, шығармашылық тұрғыда ойлауын қалыптастырып және баланың өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру.

Қазақ тілін оқытуда оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың теориялық негіздері оқушылардың қазақ тілін меңгеруі барысында жүйелі ойлауын дамытып, мектепте алған білімінің өмірдің қай саласында да тірек болуын қамтамасыз ететін тиімді әдістемелік жүйе жасауға және қолдануға мүмкіндік береді.

Қазақ тілінен оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың психологиялық негіздері.

Қазақ тілін оқыту барысында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту – олардың психологиялық қырынан даму мәселесін де қарастыруды қажет етеді. Оқушының дамуы

дегеніміз – оның өмірлік күш-қуаты мүмкіндіктерінің жүзеге асырылуы. Сондықтан сол дамытатын қабілеттерді және олардың оқу-танымдық процестегі қызметі ерекше қажет. Ал оқушыны белгілі бір психикалық алғышарттарға ие болып келетін, танып-білу мүмкіншіліктері мол жеке тұлға деп қарастыру – теориялық ұғым жасаушы субъектінің болмысын анықтау болып табылады. Психологияда баланың дамуы туралы екі түрлі бағыттағы көзқарас бар: бірі – баланың дамуын жеделдетуге болады деген болса, екіншісі – баланың дамуын табиғи күйінде қалдыру керек, тіпті мүмкін болса, тежеңкіреу керек. Өйткені қоғам баланы ертерек есейтуге әрдайым бейім тұратындықтан, оның өмірлік күшінің толық пісіп-жетілмеуі мүмкін. Ол үшін кез келген тілдік оқыту сабақтарында тілді жылдам және сапалы игеру үшін міндетті шынайы түрдегі қарым-қатынастар жағдаяттары ұйымдастырылуы керек. Мұндай сөйлеу тілдік жағдаяттары арқылы оқушылар қазақ тілін саналы түрде меңгере алады.

Тілдің саналы түрде игерілуі баланың танымдық қабілеті мен таным күштерінің бірігуі арқылы іске асып отырады. Баланың дамуға бейім таным күштерін байқаған мұғалім арнайы жұмыс арқылы оны ұштай түсуі тиіс. Мұғалім оқушының қазақ тілінде төселе сөйлеуін, сауатты жазуын қамтамасыз ету барысында міндетті түрде оның танымдық қабілеттерінің де дамуын да ескеріп отырғаны жөн. Осы кезеңдегі оқушының қабылдауы, зейіні, қиялдауы туралы мәліметтер алуы қиын болғанымен, ес пен жады, сөйлеу мен ойлау сияқты таным процестерін тану мүмкіндіктері мол.

Қазақ тілінен оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың педагогикалық негіздері.

Қазақ тілінен оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың педагогикалық негіздері дегенде, ең алдымен, оқушылар меңгеруі тиіс деп танылған қазақ тілінен берілетін білім мазмұны, қазақ тілін ана тілі ретінде оқуы арқылы оқушылардың тілдің кумулятивтік қызметін меңгеруі арқылы өзін-өзі тануы, тілдік санасы жетіліп, тілдік тұлға ретінде қалыптасуына игі ықпал ететін педагогикалық заңдылықтар қарастырылады.

Қазақ тілін функционалдық сауаттылықты дамыту бағытында оқытуда педагогиканың, дидактиканың жаңашыл идеяларын қолдану керек. Бұл ретте оқу бағдарламасы, оқулық, оқу құралдары мен оқыту формалары, оқушының білімін тексеру мен бағалаудың жаңа формалары, жаңа оқыту технологиялары, білім мазмұнын

сұрыптаудағы жаңашыл әдістер т.б. мәселелер аса өзекті болып табылады.

Қазақ тілін функционалдық бағытта оқытуда дәстүрлі дидактикалық және қазақ тілін оқыту ұстанымдарының жүйесі қатарында мынадай педагогикалық ұстанымдар басшылыққа алынғаны дұрыс деп санаймыз: когнитивтік ұстаным, креативтік ұстаным, рефлексивтік ұстаным. Көрсетілген ұстанымдардың оқушының ой операцияларының логикалық-сабақтастық желісін құрап, ауызекі сөйлеу мен жазу сауаттылығын қалыптастырып, дамытуда орны ерекше екендігін соңғы жылдардағы көптеген педагогикалық зерттеулер мен еңбектерде дәлелденіп келеді.

Қазақ тілінің функционалдық-коммуникативтік грамматикасы – оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың негізі.

Қазақ тілі жүйесінен білім алу, қазақша тіл мәдениетін қалыптастыру, қазақша тіл және сөйлеу сауаттылығын қалыптастыру және дамыту арқылы қазақша тілдік тұлға қалыптастыру қазақ тілін оқыту арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың басты мақсаты болып танылады. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда қазақ тілінің функционалдық-коммуникативтік тұрғыдан меңгертілуі басты орында болуы керек. Қазіргі қазақ мектептеріндегі қазақ тілі әлі де болса, формалдық грамматика логикасы негізінде оқытылып келеді. Оның салдары – меңгертілетін таза грамматикалық ережелер мен сабақта, сабақтан тыс орындалатын жаттығулардағы тілдік талдаулардың оқушылардың күнделікті өмірінде қажетін атқара алмауына әкеліп отыр. Қазақ тілін функционалдық-коммуникативтік бағдарда оқытуда «тілден – тілдік форма мен тілдің функциясына» және «тілдің функциясынан тілге» қарай жүру логикасы ұсталынады. Тіл жүйесіндегі тіл бірліктерінің қызметі – өзінен жоғары тұрған тіл бірлігін құруға қатысуы, сөйтіп адам сөйлеуінде барлық тіл бірліктерінің қызметінің көрініс табуы тілдің функционалдық ерекшелігі болып табылады. Осы ретте Ахмет Байтұрсынұлының «Тіл құралы» мен Құдайберген Жұбановтың «5-класқа арналған қазақ тілі грамматикасы» оқулығындағы тілдің кіші бірліктерінің кірпіш ретінде сипатталып, ең кіші кірпіш дыбыс делініп, одан бұрын, олардан сөз құралатыны айтылуы қазақ функционалдық грамматикасының бастау көздерінің қалыптасуы екенін көреміз.

Қазақ тілінің коммуникативтік қызметі дегенде, жай сөйлемнің, құрмалас сөйлемнің, мәтіннің адам ойын білдірудегі құрылымдық-жүйелік, мағыналық ерекшеліктері басты назарда болуы туралы айтылып отырғаны белгілі. Сөйлемнің коммуникативтік типі дегеніміз – коммуникациялық актідегі сөйлем шегіндегі айтылымның функционалдық қолданыс мақсатын анықтайтын категория. Сөйлемнің ең басты қызметі де, белгісі де — коммуникация бірлігі ретіндегі болмысы. Сондықтан да сөйлемнің басты жіктемесі дәстүрлі тіл білімінде «коммуникацияның мақсаты» леп аталатын коммуникативтік ұстанымға негізделеді. Бұл ретте қазақ тілін қазақ мектебінде оқытудағы және қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытудағы құзыреттердің басым орны танылады.

Қазақ тілі жүйесінің барлық ішкі элементтері мен категорияларының қызметі, түптеп келгенде, қазақ тіліндегі мәтінді құруға бағытталады, соған арналады. Қазақ тілінің иегері болып табылатын әрбір адамның танымдық үдерісін санасына тіл арқылы таңбалауы, ішкі сезімін тіл көмегімен сыртқа шығаруы, басқа адаммен тілдік қарым-қатынасқа түсуі – қазақ тілі жүйесіндегі кішісінен бастап ең ірісіне дейінгі элементтердің түрлі грамматикалық байланыстарға түсуі арқылы сөйлеуші адамды «коммуникантқа» айналдыру қызметі деп түсініледі. Қазақша сөйлеуші адамның толыққанды коммуникантқа айналуы үшін оның тек сөздің тура мағынасын біліп қоюы, сол тура мағынадағы сөздерді ғана грамматикалық байланыстар мен қатынастар арқылы сөйлем етіп құра алуы тым жеткіліксіз. Бұл мәселе тек қазақ тілін үйренуші өзгетілді адамдарға ғана байланысты деп ойламауымыз керек.

Қазақ тілі сабақтарының тиімділігін арттырып, оқушылардың алған білімінің сапалы болуына не ықпал ете алады? Қазақ тілі сабақтарының тиімділігі, ең алдымен, оқушылардың іші пыспайтын, оқу іс-әрекеттеріне толы, нәтижесі жоғары деңгейде болу белгілерімен танылады. Ол үшін мұғалім сабаққа даярлығын тиімділікті арттыру мақсатында құруы керек. Сөз жоқ, мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен білімінің жан-жақтылығы, деңгейі жоғары болуы бұл ретте үлкен орын алады.

Қазақ тілін оқыту сабақтарында тілді жылдам және сапалы игеру үшін міндетті шынайы түрдегі қарым-қатынастар жағдаяттары ұйымдастырылуы керек. Мұндай сөйлеу тілдік жағдаяттары арқылы оқушылар қазақ тілін саналы түрде меңгере алады. Мұғалім оқушының қазақ тілінде төселе сөйлеуін, сауатты жазуын қамтамасыз ету барысында міндетті түрде оның танымдық

қабілеттерінің де дамуын да ескеріп отырғаны жөн. Әрине, даму барысы оның физиологиялық даму мүмкіндіктерімен үйлесе келуін де қажет етеді. Мұғалім оқу-танымдық процестің жетекшісі мен ұйымдастырушысы ретінде оқушының биологиялық және әлеуметтік дамуын үйлестіріп отыруды баса назарда ұстайды. Қазақ тілінен оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың педагогикалық негіздері дегенде, ең алдымен, оқушылар меңгеруі тиіс деп танылған қазақ тілінен берілетін білім мазмұны, қазақ тілін ана тілі ретінде оқуы арқылы оқушылардың тілдің кумулятивтік қызметін меңгеруі арқылы өзін-өзі тануы, тілдік санасы жетіліп, тілдік тұлға ретінде қалыптасуына игі ықпал ететін педагогикалық заңдылықтар қарастырылады.

Қазақ тілін функционалдық сауаттылықты дамыту бағытында оқытуда педагогиканың, дидактиканың жаңашыл идеяларын қолдану керек. Бұл ретте оқу бағдарламасы, оқулық, оқу құралдары мен оқыту формалары, оқушының білімін тексеру мен бағалаудың жаңа формалары, жаңа оқыту технологиялары, білім мазмұнын сұрыптаудағы жаңашыл әдістер т.б. мәселелер аса өзекті болып табылады.

Қазақ тілін оқытуда оқушылардың сауаттылығын қалыптастыра отырып, тіл үйрену белсенділігін арттыру үшін интернет-технологияны қазақ тілін оқыту әдістемесінің орнықты бір компонентіне айналдыру керек. Мұндай істің бүгін үшін де, болашақ үшін де маңызы зор. Интернет-технологияны енгізудің қаншалықты маңызды екендігін соңғы 5–7 жылда барлық білім алушылар да, білім берушілер де анық түсінді деп айтуға болады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда қазақ тілінің функционалдық-коммуникативтік тұрғыдан меңгертілуі басты орында болуы керек. Қазақ тілін функционалдық-коммуникативтік бағдарда оқытуда «тілден – тілдік форма мен тілдің функциясына» және «тілдің функциясынан тілге» қарай жүру логикасы ұсталынады. Тіл жүйесіндегі тіл бірліктерінің қызметі – өзінен жоғары тұрған тіл бірлігін құруға қатысуы, сөйтіп адам сөйлеуінде барлық тіл бірліктерінің қызметінің көрініс табуы тілдің функционалдық ерекшелігі болып табылады. Сондай-ақ, оқушылар функционалдық сауаттылықтың негізгі міндеті мәтіннің қолдану жағдайы немесе мақсаттары аспектісін үйренеді, мәтінді толық түсінгенін дәлелдейтін машықтары дамытылады.

Қорыта келгенде, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту – бүгінгі заман талабы. Педагогтің сабақ өту шеберлігі,

яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастыруы, бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Өз мамандығын толық меңгерген жоғары деңгейлі оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абырой, яғни үмітінің ақталғаны, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені. Мұғалімнің сабағының өн бойындағы негізгі мақсаты, оның негізгі мәнін естен шығармай, әрбір сәтті тиімді пайдаланғанда өз мақсатына жетеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012–2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспарын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы.

2 Мұқанов М. Жас және педагогикалық психология. – Алматы: Атамұра, 1982. – 204 б.

3 Құрман Н., Есенова Г. Қазақ тілінен коммуникативтік жаттығуларды қолдану әдістемесінің ғылыми-әдістемелік негіздері. — Ақтөбе, 2010. – 144 б.

4 Құрман Н. Қазақ тілін оқытудың әдіснамалық негіздері. – Астана: Таным, 2008. – 162 б.

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

САРСЕНОВА А. Т.
Биология пәнінің мұғалімі,
2 Ертiс ЖОББМ, Ертiс ауданы

Мақалада білім берудегі инновациялық технологиялардың мәселелері ашылады. Білім берудегі Инновация-өзекті проблемалық жағдайды шешуге арналған инновация (оқу процесін оңтайландыруды қамтамасыз ету, білім беру сапасын арттыру немесе материалды игерудің қолайлы жағдайларын ұйымдастыру мақсатында), бір немесе бірнеше тармақтардағы елеулі өзгерістер: білім беру мазмұны, оқыту әдістері, оқыту сапасын бақылау нысандары. Қазіргі уақытта ақпараттық технологиялар мұғалімнің кәсіби қызметінде маңызды орын алады. Мұғалімдердің жұмысында АКТ құралдарын қолдану қажеттілігі оқушылардың жас

ерекшеліктеріне, атап айтқанда оқу материалын, процестер мен құбылыстарды көрнекі көрсету қажеттілігіне байланысты.

Қазіргі уақытта ақпараттық технологиялар адамның өміріне тереңірек еніп келеді, сондықтан ақпараттық құзыреттілікті күшейтуге мән беріп, сол арқылы білім деңгейін анықтауды жолға қою керек. Бастауыш мектептен бастап ақпараттық мәдениетті дамыту қажет, Мектеп- білім берудің негізі, мектепте алынған білім-білік өмір бойғы қажеттілігіне жарап, заманына қарай жан жақты дамыған азамат боп қалыптасуына, қоғамға үлес қосуына әсер етеді. Инновациялық технологияларды енгізу ел тағдыры үшін жауапкершілік сезімі дамыған, заманауи білімді, адамгершілік, белсенді адамды қалыптастыруға бағытталған, мұғалімдердің жұмысы оқыту сапасын жақсартуға, білімнің қолжетімділігін арттыруға, ақпараттық кеңістікте бағдарланған оқушының жеке басының үйлесімді дамуын қамтамасыз етуге ықпал етеді. Оқу процесінде ақпараттық технологияларды қолдану оны модернизациялауға ғана емес, сонымен қатар тиімділікті арттыруға, оқушыларды ынталандыруға және әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқу процесін саралауға мүмкіндік береді [1, 23 б.].

Инновация (ағылш. Innovation-инновация) - оқыту, білім беру және ғылым саласында жаңа нысандарды, тәсілдер мен дағдыларды енгізу. Негізінде, кез-келген әлеуметтік-экономикалық инновацияны әлі де кеңінен таратылғанға дейін инновация деп санауға болады.

Білім берудегі инновация-бұл өзекті проблемалық жағдайды шешуге арналған жаңалық (оқу процесін оңтайландыруды қамтамасыз ету, білім беру сапасын арттыру немесе материалды игерудің қолайлы жағдайларын ұйымдастыру мақсатында), бір немесе бірнеше тармақтардағы елеулі өзгерістер: білім беру мазмұны, оқыту әдістері, сабақтарды дайындау және оларды өткізу, оқыту сапасын бақылау нысандары [2, 36 б.].

Ақпараттық технологиялар мұғалімнің кәсіби қызметінде өте маңызды орын алады. Мұғалімдердің жұмысында ақпараттық технологиялар құралдарын қолдану қажеттілігі оқушылардың жас ерекшеліктеріне, атап айтқанда оқу материалын, сабақты барынша көрнекі көрсету қажеттілігіне байланысты. Оқу процесіне ақпараттық технологияларды енгізу әртүрлі ақпараттық құралдарға қол жеткізуді қамтамасыз етеді және оқыту мазмұнын байытуға ықпал етеді, логикалық және ізденушілік сипат береді, сонымен қатар оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыру, олардың

шығармашылық қабілеттерін дамыту, психикалық белсенділікті ынталандыру жолдары мен құралдарын табу мәселелерін шешеді. Ақпараттық-технологиялық құралдарды қолдануда оқушы өзі білімді іздеуші, жинақтаушы, қажетіне жаратушы болып табылады, Мұғалім көбінесе белсенділікке бастап, бастамашылықты ұйымдастырып, білім беру жүйесін дамытудың инновациялық тенденцияларын ынталандыратын көмекші рөлін атқарады. Ақпараттық технологияларды қолдана отырып оқыту оқушыларға белгілі бір білім мөлшерін жеткізу ғана емес, сонымен қатар балалардың танымдық қызығушылықтарын, іске шығармашылық көзқарасын, білім мен дағдыларды өз бетінше «өндіруге» және байытуға деген ұмтылысын дамыту болып табылады. Мұғалімдердің ақпараттық технологияларды қолдану тәжірибесі келесі қорытынды жасауға мүмкіндік береді: сабақтарда ақпараттық технологияларды қолдану дәстүрлі технологиялармен салыстырғанда келесі артықшылықтарға ие.

1. Оқу материалының заманауилығы және өзектілігі.
2. Қосымша және ілеспе материалдың көмегі.
3. Эстетикаға үйрету және көрнекі болуы.
4. Оқушының жеке әрекет жасауы үшін материалды басып шығару мүмкіндігі.
5. Тақырыпты тұтас көру, жанөжақты қамту арқылы ілгерінді оқу мүмкіндігі.
6. Ойын немесе практикалық әрекеттер арқылы оқыту.
7. Оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттыру.

Мұғалімнің қызметін неғұрлым нақты ұйымдастыру. Осылайша, ақпараттық технологияларды қолдану сабақтың барлық кезеңдерінде оқушылардың білімі мен дағдыларының сапасын арттыруға ықпал етеді [3, 45-54 б.].

Білім беру ерекшелігі әртүрлі технологияларды қолдануға ерекше талаптар қояды, өйткені оқушымен тікелей қарым-қатынасқа түседі, оны технологиялық білім беру операцияларымен, өнеркәсіптік өндіріспен салыстыруға болмайды. Білім беру қызметін технологияландырумен қатар, оны ізгілендіру процесі сөзсіз болуы керек. Оқушының әр ісі танымының көрінісі, түйсігінің, адамдық, азаматтық қалыбы болып табылады. Білім берудегі инновациялар тек оқушының тұлға боп қалыптасуына қызмет жасау керек. Біздің елімізде де, шетелде де білім беру жүйесінде болып жатқан инновациялық жаңалықтар білім берудің идеологиясы мен әдіснамасының қалыптасуына алып

келеді. Оқытудың инновациялық технологиялары жаңа білім беру парадигмасын жүзеге асыруға болатын құрал ретінде қарастырылуы керек [3, 67-69 б.].

Инновациялық қызметтің мақсаты-дәстүрлі жүйемен салыстырғанда оқушының жеке басын сапалы өзгерту. Адамның адамгершілік тұрғыда өзін-өзі жетілдіруге бағытталған, өйткені адам сонысымен қоғамдағы барлық қолданыстағы тәжірибелердің түрленуін қамтамасыз ете алады. Іс-әрекеттерді ынталандыру, алынған ақпаратты өз бетінше бағдарлау, шығармашылық ойлауды қалыптастыру, ғылымды өмірде пайдалану мен практиканың жаңа жетістіктерін пайдалана отырып, олардың табиғи қабілеттерін барынша ашу есебінен балаларды дамыту-инновациялық қызметтің негізгі мақсаты.

Жаһандық ақпараттық қоғамға көшу жолында білімнің қалыптасуын ескере отырып, білім берудің қазіргі және болашақтың әлеуметтік-экономикалық қажеттіліктеріне сәйкестігін ескерген жөн. Бұл техникамен жабдықтау немесе сабақ барысында жаңа әдіс тәсілдерді енгізу ғана емес, сонымен қатар кадрларды даярлау, сабақтың мазмұны мен қолданылған технологиялары ғылыми зерттеулерге негізделгені дұрыс. Елдің зияткерлік әлеуетін жаңғыртатын білім беру ошақтары озық дамуға, қоғамның, нақты тұлғаның және әлеуетті жұмыс берушінің мүдделеріне жауап беруге қабілетті болуы тиіс. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану ақпаратты іздеу және беру процесін едәуір жеделдетуге, ақыл-ой әрекетінің сипатын өзгертуге, адам еңбегін автоматтандыруға мүмкіндік береді.

Білім беру қызметіне ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу және дамыту деңгейі кез-келген компанияның жетістігін анықтайды. [2, 76 б.].

Дәстүрлі білім беруде жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану оқушылардың оқу процесін олардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып ажыратуға мүмкіндік береді, шығармашылықпен жұмыс істейтін мұғалімге оқу ақпаратын ұсыну тәсілдерінің сан түрін кеңейтуге мүмкіндік береді, оқу процесін икемді басқаруға мүмкіндік береді. Бұл - сондықмен әлеуметтік маңызды және өзекті болып табылады. Ақпараттық технологиялар оқытудың қосымша құралы емес, оның тиімділігін едәуір арттыратын және мектеп жасындағы балалардың интеллектуалды, эмоционалды және жеке салаларын жан-жақты дамытуға барынша ықпал ететін тұтас білім беру процесінің ажырамас бөлігі болуы

керек. Осылайша, білім қазірдің өзінде инновация болып табылады. Осы технологияларды инновациялық оқытуда қолдана отырып, мұғалім процесті толық, қызықты, бай етеді. Жаратылыстану ғылымдарының пәндік салаларының қиылысында мұндай интеграция қажет

Мен іс жүзінде қолданатын танымдық ойындардың кейбір мысалдарын келтіріп өтейін:

а) «Эстафета» - сынып бірнеше командаларға бөлінеді. Топ мүшелері бірінің артынан бірі отырады. Бірінші үстелге қағаз парағы қойылады және тапсырма беріледі, мысалы, қағаз парағына Омыртқалы жануарлар тұқымдасының бір белгісін (немесе кез-келген басқа) жазып, оны артқы жағында отырған адамға беру. Соңғы ойыншы аяқталғаннан кейін ол қолын көтереді. Тапсырманың дұрыстығы мен жылдамдығы бағаланады, ең жылдам болып шыққан команда жазған белгілер оқылады. Басқа командалар аталған белгілерді парақтарынан алып тастайды. Жеңімпаздар дұрыс белгілері жоқ және басқалардан бұрын ойынды аяқтағандар.

ә) «Артық» - тақтада белгілі бір белгілер бойынша топтастырылған организмдердің немесе жабайы табиғат құбылыстарының атаулары жазылған. Бір атау артық, сіз бұл жазбаны анықтауыңыз керек. Мысалы, 1-дуадақ, 2-үкі, 3-стрепет (косымша 2-үкі отряды, 1,3-дуадақ отряды)

б) «Жалға» - бір тақырыпқа қатысты сөздер тізбегі берілген, бірақ оған қосу керек бірнеше ұғымдар жетіспейді.

в) «Тізбек» - «азық-түлік байланыстары» тақырыбын зерттеу кезінде қолдануға жақсы. Бір ойыншы фотосинтезге қабілетті ағзаны атайды, екінші ойыншы алдыңғысымен қоректенетін ағзаны атайды (шөпқоректі), келесісі деп атайды жыртқыш организм және т.б. тізбектің келесі мүшесін атай алмайтын адам айыппұл ұпайын алады және ойынды қайтадан бастайды. Ең аз айыппұл ұпайларын жинаған адам жеңеді.

д) «Фоторобот» - оқушылар тобы-бұл полиция бөлімі. Жетекші ойындар жоғалған өсімдікті (ботаниканы зерттеу кезінде) немесе жануарды (зоологияны зерттеу кезінде) табу үшін полиция бөліміне көмек сұрайды. Сыртқы құрылымның немесе физиологияның ерекшеліктерін ескере отырып, объектіні сипаттау немесе оның фотороботын жасау қажет.

Осылайша көптеген мысалдар келтіріп, оны АКТ бойынша жасатып, сабақты түрлендіре беруге болады. Білім беруде әлеуметтік инновациялардың негізін білім беруді жаңғырту және

ақпараттандыру құрайды. Білім беруді жаңғыртудың негізгі мақсаты білім беру жүйесінің орнықты даму тетігін құру, оның ХХІ ғасырдың сын-тегеуріндеріне, ел дамуының әлеуметтік және экономикалық қажеттіліктеріне, жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің сұраныстарына сәйкестігін қамтамасыз ету болып табылады [4, 24 б.]. Қазақстандық білім беруді жаңғырту-бұл мамандықтардың, білім беру деңгейлерінің, оқу орындарының және ақпараттық-білім беру ресурстарының кең ауқымы бойынша оқушылардың білім беру қажеттіліктерін барынша қанағаттандыруға бағытталған бүкіл білім беру жүйесін қайта құрудың инновациялық процесі. Бұл ретте білім беру оқушының орналасқан жеріне, сондай-ақ білім беру ресурсына немесе оған қажетті қызметке қарамастан, ең заманауи ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды пайдалана отырып, күтілетін нәтиже беруі тиіс. Модернизацияның нәтижесі жаңа жетістікке жету болуы керек.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Бөрібекова Ф. Б., Жанатбекова Н. Ж. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар. Алматы: 2014. – 360 б.
- 2 Құрманалина Ш., Мұқанова Б., Ғалымова Ә., Ильясова Р. Педагогика. Астана: Фолиант, 2020. – 656 б.
- 3 Абасов З. Инновации в образовании и синергетика // Almatmater. 2017. № 4.
- 4 Алексеева Л. Н. Инновационные технологии как ресурс эксперимента/ Л. Н. Алексеева// Учитель. - 2004. - № 3. - С. 78.
- 5 Бексултанова З. М. Использование произведений русской литературы на уроках биологии в целях повышения познавательного интереса учащихся/З. М. Бексултанова, Л. Л. Джамалдаева, Р. А. Гакаев//Инновационные педагогические технологии: материалы II междунар. науч. конф. (г. Казань, май 2015 г.). -Казань: Бук, 2015.

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ ШКОЛ С СОКРАЩЕННОЙ УЧЕБНОЙ НАГРУЗКОЙ

СЕЙСОВА А. Б.

Докторант PhD, Павлодарский педагогический университет

имени Әлкей Марғұлана, г. Павлодар

ХАМЗИНА Ш. Ш.

к.п.н., профессор, Павлодарский педагогический университет

имени Әлкей Марғұлана, г. Павлодар

Совершенствование системы образования является одним из важнейших приоритетов долгосрочной Стратегии «Казахстан–2030». Главной целью процессов реформирования и модернизаций является адаптация системы образования к новым, быстро изменяющимся социально-экономическим условиям и интеграция Казахстана в мировое образовательное пространство. Президентом Республики Казахстан была поставлена задача о вхождении республики в число пятидесяти наиболее конкурентоспособных стран мира. Совершенствование системы образования играет важную роль в достижении этой цели [1].

Результаты международных сопоставительных исследований свидетельствуют о том, что в школе сохраняется большой разрыв в качестве образования. Так, Казахстан четырежды принимал участие в международной программе ОЭСР по оценке 15-летних обучающихся PISA (2009, 2012, 2015, 2018) и в международном исследовании IEA оценки качества школьного образования TIMSS по читательской, естественнонаучной и математической грамотности (2007, 2011, 2015, 2019). Итоги исследования выявили существенный разрыв в успеваемости по регионам, территориям (город-село), учебным организациям, языку обучения и социально-экономическому статусу семьи. Так, в разрезе регионов разница между самым низким и высоким показателями PISA соответствует 3 годам обучения. Сложившаяся ситуация недопустима для унитарного государства [2].

Функциональная грамотность на сегодняшний день одна из главных тем в сфере образования. Современный мир с появлением новых технологий, профессий, сфер экономики, а также с социально-психологическими изменениями самого человека стал сегодня гораздо сложнее, чем раньше. Эти сложности требуют особого подхода в воспитательном процессе и педагогике: это связано с тем,

что окружающий мир больше не аналогово-текстологический, ему на смену пришел визуально-цифровой – и это требует расширения и переосмысления понятия «функциональная грамотность». Само понятие было впервые употреблено на Всемирном конгрессе министров просвещения в 1965 году, и тогда под функциональной грамотностью подразумевалась «совокупность умений читать и писать для использования в повседневной жизни и решения житейских проблем» [3].

Однако революция в науке и технике внесла свои коррективы в развитие и функциональной грамотности, и самого понятия о ней. Многие ученые приводят все новые и новые формулировки, стараясь наиболее полно описать функциональную грамотность современного человека. «Функционально грамотный человек – это человек, который способен использовать все постоянно приобретаемые в течение жизни знания, умения и навыки для решения максимально широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, общения и социальных отношений». Алексей Алексеевич Леонтьев, академик РАО. Актуальность функциональной грамотности в современном мире и роль читательских способностей как никогда занимают лидирующие позиции образования. Так как функциональная грамотность сегодня это базовое образование личности. Современному ребенку необходимо сегодня обладать: 1) готовностью успешно взаимодействовать с изменяющимся окружающим миром; 2) возможностью решать различные (в том числе нестандартные) учебные и жизненные задачи; 3) способностью строить социальные отношения; 4) совокупностью рефлексивных умений, обеспечивающих оценку своей грамотности и стремление к дальнейшему образованию.

На современном этапе развития общества все очевиднее становится роль естественнонаучного образования для решения глобальных проблем человечества и реализации концепции устойчивого развития. Не случайно в различных странах мира столь пристальное внимание уделяется совершенствованию системы естественнонаучного образования, в том числе и химического. Развитие системы образования при этом предполагает ее открытость и вариативность, многообразие форм и методов организации учебной работы, т.е. дифференциацию обучения. Фактически речь идет об использовании подхода, позволяющего с одной стороны предоставить каждому учащемуся уровень знаний, достаточный

для достижения функциональной грамотности, позволяющий реализовать свои образовательные потребности с учетом направления дальнейшего обучения [4].

Химия, являясь естественнонаучным предметом, обладает громадным потенциалом обучения и развития. Без знания и понимания химической формы движения материи невозможно представить себе современную научную картину мира, так как окружающий нас мир – это, прежде всего, мир веществ, постоянно претерпевающих изменения, являющихся основой живой и неживой природы. При этом важно и то, что специфика языка, объектов и законов химии создает условия для включения обучаемых в деятельность по работе с информацией на разных уровнях ее использования и для решения разнообразных познавательных и практических задач. Не вызывает сомнения, что изучение химии на разных этапах образовательного процесса должно преследовать разные цели, осуществляться разными методами и приводить в итоге к разным результатам [5]. В специализированной школе для одаренных детей с музыкальным направлением ученики обучаются по программе с сокращенной нагрузкой по общеобразовательным предметам, химия и биология в том числе. Поэтому особо актуально считается внедрение педагогических технологий на уроках химии и биологии с целью повышения сформированности уровня функциональной грамотности учащихся. На данный момент существует большое количество новых современных педагогических технологий, однако считаем, что к каждой науке и предмету необходим особый подход к выбору применения таковых в учебном процессе.

Одним из эффективных методов обучения на уроках химии с целью формирования функциональной грамотности является применение на разных этапах уроков комплексов подобранных заданий на развитие функциональной грамотности. Все задания имеют различные способы выполнения, они не однообразны, чтобы учащиеся всегда проявляли интерес. Приводим пример ситуационных задач на формирование читательской и естественнонаучной грамотности у учащихся 8 классов:

Ситуация № 1.

Класс не проветривался в течение 6 уроков. Спустя вышесказанное время у учеников упала работоспособность в сравнении с 1 и 2 уроками. Некоторые жаловались на головную боль

и недомогание. С чем это связано? Найдите возможные причины сложившейся ситуации.

Примерным ответом учеников 8 класса может быть следующим: исходя из того, что класс не проветривался в течение 6 уроков, не было притока кислорода, углекислый газ, выдыхаемый учениками накапливался в течение всего учебного процесса. В связи с этим у учеников понизилась работоспособность. Недостаток кислорода и избыток углекислого газа стали причиной головной боли учащихся.

Ситуация № 2.

Вова дома решил провести опыт. Он взял гранулы цинка и соляную кислоту. Получившиеся газ собрал в пустую жестяную банку, к которой поднес лучинку. Раздался ... Допишите уравнение реакции, которые произошли у Вовы. Какие правила были нарушены?

Ответом на данную ситуацию будет таковым, что раздался взрыв. Это связано с выделением водорода, который был собран Вовой в емкость, и поднесения к нему огня. Первое: Вова нарушил правила техники безопасности. Второе: эксперименты необходимо проводить исключительно в лаборатории и с обязательным присутствием специалиста.

Ситуация № 3.

Катя играла во дворе в футбол. В ходе последних минут игры она упала, поранив ногу. По приходу домой девочка взяла перекись водорода и обработала ранку. Зачем она это сделала, что произошло в ходе этой процедуры? Напишите уравнение химической реакции.

Данная процедура необходима для обеззараживания нарушения атомической целостности покровных тканей. В ходе данной процедуры перекись водорода, под действием фермента (каталазы) разложилась до воды и кислорода.

Ситуация № 4.

В подводных лодках, в специальных контейнерах находится вещество, (пероксид натрия) которое решает две проблемы. Но в связи с халатностью работников пероксид натрия заменили на оксид. Подводники чувствовали недомогание. С чем это связано? Напишите уравнение реакции.

Как известно, пероксид натрия – универсальное вещество. Оно решает сразу две проблемы, а именно: связывание углекислого газа и выделение кислорода. Но так как пероксид натрия был заменен другим веществом, углекислый газ связывался, но

кислород не выделялся. Поэтому подводники чувствовали себя неудовлетворительно.

Приведенные задачи корректно применять на этапе повторения учебного материала в начале урока, либо на этапе закрепления изучения новой темы. Целесообразно не загружать большим количеством заданий на развитие функциональной грамотности, однако на наш взгляд необходимо систематическое применение различных подобранных и разработанных заданий на развитие читательской, математической и естественнонаучной грамотности у учащихся.

На данный момент применяемая нами методика с целью повышения формирования функциональной грамотности проходит апробацию в 8–9 классах с русским и казахским языками обучения. Планируется выявить основные противоречия, позволяющие определить и решить актуальные задачи по разработке технологии обучения химии учащихся 8–9 классов специализированной школы с сокращенной учебной нагрузкой.

ЛИТЕРАТУРА

1 Бекишев К. Тенденции развития естественно-научного образования в Республике Казахстан. – В сб. Современные тенденции развития химического образования / Под ред. В.В. Лунина и Н.Е. Кузьменко. – М.: Изд-во Моск.ун-та, 2010, С. 53–61

2 Государственная Программа развития образования Республики Казахстан на 2020–2025годы. Постановление Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988.

3 Фролова П. И. К вопросу об историческом развитии понятия «Функциональная грамотность» в педагогической теории и практике // Наука о человеке: гуманитарные исследования. 2016. № 1 (23). С. 179–185.

4 Хвалюк В. Н., Василевская Е. И., Шиманович И. Е. Структура и содержание химического образования в средней школе Республики Беларусь // Современные тенденции развития химического образования: интеграционные процессы. под ред.акад. РАН В.В.Лунина М.: Изд-во МГУ, 2008. – 150 с.

5 Пак М. С. Дидактика химии: Учебник для студентов вузов / М. С. Пак. – Издание 2-е, переработанное и дополненное. – СПб.: ООО «ТРИО», 2012. – 457 с.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ЖАҢА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

СЕЙТКАЛИЕВА Д. А.

қазақ тілі және әдебиеті оқытушысы,
Ақсу қара металлургия колледжі, Ақсу қ.

Педагогикалық өміріне 70 жылдай ғұмырын арнаған, Нағыз ұстаз, оқушыға білім нұрын сыйлаған. Павлодардың құрметті ұстаздарының тағдырын, «Ұстаз-ұлағатты ұғым» кітабінде ол жазған. Облысымыздың Құрметті ұстазы, профессоры Тажибай Рахметтулаевич Шаймерденов. Өңірімізде білім мен ғылымның дамуы жайлы жазып, Тарихымызға үлкен мұра қалдырған.

Сабақ – бұл жастары шамалас, құрамы тұрақты оқушылар топтарымен, оқытуды ұйымдастыру формасы, тұрақты кесте және барлығына ортақ оқыту бағдарламасымен сабақ өткізу болып табылады.

Сабақ өткізгенде ұстаздар өздеріне және оқушыларға қолайлы оқыту әдісін тандайды. Сондай-ақ, бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеу және дайындау білім бағдарламасының өзекті мәселесі. Ең басты нәрсе – жеке тұлғаның қабілетін ашу. Жеке тұлғаны жан-жақты дамыту арқылы олардың бойынан жақсы қасиеттерді көру. Яғни, адамгершілік, дүниетаным, ізгілік, жоғары мәдениеттілік, белсенділік сияқты қасиеттердің адам бойынан табылуы. Сол себепті мұғалім жан-жақты, сабаққа жаңашылдықты енгізетін болу керек.

Қазіргі инновациялық технологиялар – білім сапасын арттырудың бір кепілі. Оны өз дәрежесінде пайдалану – оқушыны шығармашылыққа итермелеуге ықпалы өте зор. Мен қазақ тілі және әдебиеті сабақтарында оқытудың тиімділігін арттыру үшін жаңа технологияларды қолданамын. Жаңа технологиялардың ерекшелігі – оның оқушыға жан-жақты ықпал етуі. Тек білімді немесе оқу бағдарламасын меңгертіп қоймай, жеке тұлғаның танымдық қабілеттерін, танымдық процестерін (есту, көру), өзін-өзі өзектендіру, шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру, белсенді сөздік қорын дамытуға, өз бетімен білім алуға, ізденуге деген ықыласы мен іскерлігін, оқу-танымдық ынтасын жетілдіреді және жеке тұлғаны дамытуға жетелейді.

Менің ойымша әрбір ұстаз заман талабына сай өз сабақтарында оқушылардың біліктілігін арттыру үшін жаңа әдіс-тәсілдерін кеңінен пайдаланғаны жөн. Жаңа технологиялардың арқасында оқушылар қызуғышылыққа, жаңашылдыққа қол жеткізеді. Жалпы технология деген сөз гректің «techō» өнер, шеберлік, және «logos» ғылым деген сөзінен шыққан, яғни «шеберлік туралы ғылым деген мағынаны» білдіреді.

Т. И. Шамова мен П. И. Третьяковалардың еңбектеріне сүйенсек «Инновация дегеніміз – жаңа мазмұнды ұйымдастыру, яғни жаңалық енгізу, әдіс-тәсілі мен технологиясын қамтитын құбылысты түсінеміз». Басқаша айтқанда «Иновация» деген сөз – латынның «novus» жаңалық және «in» енгізу деген сөзінен шыққан. Оның қазақ тіліндегі аудармасы жаңалық, жаңашылдық, жаңару, өзгеру деген мағынаны білдіреді. Қазақстанда ең алғаш «Инновация» сөзіне анықтама берген ғалым Немеребай Нұрахметов. Ол инновация, және инновациялық үрдіс деп отырғанымыз – «білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау, менгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызметі» деген анықтаманы ұсынады. Немеребай Нұрахметов «Инновация» білімнің мазмұнында, әдістемеді, технологияда, оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыруда, мектеп жүйесін басқаруда кеңес табады деп көрсетіп, өзінің жіктемесіндегі инновацияны, қайта жаңарту кеңістігін бірнеше түрге бөлді: жеке түрі (жеке дара, бір-бірімен байланыспаған); модульдік түрі (жеке – дара кешені, бір-бірімен байланысқан); жүйелі түрі (мектепті толық қамтитын түрі).

Сабақ барысында жиі қолданылатын оқыту технологиялардың түрлері:

- модульдік оқыту технологиясы;
- сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы;
- дамыта оқыту технологиясы;
- тірек-сызба технологиясы;
- проблемалық оқыту технологиясы;
- ойын арқылы дамыту технологиясы;
- өздігінен даму технологиясы.

Мен өзімнің сабақтарымда студенттердің оқуға деген ынтасы мен қызығушылығын арттыру үшін жаңашылдықты қолданып отырамын. Біз қолданатын сабақтың жаңа түрлері де сабақтың мазмұнын, мақсатына, жүру барысына қарай дамытпалы қазақ тіл немесе әдебиет әлеміне саяхат жасау сабақтары, аралас сабақ, дәріс сабақ, логикалық-ойын, жарыс сабақтар, ертегі-сайыс сабақтар, тест

әдісімен өткізіледі. Осы өзімнің мақаламда жаңа инновациялық технологиялардың бірнеше түріне тоқталатын боламын. Ол ойын технологиясы, проблемалық технология және сыни тұрғыдан ойлау технологиясы.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабағында ойын арқылы студенттерді тапқырлыққа, ой-белсенділігін арттыруға бағыттаймын. Оқушылар логикалық ойындарды өте ұнатады. Логикалық ойын кезінде оқушылар бір-бірімен бәсекелесіп, көбірек дұрыс жауабын таңдап, ұпайларын көбейту үшін ат салысады. Мысалы, оқушыларға Әріптер жазылған қиылған түрлі-түсті карточкаларды таратамын. Кім жылдам? Ойыны арқылы балалар сөзді не болмаса бүгінгі сабақтың тақырыбын анықтайды. Осыған қоса, қазақ халқының киелі сандарымен таныстыру жүзеге асады, мұнда: 3,7, 9,13 сандардың мағынасын терең түсіну де орын алады.

Сабақта 9 санының қасиетті екенін түсіндіріп, ұқыптылыққа, сыпайылыққа, ұжыммен жұмыс істеуге тәрбиелеу көзделеді. Сабақтың тақырыбы, мақсаты түсіндіріледі де, бұл сабақтың ойын түрінде болатындығын алдын-ала айтамын.

9 саны қазақтың ескі салтынан орын тепкен қасиетті сан. Бір рудың екінші руға, бір кісінің екінші кісіге сыйлайтын сыйының, кейде төлейтін айыбының «бір тоғыз», «үш тоғыз», «тоғыз тоғыз» болып келуі осыны толығымен айқындайды.

Тоғыз санымен байланысты тіркестер: «тоғыз ай, тоғыз күн бала көтеру», «тоғыз әйелдің толғағы бір күнде келді», «тоғыз жолдың торабы», «тоғыз қабат торқа қию», «бір тоғыз, екі тоғыз, үш тоғыз (құдалықта орындалатын дәстүр)», «тоғыз жау».

Көшпенділер тоғыз санын болмыстың шыңы деп санаған, олардың салт-дәстүрлері мен наным-сенімдерінде тоғыз саны қасиетті болып есептелген. Тоғыз санының омонимі ол «ұзақ өмір» дегенді білдіреді. Сонымен қатар қазақтарда тоғызқұмалақ ойыны бар. Соңғы деректерге сүйенсек, бұл ұлттық ойынның шығу тарихы төрт мың жылдық кезеңді қамтиды. Ал кейбір мамандар, оның бұдан да ерте пайда болғаны туралы деректер келтіріп жатады. 9 санына байланысты деректерді жинақтаған соң, төмендегі тапсырмаларды орындауға кірісеміз:

9-ға байланысты: ана құрсағында тоғыз ай, тоғыз сөз табы туралы, тоғызқұмалақ ойыны туралы әңгімелеу;

Поэзия минуты: Өлеңдер оқылып, кімнің өлеңі, қашан, қайда жазылғандығын айтады. 9 мақал-мәтел айтады.

Сергіту сәті: 9 сөз табы арқылы сөздерді сөз табына бөледі де 9 түске бояйды.

«Адасқан сөз таптары» ойыны. 9 бала тақтаға шығып 9 сөзді талдайды.

«Тоғызқұмалақ» ойынының мән-мағынасын ашып, өздерін бағалайды.

Жаңа технология жүйесінде проблемалық ойын арқылы оқыту өте маңызды. Балалар түрлі проблемаларды талдайды да проблеманы шешу жолдарын іздейді. Осындай сабақтар оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамытады, олардың пәнге қызығушылығын арттырып қана қоймай, өмірде кездесетін әр түрлі қиыншылықтарды жеңуге тәрбиелейді. Осы оқытудың ойын түрін 3 кезеңге бөліп, қарастырамыз:

1-кезең. Дайындық (оқушыларға рөлдерді бөліп беру, топтарға бөлу, проблемаларын алдын-ала таныстыру және ақпараттарды жинау);

2-кезең. Ойын кезеңі (оқушылардың жинаған ақпараттарын тыңдау, қабылданған шешімді талдап, пікірталас өткізу, проблеманы шешкен шешімді қабылдау);

3-кезең. Қорытындылау (проблемаларды шешу жолдарын табу).

Сондай-ақ, өз сабағымда сын тұрғысынан ойлау стратегиясы бойынша оқыту түрін қолданамын. Оның басты ерекшелігі оқу үрдісін жаңа бағытта ұйымдастыру, студенттердің немесе оқушылардың оқудағы іс-әрекеті арқылы ойлау дағдыларын жетілдіреді, өз бетінше білім алу үрдісінде бірлесе әрекет ету болып табылады. Сабақта мақсатқа жету оқушының өзі арқылы жүзеге асады. Оқытушы тек ұйымдастырушы, бағыт беруші.

Жаңа және пайдалы ізденістердің бірі қазақ тілі мен әдебиеті сабағында қолданылып жүрген әдістердің бірі – «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау» технологиясы. Аталған технология оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады, ойлау белсенділігін, тапқырлығын, өзіне деген сенімділігін, іскерлік дағдысын қалыптастырады. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы бойынша сабақта қызуғышылықты ояту, ой толғаныс кезеңдерінен тұрып, әр кезеңдегі тәрбиелік және оқу мақсаттары әр түрлі стратегияларды қолдана отырып, алға мақсат қою, мәселені зерттеу, жауап іздену, оқушылардың өз ойларын анық және ашық айта білуге тәрбиелейді.

Сын тұрғысынан ойлау төмендегі үш құрылымнан тұрады:

– қызығушылықты ояту;

– мағынаны тану;

– ой толғаныс;

Сабақ барысында жаңа технологияларды қолдану арқылы оқушылардың белсенділігі артады, қоғам талабына сай ой-өрісі дамып, шығармашылығы кеңейіп, дамып, терең білімге, бәсекеге қабілетті, заман талқаптарына сай ізденімпаз тұлға қалыптасады.

Студенттердің шығармашылық қабілет одан әрі артуы үшін сабақтар мынадай жолдармен өткізіледі:

Сабақта көрнекі құралдарды және техникалық құралдарды пайдалану, АТҚ қолдану;

Сабақты түрлі қызықты әдістермен өткізу;

Сабақта оқушылар жасаған суреттерін, пакет, схемаларын барынша қолдану;

Сабаққа байланысты отандық, кейде әдеби-тарихи фильмдерді, бейнетаспаларды көрсету;

Аудиожазбаларды тыңдау арқылы тыңдалымнан нәтижеге жету.

Тіл дегеніміз – адам мен адамды, ұлт пен ұлтты жақындастыратын өзгеше қатынас құралы. Тір арқылы сөйлесу адамға ғана тән. Адам бірнеше тілде сөйлей алады. Тіл – заман талабы мен уақыт ағымына қарай өзгеріп, дамып, жетіліп тұрады. Орыс мектептерінде өтетін қазақ тілі мен әдебиеті сабағының мақсаты – оқушылардың сөздік қорын дамыту, сауатты жазып, дұрыс сөйлеуге үйрету, оқу техникасын қалыптастыру, сөйлем құрылысын меңгерту, қазақ тіліне тән дыбыстарын айтып, сөйлем және сөз арасынан ажырата білуге үйрету.

Қазіргі кезде оқу процесінде оқытудың қалыптасқан негізгі әдістері мен қатар оқытудың жаңа әдіс-тәсілдері, яғни инновациялық әдістері де жиі қолданылады:

– Мысалы: қалыптасқан әдістер:

– Мәтін бойынша әңгімелесу;

– Аударма;

– Сөйлем және сөзді толықтыру;

– Жаңа сөздерді үйрену;

– Суретті немесе көрнекіліктерді пайдалану;

– Мақал-мәтелдер жарысы;

– Өлең және тақпақтар жарысы;

– Сұрақ, жауап;

Тестпен жұмыс.

Аталған әдістердің барлығы сабақ барысында өте пайдалы болып табылады. Балалардың оқуға қызығушылығы артып,

жаңашылдықты үйренуге ынталары болады. Жоғарыда көрсетілген жаңа инновациялық технологиялардың барлығы оқытушы мен білім алушы үшін өте тиімді болып табылады. Жаңа инновациялық технологиялардың арқасында оқушы оқуда жетістікке жетеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Қазақстан Республикасы жаңа формация педагогының үздіксіз педагогикалық білім беру тұжырымдамасы. Қазақстан Республикасының жоғары педагогикалық білім беру тұжырымдамасы. Жоба. // Алматы, 2005;

2 Батышева С. Я. Профессиональная педагогика. – М.: Ассоциация «Профессиональное образование», 1999. – С. 904

3 Сын тұрғысынан ойлау технологиясы.// Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде, 2004 – №1 – Б. 24–27.

4 Инновация – Жаңашылдық – Педагогикалық инноватика – Инновациялық іс-әрекет – Бағдарлама үлгісі –Педагогикалық мифтер – Педагогикалық технология – Топтық әдіс- Морфологиялық анализ.

5 Бітібаева Қ. Педагогикалық технология талаптары, оқытудың жаңа әдістері // Қазақ тілі мен әдебиеті 2000 № 3 Б. 3–8.

6 <https://umihelp.com/news/90-letie-zasluzhennogo-uchitelya-kazssr-otmetili-v-pavlodare>

7 <https://bilimainasy.kz>

8 https://ustaz.kz/materials/word/qazaq_tili_sabagynda_oqytydyng_janga_tehnologiyalaryn_paidalany-248476.html

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА «СЫНИ ТҰРҒЫДАН ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ»

СЕРГАЗИНА Г. С.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
№ 9 ЖОББМ, Екібастұз қ.

Мектепте жұмыс атқаратын әрбір мұғалімге қазіргі таңда талап өте үлкен болып отыр. Мұғалім өзінің инновациялық іс – әрекетін қалыптастырып, оны меңгеріп, сол жаңа педагогикалық технологияларды оқу – тәрбие үрдісінде жүйелі пайдаланып, оқушылардың білім сапасын арттыру қажет.

Қазіргі кезде қазақ тілін оқытатын мамандарға қойылатын талап жаңа технологиялық әдістерді қолдана отырып, сапалы білім беру. Оқушылардың сөздік қорын дамыту, ойлау, есте сақтау қабілеттерін жетілдіру, оқу техникасын қалыптастыру, дұрыс сөйлеуге, сауатты жазуға үйрету, сөйлем құрылысын меңгерту, қазақ тіліне тән дыбыстарын айтып, сөз ішінен ажырата білуге үйрету. Білім негізінен пән арқылы берілгендіктен, әр пәнді заман талабына сай өз деңгейінде игерту, қай кез болмасын, ең маңызды мәселе болып келгені даусыз. Мен үшін ең басты мәселе – оқыту әдісін дұрыс таңдау. Себебі, жаңа технологияларды меңгерту мұғалімнің зияткерлік, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін – өзі дамытып, оқу – тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Мұғалім қызметінің мақсаты – оқушының өзін – өзі тұлғалық дамытуға жағдай жасау. Міне, осы тұрғыдан келгенде, бізге сыни тұрғысынан ойлау технологиясы көмекке келеді. Сыни тұрғысынан ойлауды оқытудың негізгі шарттары бар, олар төмендегідей:

Оқушыларға ойлануға, ойын ашық айтуға рұқсат беру.

Әр түрлі идеялар мен пікірлерді қабылдау.

Оқушылардың оқу үдерісіндегі белсенділіктерін мадақтау.

Оқушыларға еркін жағдайда жұмыс істейтіндіктеріне мүмкіндік беру.

Сыни ойлау тәжірибесі үшін уақыт және қолайлы ортамен қамтамасыз ету.

Кез – келген оқушының өзіндік шешімді қабылдай алатын қабілетіне сенімділік туғызу.

Өзін – өзі бағалау.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясын сабақ барысында қолдана отырып ойлау, ауызекі сөйлеу дағдыларын жетілдіру тәсілдері.

Мен өз тәжірибемде оқушыларды өз бетінше жұмыс істеуге, ойлауға үйрету үшін төмендегі әдістерді жүйелі түрде қолданып келемін:

Сұрақ – жауап әдісі – бұл ең тиімді әдіс, оқушылардың көру қабілеттерін ойлау қабілеттерімен ұштастыра дамыту;

Сұхбаттасу әдісі – оқушылардың өз ойларын сыртқа жүйелі түрде беруге үйрету;

Өз ойын айту әдісі – оқушылардың ойлану, ойлау үрдісі арқылы ойын ауызша жүйелі айтып беруге дағдыландыру.

Міне, осы жоғарыда көрсетілген әдістерді бүгінде сыни тұрғысынан ойлау технологиясымен ұштастырып қолданып жүрмін. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту жобасын жүзеге асыру бағдарламасының құрылымы негізгі үш кезеңнен тұрады. Олар мынадай сатылармен аталады: қызығушылықты ояту, мағынаны ажырату, ой толғаныс. Бұл сатыларды дәстүрлі сабақ өткізу жүйесіндегі атаулармен салыстырсақ, онда сабақтың құрылымдық кезеңдері деп те атауымызға болады. Сыни тұрғысынан ойлау жобасымен жұмыс істейтін мұғалімдер өздерінің сабақ жоспарларын осы үш саты бойынша құрастырады. Әр кезең «стратегиялар» арқылы жүзеге асады. Сын тұрғысынан ойлау жобасында 80-ге жуық «стратегиялар» бар. Оларды мақсатты, тиімді қолдана білу әр мұғалімнің шеберлігіне байланысты.

Менің өз сабақтарымда жиі қолданып, іс – тәжірибеден өткізіп жүрген сыни тұрғыдан ойлаудың негізгі стратегиялары мыналар дер едім: «Венн диаграммасы», «Еркін жазу», «Т кестесі», «Балық қаңқасы», «Кілтті ұғымдар», «ЖИГСО», «INSERT», «Бес жолды өлең», «ББҮ», «Семантикалық карта», «Хикая картасы», «Қос диаграмма», «Екі жақты түсіндірме күнделігі», «Қалпақ кигізу», «Салыстыру кестесі», «Шиыршық», «Түйінді ой», «Еркін жазу» т.б. Мұғалім үшін ең басты мәселе – оқытудың тиімді әдістерін таңдау. Міне, осы көрсетілген әдістерді бүгінде сыни тұрғысынан ойлау технологиясымен ұштастырып қолданамын. Сабағымда көбіне мынадай стратегияларды қолдана отырып, оқушылардың ойлау, ауызекі сөйлеу дағдыларын жетілдіруге баса назар аударамын.

I кезең. Қызығушылықты ояту. ББҮ стратегиясы арқылы ой қозғау.

Кесте 1 – Тақырып: «Әдебиет – асыл сөз»

Білемін	Білгім келеді	Үйрендім

Оқушылар берілген кестені толтырып, жаңа тақырып бойынша ой қозғап, өзінің бұрынғы білімін еске түсіріп, сабақ соңында жаңа ақпаратпен толықтырады.

II кезең. Ойлау мен үйренуге бағытталған кезең мағынаны ашу (түсіне білу). Мұнда оқушы жаңа ақпаратпен танысады, тақырып бойынша жұмыс істейді, тапсырмаларды орындайды. Оқушының өз бетімен жұмыс жасап, белсенділік көрсетуіне жағдай жасалады. Оқушылардың тақырып бойынша жұмыс жасауына

көмектесетін оқыту стратегиялары бар. Соның бірі – INSERT. Ол бойынша оқушыға оқу, тақырыппен танысу барысында «Ү» – білемін, «-» – мен үшін түсініксіз, «+» – мен үшін жаңа ақпарат, «?» – мені таң қалдырады белгілерін қойып оқу тапсырылады. INSERT – оқығанын түсінуге, өз ойына басшылық етуге, ойын білдіруге үйрететін өте ұғымды құрал. Бір әңгіменің соңына тез жету, оқығанды есте сақтау, мәнін жете түсіну – күрделі жұмыс. Сондықтан да, оқушылар арасында оқуға жеңіл – желпі қарау салдарынан түсіне алмау, өмірмен ұштастыра алмау жиі кездеседі. Мағынаны түсінуді жоғарыдағыдай ұйымдастыру – аталған кемшіліктерді болдырмаудың бірден – бір кепілі. Үйретушілер білетіндерін анықтап, білмейтіндерін белгілеп, сұрауға әзірленеді. Бұл әрекет арқылы жаңаны түсіну үшін бұрынғы білім арасында көпірлер құрастыруға, яғни, байланыстар құруға дағдыландырады.

«INSERT» стратегиясы:

Ү – білемін;

-білгеніме сәйкес емес;

+жаңа ақпарат;

?тереңірек білгім келеді, зерттегім келеді;

Тақырып: «Ыбырай Алтынсарин»

Ү	-	+	?
Ыбырай Алтынсарин -тұңғыш ұстаз.	Балқожа бидің тәрбиесінде болған.	«Қаз ақ хрестоматиясы» деген оқулықтың авторы	Отбасы туралы білгім келеді.

III кезең. Ой – толғаныс. Күнделікті оқыту үдерісінде оқушының толғанысын ұйымдастырып, өзіне, басқаға сын «Венн диаграммасы» - оқушылардың сабақ соңында өз ойларын қорытып шығаруға, екі заттың айырмашылығы мен ұқсастығын салыстыра алуға үйрететін, тіл байлықтары мен сөздік қорларын байытатын тиімді әдістің бірі. Көбіне, өз сабақтарымда осы әдісті жиі қолданамын.

1. Ауыз әдебиеті мен жазба әдебиетті Венн диаграммасы арқылы салыстырындар.

«Бес жолды өлең» стратегиясы:

- Бірінші жол – тақырыпты сипаттайтын басты сөз;
- Екінші жол – мәтін мағынасын ашатын екі сын есім;
- Үшінші жол – мәтінмен байланысты үш етістік;
- Төртінші жол – төрт сөзден тұратын сөйлем;
- Бесінші жол – басты сөзге синоним болатын бір сөз;

Бұл әдіспен оқушылар қызыға жұмыс жүргізеді, әрі үнемі қазақ тілімен пәнаралық байланыс жасап, грамматиканы еске түсіріп отырады.

Еркін жазу. Бұл әдісті сын тұрғысынан ойлау жобасындағы сабақтың үшінші ой – толғаныс кезеңінде пайдаланған өте тиімді. Мұғалім сабақта қарастырылған жаңа ақпарат жайлы, одан алған әсерін, не үйренгенін, нені әлі де біле түсу керек екенін, т.б жайлы өз пікірін қағаз бетіне түсіруді тапсырады. Жазуға уақыт беріледі. Уақыт аяқталған соң оқушылар өз жазғандарымен топ мүшелерін таныстырады. Ең жақсы деген жұмысты сыныпта оқуға болады. Оқушыларды алған білімдерін қорытуға, оған сын көзбен қарап, ойын түйіндеуге үйрететін бұл әдісті кез келген сабақта қолдануға болады.

Мұғалімнің кәсіптік қызметінің құрамдас бөлігі болып саналатын біліктілігін көтеру, әдістемелік жұмыстар, кәсіптік жаңашылдық қызмет, кәсіптік тұлғасы, негізгі мәселені анықтай алуы, жобалар құра білуі, мақалалар жаза алуы, адами рухани, психологиялық сапалар, пән бойынша сыныптан тыс жұмыстары, қоғамдық педагогикалық қызметі – инновациялық іс – әрекет арқылы белгілі бір дәрежеге көтерілетіні анық.

Жалпы айтқанда, инновациялық іс – әрекет оқу үдерісін ақпарат қызметімен, оның ғылыми – әдістемелік ұйымдастырушылық себебіне үнемі талдау жасап, назарда ұстау, жаңа буын оқулықтарының мазмұнын зерттеп білу, пәндік білім стандартымен жете танысу, білім беру технологияларын игеру арқылы білімді мемлекеттік стандарт деңгейі мен табысқа жеткізу, оқу үдерісінде ізгілендіруді үнемі басшылыққа алу. Бұл әдіс – тәсілдерді оқу процесіне енгізу белгілі деңгейде ұстаздан үлкен белсенділікті, жауапкершілікті талап етеді.

Қорыта келе, инновациялық іс – әрекет арқылы жаңа формация мұғалімі пәнді жақсы білумен қоса, стандарт талап етіп отырған құзыреттілікті жете меңгеруге, жеке тұлғаны жан – жақты қалыптастыруда психология – педагогикалық тұрғыда шешімді теориялық ұрғыда анықтау, яғни, философиялық, психологиялық, әдістемелік әдебиеттерді, іргелі ғылыми – зерттеу жұмыстарын талдау ізденіс жұмысының бағыттарын анықтауға мүмкіндік алады.

Сонымен, инновациялық іс – әрекет педагогикалық еңбектің тиімді сапалығын өзгертетін оқыту мен тәрбиелеудің жаңа үлгілері мен әдістерін құруға өз ықпалын жасайды. Инновациялық іс – әрекет қазіргі мектептің даму тәртібінің аспектісі. Инновациялық іс-әрекет жаңалықтарды ойлап шығару, зерттеу, қолданыс аясына дайындау, іс жүзінде пайдалану сияқты үдерістерінен сипатталады.

Мұғалім үшін ең басты мәселе – оқытудың тиімді әдістерін таңдау. Ендеше, осы аталған әдістерді әр сабақта ой елегінен өткізіп, саралап таңдау ол әр мұғалімнің өзінің шеберлігіне байланысты деп ойлаймын.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Ә. Қабдешова. Сын тұрғысынан ойлау. Қазақ тілі мен әдебиеті. № 10
- 2 Тілдік тұлға қалыптастыруда сын тұрғысынан ойлаудың маңызы. Білім. – Образование. 2006.
- 3 Дүйсембекова Ш. Д. «Тәрбие үрдісінің ерекшеліктері» 2003
- 4 Ташенова А. Б. Сын тұрғысынан ойлауды оқу мен жазу арқылы дамыту. 2007.

APPLICATION OF AUGMENTED REALITY IN HIGHER EDUCATION AND THE EFFICIENCY OF APPLICATION

SALIMBEK S. O.

undergraduate student, International Information Technology University, Almaty
MUSTAFINA A. K.

associate professor, International Information Technology University, Almaty

The aim and capabilities of augmented reality technology are examined in the article. By reading a QR code with smartphones, tablets, and other devices, it is demonstrated how this technology might be used in a learning environment to supplement educational content with visual information technologies. The algorithm of the application

that reads information from a QR code and visualizes it is also taken into consideration. Studying the potential applications of cutting-edge augmented and virtual reality technology in creatively developing educational services for higher education is the article's challenge and goal. The relevance of the article is due to objective factors and the arbitrary tastes of new generations of students, information technologies have quickly developed and been used in many spheres of social life, including education.

Keywords: higher education, information technologies, augmented reality technologies, research, study, educational program.

Introduction

Information technology has become an integral part of modern man. They are especially widespread among young people, using their gadgets to play, communicate, search for information, navigate and choose a route, etc. [1]. They are actively implemented in all areas of human life, which is the reason for changing global processes, the main goal of which is to improve information management techniques through the introduction of electronic systems [2]. In this regard, it becomes necessary to use modern information technologies for the educational process using the Internet as a means of communication between a teacher and a student, artificial intelligence that performs processes that can be automated [3]. One of the latest advances in information technology is augmented reality or AR technology. Augmented reality appears as a new interactive technology that allows overlaying computer graphics or text information to real-time objects. Unlike virtual reality, AR interfaces allow users to see embedded virtual objects in the real world and manipulate them in real-time [4].

The starting point of the history of the development of AR technology can be called 1957 when inventor Morton Heilig created Sensorama — the world's first virtual simulator. Even then, the technology was focused on education. The term "augmented reality" was proposed by Boeing Aerospace Corporation researcher Tom Codel in 1990.

2 AR in the educational process

Augmented reality (AR) is a technology for adding or embedding elements of virtual information into a person's real-life displayed on the screen using technical means. Creation technologies allow people to erase the line between the surrounding and artificially created world [5]. Along with the following information educational technologies: Internet-oriented educational technologies, distance education technologies,

media education technologies, e-learning technologies, and smart education technologies [6]. There are several methods of using AR technology to support the educational process:

1. The methodology of using the QR-code system in the applied activities of an educational institution.
2. Methods of using augmented reality and virtual media objects;
3. Methods of use in CAD (computer-aided design) [7]

The algorithm of the application architecture that reads the information using a QR code and visualizes it on a smartphone or tablet with a camera is given by Y. A. Kravchenko, A. A. Lezhebokov and S. V. Pashchenko in [7]:

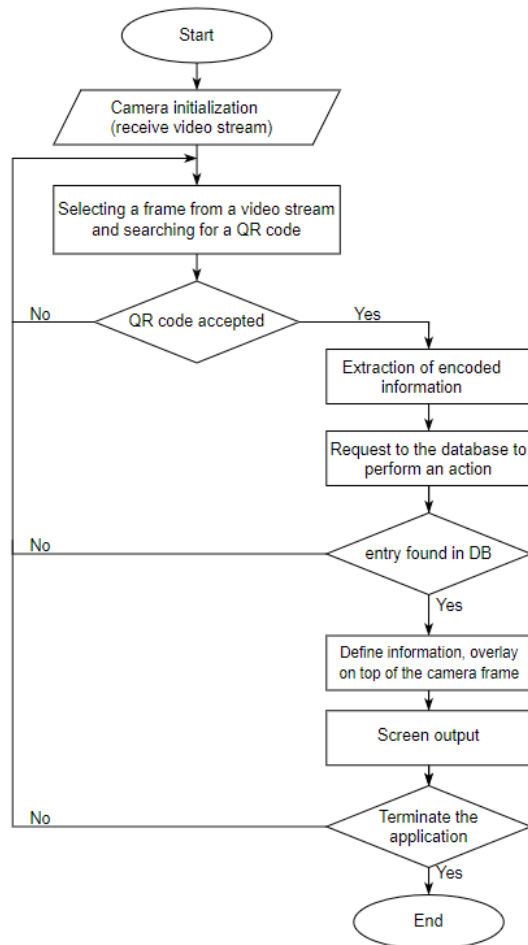

Figure 1 – The algorithm of the application that visualizes the information read by the QR code

The use of AR in education currently faces the challenge of the absence of a single, unified platform on which the entire educational process will be carried out because AR is present on nearly all devices, including smartphones, tablets, laptops, and computers with built-in cameras. The perception of training material is stimulated because

visualized virtual information is matched with actual space and time, creating a full immersion in AR.

3 Research and analysis

This article provides an analysis of gathered relevant research studies that were published between 2000 and 2020.

The learning outcomes of instruction supplemented by AR in K–12 settings are shown in Figure 2. It should be noted that some of the articles under examination concentrated on many learning outcomes at once, causing the sum of the outcomes to surpass the sum of the articles. The graph below shows that information acquisition and affective learning account for 43% (n = 83) and 39% (n = 76) of the total outcomes analyzed, respectively, as the main categories of learning outcomes for AR usage in K–12 contexts. Additionally, only a small number of learning outcomes (n = 14) were linked to skill mastery, and these were mostly related to several basic science fields (primarily physics and science). For instance, Karagozlu created an AR to help students become more adept at solving scientific puzzles [8].

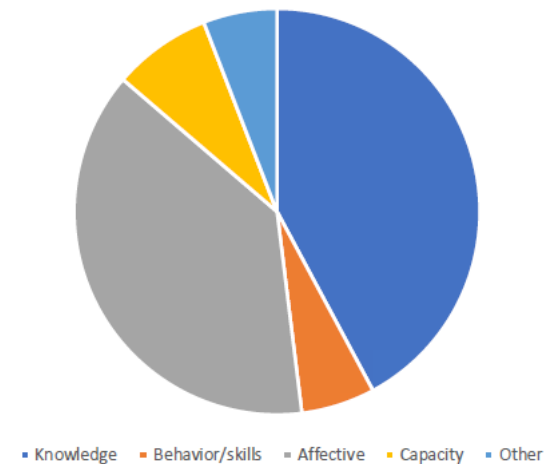

Figure 2 – Types of learning outcomes

According to statistics in 2020 of Kazakhstan, the largest number of AR applications in education is focused on natural sciences and mathematics (52.50 %). Social sciences, journalism, and information (15 %), arts, and humanities (15 %). Other common applications of AR

are engineering, manufacturing, and construction (15 %) [9]. The results of the statistical data are shown below:

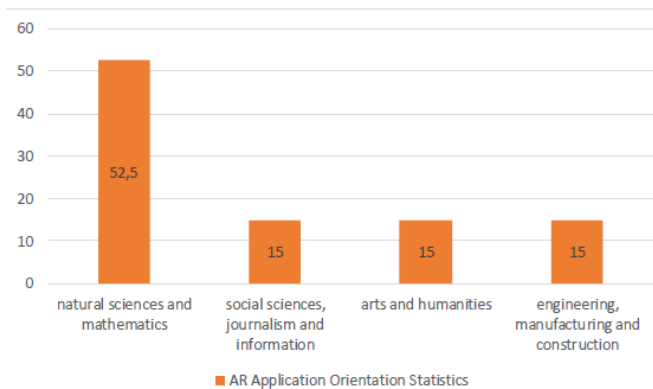

Figure 3 – AR Application Orientation Statistics

4 Results

This study examined the context, technology, design, and efficacy of AR-supported instruction by conducting a review that has examined AR applications in K–12 education over the past 20 years. Our research uncovered that: there has been a general surge in publications on AR-supported instruction in K–12 contexts during the past 20 years; the use of AR has a considerable impact on learning outcomes, with discipline and practice rounds serving as the main moderators.

The great capability of this technology in many fields is also observed when reviewing papers pertaining to the AR in higher education. As part of the creation of a software development course, instructional AR content was compared against instructive films on YouTube and found to be more successful, increasing student engagement and interest [10]. Examples from the field of architectural education support the use of AR technology [11]. Similar findings are drawn for the natural science disciplines, where dynamic content helps to understand the subject matter [12].

Assumptions that the AR application for K–12 tuning will include the following characteristics: (1) an effective tool for transferring knowledge; (2) flexibility; (3) high encouragement of student-centered learning; (4) reduce cognitive load while increasing motivation and positive attitude of students and (5) portability.

5 Conclusion

In the hands of contemporary teachers, the incorporation of AR technology into educational programs can be an effective and valuable tool. Since the primary component of AR is instructional content, which can be updated and augmented by the pedagogical community, using it does not necessitate significant financial outlays for technical replacement and ongoing modernization.

Due to the unheard-of speed at which information technologies are developing and being applied in all areas of human endeavor, domestic universities are actively introducing cutting-edge training formats that not only enhance the quality of instruction but also raise the level of competitiveness of Kazakhstani universities in the international educational market.

REFERENCES

- 1 Taran Victoria Nikolaevna, Application of augmented reality in education // Problems of modern pedagogical education. 2018. No. 60-2, pp.333-337.
- 2 Taran V. N., Gorschar R. S. Information system of the distance learning center // Days of Science KFU them. IN AND. Vernadsky: Materials of the III scientific-practical conference of the teaching staff, graduate students, students and young scientists. Humanitarian and pedagogical academy. Simferopol: Crimean Federal University. IN AND. Vernadsky, 2017. – S. 161–162.
- 3 Oleinikov N. N., Begishova E. E. Analysis of the possibilities of using the control system teaching MOODLE3+ when testing students' knowledge / N. N. OLEYNIKOV, // Remote educational technologies: materials of the I All-Russian scientific and practical Internet conference - resp. ed. Taran V. N. – Simferopol: Arial, 2016. – S. 64–67.
- 4 Maxim Vityunin, Augmented reality technology as a modern method of teaching schoolchildren, 2020, Source: <https://rosuchebnik.ru/material/tehnologiya-dopolnennoy-realnosti/>
- 5 Dementieva A.V., Otkupshchikova I.A., Reskov K.N. Augmented reality in the educational process // Scientific community of students: INTERDISCIPLINARY RESEARCH: Sat. Art. by mat. XLII intl. stud. scientific-practical. conf. No. 7(42). URL: [https://sibac.info/archive/meghdis/7\(42\).pdf](https://sibac.info/archive/meghdis/7(42).pdf)
- 6 Zenkina S. V., Pankratova O. P. The use of information educational technologies in conditions for the introduction of new standards of general education / Informatics and education. 2014. № 7 (256). P. 93–95.

7. Kravchenko Yury Alekseevich, Lezhebokov Andrey Anatolevich, Pashchenko Sofia Valerievna Features of the use of augmented reality technology to support educational processes // Open Education. 2014. № 3, P. 49–54.
8. Karagozlu, D. Determination of the impact of augmented reality application on the success and problem-solving skills of students. 2018, 52, 2393–2402.
9. Bizhanov E. G. Augmented reality technologies in the educational sphere (review) // Young scientist, July 2020, volume 1, No. 31 (321), p. 10–12.
10. Wang YH. Using augmented reality to support a software editing course for college students. Journal of Computer Assisted Learning. №33(5). 2017. P. 532–546.
11. Redondo Domínguez E, Fonseca Escudero D, Sánchez Riera A, Navarro Delgado I. Educating urban designers using augmented reality and mobile learning technologies. RIED – Revista Iberoamericana de Educación a Distancia. №20(2). 2017. P. 141–165.
12. Montoya MH, Diaz CA, Moreno GA. Evaluating the effect on user perception and performance of static and dynamic contents deployed in augmented reality based learning application. Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education. №13(2). 2017. P. 301–317.

БАСТАУЫШ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ДАҒДЫЛАРЫН АРТТЫРУДА МҰҒАЛІМНІҢ ІС - ӘРЕКЕТІ

СИРАЖИЕВА А. Х.

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан Университеті, Орал қ.,
Akmaral.sirazhiyeva@gmail.com

Бұл мақалада бастауыш мектеп жасындағы оқушылардың шығармашылық дағдыларын қалыптастыруда мұғалімнің іс-әрекеті жайлы жазылған. Баланың танымдық іс-әрекеті мен жеке даралық ерекшеліктеріне қарай оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру, тиімді жолдарын қолдану өте маңызды екені сөзсіз. Мақалада оқу тәрбие үрдісінде осы ерекшеліктерді ескеру және оның қалай тиімді дамыту мүмкін деген сұрақтарға жауап ізделіп, тұжырымдар жасалған.

Кілтті сөздер: Бастауыш мектеп оқушысы, оқу-тәрбие процесі, мұғалім, шығармашылық, шығармашылық дағды.

Білім негізі – бастауыш мектеп. Ертеңгі ел негізін қасына алатын азаматтар бүгінгі мектеп қабырғасында. Оларды саналы білімді өркениетке лайықты адамзат етіп шығару – ұстаз алдындағы өрелі міндет. Сондықтан да бүгінгі таңда көпшілік қауым орта мектепті бітірген жасөспірім ойын жұрт алдында еркін, дәл, анық, жүйелі етіп айтып бере алмайтындардың, тіл қоғамын өз тіршілігіне қажет ететін қару етіп жұмсай алмайтындардың едәуір екендігін айтып, өкініш білдіріп жүр. Қазіргі замандағы педагогика және психологиялық зерттеулердің айтуынша, бастауыш сыныбындағы кезең – баланың қай жағынан болса да ақыл – ой, рухани дүниетанымының ең тартымды дамитын кезеңі екен. Сондықтан осы кезеңнен бастап баланың жан – жақты дамуына көңіл бөлу керек. Жалпы шығармашылық жұмыс түрлерінің қалыптасуына әсер ететін жағдайларға қысқаша тоқталып өтейік.

Мұнда ең бастысы – мұғалімнің жеке басының үлгісі. Өйткені, әсіресе бастауыш сыныбының мұғалімі өз шәкіртінің білімге ғана баурап қоймай, оларға оның өзін - өзі ұстауы, жүріс тұрысы, киінуі, сөйлеуі де ықпал етуге тиіс. Олар өз ұстаздарына еліктейді. Үлкендерге еліктеу – бала мінезінің қалыптасуына әсер ететін ең басты күш. Сондай – ақ шығармашылықпен қызмет ететін мұғалімдер нені басшылыққа алуы керек? Ұстаз ғалымдар Ю. К. Бабанский, А. Деминцев және Г. Победоносев: «Мұғалімдер оқушыларға айқын нұсқау беріп, тез және нәтижелі жұмыс жасауға ұмтылдырып, оған ақыл – кеңес беріп, үнемі қызмет түрлерін өзгертіп отыруға талпыныс жасау керек», - деген болатын.

Партада отырған әрбір бала – жеке тұлға. Шығармашылық – осы тұлғаны дамытудың ең тіміді тәсілі. Алдына нақты мақсат қою арқылы биіктерге беттеу, болашаққа ұмтылу және нәтижелерге жету, тек шығармашыл адамдардың қолына келеді және бұл мәселені неғұрлым ерте алса, соғұрлым нәтижелі болатындығы ғылымда дәлелденген.

Балалардың шығармашылық қабілетін қалыптастыру барысында іс - әрекеттің нормалары мен үлгілері қолдануға белгілі уақытта ерік беріледі. Қазіргі заманғы оқытудың жаңа технологияларын пайдалана отырып, дамыта оқытудың баланың өмірі, жарқын болашағы үшін орасан зор маңызды бар екендігін байқаймыз. Шығармашылыққа үйрететін жаттығулар арнайы сабақ түрінде, сыныптардан тыс жұмыстарда үнемі қолданылып отыруына бетбұрыс бар. Осыдан балалардың шығармашылығын дамыту мүмкін екендігіне көзіміздің жетері сөзсіз. Бастауыш

сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сай қабілеті, белгілі бар іс - әрекетке бейімділігі мен қызығушылығы болады. Соны мұғалімдер кезеңде анықтап, зерттеп отыру керек. Оқушылардың неге қызығатанын, неге бейімді екенін зерттеліп, оларға сұрақ арқылы төмендегідей топқа бөлініп, жұмастар жүргізілуде:

- Болашақ ақын – жазушылар;
- Болашақ өнер адамдары (әнші, биші, актер);
- Болашақ экологтар;
- Болашақ математиктер;
- Болашақ суретшілер.

Жалпы білім беретін бағдарламаның негізгі бағытында айтылғандай, қазіргі таңдағы ғылым мен техниканың өркендеуіне байланысты, білім беру орындарының алдында тұрған ең маңызды міндеттерінің бірі – балалардың жас шағынан бастап өз бетінше ойлау қабілетін қалыптастыру, шығармашылық белсенділігін арттыру.

Яғни, бүгінгі күні аса бір тың тақырыптардың бірі – бұл баланың шығармашылық қабілетін дамыту. Дипломдық жұмысты жазу барысында бірқатар зерттеу жұмыстары жүргізілді. Осы зерттеулерге сүйене отырып мынандай қорытынды жасауға болады. Жалпы бастауыш сынып кезеңінде балалардың шығармашылық қабілетін дамытуға арналған рольдік ойындарды, ой толғайтын сұрақтарды, тапсырмаларды ұстаздар көп пайдаланбайды. Балаларға өздеріне бұрыннан таныс ойындарды өз қалауынша өзгертіп береді. Бұл баланың қызығушылығын төмендетеді. Сонымен қатар қандай да бір тапсырма орындау барысында балаларға қарағанда ұстаздардың іс - әрекеті немесе кірісуі көп болады. Мұның барлығы әрине, балалардың шығармашылық қабілетін жетілмеуіне әкеліп соғады. Сондықтан да олар өздігінен терең ойлай алмайды, терең қиялдауға, шығармашылықпен ойлауға, істерін жемісті аяқтауға шамалары жетпейді.

Көптеген ғылыми педагогикалық әдебиеттерді зерттеу барысында «шығармашылық қабілетті қай жастан бастап дамытуға болады?» деген сұрақ туындайды.

Д. Эльконин, Л. Выготский, А. Усова, В. Воронова, Б. Никитин, В. Давыдов тағы басқалардың еңбектерін қарастыра келсек, олардың айтуынша, балалардың шығармашылық қабілеттерінің дамуына ең қолайлы кезең – баланың «шыр» етіп дүниеге келген күні екен [1].

Бірақ, аталмыш авторлардың ішінде Л. С. Выготский мен Б.Л.Никитин 6-7 жасқа толған баланың да шығармашылық қабілетін дамытуына осы кезеңнің де ешқандай кеш емес екендігін айтады [2].

Сондықтан біз де, осы пікірмен келісе отырып, балалардың шығармашылық қабілетін дамыту үшін бастауыш сынып кезеңінен де маңызы зор екендігіне көзімізді толық жеткіздік. Бастауыш сынып – қиын да күрделі сынып. Оқушылар жас. Оның үстіне ой-өрісі тар, тіл байлығы кем. Сабақтан гөрі ойнағанды көбірек ұнатады. Жылауы да, жұбануы да оңай. Олармен тіл табыса білу үшін оқытушы өз жасын шегеріп, былайша айтқанда “баламен бала болуға” тура келеді. Оқытушы солармен бірге болу тиіс. Онсыз білім беру құма күйған сумен тең. Оқушының білім дағдылары меңгеруінде және оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттыруда, әсіресе, бастауыш сынып оқушыларының көңіл – күйі маңызды орын алады.

Көптеген ғалымдардың пікірі бойынша, атап айтқанда Г. И. Мелхорд, Г. Х. Блум, А. Фроим, К. Хант, Д. Б. Эльконин, Л. С. Выготский еңбектерінде, көтеріңкі қанағаттанарлық сезімді көңіл-күй – адам еңбегінің игілікті жемісі болуының кепілі. Әсіресе, Бұл бастауыш сынып оқушыларына қатысты. Мектептегі оқу – тәрбие жұмысында оқушының көңіл – күйінің сергек, көтеріңкі болуын қамтамасыз ету қажеттілігі көптеген еңбектерде айтылып жүр [3].

Оқу үрдісінде оқушының көтеріңкі көңіл – күйін сақтау мақсатында мына мәселелер жүзеге асырылуы тиісті:

Оқушы мен мұғалім арасында сүйіспеншілік, өзара түсінушілік, сыйласымдық сезімді қалыптастыру.

Мұғалімнің әрбір сөзінен, ісінен, балаға деген махаббат сезімін, олардың көңіліне қуаныш сезімін, оқушының өз ісіне деген сенімін ұлғайту.

Оқушының көңіл – күйінің даму ерекшеліктерін білу олардың дұрыс бағытта дамуын қамтамасыз ету.

Оқу үрдісінде әр түрлі ойын элементтерін пайдаланып отыру. Әр оқушының көңіл – күйін, ішкі талап тілегін, мақсатын зерттеп, оқу тәрбие үрдісіне оларды ескере отыру.

Күш тәртібінің, гигиеналық талаптардың дұрыс сақталуы.

Оқу жұмысын дұрыс ұйымдастырып, оның тиімді де нәтижелі болуын қамтамасыз етуде және бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін, оқушы психологиясының дамып жетілу ерекшеліктері мен физиологиялық негізін білу мұғалімдер үшін маңызды міндеттердің бірі болуға

тиіс. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін қандай жолмен арттыруға болады. Көптеген педагогикалық және психологиялық әдебиеттерге сүйенсек шығармашылық қабілеттерді қалыптастыру әлі де көп зерттеуді қажет етеді екен. Бастауыш сыныптан бастап оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, табиғи қабілеттерін анықтау – бала бойында жинақталған барлық даралық қасиеттерін мүмкіндігінше алуға жәрдемдесіп, орта және жоғары буында оқылатын пәндерді шығармашылықпен игеруге жағдай туғызу болып табылады.

Қоғамда болып жатқан құбылыстар бастауыш білім беру мазмұнына елеулі өзгерістер енгізуді талап етіп отыр. Сол себепті алдағы уақытта, оқыту жұмыстарындағы білім мазмұнының теориялық деңгейін көтеруде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін байқау, қалыптастыру, арттыру басшылыққа алынды.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Г. Бекова. «Шығармашылық ізденістер». Бастауыш мектеп - №2, 1996 ж.
- 2 В. И. Белозерцов. «Техническое творчество». Москва. 1978 г.
- 3 Г. Буртова. «Бастауыш класс оқушыларының оқу икемдігі мен машығын қалыптастыру». Алматы. Мектеп. 1987 ж. –116 б.
- 4 Г. Жунусова. «Оқушылардың ақыл – ой, белсенділігін арттыру». Бастауыш мектеп – 1994 ж. №8-18-20 б.
- 5 «Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту». «Ұстаз газеті». №2 –2004 ж.

ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІҢ БАЛА ДАМУЫНДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

СИРАЖИЕВА А. Х.

М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті, Орал қ.,
akmaral.sirazhiyeva@gmail.com

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық белсенділігінің психологиялық ерекшеліктері қарастырылған. Баланың танымдық іс-әрекеті мен жеке даралық ерекшеліктері туралы зерттеулерді саралау бастауыш сынып жастағы балалардың шығармашылық белсенділігін дамытуға психологиялық ықпал етуде тиімді болып табылады. Мақалада оқу тәрбие үрдісінде осы ерекшеліктерді ескеру және оның қалай тиімді

дамыту мүмкін деген сұрақтарға жауап ізделіп, тұжырымдар жасалған.

Кілтті сөздер: Шығармашылық, шығармашылық белсенділік, ойлау, психологиялық процестер, психологиялық даму.

Бастауыш мектеп жасында балалардың сезімдік тәжірибесінің орасан зор молайып, ретке келу, қабылдау мен ойлаудың адамға тән формаларын игеру, қиялдың күшті даму, ырықты зейін мен мағыналы естің бастамалары қалыптасу кезеңі болып саналады.

Балада танымдық қабілетін дамыту мәселесі кезкелген әрекетпен бөлінбейтін байланыста деген көзқарастарда Л. С. Выготский, В. В. Давыдов, В. А. Крутецкий, Я. А. Пономарев. С. Л. Рубинштейн. Д. Б. Эльконин т.б. болды. Қиял жаңа материалдарды меңгерудің мәнді алғы шарты және шығармашылыққа өтуде алынған білім мен өзіндік дамудан өтетінін дәлелдеген.

Жалпы психология – психология ғылымдарының ең негізгі және фундаментальды бөлімдерінің бірі. Адамның ішкі дүниесі мен бейнелеу қасиетінің және күллі жан дүниесінің тіршілігі немесе сырын психологияда түйсік, қабылдау, ес, ойлау, қиял, сөйлеу, зейін деп аталатын танымдық процестер құрайды. Педагогикалық психологияда оқушылардың танымдық процестерінің жас кезеңінде қалыптасуы оқу процесі арқылы шығармашылық белсенділігі дамитындығы аз зерттелінбеген. Бірақ бұл кешенді жағдайды үйлестіру ғылым мен техниканың қарқынды дамып келе жатқан кезінде бір тұжырымға шектеліп қалуға болмайды. Танымдық процестердің дамуына экспериментальды зерттеулер арқылы С. Д. Владыко, В. Вундт, Т. Рибо және т.б. ғалымдар еңбек сіңірді. Экспериментальды жүйедегі зерттеу теориялық ой сапаларын нәтиже көрсеткішінен таным процестерінің даму сатылары анықталды.

Танымдық процестердің онтогенезді дамуын зерттегендер Л. С. Выготский, А. В. Петровский, Д. Б. Эльконин болды. Ал кіші жастан балада шығармашылық қабілетін дамыту танымдық процестерге байланысты екені туралы Б. М. Теплов, А. В. Запорожец, В. А. Крутецкий айналысты. Психологияда бастауыш сынып оқушыларының танымдық процестерін қалай, не арқылы дамытуға болады мәселесі туындап отыр.

Оқу процесінің субъектілерінің қарым – қатынасы мен өзара әрекеттестігінің феномені педагогикалық әдебиеттерде және мектеп тәжірибесінде ұжымдық танымдық іс - әрекет ретінде түсіндіріледі. Бұл мәселелердің теориялық әдіс – тәсілдері

Н. К. Крупская еңбектерінде қарастырылған. Ал педагогикалық процестің оқудан тыс бөлігі жағдайында оқушылармен ұжымдық жұмыс жүргізу әдістемесін Н. К. Крупская, П. П. Блонский, А. С. Макаренко жасаған.

Адамның дүние шындығы мен болмысын танып білуі – диалектикалық жолмен дамиды аса күрделі процесс. Түйсік, қабылдау, елес бейнелері адамның «нақты пайымдау» не «тікелей таным процесі» деп аталатын дүниетанымдық сатысына жатады [1].

Оқушылардың танымдық іс-әрекеті тек білімге, оқуға ғана бағытталмай, үлкендердің, өзімен бірге жүретін достарының ерекшелігін тануға, мәдениеттік өрісін кеңейтуге жолдайды. Бала мектепке барған кезінде үлкен психикалық өзгерістерге ұшырасады. Біріншіден ол оқушы атанып «Мен» дәрежесіне көтерілсе, екіншіден өмірге басқаша көзқарас танытады. Өз бетімен шешім қабылдап, тұжырым жасайды, өзіндік бағалау қасиет пайда болады. Осыған орай, танымдық іс-әрекетінің мотивациялық өрісі де өзгереді.

Соңғы жылдары ғалымдар психология ғылымының әр түрлі саласында, әсіресе қарым-қатынас мәселесіне үлкен қызығушылық туғызып отыр. Бұл ең бірінші тілдік қарым-қатынас және біріккен іс-әрекеттің өзектілігімен байланысты. В. Н. Носуленко біріккен іс-әрекет пен қарым-қатынастың сенсорлық процеске әсерін тәжірибе жүргізу арқылы дәлелдесе, А. Л. Журавлев қарым-қатынастың жеке тұлғалық аспектілері, мұнда басқарушы тұлғалардың қарым-қатынас шеберліктерінің ұжымға маңызды әсер ететіндігін сипаттаған. Ал, А. Кольцов психикалық процеске қарым-қатынас ықпалының деңгейі мен өзіндік ерекшелігін талдап, зерттелушінің танымдық іс-әрекет мәселесіне ерекше тоқталған.

Л. С. Выготский және Ж. Пиаже, баланың мектепке барған шақтағы ойлау қабілетінің дамуына тұжырым жасаған. Олар, ойлаудың ең маңызды дамуы – жаңа мінез-құлық мүмкіндігіне итермелейтін және интеллектуалды іс-әрекеттің жоғарғы формасына әкелетін жасөспірімнің жинақталған түсінікті меңгеруінің негізін түсіндірген. Л.С.Выготский түсінікті жинақтау қызметі осы жастағы интеллектуалды өзгерістерге байланыстылығын: «... түсініп ойлану - іс-әрекетті түсіну, басқаларды түсіну және өзін түсіну»- деген [2].

Сезімдік танымдық сатылардың негізін құрайтын түйсіну мен қабылдау психикалық процестерін оқып-үйрену аса маңызды мәселелердің бірі. Түйсіну актілері арқылы адамның қоршаған ортамен байланысы орнайды, «сыртқы әлем энергиясы сана актісіне өтеді». Түйсіну бейнелері реттеуші, танымдық және

эмоциялық функцияларды орындайды. Бейнелер – ол сигнал, өзінің биологиялық және әлеуметтік мәні бар, тітіргендіргіштің жақындағанын немесе одан кеткеніне байланысты туындайтын реакцияларды, сигналдардың (стимул) траекториясын, күшін, қозғалыс жылдамдығын, кеңістікті локализациясын анықтайды. Бейнелердің онтологиялық тұтастығы объективті болмыстың заттылығымен, психофизиологиялық тұрғыдан сыртқы дистантты анализаторларды танымдық комплекстерге біріктіретін қозғалыстың өзара әрекетімен, физиологиялық (организм деңгейінде) және психологиялық (жеке адам деңгейінде) белсенділікпен, танымға бағыттылықпен детерминизацияланған.

Түйсік – материалдық дүниедегі заттар мен құбылыстардың жеке сипаттары мен қасиеттерінің біздің сезім мүшелерімізге әсер етіп, миымызда бейнелеуі. Түйсіну дегеніміз – дүниені танып білудегі бейнелеу процесінің алғашқы баспалдағы. Ол – біздің айналамызда, ішкі жан дүниемізде не боып жатқанын хабарлап отыратын қарапайым психикалық процесс [3].

Адам түйсік арқылы заттар мен нәрселердің жеке қасиеттерін, сапаларын білетін болса, ал қабылдау арқылы зат немесе құбылыстың тұтас бейнесін көреді. Мысалы: жарық, ойнап жүрген сәби, кең бөлме, өсіп тұрған жеміс ағашы. Қабылдау – затты тұтас бейнелеуге бейімді процесс. Түйсікке қарағанда, қабылдау шындықты бейнелеудің неғұрлым жоғары формасы. Қабылдау барлық адамдарда бірдей бола бермейді. Қабылдау процесін дамытып, қалыптастырып отыру басқа да психикалық процестермен тығыз ұштастырылып, жалпы баланың дүниетаным шеңберін кеңейтіп отыруды талап етеді. Ойлау әлемнің жанамаланған бейнесі. Ойлау мақсатты бағытталған, ерікті сипатқа ие, ойлаудың кез келген актісі белгілі бір тапсырманы шешуге бағытталады, санада пайда болған сұрақтарға жауап береді. Танымдық іс-әрекеттің жалпы сипаттамаларына сүйене отырып адам ойлау әрекетін жүзеге асырады, ол ақыл-ой сапаларының құрылымын анықтап, жеке адамның басқа қасиеттерімен өзара байланысып ойлау тапсырмаларын шешудің тәсілдерін жасайды. А.Н.Леонтьев ойлауды зерттеуде, фундаментальды мәселелерді зерттеуді, жалпы психологиялық іс-әрекет теориясымен байланыстырып қарастырған [4].

Адам бұрын өзі көріп білмеген нәрселерінің бейнесін көз алдына елестетіп, олардан жаңа бейне жасайды. Немесе бұрынғы қабылданған, жиналған бейнелерге сүйене отырып, өз басында тын, сонны, жаңа елестер мен идеялар тудырады. Осындай жаңа бейнелер мен идеяларды қиял деп атаймыз. Қиял тек адамға ғана тән, соған

меншікті психикалық процесс. Жануарлар дүиесінде мұндай функция болмайды. Өйткені, қиял – адамның еңбек әрекетімен дамиды психикалық қызмет. Сонымен, қиял дегеніміз сыртқы дүние заттары мен құбылыстарының субъективтік образдарын қайтадан жаңартып, өңдеп бейнелеуде көрінетін тек адамға ғана тән психикалық процесс. Адамда қиял пайда болған кезде ми қабығында бұрын жасалған уақытша байланыстар түрлі комбинацияларға түседі, де жаңа нәрселердің бейнесі туып отырады. Уақытша байланыстарды қайта жасап, өңдеу процесінде екінші сигнал жүйесі шешуші роль атқарады.

Қазақтың көрнекті ғалымы С. М. Жақыпов көрсеткен «Оқыту мен тәрбиелеудің тиімділігі оқытушының оқушымен біріккен-диалогтық процесте танымдық іс-әрекетті қалыптастыруы тікелей танымдық өзара әсерлесу мен педагогикалық қарым-қатынасқа байланысты» - деген тұжырымы баланың оқу-тәрбие процесімен қатар танымдық іс-әрекеттері қарым-қатынас негізінде жүйелі дамып жетіліп отырады [5].

Сонымен мектеп жасындағы балалардың көпшілігі өздерінің есте сақтау, сөйлеу, ойлау әрекеттеріне ерекше мән беріп, сол арқылы танымна, моральдық құндылықтарына, жеке тұлға ерекшеліктеріне /өз бетінше әрекет, өжеттік, ерік/ дамуына әсер ететінін ұғынады. Қарым-қатынас жағдайында психикалық процестер мен олардың қызметі жаңа қатынас, дағды мен қажеттігін тәрбиеші-мұғалімнің педагогикалық іс-әрекетін жүйелі жоспарлау, ата-аналары мен құрбыларының жағымды ықпалы маңызды орын алады.

Оқушылар алған білімдерін жадында сақтап қана қоймай, оны өмірмен байланыстыра білуге жан-жақты ақыл – оймен саралауға қабілетті болуы тиіс. Баланың түрлі іс-әрекеттерінің нәтижесінде танымдық белсенділігі үнемі дамып, мазмұны жағынан өрістейді. Оқушылар іс-әрекеті негізінде басқа пәндерден алған білімдерін байланыстыру арқылы танымдық қызығушылығын арттырады.

Белсенділік – адамның қандайда бір нәрсеге қатысудағы қуатты, қарқынды іс-әрекеті немесе іс-әрекет үстіндегі күй. Осы іс-әрекеттердің, жалпы тіршіліктің барысында адам бойында: қарым-қатынас жасау белсенділігі, таным белсенділігі, өзін-өзі тәрбиелеу, шығармашылық, көркемдік белсенділіктері қалыптасып дамиды. Адамның іс-әрекеттерінің көп түрлігіне байланысты: психикалық, физиологиялық, өндірістік, әлеуметтік, тұлғалық, танымдық-көркемдік белсенділіктер бар. Аталған белсенділіктердің

педагогикалық-психологиялық негіздері: Ю. Н. Бабанский, И. Я. Лернер, М. Н. Скаткин, Л. Я. Зорина, Қ. Б. Жарықбаев, С. М. Жақыпов, С. Қ. Бердібаева және т.б. еңбектерінде зерттелген.

Мектеп жасындағы балалар көп қырлы, көп компонентті іс - әрекеттердің жеке түрлерінен өзінен - өзі пайда болмайды, олардың жекелеген жас кезеңінде түрлі жүйесін құрады. Олардың әрқайсысы тек іс - әрекеттің алуан түрлерінің белгілі бір құрамымен сипатталып қана қоймай, сонымен бірге осы кезеңде баланың қарым – қатынасын айналадағы адамдарға, болмысқа алып келетін жетекші іс - әрекеттің болуымен сипатталады. Жетекші қызметті дамыту осы кезеңде баланы дамытудағы психологиялық процесстер мен психикалық ерекшеліктерге басты өзгерістер енгізуге жағдай жасайды. Сондықтан, іс - әрекеттің жетекші типін арнайы ұйымдастыру баланың жеке басына мақсатты түрде ықпал жасауға, оның бір іс - әрекет процесінде талап етілетін қажеттіліктердің, мотивтердің және мақсаттарды қалыптастыруға мүмкіншілік беретін негізгі шарт [6].

Оқушылардың таным процесі өзіне тән ерекшелігі бар күрделі психикалық процесс. Олардың нәтижелі білім алуына әсер ететін сыртқы және ішкі күштер немесе себептер болады. Олардың білім алуда ілгері қарай басына себепкер болатын негізгі күш – оның қызығушылығы мен белсенділігі.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Дубровина И. В. Рабочая книга школьного психолога. – М.: Просвещение, 1991.
- 2 Реан А. А. Психодиагностика личности в педагогическом процессе. – СПб., 1996.
- 3 Фельдштейн Д. И. Психология развивающиеся личности. – М.: Воронеж, 1996.
- 4 Дружинин В. Н. Экспериментальная психология – М, 1997. Көмекбаева Л. К. Білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметті ұйымдастыру. – А., 2002.
- 5 Шадриков В. Д. Развитие и диагностика способностей. – М, 1991.

HOW THE USE OF ICT COULD CHANGE THE PACE OF THE LESSON

SULEIMANOVA A. V.

BA, An English Teacher, School-lyceum №8 for gifted children, Pavlodar

Technology refers to the tools, methods, and systems that are developed to solve specific problems and improve the quality of life. It encompasses a wide range of fields, including computers, electronics, telecommunications, biotechnology, nanotechnology, and many others. Technology has revolutionized the way we live, work, and communicate, and it continues to shape our world in new and exciting ways. Some examples of technologies advancements include the internet, smartphones, artificial intelligence, and renewable energy systems.

These days, technology makes this world, however technology has had a significant impact on how we teach and learn. It has made it possible to provide more personalized and adaptive instruction, as well as to access a wider range of educational resources and materials. Technology has also facilitated remote learning and collaboration, allowing students and teachers to connect from anywhere in the world. However, it is important to note that technology should not be seen as a replacement for traditional teaching methods, but rather as a tool to enhance and complement them. Effective use of technology in education requires a balance between the use of technology and the human element of teaching. While technology has made education more accessible and convenient, not all lessons can or should be provided solely through technology. Hands-on and experiential learning, as well as social interaction and collaboration with peers and teachers, are still essential components of a well-rounded education. Technology can enhance and supplement traditional teaching methods, but it cannot replace them entirely.

Since working at the Lyceum for only 6 months, I've met so many wonderful people with a passion for teaching. If you are not working as a teacher at the lyceum, but rather in a different capacity, like it happened with me, a lot of years before coming to idea that working at school gives me more benefits, I have been working as a teacher at the courses. Getting a lot of experience by the way helps me now to focus on your specific job responsibilities and how I can excel in my role. I could consider setting goals for myself and regularly seeking feedback from my supervisor to ensure that I am meeting expectations and contributing to the success of the lyceum. Additionally, I could explore opportunities for professional

development and seek to acquire new skills or knowledge that could benefit both myself and the organization.

I feel this time that schoolchildren should feel inspired, motivated and having learned something valuable. I strive to create an engaging and interactive learning environment that challenges my kids to think critically and creatively. To achieve this, I regularly incorporate a variety of teaching strategies and technologies, such as visual aids, games and multimedia resources, to make the learning experience more memorable and effective. Moreover, I encourage active participation and collaboration among my students to foster a sense of community and teamwork in the classroom. Remembering, that the key to making my lessons interesting is to infuse an element of fun into my lesson, I can help my students stay focused, motivated, and interested in learning.

There are a variety of ways how we can incorporate innovative technologies into our lesson to make them more interesting for schoolchildren. I came to this idea and hope my way of using some internet resources will help you.

Mostly everyone knows a lot of such things, like using multimedia like videos, images, and audio our lessons to help students better comprehend the material. And there are another countless number of websites and online tools that can help us make our lessons more interactive and engaging too. For example, we can use online quizzes, generator of rebuses, simulations, and games to reinforce learning, artificial intelligence to encourage schoolchildren's desire learning the subject that I teach, and it is the English language.

The first is Quizlet, which is a digital learning platform that provides a variety of study and review tools for students and teachers [1]. The platform allows users to create and share study materials in the form of flashcards, quizzes, games and more. Schoolchildren can use Quizlet to study course materials, review for exams, and reinforce learning through interactive study tools [1]. Teachers can use Quizlet to create custom study materials and assignments for their students, track student progress, and analyze student performance data [1]. Quizlet offers a variety of features such as text-to-speech, image uploading, and the ability to embed Quizlet materials into other websites or learning management systems [1]. It also has a large library of pre-made study sets that cover a wide range of subjects. It offers various tools for learning, including online games that allows students to compete with each other, in a fun and engaging way. These games can help children reinforce their knowledge and improve their retention of information through repetition and practice.

What is more, it is crucial to note that while these games can be helpful, they should not be the sole method of learning and should be used in conjunction with other study methods.

In summary, Quizlet is a flexible and powerful study tool that can help both students and teachers achieve their learning goals [1].

Next tool is Baamboozle, that is learning platform that allows teachers to create, play and share educational games [2]. Children can access the games on any devices, and they can participate in the games either individually or in groups. Baamboozle games can be customized with images, sounds, and video to make them more engaging and interactive [2]. This platform also offers a library of pre-made games that cover a wide range of topics, and teachers can search for games created by other teachers to use in their own classrooms.

In summary, Baamboozle is a fun and engaging way to help schoolchildren review and reinforce their learning, and it provides teachers with an easy-to-use platform to create educational games [2].

The third tool is Liveworksheet, it is an online educational platform that allows teachers to design interactive worksheets with a wide range of multimedia resources such as videos, audio, images and exercises [3]. The platform provides a variety of tools to generate dynamic, interactive, and personalized worksheets for students of all ages and learning levels. Teachers can use it to bring into existence a wide range of educational resources, including quizzes, crosswords puzzles, gap-filling exercises, matching activities, and more. They can also assign these worksheets to their children to complete online or print out, and track schoolchildren's progress in real-time. Liveworksheet is also designed to be accessible to children with a variety of learning needs, offering features such as text-to-speech, drag-and-drop, and multimedia resources to enhance the learning experience [3].

In summary, Liveworksheet is a versatile and user-friendly platform that provides teachers with a wide range of tools to create engaging and interactive educational resources [3].

Using a Rebus Generator is a great way to challenge students to think logically and creatively [4]. It allows to design visual word puzzles where pictures or symbols are used to represent words or parts of words. These puzzles are known as rebuses and are often used as a fun and engaging way to develop problem-solving skills, visual thinking, and language comprehension. To use Rebus Generator, you typically enter the words or phrases you want to use in the puzzle, and the tool will generate a visual representation of those words using symbols, pictures, or icons [4].

Once you have created your rebus, you can print it out or share it online with others to solve. Rebus Generator can be a great tool for educators or anyone looking how to engage in creative and fun wordplay [4].

The last tool, that is quite interesting is Replika AI [5]. Replika AI is an AI-powered chatbot designed to simulate human-like conversation and offer emotional support to users [5]. The chatbot is designed to learn from its interactions with users, using machine learning algorithms to adapt and improve its responses over time. Users can create a profile and interact with their Replika AI by sending messages, sharing their thoughts and feelings, and asking for advice or support [5]. The chatbot responds with empathetic and thoughtful messages, and users can rate and provide feedback on its responses to help it learn and improve.

Replika AI is designed to provide a safe and supportive space for users to discuss their feelings and emotions, and it can also be used as a tool for personal growth and self-improvement [5]. The chatbot offers a variety of features, including mood tracking, journaling, and goal setting, to help users improve their mental health and well-being.

In summary, Replika AI is an innovative chatbot that uses AI technology to offer emotional support and companionship to users [5]. It has a wide range of features that can help users improve their mental health and well-being, and its ability to learn and adapt over time makes it a powerful tool for personal growth and self-improvement.

Not all the time, you feel that you need something to create yourself, sometimes it is already done for us by YouTubers. Let's take for example YouTube riddle solving are individuals or groups who create content on YouTube that revolves around solving riddles, puzzles, brain teasers, and other types of challengers [6]. They often use their channels to share their problem-solving skills and techniques, as well as to engage with their viewers and create a community of like-minded individuals who enjoy solving riddles and puzzles. Watching these videos can be a fun and educational way to develop critical thinking skills and challenge your mind.

The last, however not the list, must be shown the next websites which can be used for descriptive notion and view the beauty of the world. The website window-swap shows a collection of user-submitted videos showcasing views from windows in Dubai, United Arab Emirates Windowswap [7]. Users can view these videos to experience different parts of the city and see what it is like to look out from various locations. This is just one of many destinations available on the window-swap website, which offers views from all around the world Windowswap

[7]. As previously mentioned, window swap appears to be broken or incomplete Window-swap [8]. However, based on the domain name and the page title, it is likely that the link is related to the window swap website Window-swap [8]. As previously mentioned, is a website that provides a virtual window to different parts of the world. Users can view short videos that show the view from someone else's window, offering a glimpse into different environments and cultures. Users can also submit their own videos to share their own window view with others. This website was created by Sonali Ranjit and Vaishnav Balasubramaniam in 2020 as a response to the COVID-19 pandemic and the need for virtual travel experiences.

There are a variety of ways you can incorporate technology into your lessons to make them more interesting for schoolchildren, each teacher knows, and I hope you will take these tools and appropriate at your lessons. Thanks for attention.

REFERENCES

- 1 <https://quizlet.com/>
- 2 <https://www.baamboozle.com/games>
- 3 <https://www.liveworksheets.com/>
- 4 <http://rebus1.com/>
- 5 Replika
- 6 #riddlessolvers - YouTube
- 7 <https://windowswap.com/>
- 8 <https://www.window-swap.com>

СОВРЕМЕННЫЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ И КОМПЬЮТЕРНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРЕПОДАВАНИИ

СУЛЕЙМЕНОВА К. М.

преподаватель, Аксуский колледж черной металлургии, г. Аксу

Современному обществу требуются люди, умеющие быстро адаптироваться к изменениям, происходящим в постиндустриальном мире. Объективной исторической закономерностью в настоящее время является повышение требований к уровню образованности человека. Наши граждане должны быть готовы к тому, чтобы постоянно овладевать навыками работы на самом передовом оборудовании и самом современном производстве.

Профессиональная компетентность преподавателя в формировании функционально- компьютерной грамотности студентов характеризуется как интеграция педагогических знаний, умений, профессионально значимых личностных качеств на достижение социально-педагогических результатов по формированию информационной, проблемной, коммуникативной и организационной компетенций выпускников колледжа, формированию компетенции в решении жизненных проблем, необходимых для адаптации и полноценного функционирования в современном обществе.

Используя различные платформы для своей работы, отметила для себя отличные ресурсы, с которыми хотела поделиться. Не нужно устанавливать на компьютер программы или владеть навыками программирования. Думаю, что повысить уровень профессиональной компетенции педагога с помощью новых платформ в условиях обновления содержания образования. Основными патформами такого рода обучения являются:

Онлайн-сервис Flippity (flippity.net) – это онлайн-сервис, с помощью которого можно создать разнообразные интерактивные задания для обучения на основе Google-таблиц. По функционалу Flippity схож с такими популярными сервисами, как LearningApps, Quizziz, Classtools. Самые популярные виды интерактивных заданий Flippity:

- Упражнение на ввод текста;
- Проверка орфографии;
- Кроссворд;
- Турнирная таблица;
- Временная шкала;
- Поиск слов;
- Бинго.

Для каждого задания доступна инструкция по созданию, а также шаблон и демонстрационная версия.

В целом, Flippity является достаточно простым и удобным инструментом для создания интерактивных заданий, игр, тестов, позволяющим сэкономить время при подготовке к занятиям [4].

Преимущества:

включает множество вариантов игровых упражнений. К каждому шаблону имеется инструкция по созданию.

бесплатный.

можно поделиться ссылкой на упражнение.

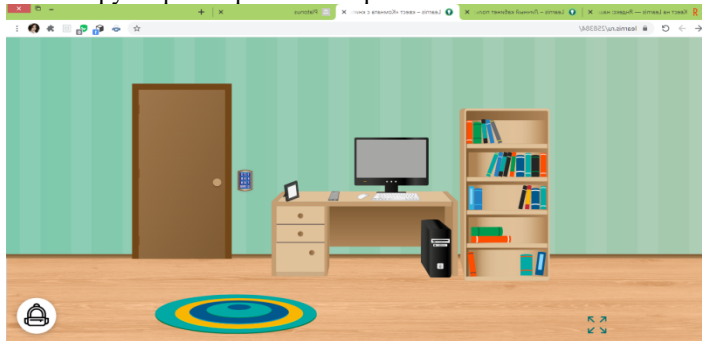
регистрации не требуется.
 часть упражнений можно распечатывать.
 можно сформировать сертификат.
 Применение на уроках информатики:

Рисунок 1 – платформа Flippity

Рисунок 2 – применение Flippity в программе Zoom

Конструктор интерактивных рабочих листов

(liveworksheets.com) – для создания интерактивных рабочих листов вы можете использовать свои записи в текстовом редакторе Word, а также в формате PDF или изображение JPEG.

После регистрации выходите в режим создания интерактивного рабочего листа. Загружаете свой текстовый документ [7].
 Рабочие листы на уроках:

Рисунок 3 – интерактивный рабочий лист по информатике

Интерактивная доска MIRO (migo.com) – виртуальный аналог классической доски. С ее помощью можно не только наглядно показать что-либо студентам, но и организовать проектную и командную работу, визуализировать некий процесс, устроить мозговой штурм и, наконец, провести увлекательное, интерактивное занятие.

Функции:

1. Все основные функции, которые нам понадобятся для создания игры уже присутствуют в базовой бесплатной версии. Но есть и подписка на расширенную версию программы с функциями видеочата, таймера и голосования.
 2. В бесплатной версии у вас может быть три активных редактируемых доски (пространство для работы) одновременно, остальные доски будут заархивированы.
 3. Рабочая область каждой доски бесконечна, а файлы останутся в программе, даже если вы удалите их с компьютера.
 4. В программе настроено автосохранение, поэтому кнопки «сохранить» нет, и вы можете не бояться потерять прогресс работы [5].
- Учебные средства и карточки Quizlet (quizlet.com) — это бесплатный сервис, который позволяет легко запоминать любую

информацию, которую можно представить в виде учебных карточек. Все что требуется – это найти в базе или создать интерактивный материал – собственные карточки, добавляя к ним картинки и аудиофайлы и затем выполнять упражнения и играть в игры, чтобы запомнить данный материал.

Для входа в сервис необходимо зарегистрироваться или произвести вход через Google или Facebook.

Веб-сервис Prezi (prezi.com) - с помощью которого можно создать интерактивные мультимедийные презентации с нелинейной структурой.

Сервис для создания презентаций Prezi.com предлагает большое количество возможностей для визуализации презентаций, посредством использования видеоматериалов, графики и др. [3].

Работа веб-сервиса Prezi.com основана на технологии масштабирования (приближения и удаления объектов). В отличие от «классической» презентации, выполненной в Microsoft PowerPoint или OpenOffice Impress, где презентация разбита на слайды, в Prezi основные эффекты связаны не с переходом от слайда к слайду, а с увеличением отдельных частей этого же слайда!

Язык интерфейса сервиса английский. Текст, в презентациях может быть на любом языке, в том числе на русском [6].

Все эти задания по различным платформам будут способствовать развитию функциональной грамотности учащихся в рамках обновления содержания образования.

По новой системе преподаватель в образовательном процессе выступает в роли координатора и активатора. С помощью новой программы и активных форм обучения можно заинтересовать, привлечь каждого студента к работе, раскрыть в каждом студенте его таланты, его возможности. Можно достучаться до каждого студента, причем самими же студентами! Надеюсь, что с помощью изменений, внесенных в обновленное содержание среднего образования мы – педагоги сможем воспитать функционально грамотных студентов [2].

Развитие профессиональной компетентности учителя, обеспечивающей реализацию педагогического процесса, иницилирующего и формирующего функциональную грамотность учащегося, является на современном этапе развития образования одной из главных задач [8].

Из вышеуказанного следует: что современному обществу требуются люди, умеющие быстро адаптироваться к изменениям,

происходящим в постиндустриальном мире. В новых обстоятельствах процесс обучения выпускников в школе должен быть ориентирован на развитие компетентностей, способствующих реализации концепции «образование через всю жизнь». Установлено, что предпосылкой развития компетентности является наличие функциональной грамотности [1].

ЛИТЕРАТУРА

1 Концепция 12-летнего среднего образования Республики Казахстан, разработанная в соответствии с Законом Республики Казахстан «Об образовании». – Астана, 2010.

2 Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1000001118>.

3 Можяева О. И. О трансляции опыта «Назарбаев. Интеллектуальные школы» в рамках обновления содержания общего среднего образования // Открытая школа. – 2015. – № 1.

4 Муканова С. Д. Инновации как основа развития системы среднего общего образования // Білім – Образование». – 2010. – № 4.

5 Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 годы. Постановлением Правительства РК от 25 июня 2012 года №832. – Астана: КАЗИНФОРМ, 2012.

6 Сластенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: инновационная деятельность. – М.: Магистр, 1997. – 224 с.

7. Танжарикова Г. Т. Формирование функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://internet-konkursy.com/statii/formirovanie-funkcionalnoj>.

8. Таскенова Б. М. Формирование функциональной грамотности школьников в условиях среднего образования [Электронный ресурс].

«TRAVEL TO THE SECRET WORLD OF PLANTS» АРНАЙЫ КУРСЫНЫҢ БАҒДАРЛАМАСЫ

ТАСЫМОВА А. Е.

Ағылшын тілі мұғалімі, Бауыржан Момышұлы атындағы ЖОББМ,
Павлодар қ.

Бұл бағдарлама оқушылардың алдыңғы сыныптарда дүниетану білімін меңгеруде алған білімдері мен дағдыларына негізделген. Сабақ барысында білім алушылар ұсынылған мәселелер бойынша ақпараттық ізденіске ие болуы керек. Оқушылар жобаны дайындау және қорғау дағдыларына жетілдіреді.

Бағдарлама алтыншы сынып оқушыларының өсімдіктер әлемін оқып-үйрену, биология пәні бойынша ой-өрісін кеңейту, өсімдіктерді күту дағдыларын дамыту, қоршаған ортаға қамқорлық қатынасты дамыту, салауатты өмір салтына ынтасын арттыру, сөйлеу дағдыларын бекіту, бақылаулар жүргізу, ақпарат көздерімен жұмыс істеу, өз қызметінің нәтижелерін құжаттау үшін хабарламалар жасау қабілетін артырады.

Ұсынылып отырған арнайы курс әлем танымының базалық білімін қолдайды және балалардың ағылшын тілінде биологиялық терминдер бойынша білімін дамытады. Ол үштілділікті енгізу аясында 6-сынып оқушыларына арналған.

Арнайы курсты зерделеу оқушылардың одан әрі білімі мен кәсіби қызметінің бейінін таңдаудың орындылығын тексеруге, сондай-ақ білім алушылардың арасында ағылшын тілінің сөздік қорын кеңейтуге көмектеседі.

Бағдарлама коррекциялық жұмыстарының талаптарына сәйкес құрастырылған. Материалды меңгеру қарапайымнан күрделіге қарай жүйелі, реттілікпен жүзеге асырылады. Бұл курста өсімдіктердің практикалық маңызы, адам денсаулығына әсері, өсімдіктердің табиғаттағы рөлі және басқа организмдермен қарым-қатынасына көп көңіл бөлінеді.

Әдістемелік құралда оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытатын білім алуға (диалогтық, топтық, ұжымдық) оқушылардың бірлескен жұмысын ұсынады.

Курстың мақсаттары:

- «Өсімдіктер» курсы кеңейтілген оқу негізінде білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін ашу және дамыту;
- табиғи тепе-теңдіктің құрамдас бөлігі ретінде өсімдіктер әлемі туралы білімдерін жүйелеу

Курстың міндеттері:

- өсімдіктер әлемі, құрылыс ерекшеліктері, олардың өзгермелі орта жағдайларына бейімделуі туралы білімдерін кеңейту және тереңдету;

- биология кабинетінің оқу жабдықтарымен (жарық микроскопымен), компьютермен (презентация құру) жұмыс істеудің практикалық дағдыларын дамыту;

- өсімдік әлемінің ресурстарына ұқыпты қатынасты тәрбиелеу.

Бағдарлама 6-сынып оқушыларына арналған. Орындалу мерзімі – бір жыл, жалпы сағат саны – 34. Сабақ кестесі: аптасына 1 сағат.

Арнайы курсты оқудың негізгі формалары теориялық сабақтар, практикумдар, әңгімелер, лекциялар, топтық және жеке тапсырмаларды қорғау болып табылады. Экскурсиялар білімді тереңдету және бекіту, сонымен қатар оқушылардың ой-өрісін кеңейту мақсатында өткізіледі, бұл білім алушыларға дайын білімді пассивті тұтынушы емес, оның барлық кезеңдерінде оқудың белсенді қатысушылары болуға мүмкіндік береді.

Білімді бақылау формалары:

- сынақ
- сұхбат
- шығармашылық тапсырмаларды, эсселерді, әңгімелерді тексеру
- тәжірибелік жаттығулардың қорытындылары мен нәтижелерін тексеру

Арнайы курстың соңында өтілген материал негізінде қорытынды тест тапсырылады.

Күтілетін нәтиже:

білім алушылар білуі керек:

- флораның классификациясы;
- өсімдіктерді ұйымдастыру;
- өсімдіктердің маңызы және қорғау шаралары.

білім алушылар қолдану керек:

- шығармашылық жұмысты өз бетінше орындау;
- әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеу;
- алынған ақпаратты талдау және қорытынды жасау;
- мәселені шешуге шығармашылық көзқарас.

Бағдарламаның мазмұны

Тақырып 1. Кіріспе (1 сағат)

Өсімдік жамылғысы табиғи кешеннің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, ең маңызды ландшафт элементтерінің бірі. Ол рельефтің жалпы көрінісін анықтайды, табиғат өмірінде үлкен рөл атқарады. Өсімдіктер әлемінің жалпы түсінік. Тірі организмдердің жалпы белгілері. Табиғат және адам өміріндегі өсімдіктердің рөлі.

Тақырып 2. Өсімдіктерді қорғау (1 сағат)

Уақытылы өсімдіктерді қорғау жоғары дақыл әкелетін тұрақты мәдениетті дамытуды қамтамасыз етеді. Қызыл кітап. Әсіресе қорғалған өсімдіктердің түрлері. Биология. Ботаника. Зоология. Арнау

Тақырып 3. Өсімдік әлемі (1 сағат)

Өсімдіктердің өмір формалары. Өсімдіктердің құны. Өсімдіктердің пісуі кезеңдері. Жабайы және мәдени өсімдіктер. Дәрілік өсімдіктер. Бұталар. Ағаштар.

Тақырып 4. Өсімдіктердің негізгі мүшелері (1 сағат)

Өсімдіктердің вегетативті мүшелері. Қашу. Түбір. Сабағы. Парақ. Бүршік. Гүл. Тұқымдық және спора өсімдіктері

Тақырып 5. Өсімдіктердің өмір сүру шарттары (1 сағат)

Зауыт - тірі организм. Өсімдіктердің өмір сүру шарттары. Қоршаған орта факторлары. Өсімдіктер өмірінің биотикалық факторлары.

Тақырып 6. Өсімдік организмдерінің тіршілік ету ортасы (1 сағат)

Су. Жердегі ауа мекеншісі.

Тақырып 7. Микроскоптың құрылымы. Микропрепарат дайындау (1 сағат)

Микроскоптардың түрлері. Микроскоптардың негізгі бөліктері. Микроскоппен жұмыс істеу үшін қажет жабдық. Микроскоппен жұмыс істеу ережелері.

Тақырып 8. Өсімдік жасушасының құрылымы мен химиялық құрамы (1 сағат)

Жасуша - бұл өмірдің негізгі құрылымдық бөлімі. Ұяшықтың пішіні олардың функциясы мен орналасқан жеріне байланысты әр түрлі. Өсімдік жасушасының құрылымы. Қабық. Цитоплазм. Вакуол. Өзегі. Пластик. Хлоропласттар. Хромопласттар. Лейкопласттар.

Тақырып 9. Жасушаның химиялық құрамы (1 сағат)

Жасушаның органикалық заттары. Өсімдік жасушасының барлық заттары химиялық элементтерден құрылады. Көпшілігі оттегі, көміртек, сутегі және азоттан тұрады.

Тақырып 10. Жасушалардың артуы (1 сағат)

Цитоплазманың қозғалысы. Жасушалардан тамақ. Өсімдік тыныс алу. Жасушалардың бөлімі және өсуі.

Тақырып 11. Өсімдік тіндері (1 сағат)

Құрылымы, шығу тегі және орындалған функцияларға ұқсас ұялы топтар. Оқу маталары. Мата матасы. Негізгі мата. Қолдау немесе механикалық маталар. Өткізгіш матаның функциялары. Шығарылған мата.

Тақырып 12. Дикотилондық және монокулярлық өсімдіктердің тұқымдарын салу (1 сағат)

Гүлденетін өсімдік мүшелері. Өсімдіктер өсімдіктерін вегетативті органдар арқылы тарату. Қапталған гүлді өсімдіктер. Бүршақ тұқымдарының құрылымы. Бидай дәнінің құрылымы.

Тақырып 13. Тамыр және тамыр жүйесі (1 сағат)

Тамырдың негізгі функциялары. Тамыр жүйесі. Негізгі түбір. Бүйір тамырлары. Тамырларды қолдау.

Тақырып 14. Қашу және бүйрек. Парақтың неғұрлым және ішкі құрылымы (1 сағат)

Сабыр, жапырақтары мен бүйректері қашуды құрайды. Балалар. Бүйректің ішкі құрылымы. Жапырақ бүйірден қашу органы ретінде. Парақтың сыртқы құрылымы. Жапырақтардың түрлері. Жапырақ корпусы. Кешенді жапырақтар. Парақтың ішкі құрылымы.

Тақырып 15. Сабақ. Қанның құрылымы (1 сағат)

Сабақтың негізгі функциялары. Сабақтың ішкі құрылымы. Қабығы. Камбий. Ағаш. Өзегі. Заттарды сабағына ауыстыру. Каликс. Королла. Перантияның түрлері. Штамен. Штамдардың құрылымы. Пестл. Зиянкестердің құрылымы. Жақсырақ және сол сияқты.

Тақырып 16. Жемістер. Жемістер мен тұқымдарды бөлу (1 сағат)

Оның ішінде орналасқан тұқымдары бар жемістер гүлді өсімдіктердің генеративті көбеюіне қатысады. Бір және көп сатылған жемістер. Шырынды жемістер. Жидек. Померанян. Алма. Асқабақ өсімдіктерінің жемістері. Костянка. Құрғақ жемістер. Под. Қорап. Астық. Ахен. Жаңғақ. Овоп. Сүйіктім. Өзін-өзі-таратылатын тұқымдар. Жел, су, жануарлар мен адамдардың көмегімен тұқымдар мен жемістердің таралуы.

Тақырып 17. Негізгі жүйе. Өсімдіктер жүйесі (1 сағат)

Төменгі өсімдіктер мен жоғары өсімдіктер. Жоғары өсімдіктердің белгілері.

Тақырып 18. Балдырлар. Біртекті және көпбиллярлық балдырлардың жалпы сипаттамасы (1 сағат)

Балдырлардың алуан түрлілігі. Балдырларды тарату тәсілдері. Chlamydomonadeae. Жасыл жасыл балдырлар.

Тақырып 19. Мохома өсімдіктері (1 сағат)

Моч түрлер санына қойылған пеш емес, пеш еместер арасында бірінші орында. Бриология. Мүсіктің әртүрлілігі. Шымтезек мүкі.

Тақырып 20. Ферн, жылқы, жазық (1 сағат) жалпы сипаттамасы (1 сағат)

Ферналық тәрізді негізгі сипаттамалары. Жазықтар. Жоспарлардың мәні. Булавоид жоспары. Жылқыға жалпы сипаттама. Жылқы-шындарды көбейту. Жылқы-шындардың мәні.

Тақырып 21. Папоротниктер (1 сағат)

Жалпы сипаттамасы. Папоротник өсімдіктерінің көбеюі. Папоротниктердің мағынасы.

Тақырып 22. Гимноспермділер: жалпы сипаттамасы, құрылымдық ерекшеліктері және шығу тегі (1 сағат)

Гимноспермдердің құрылыс ерекшеліктері. Гимноспермдердің шығу тегі.

23-24 тақырып. Ангиоспермділер. Крестгүлділер тұқымдасы (2 сағат)

Ангиоспермділер бөлімі. Қосжарнақты және біржарнақты өсімдіктер. Гүлді өсімдіктердің маңызы. Дәрілік өсімдіктер. Крестгүлділер отбасы.

Тақырып 25. Түрлі-түсті отбасы (1 сағат)

Түрлі-түсті отбасының жемістері. Құлпынайдың гүлдері мен жемістері. Шие гүлдері мен жемістері.

Тақырып 26. Бұршақ тұқымдасы (1 сағат)

Бұршақ тұқымдасының гүлі мен жемісі. Беде.

Тақырып 27. Құрама тұқымдастар (1 сағат)

Құрама гүлшоғырларға әртүрлі гүлдер жатады: жалған құрақ, құрақ, түтік тәрізді, воронка тәрізді.

Тақырып 28. Лалагүл тұқымдасы (1 сағат)

Синглтон белгілері. Лилия. Өскен лалагүлдер. Колхикум.

Тақырып 29. Астық тұқымдасы (1 сағат)

Ортақ белгілері, құрылымдық ерекшеліктері, көбеюі және әртүрлілігі. Дәнді дақылдардың белгілері. Бағалы дақылдар.

Тақырып 30. Эволюция асқыну процесі ретінде. Төменгі өсімдіктер (1 сағат)

Эволюция туралы түсінік. Төменгі сатыдағы өсімдіктердің пайда болуы.

Тақырып 31. Табиғи өсімдіктер қауымдастығы (1 сағат)

Биоценоз және оның құрамдас бөліктері. Фитоценоз. Даладағы өсімдіктер қауымы.

Тақырып 32. Өсімдіктер қауымы туралы түсінік (1 сағат)

Флора. Орман. Өсімдіктер қауымының пайда болуы.

Тақырып 33. Экожүйе түсінігі. Табиғат қауымдастығының сипаттамасы (1 сағат)

Экожүйе компоненттері. түр құрамы. Сырдария өсімдіктері.

Тақырып 34. Адамның табиғатқа әсері. Табиғатты қорғау (1 сағат)

Адамның табиғи ортаға әсері. Қазақстандағы табиғатты қорғау. Қызыл кітап. Өсімдік түрлерінің жойылуы.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Science 6. David and Panny Glover. Macmilan Publisher Limited 2011

2 Essential Science 6. Richmond Publishing 2012

3 Science. Keith Kelly/ Macmillan Vocabulary Practice Series. Macmilan Publisher Limited 2008

4 Жоғары сатыдағы өсімдіктер систематикасы» Ә.Ә. Әметов, П.М. Мырзақұлов

5 Биология. Справочник студента / А. А. Каменский, А. И. Ким, Л. Л. Великанов, О. Д. Лопина, С. А. Баландин, М. А. Валовая, Г. А. Беляков. – М.: Физиологическое общество «СЛОВО» ОО Изд-во АСТ», 2007. – 640 с.

DIGITAL LITERACY LEVEL IN KAZAKHSTAN: REVIEW AND RECOMMENDATIONS

TOYGABYL S. A.
undergraduate student, «7M06104 IT Project Management»,
International Information Technology University, Almaty
SEMBINA G. K.
candidate of technical science, sassociate professor,
International Information Technology University, Almaty

The analysis of domestic and foreign experience, presented in scientific studies, allows us to talk about the relevance of the issue of assessing digital literacy. The purpose of this review article is to investigate the methods for assessing digital literacy of citizens. In order to achieve this goal, digital literacy skills are initially defined,

existing qualification requirements are considered, and foreign and local methods of digital literacy assessment are investigated. Within the framework of the review article the following theoretical methods of obtaining information were used: analysis, comparison, interpretation of the obtained results. The study of methods for assessing digital literacy will create opportunities for creating a digital educational environment.

Keywords: digital literacy, digital competencies, assessment, digital skills, measurement.

Introduction

Today's organizations and companies face the challenge of workflow restructuring, which means distributed organizational structures, decentralized decision-making, greater information sharing, flexible work schedules, and collaboration within the team working on a project. Companies implementing these changes in organizational structures and business practices need new skills, especially in the area of digitalization. The content of the concept of «digital literacy» is inherently quite voluminous, emphasizing its interdisciplinary and dynamically evolving nature. Its constant filling with new meaning is associated with the intensive development of digital technologies and, as a consequence, the need to master a new composition of digital skills and competencies. With the introduction of the concepts of «digital literacy» and «digital competencies», it became necessary to create a universal tool for their assessment and quantification. Thus, at the beginning of the century a system of assessment of digital literacy was adopted according to four main points:

- media;
- computer;
- visual;
- information literacy.

Later researchers agreed that information skills should form the basis of assessment. Further, it was suggested that digital literacy should focus on technical skills (computer and computing literacy, networking, and the like). Neither information literacy, media literacy, nor critical thinking were taken into account.

Results and discussion

Digital literacy and education are closely connected. For example, digital literacy contributes to successful learning: students have easier access to information as databases of digital repositories grow, and this

makes access easier than working with traditional, paper-based learning resources.

Different countries have their own systems for assessing digital literacy, and Germany has its own classification of proficiency levels. The digital literacy toolkit categorizes all skills in terms of level into three categories:

- basic;
- intermediate;
- advanced.

If we imagine these skills as a continuum, we can get a learning trajectory. Thus, a person generally needs to master basic skills before moving on to intermediate or advanced skills. Basic digital skills provide the foundation for using information and communication technology. In some communities, these skills are used exclusively on mobile devices. In other communities, mastering basic skills involves interacting with several types of devices. Basic skills include:

- using a keyboard or touch screen to control a device;
- using software to download applications and create documents;
- performing basic online operations, such as searching the Internet, sending and receiving emails, and filling out forms.

These skills can be acquired through formal training, through self-study, or with the help of peers. Basic skills facilitate communication between people, and facilitate access to and use of public and private services. In turn, intermediate skills enable people to use digital technologies in a «meaningful and beneficial way». In contrast to the more universal basic skills, people may need different sets of intermediate skills in relation to their goals and needs, as well as their occupation. For example, depending on the occupation, a person may need digital graphic design skills in addition to word processing skills. As technology changes and advances, the number of intermediate skills continues to grow and expand. Intermediate skills are typically acquired through formal education, through peer tutoring, or through self-study (e.g., through online tutorials). Thus, a comparative list of digital competencies that are taken into account in assessment methodologies in different countries can be made [1].

Table 2 – Composition and list of digital competences, which are taken into account in the evaluation methods of the Bureau of National Statistics and in the recommendations of the European Union

Republic of Kazakhstan	European Union
Five directions: 1. Communication skills. 2. Learning skills using digital tools. 3. Software skills. 4. Information and data management skills. 5. Problem solving skills in a digital environment.	Five areas: 1. Information literacy. 2. Communication and interaction. 3. Creation of digital content. 4. Security. 5. Problem solving.
	In each area, the level of knowledge, skills, and attitudes is measured
	Three levels of proficiency are distinguished: - basic; - intermediate; - advanced.
	A proficiency level is defined for each competency: a) don't know (haven't heard) about it. b) have some (general) knowledge. c) know it well. d) understand it deeply, I can explain it to others. e) can do it myself. f) can do it with confidence and can guide others.

Advanced skills are usually acquired through formal higher education, but there are other avenues, such as beginner's courses in coding or online learning. Thus, in Germany, digital literacy is assessed through questions regarding actual knowledge or knowledge of technological processes. Assessment results are usually presented as a set of multiple-choice questions and can provide a more accurate picture of proficiency than self-assessment. The advantage of knowledge-based assessment is that it can assess skills at a lower cost and with less effort than other assessment methods. However, such assessments sometimes focus excessively on the features of the technology itself rather than on how to apply digital skills to real-world tasks. In particular, such assessments test knowledge of what an e-mail icon looks like rather than how to send an e-mail with an attachment. Most assessments focus on skills related to using a desktop or laptop computer, but some skills may involve mobile devices and should be assessed in a controlled environment for maximum accuracy.

In turn, in Kazakhstan, the most common tool for assessing digital literacy is an electronic or digital portfolio, should be a collection of electronic evidence collected and defined by the user, usually using the

web. Each electronic evidence may include electronic text, image files, multimedia, data from blogs, and hyperlinks. E-portfolios are both a demonstration of the user's skills and a platform for self-expression, and if they are online they can be managed dynamically for as long as needed. Some eportfolios have settings that allow varying degrees of audience access, so that they can be used for different purposes. In summary, A.C. Dumin divides electronic portfolios into three main types, although it is possible to talk about them in other contexts as well:

- development-oriented (e.g., work-oriented);
- reflective (e.g., educational)
- presentational (e.g., a package of work samples) [2].

A developmental portfolio is a record of what the author has done over a period of time, it can be structured in relation to the user's results. A reflective portfolio includes personal reflections on the content and an evaluation of what it means for the development of the portfolio owner. A presentation portfolio shows the owner's accomplishments in terms of specific work or in relation to set goals, hence it is selectively constructed. When it is used for a job application, it can be called a «career portfolio». The three main types can be combined to achieve certain educational, personal or business goals. Thus, as shown by the analysis of the data of the Committee on Statistics of the Republic of Kazakhstan (statistical form H-020 «Household Survey Questionnaire on the Use of Information and Communication Technologies») for 2018-2021, posted on the website <https://stat.gov.kz/>, over the past four years changes are visible, as they show significant changes in the level of digital literacy, the dynamics goes up (fig. 1) [3]. And this situation is observed both in relation to individual skills and their groups, and in the context of age groups. So, in 2021 the share of users who have the skills to use a personal computer, smartphone, tablet, laptop, as well as standard programs and receive services and services via the Internet reached 87.3 % in the age of 6–74 years old. In 2020 the figure was 84.1 %, in 2019 - 82.1%, in 2018 - 79.6 % [3].

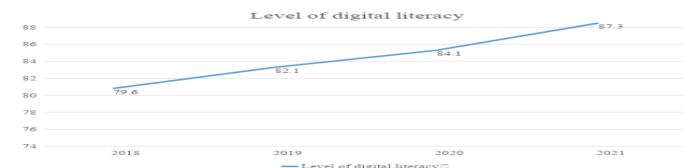

Figure 1 – Level of digital literacy by year

We should also consider the level of digital literacy of the population in the context of the regions of the Republic of Kazakhstan [4].

Table 3 – The level of digital literacy of the population, in percent

Regions	Years			
	2018	2019	2020	2021
Akmola	68,9	74,7	74,9	81,5
Aktobe	78,0	80,0	81,0	86,8
Almaty	86,7	87,9	88,0	91,0
Atyrau	81,2	82,6	83,1	85,2
West Kazakhstan	76,4	78,4	78,8	79,2
Jambyl	78,2	79,8	80,9	85,8
Karaganda	70,6	78,5	83,2	83,3
Kostanay	80,8	82,9	85,8	90,8
Kyzylorda	78,6	80,1	83,0	89,3
Mangystau	78,1	78,7	79,6	84,9
Pavlodar	79,6	82,4	83,5	85,1
North Kazakhstan	74,8	77,1	78,8	80,2
Turkistan	76,9	77,7	82,1	87,2
East Kazakhstan	77,8	82,5	84,1	84,7

As can be seen from table 3 in the regional context, the highest level of digital literacy is observed among the residents of Almaty and Almaty region. However, in our opinion, it is reasonable to consider these changes not as a reflection of the dynamics of the level of digital literacy, but rather the level of citizens' use of ICT. Also in Kazakhstan, digital literacy is assessed by the methodology of actual performance of digital skills in realistic scenarios using tools such as browsers and word processing software. In some cases, the assessment is conducted using laboratory or computer simulations, while in other cases, existing computer software is used. Assessment based on results is the most reliable method of assessing digital skills according to A.A. Kireev, M.T. Urdabaev [5]. However, such assessment is the most expensive and takes the longest time for users, which makes it difficult to use on a large scale. Such assessments are often used in schools where national testing procedures are already in place (e.g., UNT, CTA). The results of the assessments provide a number of recommendations to improve digital literacy of citizens. Above all, there is a need for:

– linking to other key priorities (including support for developing an online professional identity, such as creating an online portfolio of

accomplishments that can include awards for successful digital skills development);

– providing support for the implementation of a specialist training program (the plan must be able to best demonstrate the development of digital technologies)

– wide involvement of citizens, and creation and stimulation of state programs aimed at the development of digital literacy.

Obviously, when diagnosing the level of digital literacy, the activity nature of its manifestations is the most informative. Thus, to assess digital literacy from the standpoint of the praxiological approach, we evaluate individual actions of a citizen within its seven domains and, on this basis, form a general idea of the observed level of digital literacy [6]. Praxiology implies an analysis of each action, which is an integral part of its activity. It occurs according to the following scheme:

– at the stage of analysis of the activity, the allocation in each action of the cause that entailed some change in a certain period of time, the change itself and the consequence as a result of the change;

– at the stage of synthesis of the received information the development of the program of effective activity in the subsequent is carried out. In this case, praxiology, analyzing the subject individual activity, offers a general plan of action for the development of digital literacy.

When assessing the quality of the activity (practical) component of digital literacy, a number of difficulties arise most often, which are connected, first of all, with the necessity of its fixation in actions. For example, the problem of assessing a person's practical readiness to work in the digital environment becomes evident at the moment of implementing joint online projects, organizing online interaction, effective electronic communication, and solving specific practical tasks using digital technologies and online services. Thus, to date, the digital literacy index is the most elaborated tool and has been recognized internationally. However, attempts to bring digital literacy to common global standards, as well as to develop an even more accurate and universal tool for its assessment do not stop.

Conclusion

Thus, digital literacy is not only a user's guide to the rules of applying information technology skills, but also a system of ethics and professional behavior, allowing the formation of a digital image of a qualified, professional future specialist. It is worth noting that digital literacy manifests itself in different planes of skills: cognitive, design,

constructive, communicative, organizational, axiological skills. When, for example, we describe the readiness to solve problems using digital technology, we are not talking about digital devices, tools and services, but about cognitive skills, the ability to think, to establish cause-effect connections, to make a reasonable choice of the most rational way of action to achieve the goal. If the digital literacy index arose from the need to assess the existing level of development of digital literacy in large social groups, the idea of the digital intelligence coefficient was born out of an attempt to combine different understandings of digital literacy and bring it to a single global standard, primarily to better prepare the younger generation for life in the information society and in the digital economy. Most often, test methods are used for local application (for example, to identify the level of digital literacy within a particular organization), whose questions reflect the mastery of digital economy competences and take into account the specifics of a particular profession.

REFERENCES

1. Мейрамов Н. М. Критерии оценки цифровой грамотности граждан. – Алматы: Талап, 2019. – 33.
2. Думин А. С. Методика оценки цифровой грамотности в Казахстане // Интернет и грамотность. – 4(6). – 79–84.
3. Bureau of national statistics of the agency for strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan. The level of digital literacy of the population. [Electronic resource]. – URL: <https://stat.gov.kz/api/getFile>
4. Information-analytical system of the Bureau of National statistics of the Agency for strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan. [Electronic resource]. – URL: <https://taldau.stat.gov.kz/ru/NewIndex/GetIndex/703647?keyword>
5. Киреева А. А., Урдабаев М. Т., Ермекбаева Д. Д. Оценка уровня развития ИКТ в регионах Казахстана в условиях перехода к Индустрии 4.0 // Экономика: стратегия и практика. – 3(15). – 2020. – 62–75.
6. Ting Y. L. Tapping into students' digital literacy and designing negotiated learning to promote learner autonomy // Internet and Higher Education. – 2015. – 25–32.

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЖАҢА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

ШИЖБАНОВА А. М.

оқытушы, Торайғыров университеті Жоғары колледжі,
Павлодар қ.

ТӨЛЕУТАЙ А.

студент, Торайғыров университеті Жоғары колледжі, Павлодар қ.

Білім берудегі жаңа ақпараттық-технологиялық, сондай-ақ инновациялық технология қажеттілігін, оған деген сұраныстың орын алуын келесі артықшылықтарымен негіздеуге болады: оқу орындарының оқыту деңгейі бойынша артта қалуын жоюға септігін тигізу; әлемдік білім беру кеңестігінің дамуына, білім беру қызметінің экспортына және импортына, әлемдік интеллектуалдық, шығармашылық, ақпараттық-технологиялық, ғылыми-педагогикалық әлеуеттің бірігуіне қолайлы жағдайды қалыптастыру; оқытудың жаңа тиімді технологиясын жасауға, білімнің сапасын және қол жетімділігін арттыру, оқытудың қашықтық, виртуалды, тренингтік және басқа да жаңа әдістерінің дамуына мүмкіндік береді.

Оқытудың жаңа ақпараттық және инновациялық технологиялары, оларды қолданудың мүмкіндіктері білім беру процесінде жаңа ақпараттық және инновациялық технологияларды пайдаланудың психологиялық, педагогикалық мүмкіндіктерін ашып күрсетеді.

XXI ғасыр – ақпарат ғасыры болғандықтан адамзатқа компьютерлік сауаттылық қажет. Білім беру жүйесін ақпараттандыру білім беру үшін үлкен перспективалар ашады. Соңғы жылдары компьютерлік, телекоммуникациялық техника мен технологиялардың қоғам өмірдегі ролі мен орнында түбегейлі өзгерістер болды. Ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды игеру қазіргі заманда әрбір жеке тұлға үшін оқу және жазу қабілеті сияқты сапалармен бірге қажетті шартқа айналды. Әрбір елдің технологиялық даму дәрежесіне оның экономикалық қуаты мен халқының тұрмыс деңгейі ғана емес, сол елдің әлемдік қоғамдастықта алатын орны, басқа елдермен экономикалық және саяси ықпалдасу мүмкіндіктері, сондай-ақ ұлттық қауіпсіздік мәселелерін шешуіне байланысты. Сонымен қатар, әлдебір елде қазіргі технологияның дамуы мен қолданылу деңгейі оның материалдық базасының дамуымен емес, негізінен

қоғамды парасаттандыру деңгейімен, оның жаңа білімді туындату, игеру және қолдана білу қабілетімен анықталады.

Биология пәнін оқытуда білім берудің дәстүрлі технологияларын қолдану, алдымен студенттердің биология және онымен іргелес ғылымдар саласы бойынша білімдерді экстенсивті жинақтаумен ғана байланысты болады. Бірақ, өте кең көлемдегі оқу және ғылыми мәліметтерді меңгеру қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайда болашақ мамандардың кәсіби және өмірлік қалыптасуы үшін жеткілікті болып отырған жоқ. Сондықтан, ақпараттық технологияларды меңгеру дағдылары нарық жағдайында бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастырудағы міндетті талапқа айналып отыр. Оқытудың жаңа инновациялық технологияларын қолдану ғылыми білімді меңгеру және бекіту процестерін оңтайландыруға мүмкіндік береді. Себебі, студенттің тапсырманы орындау жылдамдығын, тұлғалық ерекшелігі мен даярлық деңгейіне сәйкес тиімді жаттығуы оқу процесін дараландыруға және ізгілендіруге жағдай жасайды.

Биология пәнін оқытуда кеңінен қолданылатын инновациялық оқыту әдістерінің ішінде SWOT-талдау, «635» әдісі, «515» әдісі, «шешімдер ағашы» әдісі мен «Балық сүйегі» әдісін атап өтуге болады. SWOT-талдау әсіресе, бүгінгі күннің өзекті мәселелерін таразылап, оны шешу жолдарын қарастыруға қолайлы. Ол ағылшынның strengths (күшті жақтары), weaknesses (әлсіз жақтары), opportunities (мүмкіндіктер), threats (қауіп- қатерлер) түсініктері арқылы компанияның әлеуетін, мемлекеттік саясаттың тиімділігін, сондай-ақ басқа да күрделі әлеуметтік-экономикалық мәселелердің шешімін табуға кеңінен қолданылатын әдіс болып табылады. Ал, «635» әдісінде студенттер 6 адамнан топқа бөлініп, 5 минуттың ішінде 3 идея ұсынуы керек және ол идеяларын жазбаша, сызба немесе сурет түрінде жеткізеді. Әдістің мақсаты, студенттердің қандай да бір идея ойлап тауып, оны кескіндеп материалды жеткізе білу қабілетін жетілдіру болып табылады. Сол сияқты, «515» әдісінде оқытушы студенттерге мәселе қояды, студенттер 5 минут ішінде жазбаша түрде 15 идея ұсынуы қажет. Оның мақсаты қалыптасқан жағдайдан шығу жолдарын үйрету болып табылады. Әрине, бұдан да басқа инновациялық оқыту әдістері өте көп. Енді, осы әдістердің ішінде SWOT-талдауға мысал келтіріп көрейік. SWOT-талдауымыздың тапсырмасы ретінде Қазақстанның Кеден одағына мүшелігінің экономикалық қауіпсіздікке әсерін талдаймыз.

Биологияның өзекті мәселесі: «Биология сабақтарында жаңа технологиялық әдістерді қолдана отырып, студенттердің шығармашылық қабілетілігін арттыру».

Биология сабақтарды өткізу мақсатында студенттердің сабаққа, жалпы биология пәніне қызығушылығын арттырып, студенттерді өздігінен жұмыс жасай білуге, ойлай талдауға, қосымша ақпараттар іздестіруге, білім деңгейін толықтыруды үйретеді. Жаңа технология формаларын қолдана отырып, студенттердің қаралап отырған мәселеге өздігімен, өз көзқарасын, пікірін жеткізуге, дәлелдеуге, шығармашылық жұмыс істеуіне ұмтылады.

Бүгінде биология ғылымдағы теория мен тәжірибені байланыстыру колледждің оқу жоспарларындағы бірқатар мәселелердің шешімін табуға талап етуде: еліміздегі және әлемдегі әлеуметтік-экономикалық дамудың қазіргі әрбір тұлғаның өмірдегі өз орнын тауып, кәсіби жағынан өзін-өзі кезеңіне сәйкес тұлғаның ғылыми дүниетанымын қалыптастыру; айқындауына жағдай жасау; тұлғаның қазіргі жағдайда өз бетімен шешім қабылдауы, өз қабілетіне сәйкес әлеуметтік жағынан бейімделуі; әр түрлі әлеуметтік құрылымдармен өзінің қарым-қатынасы, коммуникативтік дағдылары мен іскерліктерінің пайда болуы.

Оқытудың инновациялық технологиялары білімдерді әр түрлі формада, әр түрлі күрделі деңгейде ұйымдастыруға, қажетті модульге тез арада қол жеткізуге, қолайлы жылдамдықпен бірнеше рет қайталап отыруға мүмкіндік береді. Оқу үдерісіндегі ақпараттық технологиялар табиғи және дәстүрлі жағдайда қол жетпейтін көрнекіліктерді қолдануға, мотивацияны жоғарылататын материалдарды жақсы меңгеруге көмектесе алады. Жаңа ақпараттық технологияларды білім беру процесінде қолдану білімнің жаңа сапалық деңгейіне қол жеткізеді, себебі бұл потенциалдық мүмкіндік ақпараттық технологияның мәнінде жатыр. Компьютерлік модельдеу объект пен құбылысты түрліше жағдайда, әр түрлі көзқараста зерделеуге мүмкіндік туғызады. Ал мультимедиялық технологияны пайдалану жаңа материалды игеруде адамның барлық сезім мүшелерін жұмылдыра отырып, зерттеліп отырған объектінің әсем әрі көрікті бейнесін қалыптастыра алады. Ұсынылып отырған материалды тиімді меңгеруге мүмкіндік беретін ассоциативті байланыстарды қалыптастырады.

Қорыта айтқанда, соңғы жылдары оқытудың ақпараттық, инновациялық технологияларының дамуы оқыту формаларын айтарлықтай молайтуда: конференциялар, ғылыми жарыстар,

еркін пікірталастар, оқуға байланысты кездесулер, саяхат сабақтар және т.с.с. кеңінен қолданылуда. Оқытудың жаңа инновациялық, ақпараттық технологиялары тұлғада жекеленген пәндік білімдермен қатар, интеграцияланған білімдерді қалыптастыруға бейім. Оқытудың инновациялық-педагогикалық технологияларын білім беру мазмұны сабақтастығының сақталуына, оқушылардың жас, жеке және психологиялық ерекшеліктеріне байланысты таңдап, тәжірибеде сынап қараудың маңыздылығын атап айтқан жөн. Сөз соңында, қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше толыққанды жан-жақты педагог-маман болу мүмкін емес деген қорытынды жасауға толық негіз бар.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Мырзабаев А. Б. Биологияны оқыту әдістемесі. Қарағанды, 2006
- 2 Мамонтов С. Г., Захаров В. Б., Сонин Н. И., Қисымова Ә. Қ. «Биология. Жалпы заңдылықтар». Оқулық, А. 2006.
- 3 Валиева М. Білім беру технологиялары және оларды оқу тәрбие үрдісіне енгізу жолдары. Алматы, 2002.
- 4 Өстемиров К. Оқыту құралдарын пайдалану негіздері. Алматы, 2002.
- 5 Юсупов Б. Ю. Мұғалімге тән педагогикалық қасиеттер. Алматы. 1999.

ЖАСТАРДЫ ДАМУДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК ЛИФТ РӨЛІН ЗЕРТТЕУ (ЖАМБЫЛ ОБЛЫСЫ МЫСАЛЫНДА): ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ

ТУЛЕБАЕВА М. К.

постдоктрант, саяси ғылымдар кандидаты,

Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ.

Қазіргі кезеңде әлемде жоғары білім беру институттарының дамуын талдай келе «әлеуметтік лифт» ретіндегі оның әлеуеті біртіндеп жойылып бара жатқанын байқауға болады. Жоғары оқу орнын тәмамдаған жастардың әлеуметтік баспалдақта жоғары көтерілуі қиындап барады. Біз сияқты мемлекеттік грантты көп бөлетін ақысыз оқу колжетімді мемлекеттерде жоғары білімді жастардың саны тым көп болғандықтан, бәсекелестік өте жоғары.

«Әлеуметтік лифт» термині мен түсінігін алғаш енгізген атақты орыс ғалымы П.А. Сорокин «XX ғасырдағы білім беру «әлеуметтік лифт» рөлін өте тиімді атқарып, әртүрлі әлеуметтік топ өкілдеріне әлеуметтік баспалдақпен көтерілу үшін тең мүмкіндіктер берді. Оның үстіне бұл әлеуметтік лифт бұрын басым болған отбасы мен шіркеу институттарынан гөрі әлдеқайда тиімді болып шықты [1, с. 423] деп жазса, алайда, XX ғасырда өзекті болған нәрсе XXI ғасырдың басында өз маңызын жоғалтты. Әлемдік әлеуметтік-экономикалық және саяси үрдістерді зерттейтін неміс зерттеушісі Ульрих Бек бүгінгі таңда «білім беру арқылы ілгерілеп көтерілу» бұл миф немесе елес деп атап өтті [2, б. 118].

Жоғары білімді мамандардың шамадан тыс көптігі туралы жазған М.К. Горшков пен Ф.Е. Шерек «Университет түлектерінің кем дегенде 40% бастапқыда ресейлік қоғамның қазіргі әлеуметтік-экономикалық жүйесіне «сәйкес келмейтінін», яғни университет түлектерінің жартысынан көбі басқа жерде жұмыс табуға мәжбүр болатынын жазады. олардың мамандығы/оқыту саласы сол секторлар бойынша ғана жалпы жоғары кәсіптік білімді талап етпейді» деп атап өтсе, ал Батыс Еуропа қоғамының (және білім беру жүйесінің) дағдарыс жағдайына егжей-тегжейлі талдауды ағылшын экономисі Гай Стэндинг берген [3]. Г. Стэндинг анықтаған білім беруді дамытудың келеңсіз тенденциялары мен перспективаларын ресейлік ғалымдар да қарастырған.

Әлеуметтік мобильділік институты ретінде жоғары оқу орындарының рөлінің төмендеуін М. Г. Бурлуцкая, жастардың күткеніне қайшы келетінін атап өтеді диплом жоғары білім беруде ең маңызды мансап ресурсы болудан қалды және еңбек нарығында артықшылықтар бермейді. «Жалғыз абсолютті артықшылығы еңбек нарығында жоғары білім өзгерістерге бейімделуді арттырады.

Г. Стэндингтің Батыс еуропалық білім берудің қолданыстағы жүйесін талдауға үндеуі кездейсоқ емес, өйткені оның пікірінше, бұл ең әлеуметтік қорғалмаған және осал әлеуметтік қабат – «прекариат» деп аталатындардың өсуінің себептерінің бірі болып табылады.

Гай Стэндинг өзінің «Прекариат: жаңа қауіпті класс» атты монографиялық зерттеуінде әлемнің жетекші елдеріндегі жоғары және орта білім беру мәселелеріне егжей-тегжейлі талдау жасады. Оның үстіне оның зерттеу жұмыстарының бірегейлігі оның білім алу үдерісін бітірушілерді одан әрі жұмысқа орналастыру тұрғысынан оның тиімділігі тұрғысынан зерделеуінде. Әлемнің

жетекші елдерінің заманауи білім беру жүйесі терең дағдарыста, оның басты себебі оқу-тәрбие процесінің тауарға айналуы немесе білім беруді тауарға айналдыру) болып табылады. Гайдың негізгі сыни тұжырымдарын қысқаша қорытындыласақ:

Білім алу табысқа жетудің кепілі емес жұмыспен қамту.

Білім берудің басты мақсаты дамыған және білімді тұлға тәрбилеу емес пайда табу

Оқу процесіне «жансыз» жаңа технологияларды енгізу білім алу және тұлғаны тәрбиелеу процесін құнсыздандырады.

Оқу процесін барынша арзандатып оңтайландыру оның құнсыздануына алып келеді

Мектеп пен жоғары оқу орнында «кәсібиліктің төмендеуі» келешекте еңбек нарығында жұмыспен қамту проблемаларына әкеледі.

Білім беру бағдарламаларының тар тек кәсіби бағытталуы

Стендинг келесі деректерді келтіреді: «2005 жылы бітірушілердің үштен бірінен астамы оқуды бітіргеннен кейін бір жыл өткен соң әлі жұмыссыз болды. 2006 жылдан бері, деп жазады ағылшын экономисі, миллионнан астам университет түлектері жұмыссыз. Оларды «құмырсқалар тайпасы» немесе «қаңғыбас тайпалар», өйткені қолдау көмек іздеп кампустарды аралап жүреді. Түлектер топтары қаланың шетіне орналасады. Олардың төрттен үш бөлігі ауылдан келгендер және резиденттік құжаттары жоқ. Олардың барлығы дерлік жалғызбасты адамдар, кара жұмыста күн көреді, азын-аулақ жалақылары бар. Мұндай жалақымен тозығы жеткен тұрғын үйден кішкентай шкаф сатып алу үшін бір жыл жұмыс істеу керек» деген дерек келтіреді.

Бізде де Қазақстан Республикасында жоғары білімді жастардың арасында өз мамандығы бойынша жұмыс жасау дұрыс көтерілу маңызды мәселелердің бірі болып тұр. Сондықтан Жамбыл облысы мысалында жастардың әлеуметтік лифт жүйесінің дамуын зерттеу жаңа бұрын жүзеге асырылмаған әрі өзекті болып табылады. Әр жылдары жастар проблемаларына статистикалық және әлеуметтік агенттіктердің әртүрлі баяндамалары арналды. Мысалы, жыл сайын ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің «Жастар ғылыми-зерттеу орталығы» ұлттық баяндамалары шеңберінде статистикалық ақпарат шығарылады. Бұл баяндамалар жастардың дамуы туралы кең ақпаратты қамтиды және Қазақстанның жастар саясаты саласындағы зерттеуді қамтиды. Алайда, оларда нақты қандай да бір облыстағы жастардың даму ерекшеліктері жоқ.

Сонымен қатар, жастардың дамуындағы әлеуметтік лифттердің рөліне назар аударылмаған

Сондай-ақ, қазақстандық әртүрлі зерттеушілер диссертациялар мен монографиялар аясында жастар саясатын зерттеуге назар аударды. Жалпы мұндай жұмыстар Қазақстанның жастар саясатына немесе оның жекелеген аспектілеріне арналған. Мысалы, Д. Н. Шайқиннің «Қазақстан Республикасында жастар еңбегін пайдаланудың әлеуметтік-экономикалық аспектілері: Солтүстік Қазақстан облысы мысалында» атты диссертациясында [4] зерттеуші Солтүстік Қазақстан облысы мысалында бір әлеуметтік лифтінің даму аспектілерін қарастырады. М. А. Мекебаеваның «Қазақстан Республикасының Жастар саясаты: жүзеге асыру механизмдері мен мәселелері» [5] еңбектерде авторлар жастар мен жастар қозғалыстарын қолдау саласындағы мемлекеттік саясатты жүргізу призмасы арқылы Қазақстанның жастар саясатын қарастырады. Жалпы алғанда, жастар немесе жастар саясатына қатысты жұмыстар тек мемлекеттік бағдарламаларға қатысты немесе ескірген деректерді қамтиды. Осы уақытқа дейін Жамбыл облысы мысалында жастардың дамуындағы әлеуметтік лифтілердің рөліне арналған бірде-бір зерттеу жүргізілген жоқ.

Біздің зерттеуіміздің принципті ерекшелігі-сауалнама жүргізу, статистикалық деректерді талдау, топтардың фокусын зерттеу және т.б. негізінде Жамбыл облысы мысалында жастарды дамытудың сыни түйіндерін анықтау. Сондай-ақ, жастар мәселелерін шешу жолдарын ұсыну. Мысалы, жастарды жұмысқа орналастыру, АИТВ инфекциясымен күресу, мүмкіндігі шектеулі балаларды мектепке дейінгі мекемелерге орналастыру саласында облыс өте оң нәтижелер көрсетіп отыр. Бұл сондай-ақ зерттеу қызығушылығын тудырады, сондықтан жоба шеңберінде әлеуметтік көрсеткіштерді негізге ала отырып, аймақтағы жастар дамуының оң жақтарын да зерттеу жоспарланып отыр, бұл аз қолайлы өңірлердің ұсынымдарын әзірлеу үшін қызмет етуі мүмкін.

Зерттеу нәтижесінде біз әлеуметтік лифтілердің, атап айтқанда отбасы, білім беру, жұмыспен қамту, діни фактор, облыстағы жастардың қалыптасуына әсер ететін қақтығыстардың рөлін талдауға сүйене отырып, Жамбыл облысы жастарының дамуы бойынша нәтижелер аламыз.

Бүгінгі таңда жастар саясаты бойынша және жалпы жастар бойынша қолда бар ғылыми әдебиеттерді талдау әлеуметтік лифт деп аталатын жастардың дамуына әсер ететін әлеуметтік-

экономикалық факторлардың рөлі саласындағы зерттеулердің тапшылығын көрсетеді. Сонымен қатар, жастар саясаты мен облыс жастарының жай-күйі бойынша зерттеулер жоқ. Жамбыл облысы Жұмыспен қамту, білім беру, денсаулық сақтау, көші-қон және т.б. сияқты әлеуметтік маңызды көрсеткіштер бойынша жұбаныш нәтижелерді көрсетпегендіктен, осы проблемаларды шешу жөнінде шұғыл шаралар қабылдау талап етіледі. Мысалы, 2019 жылғы жастардың ұлттық баяндамасының статистикалық деректері бойынша, Жамбыл облысында жасөспірім жүктілігінің ең жоғары көрсеткіштерінің бірі – 9,18 %, бұл көрсеткіш жыл сайын өсіп келеді.

Мысалы, 2018 жылы ғана бұл көрсеткіш 8,87 %, ал 2016 жылы бір жыл бұрын 0,06 % деңгейінде болды. Бұл Жамбыл облысы жастарының әлеуметтік лифт жүйесінде бар проблемаларды көрсетеді. Жастар арасында психикалық аурулардың өсу пайызы жоғары болып қалуда, 2019 жылдың кезеңінде – 17,1 %, сондай-ақ 15-тен 24 жасқа дейінгі қыздар арасында аборттар санының өсуі алаңдаушылық тудырады. Бұл көрсеткіш өсу динамикасында тұр, бұл да алаңдатпайды. 2019 жылы – 6,82 %, 2018 жылы – 6,41 %. Зерттеу мен қажетті шешімдер қабылдауды талап ететін осы мәселенің анықталмаған себептері болуы мүмкін. Сондай-ақ, жастарды техникалық және кәсіптік біліммен қамтудың төмен көрсеткіштері 2019 жылы 14,5 % құрады. Бұл республика бойынша төмен көрсеткіштердің бірі болып табылады. Жалпы, Жамбыл облысының жастары білім деңгейіне қанағаттанбайтындығын көрсетеді. Осы және басқа да көрсеткіштердің барлығы жоба нәтижелерінің маңыздылығын негіздейді.

Жамбыл облысы үлгісінде жастардың әлеуметтік лифтілерінің жай-күйі мен рөлін зерттеу бүкіл Қазақстанның Жастар дамуының көрсеткіштерін жақсарту үшін шешім қабылдауға да әсер ететіні сөзсіз. Өйткені, тек қана проблемалары бар әлеуметтік лифтілер ғана емес, сондай-ақ, Жамбыл облысы табысты болып отырған лифтілер де талданады. Егер теріс әлеуметтік лифтілер үшін оң әлеуметтік лифтілер үшін еңсеру немесе жақсарту бойынша қажетті шаралар әзірленетін болса, мысалы, жұмысқа орналасу айтылғандай, басқа облыстар үшін ұсыныс берілетін болады.

Бұл тақырыпта зерттеуді жүргізу жастардың әлеуметтік лифтілерінің табиғатын жақсы түсінуге мүмкіндік береді. Қалған өңірлерде жастардың проблемаларын түсінуге және шешуге ықпал ететін нәтижелер алынатын болады. Жамбыл облысы бірегей және бейтарап сипаттамаларға ие. Әлеуметтік лифтілердің кейбір

көрсеткіштері бойынша көріп отырғанымыздай, мысалы, әскер, қызмет атқаратын жастар саны, жұмысқа орналастыру, дәстүрлі құндылықтарды тәрбиелеу көрсеткіштері, облыс оң дамуда. Сонымен қатар, білім беру, діни жағдай, отбасы және басқа да әлеуметтік лифтілер бойынша облыс республика бойынша төмен көрсеткіштердің бірін көрсетеді. Сондықтан Жамбыл облысы жастарының әлеуметтік лифтілерін зерттеу қазіргі ғылыми-зерттеу жұмыстарын жанартуға көмектеседі. Бұл жастардың білім беру және тәрбиелеу ұйымдарына әскери қызметті неғұрлым тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Мемлекеттік органдар үшін ұсынымдары бар монографиялар шығарылады деп күтілуде, онда Жамбыл облысы үлгісінде әрбір әлеуметтік лифтке егжей-тегжейлі талдау жүргізіледі. Бұл оң әлеуметтік әсер етеді. Бұл ерте жүктілік және аборт, сапасыз білім беру, мүмкіндігі шектеулі адамдарға қолдаудың болмауы және т.б. сияқты теріс құбылыстардың төмендеуіне әкеледі.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Сорокин, П. А. Человек, цивилизация, общество. – М. : Политиздат, 1992. – 543 с.
- 2 Бек, У. Общество риска: на пути к другому модерну. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – 383 с.
- 3 Стэндинг, Г. Прекариат: новый опасный класс. – М. : Ад Маргинем Пресс, 2014. – 328 с.
- 4 Шайкин Д. Н. Социально-экономические аспекты использования труда молодёжи в Республике Казахстан: На примере Северо-Казахстанской области/диссертация. ВАК РФ 08.00.05, кандидат экономических наук. г. Омск. 2005 г.
- 5 Мекебаева М. А. Молодежная политика республики Казахстан: механизмы и проблемы реализации. Вестник КазНПУ, серия Политология, с. 23–34.

ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУДЕ WORDWALL ПЛАТФОРМАСЫН ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ

ХУАНШ Б.

жалпы білім беретін пәндер оқытушысы,
Ақсу қара металлургия колледжі, Ақсу қ.

Мақсаты: Заманауи білім беру саласында цифрлы технологияларды тиімді пайдалану, әртүрлі платформаларды қолдану.

Өзектілігі: цифрлық технологияларды қолдану білім берудің басымдықтарының бірі болып табылады. Жаңа талаптарына сәйкес, инновациялық технологияларды енгізу, ең алдымен, оқыту сапасын жақсартуға, оқушылардың жаңа білім алуға деген ынтасын арттыруға, білімді игеру процесін жеделдетуге арналған. Инновациялық бағыттардың бірі-компьютерлік және мультимедиялық технологиялар. Мұның бәрі осы білім беру практикасының өзектілігін және оның дұрыстығын анықтайды, өйткені ол мультимедия арқылы оқушылардың логикалық ойлауын барынша қол жетімді және тартымды, ойын түрінде дамытуға, оқу процесінің шығармашылық компонентін күшейтуге мүмкіндік береді.

Wordwall-білім беру процесінің негізгі міндеттерінің бірін шешуге көмектесетін әмбебап оқу ресурсы-оқушылардың ынтасын арттыру!

Wordwall қолданбасын пайдаланудың негізгі мақсаты оқу тиімділігін арттыру болып табылады:

- оқу мотивациясын арттыру;
- оқушылардың танымдық белсенділігін дамыту;
- сабаққа дайындық кезінде оқушылардың дербестігін ынталандыру;
- білім беру сапасын арттыру;
- оқу процесін ұйымдастырудың нысандары мен әдістерін жетілдіру [1, 15].

Осы ресурстың көмегімен әр баланың мүмкіндіктерін ескере отырып, интерактивті немесе баспа жаттығуларын құру арқылы оқытуды саралау мен дараландыруды ұйымдастыруға болады. Мұның бәрі-бір рет басу!

Wordwall-интерактивті және баспа материалдарын жасауға арналған мүмкіндіктерге бай құрал. Көптеген шаблондар интерактивті және баспа нұсқаларында қол жетімді. Көптеген

мұғалімдер бұл қызметтің орыс тіліндегі нұсқасы бар екеніне қуанады. Интерактивті жаттығулар Интернетке қол жетімді кез-келген құрылғыда ойнатылады: компьютерде, планшетте, телефонда немесе интерактивті тақтада.

WordWall бағдарламасын пайдалану оңай және интерактивті тақта үшін де, компьютерлерде жеке жұмыс үшін де оңтайлы жаттығулар жасауға көмектеседі, мұғалімнің арнайы білімі мен дағдыларын қажет етпейді, суреттер мен тестілерді қолдана отырып интерактивті жаттығулар жасауға мүмкіндік береді. Кірістірілген кескін іздеуші суреттерді автоматты түрде табады және ұсынады. Сонымен қатар, онлайн жұмыс істейтін редактор жаттығуларды қашықтан орындауға және оқушылардың тапсырмаларды орындау статистикасын жинауға мүмкіндік береді. Баспа нұсқаларын басып шығаруға және оларды Тәуелсіз оқу тапсырмалары ретінде пайдалануға болады [1, 22].

Жалпы, Wordwall ұсынған шаблондардың алуан түрлі құралдары мұғалімге педагогикалық шығармашылық үшін, әсіресе ақпараттық және сонымен бірге қызықты қашықтықтан сабақтарды ұйымдастыру және өткізу үшін сарқылмас дереккөз беретінін атап өткім келеді.

Үлгілер

Бұл үлгілерге педагогикалық тәжірибеде жиі кездесетін таныс дидактикалық ойындар кіреді. Тіпті тегін нұсқада сіз ойындардың үлкен арсеналына қол жеткізе аласыз.

Шаблон деректерінің сапасы мен функционалдығы өте жоғары. Оқу тапсырмасын жасау үшін сіз үлгіні таңдайсыз, содан кейін мазмұнды енгізесіз. Ойынның қол жетімді нұсқаларын пайдалануға немесе оны нөлден бастауға болады.

Қалай болғанда да, ойын жасау көп уақытты қажет етпейді. Ойынның үлкен көмегі-Bing іздеу жүйесіне қосылу, Ол сізге қажетті суретті тез табуға көмектеседі.

Шағын мәтіндік редактор бар, оның көмегімен сіз қаріпті енгізудің әртүрлі нұсқаларын (қалың, сызық, үстіңгі жол), таңбаны немесе математикалық формуланы енгізе аласыз.

Сіз ойын жаттығуын дайындай аласыз, оны сайтқа енгізе аласыз немесе оқушыларға сілтеме арқылы жібере аласыз. Тапсырмаларды жекелендіруге болады. Яғни, оқушы өзінің тегін көрсететін тапсырманы тағайындаңыз. Осының арқасында сіз әр оқушының жұмыс нәтижелерін бақылай аласыз.

Бастауыш сынып оқушыларының арасында «ұшақ» ойыны қызығушылық тудырады, ол төменде көрсетілген тапсырмаға сәйкес бұлттарды жинайды

Сонымен, менің апробациямның алғашқы нәтижелерін қараңыз. [2, 1]

Дидактикалық ойын жұпты табыңыз.

Назар аударыңыз! Сіздің жиынтығыңызды әртүрлі дидактикалық ойындарда қолдануға болады.

Әрине, сіз өзіңіздің жоспарыңызға сәйкес келетін нұсқаны таңдайсыз. Мысалы, ойын Викторина, бұл бірнеше таңдау жауаптары бар тест. Сіз төрт жауап аласыз, олардың бірі дұрыс.

Дидактикалық ойындағы басқа деректердің таңдауын қараңыз ойын шоуы.

Көріп отырғаныңыздай, көптеген ойын жаттығуларын үйде жаттығу тапсырмалары сияқты қайталау кезінде тренажер ретінде пайдалануға болады. Сыныпта абсолютті көпшілікті интерактивті тақтада өте тиімді пайдалануға болады.

Дидактикалық ойындардың көптігінен басқа, сіз басқа да бірқатар қызметтер сияқты сыныпта көп ойыншы ойынын жасай аласыз. Сіз бір немесе бірнеше дұрыс жауаптар ұсына аласыз.

Осылайша, WordWall көмегімен мұғалім сыныпта оқушылармен жұмыс істеуге және Үй тапсырмасы ретінде жақсы құрал алады.

Wordwall-бұл жаңа білім беру стандарттарын енгізу жағдайында жұмыс істеуге және оқу процесін жүзеге асыру бойынша оның алдында тұрған міндеттерді шешуге ұмтылатын мұғалім үшін нағыз қазына

Бұл технологияны пайдалану нұсқалары:

1. Өзіңіздің оқу ресурстарыңызды құрудың оңай жолы
2. Интерактивті және баспа нұсқаларында ұсынылған көптеген ресурс үлгілері
3. Классикалық (викторина, кроссворд) және ерекше шаблондардың болуы: аркада ойындары (лабиринтте қуу, ұшақ және т. б.)
4. Бір рет басу арқылы оқу тапсырмасын басқа үлгіге ауыстыру мүмкіндігі
5. Дайын материалды сабағыңызға және оқыту стиліңізге сәйкес теңшеу мүмкіндігі
6. Оқу тапсырмаларын үй тапсырмасы ретінде пайдалануға болады

7. Кез келген тапсырманы ашық орындауға болады. Оқу тапсырмасы бетіне сілтемені электрондық пошта арқылы бөлісу керек.пошта, әлеуметтік желілер және т. б.

8. Тапсырмаларды жекелендіруге болады. Яғни, оқушы өзінің тегін көрсететін тапсырманы тағайындаңыз. Осының арқасында сіз әр оқушының жұмыс нәтижелерін бақылай аласыз.

9. Wordwall-ді өз жұмысыңызда пайдалану-бұл сіздің мектептің виртуалды оқу ортасын жақсартудың тамаша тәсілі, сонымен қатар сабақтардағы жұмысты әртараптандыру.

10. Қызметтің орыс тіліндегі нұсқасы бар [2, 22].

Қорытындылай келгенде сабақтарда Wordwall білім беру ресурсын пайдалану білімді жақсы түсінуге және игеруге, сондай-ақ материалды тиімді бекітуге ықпал етеді. Оқушылардың білімін жедел бақылауға ықпал етеді және нәтижесінде оқудың тиімділігін арттырады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Белкова М. М. Использование информационно-компьютерных технологий на уроках // Английский язык в школе. – 2008. – № 3.
- 2 Жеренкова О. М. Использование возможностей ресурса Wordwall в процессе обучения // сборник статей и тезисов XIII Международной научно-практической конференции преподавателей, аспирантов, магистрантов, студентов, Минск, 22 ноября 2019 г. В 7 т. Т. III / БГУ, Филологический фак., Каф. английского языкознания ; [редкол.: Н. Н. Нижнева (отв. ред.) и др.]. Минск : БГУ, 2020. С. 58–63
- 3 Клоктунова Н. А. Эргономические требования к представлению образовательной информации на экране [Электронный ресурс] / Н. А. Клоктунова, С. Б. Вениг, В. А. Соловьева // Высшее образование в России. – 2017. – № 4 – С. 153–156.
- 4 Мезенина Н. В. Опыт использования дистанционных образовательных технологий на уроках английского языка // Молодой ученый. – 2021. – № 39 (381)
- 5 Лукачева М. А. Сервис Wordwall в образовательном процессе / М. А. Лукачева, Д. М. Богачева, И. Д. Борисова. – Текст : непосредственный // Молодой ученый. – 2022. – № 20 (415). – С. 594–598.
- 6 Новые информационные технологии для тебя [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://nitforyou.com/wordwall/>.

7 Никитина И. Н. Урок английского языка с использованием новых информационных технологий. [Электронный ресурс] Интернет-журнал Фестиваль педагогических идей «Открытый урок», 2004.

8 Леонович Е. Н. Построение учебного процесса на основе организации разноуровневого обучения / Е. Н. Леонович, Т. А. Ершова // Среднее профессиональное образование. – 2018. – № 6.

9 Калинин А.В., Галишников Л.Ю. Интерактивные формы организации деятельности младших школьников // Среднее профессиональное образование 2016. №8. – С. 22–25.

БИОЛОГИЯ САБАҒЫН ОҚЫТУДА ЖАҢА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

ШИЖБАНОВА А. М.

оқытушы, Торайғыров университеті Жоғары колледжі, Павлодар қ.

Биология пәнді оқытуда жаңа технологиялардың тиімді әдісін алып жетілдіру барысында есте сақтауға негізделген ақыл ойын дамытатын оқуға көшу, оқытушы мен студенттің тең субъектіге түсіп, ынтымақтастықта болуын қажет етеді. Осы мақсатқа жету үшін өзінің іс-тәжірибеде білім берудегі озық технологиялардың бірі «Инновация технологиясын» қолданамын. Жаңа инновация технологияны пайдалану жобасы арқылы стратегияларды пайдалануда студенттің ізденушілік, зерттеушілік әрекетін ұйымдастыруға жол ашылады. Осы технологияны пайдаланып, оқытушының бағыттауымен студенттің өз бетінше білімді меңгеруі, ізденуі, шығармашылыққа бағыт алуы. Оның бірнеше стратегиялары бар: тірек-сызба, ой қозғау, топтастыру, Венн диаграммасы, эссе жазу және т.б.

Менің сабақ беру барысында пайдаланып жүрген мәселем: «Биология сабақтарында жаңа инновация технологиялық әдістерді пайдалана отырып, студенттің шығармашылық қабілетін арттыру».

Білім алушының шығармашылығы:

- Өлең, эссе құрастыру;
- Ойын жүйелі түрде жеткізе алуы;
- Ізденуі;
- Қиялдауы;
- Пікір таластыра білуі;

– Білгісі келіп ұмтылуы;

Оқытушы міндеті - студент бойындағы жасырынып жатқан мүмкіндіктерді ашып көрсете отырып, қабілеттің дамуына түрткі бола білу.

Осы мақсаттарға көз жеткізу үшін жаңа технологиясын пайдалану жобасының бірнеше әдістерін пайдаланып сабақтар өткізіп жүрмін.

Атап айтсақ: Ассоциация, топтастыру (топпен жұмыс), Венн диаграммасы, биологиялық диктант жазу, тестілеу өткізу, эссе және т.б.

Мағынаны тану үшін студентті үш топқа бөліп, зерттеу шеберханасының төмендегі әдістерін қолдандым:

1. Іздену әдісі.

2. Суреттеу әдісі.

3. Үйге тапсырма ретінде оқушыларға жұртшылықтан сұхбат алуға, сұрақтар әзірлеп келу тапсырмалары беріледі. Осы әзірленген сұрақтар бойынша топтар бір-біріне сұрақтар беріп, сұхбат алынды.

«Ой-толғаныс» бөлімінде оқушылар осы тақырып бойынша алған білімдерін жаңа сабақпен байланыстыра отырып, осы тақырыбында бес минуттық эссе жазу арқылы сабақ қорытындыланып бекітілді.

Оқытушының міндеті білімді көбейту емес, осы білімдерін өз бетімен алуға мүмкіндік беретіндей құралмен қамтамасыз ету және оқушының жекелей дамуы, жеке тұлғаның қалыптасуы, өзін өзі жетілдіру және қоршаған әлемді жетілдірудің инновациялық қажеттіліктерін қалыптастыру. Білім беру үрдісінде жаңа технологияларды дамыта оқыту, оқу-тәрбие үрдісінің сапасын жоғарлатуды көздейді.

Осы пәнді оқытуда жаңа технологиялардың тиімді әдісін алып жетілдіру барысында есте сақтауға негізделген ақыл ойын дамыта отырып студенттің пәнге деген қызығушылығын арттыруға болады.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясының негізіндегі сабақ процесінде оқытушы мына нәтижеге жетеді.

- жүйелі тапсырма беруге ұмтылады
- студентті басқа жақтарынан таниды
- өзін жетекші бағыттаушы ретінде таниды
- өзі білмейтін ақпараттарға тап болады
- студенттің жұмысын бағалайды

Осы міндеттерді орындауды өзінің тақырыбы мен сабақ үрдісінде стратегияларды ұтымды пайдаланып, студенттер арасында жеке, топтық іс әрекеттерді ұйымдастырады.

Биология пәнін оқытуда қазіргі кезде қойылатын талаптары мынандай:

- Оқыту мен оқуда АКТ пайдалану;
- Жаңа форматтағы әдіс-тәсілдерді сабақта қолдану;
- Негізгі білімділік ұғымдарды терең меңгерту;
- Оқытудың жаңа технологиясын пайдаланып, студенттердің

пәнге деген қызығушылығын арттыру;

- Топтық негізде іздене білу дағдыларын қалыптастыру;
- Тақырыптық зерттеу жүргізу;
- Ойлау, есте сақтау қабілеттерін, өз ойын қорытуға

дағдыландыру;

– Студенттің өз бетімен жұмыс жасау қабілетін жетілдіру, дамыту;

Шығармашылық тапсырмалар орындату арқылы қабілеттерін арттыру.

Сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін арттыру.

Тәжірибе жүзінде білім, біліктілік дағдыларын қалыптастыру;

Жаңа терминдер мен сөздіктермен жұмыс жасауға дағдыландыру;

Жаңа технологияларды сабақта пайдалану;

Студенттің жас ерекшеліктеріне сай білім беру.

Тізбектелген сабақтар топтамасындағы сыни тұрғыдан ойлау модулі.

Сондықтан оқыту үрдісіндегі жаңа әдіс-тәсілдер оқу мазмұны мен студенттің жас ерекшеліктеріне қарай таңдап алудың маңызы зор. Қазіргі таңда оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Сабақта қолданылған жаңа технологиялардың өзі әрбір оқытушының шеберлігіне байланысты әрқалай жүзеге асырылуы мүмкін.

Жаңа технологияны қолдануда студенттің пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, үлкен ізденіспен, шығармашылыққа жетелеуге де болады. Нәтижесінде студент:

- тіл байлығы жетіледі;
- еркін ойлауға мүмкіндік береді және өз ойын еркін жеткізе

алады;

– оқыту процесінде жаңа технологияларды қолдана отырып білімін шыңдайды;

– жаңа оқыту үрдісін қалыптастырады; өздігінен ізденімпаздық қабілеті артады, жан-жақты ізденеді; ақпараттық сауаттылығы мен ақпараттық мәдениеті қалыптасады.

– ақыл-ойын дамытады;

– шығармашылық белсенділігі артады;

ұжымдық іс-әрекетке тәрбиелейді.

Өзін-өзі жетілдіру тақырыбына байланысты мен жалпы биология пәнінен көптеген материалдар дайындадым.

Сабақтарды өткізу мақсатында мен студенттердің сабаққа, жалпы пәнге қызушылығын арттырып, студенттерді өздігінен жұмыс істей білуге, ойлауға, қосымша материалдарды іздестіріп, оларды орынды пайдалануға баулу білім деңгейін толықтыру үйретемін. Шығармашылық қабілет әр баланың бойында болуы мүмкін.

Инновациялық технология формаларын пайдалана отырып студентті өз бетімен жұмыс істеуге, қаралып отырылған мәселеге өзіндік көзқарасын, пікірін айтуға, оны дәлелдеуге, шығармашылықпен жұмыс істеуге ұмтылтады.

Әр оқытушы сабақ өткізген кезде студенттерге сапалы білім беру үшін жаңа технологияларды пайдалана отырып, сонымен қатар компьютерді, интерактивті тактаны қолдану арқылы білім берсе, студенттердің қызығушылығы арта түсері анық. «Қазіргі заманда жастарға жаңа технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет» деп, Елбасы атап көрсеткендей, жас ұрпаққа білім беру жолында жаңа технологияны оқу үрдісінде оңтайландыру мен тиімділігін арттырудың маңызы зор деп білемін.

Болашақта менің көптеген мақсаттарым бар, оның бірі жалпы биология пәнінен электронды кітаптар және тест жинағын жасау.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Мырзабаев А. Б. Биологияны оқыту әдістемесі. Қарағанды, 2006.

2 Мамонтов С. Г., Захаров В. Б., Сонин Н. И., Қисымова Ә. Қ. «Биология. Жалпы заңдылықтар». Оқулық, А. 2006.

3 Валиева М. Білім беру технологиялары және оларды оқу тәрбие үрдісіне енгізу жолдары. Алматы, 2002.

4 Өстемиров К. Оқыту құралдарын пайдалану негіздері. Алматы, 2002.

5 Юсупов Б. Ю. Мұғалімге тән педагогикалық қасиеттер. Алматы. 1999.

ЖИҢАЗ ҚҰРЫЛЫМЫНДАҒЫ ДСП БЕРІКТІГІ

ESPAEVA A. S.

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Kazakh National Research Technical University,

named after K. I. Satpayev, Almaty

SHYRMANBAY A. Z.

undergraduate student of the MTDO-21 group

International Educational Corporation, Kazakh Leading Academy of Architecture
and Civil Engineering, Almaty

Based on strength calculations of furniture structures and structural-mechanical analysis of the strength of chipboard, performed using the finite element method, as well as experimental studies, recommendations were obtained on the rational parameters of slabs for furniture structures and a methodology was proposed for assessing the strength and testing furniture corner joints on screeds.

Keywords: chipboards, physical and mechanical properties, strength, stresses, deformations, furniture structures, structural and mechanical analysis.

Ағаш - адам өзінің практикалық мақсаттары үшін пайдаланатын өте маңызды табиғи ресурстардың бірі. Осы бағалы шикізатқа үнемі өсіп келе жатқан өндірістік сұраныс оның негізінде композициялық материалдарды жасауға түрткі болды. Заманауи технологияда кеңінен қолданылатындар: модификацияланған ағаш, ағаш-минералды композициялық элементтер, ағаш престелген массалардан жасалған бұйымдар және т.б.

Өткен ғасырдың 60–80 жылдары әлемде ағаш тақтайшалары өндірісінің жылдам дамуы және осыған байланысты ғылыми-зерттеу жұмыстар бізде де, шетелде де жүргізілуде. Алайда 90-шы жылдардан кейінгі зерттеулердің саны Қазақстанда айтарлықтай қысқарды, ал плиталарды тұтыну артты. Жылдам қарқынмен ДСтП дайындауға арналған технология да, жабдық та жетілдірілуде. Жаңа талаптар стандарттар өндірушілерді ДСтП сапасын арттыруға мәжбүрлейді, бұл ретте әртүрлі физикалық-механикалық және экологиялық жабдықтары бар шығарылатын плиталардың ассортименті көрсеткіштермен анықталады. Сондай-ақ ағаш-жонқа тақталарын соңғы зерттеу сәтінен бастап зерттеулердің техникалық мүмкіндіктері өзгерді. Өткізу мүмкіндігі пайда болды қазіргі заманғы жоғары дәлдіктегі сынақ жабдықтарында зерттеулер жүргізу, жинауға мүмкіндік беретін жобалаудың

бағдарламалық орталықтарындағы плиталар үлгілерінің есептері бұрын қолданылатын оңайлатылған есеп айырысу модельдерінің кемшіліктері. Жиһаз конструкцияларының беріктігін зерттеу үшін «Сторосс» жиһаз комбинатының кейбір бұйымдарынан 3D модельдер жасалды.

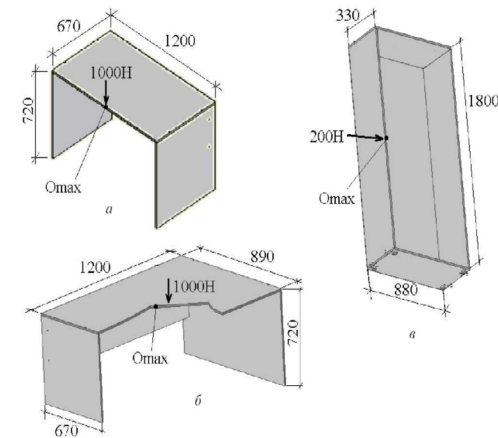

Рис. 1. Расчетные схемы исследуемых конструкций:
а – письменный стол, б – компьютерный стол, в – бельевой шкаф

Сурет 1 – Зерттелетін конструкциялардың есептік схемалары

Есептеулер үшін жазу үстелі, компьютерлік үстел, екі жақтаулы киім-кешек шкафы таңдалды. 1-суретте зерттелетін конструкциялардың есептік схемалары көрсетілген. 1000 Н жүктеме адам үстелдің шетіне тұрған жағдайға сәйкес келеді. Шкафқа 200Н бүйірлік жүктеме киім-кешек шкафын бір көпірден екінші көпірге жылжыту кезінде пайда болуы мүмкін. Есептеулер Cosmos Works бағдарламалық ортадағы соңғы элементтер әдісімен жүргізілді.

Sheet мөлшері ДСП: олар қандай?

Материалдың қалыңдығы 10-ден 38 мм кұрайды. өлшемі Plate 16 мм ең танымал болып табылады. қалыңдығы ДСП 18 мм жақсы және одан қымбат жиһаз жасау үшін пайдаланылатын әдетте материалдық, сәл кем жиі пайдаланылады. жұқа табаққа (10 мм) жиі есікті шкаф және жасауға жақтау майдандарының, және жуан (28 және 38 мм), әдетте, ас және асхана үстелдер үшін столшницаның шығарады. төмендегідей өлшемдер ескере отырып, парақтың ұзындығы: 5500, 3660, 3500, 2750 және 2440 мм; ені - 2440,

1830, 1750, 1500 және 1200 мм. Әдетте, сатушылар барлық қажетті параметрлерін олардың бағасы тізімдерінде көрсетеді.

Таңдау : DSP өлшемдері парағының және бағасы

Мөлшері пластина мұндай 2D-орны қолдану сияқты мамандандырылған кесу бағдарламаларды, пайдалану ең оңтайлы және ыңғайлы болады білуге үшін. Бастапқыда ол қолмен немесе файл жасалған өлшемі мен бөлшектер санының импорттау арқылы. Содан кейін бөлшектердің кеңесінің мөлшері, кесу, шетінен қашықтықта, және басқа да техникалық параметрлерін қалыңдығы орнатылады. Бағдарлама содан кейін екі алгоритмдер бір автоматты түрде әр беттің толық ақпарат кесіп ең жақсы жолы көрсетеді, және сіз қалаған өндіруге арналған қажет қанша парак орындаңыз болады. Құны ДСП бойынша-proizvoditelyai елде, материалдық қалыңдығына және қатысуы және түрі ламинатталған жабыны, ең алдымен, байланысты. Баға пластина танымал бренд Swisspan (Украина) ауқымы 240–400 ысқылап өзгереді. / М 2. ДСП Egger неміс компаниясының бір шаршы метр 80–120 рубль одан астам орташа құны болады. Негізінен, біршама жақсы Swisspan өнімдерін өндіру 18 мм қалыңдығы мен сапасы өндірілген бұл компания пластина. Ол емес ламинатталған тақташа (жоқ түсті пальто ие м. Е.) ең арзан екенін атап өткен жөн. Олар, әдетте, толтырушы ретінде, ішкі, көрінбейтін жерлерде ғана пайдаланыңыз.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Столярная школа RUBANKOV <https://rubankov.ru/workshop/>.
- 2 Абрамузов В. В. Износостойкость режущего инструмента при обработке композиционных материалов на древесной основе: автореф. ... д-ра техн. наук. – М., 2009. – 34 с.
- 3 Артамонов Е. В. Напряженно-деформированное состояние и прочность режущих элементов инструментов / Е. В. Артамонов, И. А. Ефимович, Н. И. Смолин, М. Х. Утешев/ Под ред. М. Х. Утешева. – М.: ООО «Недра:Бизнесцентр», 2001. – 199 с.
- 4 Артамонов Е. В. Прочность и работоспособность сменных твердосплавных пластин сборных режущих инструментов. – Тюмень: ТюмГНГУ, 2003. – 192 с.
- 5 Андреев В. Н. Совершенствование режущего инструмента / В. Н. Андреев. – М.: Машиностроение, 1993. – 240 с.
- 6 Башков В. М. Испытания режущего инструмента на стойкость / В. М. Башков, П. Г. Кацев. – М.: Машиностроение, 1985. – 136 с.

7 А. А. Фомин Моделирование мощности профильного фрезерования крупных отходов лесопиления – А. А.Фомин, В. Г. Гусев Лесной вестник, 2/2014. – 82-89с.

8 Лобанов Д. В. Подготовка режущего инструмента для обработки композиционных материалов: моногр. / Д. В. Лобанов, А. С. Янющкин. – Братск: БрГУ, 2011. – 192 с.

9 Fauzan Fahrussiam, Irsan Ali Praja, Wayan Darmawan, Imam Wahyudi, Hiroshi Usuki, Shuhou Koseki, Wear Characteristics of Multilayer-Coated Cutting Tools in Milling Wood and Wood-Based Composites

МЕТОДОЛОГИЯ РАЗРАБОТКИ ЗАДАНИЙ ФОРМАТА PISA ДЛЯ ОЦЕНИВАНИЯ КОМПЕТЕНЦИЙ УЧАЩИХСЯ ПО ХИМИИ

ЩЕДНОВА Е. С.

студент-магистрант, Кокшетауский университет имени

Шокана Уалиханова, г. Кокшетау

ОСТРЕЦОВА И. Б.

к.б.н., профессор кафедры химии и биотехнологии, Кокшетауский

университет имени Шокана Уалиханова, г. Кокшетау

ХАМИТОВА А. С.

к.х.н., профессор кафедры химии и биотехнологии, Кокшетауский

университет имени Шокана Уалиханова, г. Кокшетау

Республика Казахстан активно принимает участие в исследовании PISA с 2012 года. Однако, в связи с произошедшими реформами в системе образования, непривычным форматом заданий учащиеся нашей страны показали не самые лучшие результаты в данном исследовании. Разработанные и далее использованные на уроках задания формата PISA будут способствовать повышению компетентности учащихся по химии, а также казахстанские школьники будут показывать лучшие результаты в сравнении с прошлыми годами в международном исследовании PISA.

Можно выделить две черты современного образования по предмету химия – внедрение информационно-коммуникационных технологий и использование инновационных методов и приёмов обучения для того, чтобы ученик в учебно-образовательном процессе занимал активную позицию. Поэтому в курс химии наряду с обычными расчетными качественными задачами, терминами и

теориями должны быть внедрены также и развивающие творческие задания, которые смогли бы: 1) повысить и познавательный интерес школьников к предмету и сделать их активными участниками процесса обучения 2) представлять собой интересный для современных школьников цифровой образовательный ресурс [1]. Эти два образовательных вопроса решают задания формата PISA. Изначально, тесты и задания формата PISA были разработаны для отражения изменений в системе образования, чтобы определить, в какой степени учащиеся способны анализировать, делать выводы и сообщать о событиях реальной жизни, а также увидеть, насколько хорошо система образования адаптируется к этим изменениям [2]. Задания PISA представляют собой задания, которые направлены на демонстрацию практических знаний и умений учащихся, их умение решать межпредметные задания таким образом доказывать свою естественно-научную компетентность.

Эксперты Организации экономического сотрудничества и развития считают, что у пятнадцатилетних учеников должны быть развиты следующие компетенции:

- Вспоминать и применять соответствующие научные знания;
- Определять, использовать и генерировать объяснительные модели и представления;
- Делать и обосновывать соответствующие прогнозы;
- Предлагать гипотезы и объяснять их;
- Объяснять влияние научных знаний на общество [3].

Немаловажным является умение учеников описывать и оценивать научные исследования и предлагать пути решения научных проблем.

В мире инновационных технологий и обилии информации ученикам важно уметь анализировать и оценивать научную информацию, утверждения и аргументы в различных представлениях и делать соответствующие выводы, демонстрируя следующие способности:

- Преобразовывать данные из одного представления в другое;
- Анализировать и интерпретировать данные, делать соответствующие выводы;
- Определять предположения, доказательства и рассуждения в текстах, связанных с наукой;
- Различать аргументы, основанные на научных доказательствах и теории, и аргументы, основанные на антинаучных, пропагандистских и других соображениях;

Оценивать научные аргументы и доказательства из разных источников (например, газеты, Интернет, журналы).

Химия входит в состав блока естественно-научной грамотности, который в свою очередь состоит из стандартных и интерактивных заданий. Стандартные блоки заданий состоят из текстов с статическими материалами, графических рисунков, таблиц, схем, графиков и связанных с ними открытых или тестовых вопросов. Интерактивный блок заданий представляет собой определенное количество интерактивных материалов с заданными условиями и вопросами к ним. В большинстве случаев интерактивные блоки проводятся в специальных программах, где доступны манипуляции анимацией учениками. Это могут быть люди, животные, различные показатели температуры, давления и т.д. которыми могут манипулировать школьники. Перед тем как определять содержание задания необходимо определить количество и тип вопросов в зависимости от их сложности, компетенции, содержания и области применения.

По типу вопроса различают: сложный/простой множественный выбор, открытый вопрос, закрытый вопрос. Закрытые вопросы подразделяются на несколько категорий. Дихотомические, на которые ученик отвечает «да» или «нет». Тестовые вопросы, в которых предполагаются варианты ответов и необходимо выбрать один или несколько правильных вариантов. Открытые вопросы требуют письменного и развернутого ответа от учащегося и проверяются экспертами.

Компетенции заданий формата PISA: научная интерпретация данных и доказательства, понимание особенностей научного явления, исследования, научное объяснение явлений, применение методов естественнонаучного исследования. К методам естественнонаучного исследования относятся следующие методы эмпирического познания: наблюдение, эксперимент, метод индукции, метод гипотез и аксиоматический метод. Существуют также частные и специальные методы естественнонаучного исследования: вероятностный метод, обобщение, анализ и осмысление эмпирических результатов, методы аналогий, мысленных и математических экспериментов.

По содержанию типы знаний делятся на содержательные (декларативные) и процедурные. Декларативные знания представляют собой совокупность конкретных теорий, фактов, которые может воспроизвести учащийся. Процедурные знания предполагают собой умение ученика использовать теоретические знания в практических ситуациях.

Области применения, которые рассматриваются в заданиях формата PISA: личная, глобальная, здоровье, качество окружающей среды, природные ресурсы, окружающая среда, опасности и риски, новые знания в области науки и технологии.

Критерии оценивания: за полный ответ – 2 балла, за частичный ответ – 1 балл, за неверный ответ или его отсутствие – 0 баллов.

С помощью алгоритма[4] (рис. 1) можно разработать задание формата PISA с учетом того, какую компетенцию нам необходимо оценить и какие имеются образовательные ресурсы.

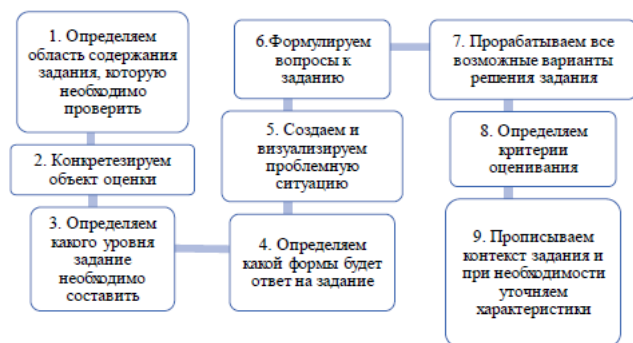

Рисунок 1 – Алгоритм составления задания формата PISA.

С помощью данного алгоритма можно составлять интересные задания формата PISA, которые позволяют учащимся демонстрировать их глобальные компетенции, самостоятельно мыслить и анализировать, обобщать пройденный материал. Подводя итог, можно сказать, что при применении вопросов PISA у учащихся появляется возможность свободно излагать свои мысли, проявлять инициативу, развивается эмоциональный интеллект в силу чего дети более открыты к сотрудничеству и коллективной работе [5].

ЛИТЕРАТУРА

1. Использование цифровых образовательных технологий при групповом решении творческих заданий по химии в 8 классе средней школы. / Шойтова Виктория Сергеевна, Лавров Алексей Павлович/ ГБОУ Школа «Покровский квартал». / ФГБОУ ВО МПГУ// 2022. с.7.

2. IMPROVING LITERACY ON THE BASIS OF PISA REQUIREMENTS/ Azamat Quvondikovich Matyakubov Chirchik/ State Pedagogical Institute of Tashkent region. / 2021. с.4. [на англ.яз]

3. PISA 2015 RELEASED FIELD TRIAL COGNITIVE ITEMS / Produced by ETS (Core 3 Contractor) 2015. с. 89 [на англ.яз]

4. Методология разработки заданий формата PISA для оценивания компетенций учащихся по химии. / Щеднова Екатерина Сергеевна. // Республика Казахстан, Кокшетау./ 2022 С.110.

5. «Science and Education» Scientific Journal. PISA savollariga asoslanib o'quvchilar bilimni baholash./ Z.Z.Yaxshieva Sh.A.Siddiqova Jizzax davlat pedagogika instituti./ Uzbekistan/ September 2021 с.4. [на узбекском яз]

Мазмұны

«Торайғыров университеті» КЕ АҚ
Басқарма Төрағасы-Ректоры Е. Т. Садықов алғы сөзі.....3

**Пленарлық отырыс
Пленарное заседание**

Жұмағұл С.
Жүсіпбек Аймауытұлының нақыл сөздері.....4
Жуматаева Е.
Асыл-тұлға аманатын бүгінгі білім жүйесінде іске асырудың тәсілдері 13
Калиев Ж. Н.
Қазақстан тарихы ғылымындағы тұлғатану мәселелері.....20
Дүйсен С. Ж.
Педагогикалық технологиялар және тарихи өлкетанудың кейбір
мәселелері туралы.....24
Алпысбес М. А.
Жаңа Қазақстанның стратегиялық даму бағдарламалары талабының
аясындағы заманауи жоғары білім дамуының көкжиектері.....31
Рахметуллин А......35

**Білім беру жүйесіндегі жаңа инновациялық технологиялар
Новые инновационные технологии в системе образования**

Ememandu Q. N.
How modern educational process solve bullying in a school environment.....38
Абдувалова А. Д., Мырзабаев Н. У., Рахымбекова Р. Қ.
OLAP-технологиясы негізінде жоғары оқу орнында
ақпараттық-талдау жүйесін құру.....42
Айгужинова Г. З., Темиргалиева С. Е.
Пограничные проблемы биомеханики психологии и теории обучения
движением46
Жуматаева Е. Ө., Анесова Г. Ж., Бейсова А. И., Анесова А. Ж.
Мәшһүр Жүсіп шығармаларын мектепте танытудың технологиясы53
Ануарбекова А. К.
Тарих және дінтану пәндерін қашықтықтан оқытудағы жаңа
технологиялық үлгілер60
Бабыкова Г. К.
Критическое мышление на уроках истории.....65
Балгобаева Р. С.
Жаңа технологияны ұтымды пайдалану.....69

Батталов А. Б.
Виды реализации инновационных педагогических технологий
в общеобразовательном учреждении74
Бегенаева Г. К.
Тыңдалым мәтінімен жұмыс81
**Бейсекова С. Т., Нурмуханбетова Н. Н., Острецова И. Б.,
Хамитова А. С.**
Методологические и прикладные аспекты формирования
квантованных текстов по основам физической и коллоидной химии
курса средней школы.....86
Бигалинова А. Т., Жильжанова Н. Т.
Интегрированный урок – как способ активизации познавательной
деятельности и усиления тенденций к синтезу знаний учащихся.92
Билида А. Н.
Дорожная карта успеха в подготовке к Республиканским и
международным олимпиадам по физике
(обобщение педагогического опыта)97
Vaigunisova G. I., Bolatova A. K.
The usage of Web 2.0 applications by EFL teachers to improve students'
speaking performance in L.N. Gumilyov Eurasian National University101
**Болюгенова З. Е., Каиржанова С. Е., Шаймерденова М. Ж.,
Ибрайханова Ж. Н., Какеева М. Т.**
Деятельность по профилактике и психологической коррекции
поведенческой дезадаптации у учащихся шестых классов109
Васина С. Г.
Подготовка учеников к олимпиадам: вопросы и пути решения113
Дарабаева А. С.
Қазақ тілі сабақтарында smart технологиясының learningapps -құралының
қолдану тәсілдері116
Джансеитова Д. З.
Сабақтан тыс іс-әрекетте ойын технологиясын қолдану.....120
Елукенова У. Е.
География пәнінде инновациялық технологияларды қолдану.....124
Ельмуратова Б. Ж., Аубакиров М. Н., Құлумбаева М. Ж.
Қазіргі замандағы инновациялық
әдістердің мәні129
Капасова Г. М., Ергазы М.
Азаматтық бірегейліктегі патриотизм134
Ержанина Н. В.
Набор успешных инструментов при подготовке к олимпиадам
различного уровня (обобщение педагогического опыта)138
Капасова Г. М., Жанадилова А. Д.
Дін және дәстүр сабақтастығы – лаңкестікке қарсы тұру жолы.....143
Жандилова Р. Б.
Использование ИКТ на уроках литературы150

Жилисбаев. Н. К., Уразбаев А. А. Жаһандану жағдайындағы ұлттық ойындарды оқытудың маңыздылығы.....	154
Дайрабаев М. С., Жилисбаев Н. К. Дене шынықтыру және спортты жаһандану дәуірінің әлеуметтік-мәдени құбылысы ретінде қарастыру.....	162
Жумабаева Э. Т. Мектепте жасөспірімдердің кәсіби өзін-өзі анықтауының психологиялық-педагогикалық аспектілері.....	167
Жумабаева Э. Т., Зейнелбай Р. Жеке тұлға және оның мамандыққа сәйкестігі.....	174
Жумагалиева Д. С. Актуальность применения информационных технологий.....	181
Игликова Г. К. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында ұлттық құндылықтар сабақтастығы.....	188
Идрисова К. Ш. Білім алушылардың білім жетістіктерінің мониторингі – сапалы білім негізі.....	192
Ильясова Р. К. Педагогика пәніндегі белсенді әдістер.....	196
Исақұлова М. М. Қазіргі заман айтыс ақындарының тілдік ерекшеліктері.....	204
Исмаилова Б. А., Мусабаева Г. О. Білім беру жүйесіндегі жаңа инновациялық технологиялар.....	209
Казекешева Г. М., Тасмамбетов Ж. Н. Активные методы обучения как способ активизации познавательной деятельности учащихся на уроках математики.....	215
Каирбекова А. Е. Новые инновационные педагогические технологии обучения на уроке химии.....	218
Калимова Г. Н., Бейсенбаева Ж. Ш. Современные инновационные подходы для повышения интереса учащихся на уроках естественно-математического направления.....	223
Карекенов М. А., Ажғалиев М. К., Алибекова Н. М. Коммунистік партия кезіндегі жауынгерлер арасындағы достықты нығайтудағы бұқаралық ақпарат құралдарының маңызы.....	230
Кеңесбай Н. Е. Ерте жастағы балалардың тілін дамытуда ойын әрекетін қолдану.....	235
Козьярская М. В. Использование новых программных технологий на станках ЧПУ.....	241
Каппасова Г. М., Кошанов Р. С. Парламентаризм және саяси биліктің легитимділігі: қарым-қатынастың негіздемесі.....	245

Кульжанова К. Д. Групповой метод организации учебного процесса на уроке истории.....	251
Кульмаганбетова Р. А. Мектеп бағдарламасында сатира жанрын дамытудың жолдары: жанат тұрғанбекұлы және мол мұрасы.....	255
Кусайнов А. А. Образовательные ресурсы как современное средство обучения.....	263
Лящук В. Е., Кожобекова А. Ж. Влияние генно-модифицированных продуктов и химических добавок на здоровье человека.....	268
Макаренко И. А. Методика проведения итогового повторения по математике в 9-х и 11-х классах (из опыта работы).....	274
Медешова А. Б., Малкесова А. С. Физика сабақтарында 7–8 сынып оқушыларының функционалды сауаттылығын қалыптастыру.....	278
Манфагатов А. К. Новые инновационные технологии в системе образования.....	283
Муфтахиidinova Д. С., Карымсакова А. Е. Геймификация как одна из современных инновационных технологий в системе образования.....	287
Нагметова П. С. Использование икт как средства повышения мотивации изучения общеобразовательных дисциплин.....	292
Испулова Р. Н., Нурмаш Р. З. Мониторинг готовности юношей к воинской службе в вооруженных силах РК.....	296
Орынбай Ө. Білім беру тақырыбы: өткен тәжірибе-болашаққа көзқарас.....	303
Осипенко А. М. Навигатор по формированию читательской грамотности учащихся: от цели до результата.....	307
Беккожанова Г. К., Раухан Е. Т. Жарнама мәтіндерін аударудағы лексика-грамматикалық трансформациялар.....	312
Aubakirova A. E., Rakhmatullin E. New pedagogical technologies of teaching as a factor of activation of cognitive interest in foreign language lessons.....	316
Рядных О. В., Санжарова Н. А., Колесниченко З. В. Развитие дуальной системы обучения в РК.....	320
Сапабекова Д. К. «Қазақ тілі мен әдебиеті сабағында оқушылардың функционалды сауаттылығын қалыптасырудың маңызы».....	327

Сарсенова А. Т.	
Білім берудегі инновациялық технологиялар	332
Сейсова А. Б., Хамзина Ш. Ш.	
Формирование функциональной грамотности учащихся специализированных школ с сокращенной учебной нагрузкой	338
Сейткалиева Д. А.	
Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қолданылатын жаңа инновациялық технологиялар	343
Сергазина Г. С.	
Қазақ тілі сабағында «Сыни тұрғыдан ойлау технологиясын пайдаланудың тиімді жолдары»	348
Salimbek S. O., Mustafina A. K.	
Application of augmented reality in higher education and the efficiency of application	353
Сиражиева А. Х.	
Бастауыш мектеп жасындағы оқушылардың шығармашылық дағдыларын арттыруда мұғалімнің іс-әрекеті	360
Сиражиева А. Х.	
Шығармашылық белсенділіктің бала дамуындағы психологиялық маңыздылығы	364
Suleimanova A. V.	
How the use of ICT could change the pace of the lesson	370
Сулэйменова К. М.	
Современные информационно-коммуникационные и компьютерные технологии в преподавании	374
Тасымова А. Е.	
«Travel to the secret world of plants» арнайы курсының бағдарламасы...380	
Toygabyl S. A., Sembina G. K.	
Digital literacy level in Kazakhstan: review and recommendations.....	385
Шижбанова А. М., Төлүттай А.	
Білім беру жүйесіндегі жаңа инновациялық технологиялар	393
Түлбаева М. К.	
Жастарды дамытудағы әлеуметтік лифт рөлін зерттеу (Жамбыл облысы мысалында): жоғары білім беру	396
Хуанш Б.	
Заманауи білім беруде Wordwall платформасын тиімді пайдалану	402
Шижбанова А. М.	
Биология сабағын оқытуда жаңа инновациялық әдістерді қолдану тиімділігі	406
Esraeva A. S., Shyrmanbay A. Z.	
Жиһаз құрылымындағы ДСП беріктігі	410
Щеднова Е. С., Острцова И. Б., Хамитова А. С.	
Методология разработки заданий формата PISA для оценивания компетенций учащихся по химии	413

ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ КАНДИДАТЫ, ПРОФЕССОРЫ
ТӘЖІБАЙ РАХМЕТОЛЛАҰЛЫ ШӘЙМЕРДЕНОВТЫҢ
95-ЖЫЛДЫҒЫНА АРНАЛҒАН
«БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЖАҢА
ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР»
АТТЫ РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ

Техникалық редактор: А. Р. Омарова
Корректор: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас
Компьютерде беттеген: Е. Е. Калихан
Басуға 24.03.2023 ж.

Әріп түрі Times.
Пішім 29,7 × 42 1/4. Офсеттік қағаз.
Шартты баспа табағы 24,40. Таралымы 500 дана.
Тапсырыс № 4034

«Toraighyrov University» баспасы
«Торайғыров университеті» КЕ АҚ
140008, Павлодар қ., Ломов к., 64.